

TATJANA MARN

MJANMAR

EVROPA

- 1 IRSKA (1997, 2014)
- 2 BOLGARIJA
- 3 SLOVENIJA I – Ekскурzije LGD
- 4 SLOVENIJA II – Ekскурzije LGD
- 5 SLOVENIJA III – Ekскурzije LGD
- 6 SLOVENIJA IV – Ekскурzije LGD
- 7 ZAMEJSKA HRVAŠKA
- 8 TRŽAŠKO IN GORIŠKO
- 9 SLOVENIJA V – Ekскурzije LGD
- 10 SLOVENIJA VI – Ekскурzije LGD
- 11 VIDEMSKO

AFRIKA

- 1 MAROKO
- 2 LIBIJA

AZIJA

- 1 SIRIJA
- 2 IRAN
- 3 KIRGIZISTAN
- 4 CIPER
- 5 JEMEN
- 6 ŠRILANKA
- 7 MJANMAR

AMERIKA

- 1 KALIFORNIJA

VODNIKI LJUBLJANSKEGA GEOGRAFSKEGA DRUŠTVA

AZIJA

TATJANA MARN

M J A N M A R

LJUBLJANA 2015

VODNIKI LJUBLJANSKEGA GEOGRAFSKEGA DRUŠTVA

AZIJA

MJANMAR

Tatjana Marn

© 2015, Ljubljansko geografsko društvo, Založba ZRC

- Urednik:** Drago Kladnik
Recenzenta: Naja Marot, Blaž Repe
Oblikovanje in prelom: Brane Vidmar
Kartografija: Tanja Koželj
Fotografije: Scott Anderson, Galina Andruško, Paul Arpa, Sean Beesley, Jørgen Bitsch, Ed Brambley, Ben Bryant, Ethan Daniels, Kenneth Dedeu, Harald Deisinger, Shaun Dunphy, Jason Eppink, Adriano Farina, Mark Fischer, Sabina Frelih, Clay Gilliard, Peter Halling Hillborg, Frank Hebbert, Brian Holsclaw, Jean-Marie Hullot, Syeefa Jay, Lili Jazbec, Adam Jones, Jolanda Kofol, Peter Kumer, Eddy Milfort, Alexander Mueller, Tawin Mukdharakosa, Nasa, Guillén Pérez, Tappasan Phurisamrit, Marko Premelč, Thomas Spann, James St. John, Valerij Šanin, Anthony Tong Lee, Meta Valek, Joachim Wendler, Krissanapong Wongsawarn, flickr, Shutterstock
- Izdajatelj:** Ljubljansko geografsko društvo
Za izdajatelja: Primož Pipan
Založnik: Založba ZRC, ZRC SAZU
Za založnika: Oto Luthar
Glavni urednik: Aleš Pogačnik

Tisk: Collegium Graphicum, d. o. o.

Naklada: 400

Fotografija na ovitku: Vzdevek Mjanmara je Dežela tisočerih pagod, kar dokazuje posnetek iz starodavnega mesta Bagan. Foto: Jolanda Kofol.

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

913(591)(036)
908(591)

MARN, Tatjana

Mjanmar / Tatjana Marn ; [kartografija Tanja Koželj ; fotografije Scott Anderson ... et al.]. - Ljubljana : Založba ZRC, ZRC SAZU, 2015. - (Vodniki Ljubljanskega geografskega društva. Azija, ISSN 1408-6409)

ISBN 978-961-254-818-6
281055488

Digitalna različica (pdf) je pod pogoji licence CC BY-NC-ND 4.0 prosto dostopna:
<https://doi.org/10.3986/9789612548186>

UVOD

TEMELJNI PODATKI

Uradno polno ime:	Republika Zveza Mjanmar (Pyidaungzu Myanma Naingngandaw)
Državna ureditev:	predsedniška republika
Datum neodvisnosti:	4. 1. 1948
Površina:	676.578 km ²
Število prebivalcev leta 2014:	51.486.253
Gostota poselitve:	76,1 prebivalca/km ²
Najvišji vrh:	Hkakabo Razi, 5881 m
Glavno mesto:	Najpjidav (1.158.367 prebivalcev leta 2014)
Največje mesto:	Yangon (Rangun) (5.209.541 prebivalcev leta 2013)
Uradni jezik:	burmanski
Denarna enota:	mjanmarski kjat (MMK)
Bruto domači proizvod (BDP) leta 2014 (ocena)	244,3 milijarde USD
BDP na prebivalca leta 2014 (ocena):	4745 USD/prebivalca
Časovni pas:	srednjeevropski čas + 5,5 ure

Mjanmar, imenovan Dežela tisočerih pagod, je bil zadnjega pol stoletja skoraj popolnoma izoliran od zunanjega sveta. Morda je poleg močnega vpliva budizma tudi to razlog, da so njegovi prebivalci ohranili preprostost, odkritosrčnost in gostoljubnost. Kljub bogastvu naravnih virov se v državi ni razpaslo kopičenje materialnih dobrin, zato se še ni razvila potrošniška družba, kot jo poznamo drugje.

V prvem delu vodnika predstavljamo naravnogeografske in družbenogeografske značilnosti te skrivnostne dežele, v drugem pa se ustavimo v glavnih turističnih znamenitostih na priporočeni desetdnevni poti. Začnemo v največjem mestu Yangonu, nato potujemo po dolini reke Iravadi do Bagana, enega najlepših arheoloških mest na svetu, in naprej do Mandalaya, nekdanje kraljevske prestolnice ter kulturnega središča Mjanmara. Še prej se povzpemo na speči ognjenik Popa, kjer je skrivnostno romarsko središče in prebivališče »natov« (duhov). Iz Mandalaya nas pot prek privlačne pokrajine vodi na Šansko planoto, kjer se je na jezeru Inle mogoče prepustiti mirnemu toku življenja.

Največja država kopenske jugovzhodne Azije se razprostira med dvema hitro razvijajočima se azijskima velikanoma, Indijo na zahodu in Kitajsko na vzhodu. Na vzhodni strani

meji še na Laos in Tajsko, na zahodni ima tudi krajšo mejo z Bangladešem. Mjanmar z juga obliva Bengalski zaliv Indijskega oceana, v katerega se izlivajo njegove številne reke, tudi največja med njimi Iravadi. Glede na svojo obmorsko lego je država dobro strateško locirana, saj mimo nje potekajo pomembne ladijske poti.

Mjanmar ali Burma? Vprašanje ustreznega poimenovanja tudi po 25-ih letih še vedno ni razrešeno. Obe imeni izvirata iz imena burmanske etnične skupine Bamar, ki je večinska v državi. Mjanmar je uradna oblika imena tega ljudstva, medtem ko ime Burma izhaja iz njegove pogovorne različice Bamar. Leta 1989 je vojaška vlada spremenila angleške prevode zemljepisnih imen iz kolonialnega obdobja, vključno z imenom države, in Burma je postala Mjanmar. Številne politične in etnične opozicijske skupine in mnoge države po svetu, vključno z anglosaškimi, še vedno uporabljajo naziv Burma, saj ne priznavajo legitimnosti vladajoče vojaške vlade in njene pristojnosti, da preimenuje državo. Uradno polno ime države je torej Republika Zveza Mjanmar, vendar nekatere države, ki tega naziva ne priznavajo, še naprej uporabljajo naziv Burmanska zveza. V angleščini je država znana pod obema imenoma, četudi se v zadnjem času bolj kot k imenu Myanmar nagibajo k nekdanjemu imenu Burma, v slovenščini pa se pogosteje uporablja ime Mjanmar, ki ga je potrdila in standardizirala Komisija za standardizacijo zemljepisnih imen. Ime Burma še vedno uporabljajo Združeno kraljestvo, Kanada in Združene države Amerike, ime Mjanmar pa se je kot edino uveljavilo v Organizaciji združenih narodov in Zvezi držav jugovzhodne Azije (ASEAN), pa med drugim tudi v Rusiji, Franciji, Nemčiji, Kitajski, Indiji, Norveški, Avstraliji in Japonski. Obstajajo tudi druge, predvsem romanske različice imena: v Španiji in Italiji državo imenujejo Birmania, na Portugalskem Birmânia, v Franciji pa Birmanie.

Tudi sicer je problematika mjanmarskih zemljepisnih imen zelo zapletena, kar velja pripisati dvema poglavitnima razlogoma. Na eni strani gre za skoraj popolno pomanjkanje seznamov iz burmanske zlogovne pisave (izvorno se imenuje *mranma akkha.ra*) transliteriranimi zemljepisnimi imeni, ki so tako mednarodno dostopna skoraj izključno v angleškem jeziku ali v angleški transkripciji, na drugi strani pa so vladajoči vojaški režimi v zadnjih desetletjih spremenili celo vrsto nekdanj širše uveljavljenih imen. Tako je na primer Rangun (izvorno Rangoon) postal Yangon, mesto Pegu je postalo Bago, Moulmein Mawlamyne, država Arakan se je preimenovala v Rakhine in provinca Tenasserim v Tanintharyi.

Zaradi številnih naravnih virov, s katerimi je država obdarjena, je že v preteklosti vzbudila zanimanje svetovnih velesil, kar se je odrazilo v šestdesetletnem obdobju britanskega kolonializma. Interes zanjo kažejo tudi danes, predvsem zaradi velikih zalog zemeljskega plina, premoga, nafte, dragocenih kamnov (žad, rubini, safirji), dragih in redkih kovin (zlato, srebro, baker, cink, kositer, volfram), barita in tudi zaradi izdatnih zalog lesa ter velikega hidroenergetskega potenciala njenih rek.

Mjanmarsko osrednje nižavje z dolino Iravadija obdajajo strma gorovja. Razgibanost površja se zmanjšuje od severa proti jugu, kar nakazuje tudi naravna in družbena delitev države na tako imenovani Zgornjo Burmo in Spodnjo Burmo. Najvišja gora Hkakabo Razi v državi Kachin se vzpenja 5881 metrov nad morsko gladino. Gorske verige so večinoma razpotegnjene od severa proti jugu. Tri izmed pomembnejših so v celoti znotraj Mjanmara: Arakansko gorovje, Pegujsko hribovje in Šanska planota. Te izrazito razpotegnjene reliefne

PREGLEDNI ZEMLJEVID

število prebivalcev

- več kot 5 milijonov
- od 1 do 5 milijonov
- od 300.000 do 1 milijon
- manj kot 300.000

BANGLADEŠ

INDIJA

KITAJSKA

MJANMAR

LAOS

TAJSKA

Bengalski zaliv

INDIJSKI OCEAN

rt Negrais

Martabanski zaliv

Andamansko morje

Merguijsko otočje

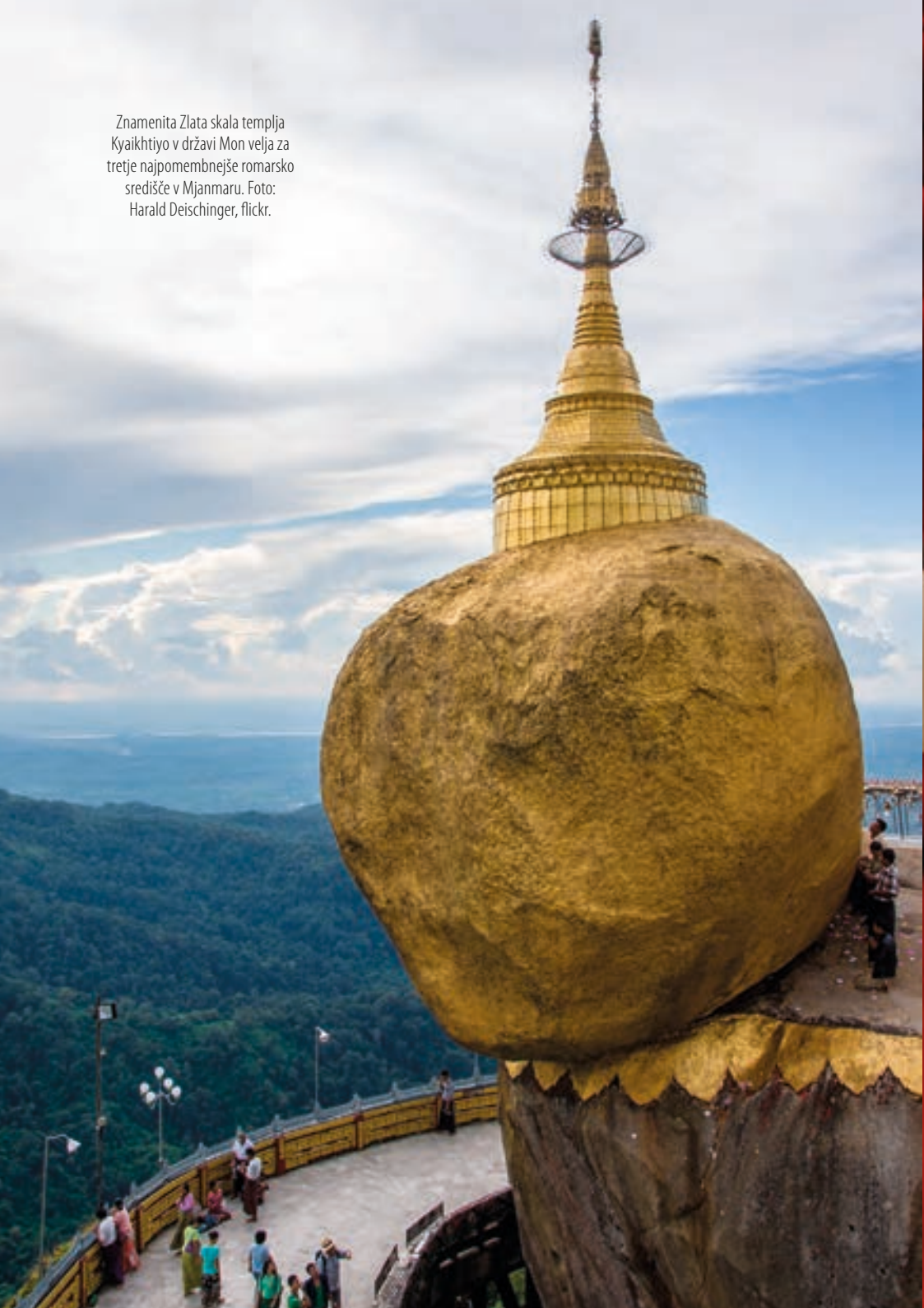
Tajski zaliv

- državna meja
- glavna cesta
- - - glavna železniška proga
- Mandalay mesto
- Najpiidav** glavno mesto

0 100 200 300 400 km

Viri podatkov: Tom Petterson, MSR-50M, ETOPO1_hlsh, UN FAO, Digital Agricultural Atlas of Myanmar

Znamenita Zlata skala templja
Kyaikhtiyo v državi Mon velja za
tretje najpomembnejše romarsko
središče v Mjanmaru. Foto:
Harald Deischinger, flickr.

Značilna oprava mladega mjanmarskega
meniha: Foto: Lili Jazbec.

pregrade obenem delijo porečja glavnih rek Iravadi, Salween in Sittaung. Najdaljša reka Iravadi meri skoraj 2170 kilometrov in teče v celoti znotraj Mjanmara, preden se izlije v Martabanski zaliv. Na širokih ravninah med verigami so prsti primerne za kmetijstvo. Večina prebivalcev živi v dolini reke Iravadi med Arakanskim gorovjem in Šansko planoto.

Podnebje Mjanmara zaznamujeta tako monsun kot njegov relief. Hladne zračne gmote prinašajo goram na severu sneg v dveh zimskih mesecih, hkrati jim prav ta gorska pregrada preprečuje napredovanje proti jugu. Usmerjenost glavnih gorovij in dolin od severa proti jugu določa vzorec izmenjujočih se območij močnih in skromnih padavin, tako v času severozahodnega monsuna z deževno dobo med marcem in oktobrom kot v času jugozahodnega monsuna, za katerega je značilna suha doba. Zahodna obala je občasno pod vplivom tropskih ciklonov.

Za Mjanmar je značilna izjemna biotska raznovrstnost. Država slovi po slonih, med katerimi so številni zdresirani za delo v gozdarstvu. V divjini so pogosti tudi tigri, leopardi in divje mačke. V mjanmarskih gozdovih živi veliko vrst ptic. V delti Iravadija domujejo številne vrste kač in krokodili. Ob morski obali živijo želve, v vodotokih so številne ribe različnih vrst.

Najpomembnejše gospodarske panoge so kmetijstvo, gozdarstvo in ribištvo, ki prispevajo polovico bruto domačega proizvoda in zaposlujejo dve tretjini delovne sile. Leta 2005 so obdelovalna zemljišča zavzemala 15 % celotne površine države, približno polovico pa jo je pokrival gozd. Na polovici obdelovalnih zemljišč gojijo riž. Poleg riža so najpomembnejša sestavina prehrane ribe, tako sveže kot v obliki paste, imenovane *ngapi*, ki se uporablja kot začimba. Morsko ribištvo ni zelo razvito, čeprav je komercialni ribolov finančno precej pomembnejši od tistega iz notranjih voda, namenjenega samooskrbi lokalnega prebivalstva. Hitro rastoča akvakultura temelji predvsem na tujerodnih vrstah, kot sta evrazijski krap in tajska tilapija.

Med 51 milijoni prebivalci prevladujejo Burmanci (86 %), poleg njih živijo v Mjanmaru še pripadniki več kot 135 etničnih skupin. V sosednje države so se zatekli številni etnični begunci, uporniki in ilegalni migranti. V odročnih burmanskih višavjih se skrivajo indijski separatisti iz sosednjega Nagalanda. Življenjska raven je glede na evropske standarde skromna, o čemer priča tudi podatek, da je pričakovana življenjska doba moških 63, žensk pa 67 let.

Mjanmar je trenutno na prehodu iz ene najrevnejših držav jugovzhodne Azije, ki je des-

letlja stagnirala zaradi slabega vodenja in upravljanja vojaške hunte ter mednarodne izolacije, v gospodarsko bolj odprto in politično zrelejšo entiteto. Pod britansko upravo je kot Burma veljal za najbogatejšo kolonijo na območju jugovzhodne Azije in bil tudi največji svetovni izvoznik riža. Za državo z izjemnim naravnim bogastvom in za tiste čase zelo

Mjanmarska zastava

izobraženim prebivalstvom je v času britanske vladavine veljalo, da je na poti k hitremu razvoju. Ko je bila leta 1948 oblikovana parlamentarna vlada, se je premier U Nu namenil iz Mjanmara narediti bogato državo, vendar je njegov dvoletni gospodarski načrt propadel. Državnemu udaru leta 1962 je sledil gospodarski načrt »burmanska pot k socializmu«, ki je predvidel, da se vsa industrija nacionalizira. Sčasoma je Mjanmar drsel v veliko revščino, kar so pospešile gospodarske sankcije zahodnih držav, uvedene po letu 2000. Leta 1989 je mjanmarska vlada začela s postopno gospodarsko decentralizacijo. Določene proizvodne sektorje je liberalizirala, vendar je donosno pridobivanje draguljev, nafte in lesa ohranila strogo regulirano. Ta področja so zadnje čase predmet raziskovanj tujih organizacij in držav, ki sodelujejo z mjanmarskimi oblastmi, da bi si zagotovile dostop do mjanmarskih naravnih bogastev.

TEKTONIKA

tektonski procesi

 podrivanje

 desnoznični prelom

 razširjanje morskega dna

0 100 200 300 km

Viri podatkov:
vsebina: NERC, Sagaing Fault in M.,
podlaga: Tom Petterson, MSR-50M,
ETOPO1, h1sh

NARAVNOGEOGRAFSKE ZNAČILNOSTI

Mjanmar je naravnogeografsko precej raznolika dežela, a se zaradi njegove razsežnosti pokrajinske poteze praviloma spreminjajo šele na daljše razdalje.

Geološke razmere

Kamninsko sestavo in izoblikovanost površja Mjanmara, posledično tudi njegovo gospodarstvo, je močno zaznamovalo tektonsko delovanje. Na širšem območju Mjanmara se stikata veliki litosferski plošči: Indoavstralska na zahodu in Evrazijska na vzhodu. Njuni sestavni deli so tri manjše litosferske plošče ali mikroplošče: Indijska, ki je del Indoavstralske plošče, ter Burmanska in Sundska mikroplošča, ki sta del Evrazijske. Na njihovih stičiščih je še vedno živahna tektonska dejavnost s posledicami tudi na ozemlju Mjanmara (Hurukawa, Tun in Shibazaki 2011).

Burmanska mikroplošča obsega osrednji del Mjanmara. Vključuje tudi otoški lok Andamanov in Nikobarov, ki razdvaja Bengalski zaliv od Andamanskega morja in je politično del Indije, ter severozahodno Sumatro. Vzhodno od nje je Sundska mikroplošča, ki poleg vzhodnega dela Mjanmara sestavlja večji del jugovzhodne Azije: južna dela Vietnama in Tajske, polotoško Malezijo, otok Borneo, indonezijske otoke Sumatro, Javo, Bali in Lombok ter celotne Filipine, razen severnega dela Luzona. Območje Mjanmara, ki pripada Sundski mikroplošči, različni avtorji različno imenujejo, največkrat Sibumasu, Shan-Thai ali Sinoburmalaja.

Na stičišču Sundske in Burmanske mikroplošče je zmični prelom, ki poteka približno v smeri sever-jug in se proti jugu nadaljuje prek Andamanskega morja. V južnem delu tega stičišča je območje razširjanja morskega dna. Razmikanje se je začelo šele pred štirimi milijoni leti in je povzročilo odtravanje ter odmikanje Andamanov in Nikobarov od celinske Azije (Hurukawa, Tun in Shibazaki 2011). Stičišče so poimenovali Sagainški prelom. Poteka prek gosto naseljenega območja velikih mest Mandalaya, Sagainga, Najpjidava in Bagoja, pa tudi zelo blizu največjega mjanmarskega mesta Yangona. Povezuje zelo aktivni tektonski območji, Andamansko morje na jugu in Himalajo na severu (medmrežje 89).

Sagainški prelom ima dolgo zgodovino dokumentirane seizmične dejavnosti. Od leta 1930 je bilo tamkaj kar šest potresov z magnitudo 7 ali več, ki so zahtevali tudi smrtne žrtve. Potresno najbolj aktivno je osrednje, 260 km dolgo območje med Mandalayem, drugim

največjim mestom v Mjanmaru, in glavnim mestom Najpjidav. Ker je območje tektonsko še vedno aktivno, je tudi v prihodnosti pričakovati močne potrese. Razmeroma majhno dozdajšnje število smrtnih žrtev ob Sagainškem prelomu gre pripisati tudi dokaj majhnemu deležu v mestih živečih ljudi ter prevladi skromnih hiš iz lesa in bambusa. Ker pa se gospodarstvo hitro razvija in mestno prebivalstvo vse hitreje narašča, v mestih pa je čedalje več nekakovostno grajenih večnadstropnih betonskih stavb, je ogroženost ljudi, živečih na območju Sagainškega preloma, v primerjavi s prvo polovico 20. stoletja bistveno večja (medmrežje 89).

Zmični prelom

Zmični prelom je vodoravni premik med dvema geološkima enotama. Glede na smer premika enega krila proti drugemu razlikujemo desnozmični prelom in levozmični prelom (Lapajne 2008). Morda najbolj znan desnozmični prelom je kalifornijska Prelomnica svetega Andreja, ki ji je Sagainški prelom podoben tako po dolžini kot tudi po letnemu zdrsu. Medtem ko se geološki enoti ob Prelomnici svetega Andreja zmikata s hitrostjo 24 mm letno, se mikroplošči ob Sagainškem prelomu vsako leta zmakneta za od 18 do 20 mm. Oba preloma prečkata gosto naseljena in hitro razvijajoča se območja. Noben od njiju ni ves čas enako dejaven. Najprej lahko vrsto let miruje, preden se napetosti v njem toliko povečajo, da premagajo silo trenja. Ko se napetost s potresom sprostí, se lahko tektonski enoti na obeh straneh preloma medsebojno zmakneta tudi za nekaj decimetrov, odvisno od tega, koliko časa je minilo od zadnjega potresa in kakšna je bila njegova jakost. Odkar je pred nekako 22 do 15 milijoni leti v miocenu nastal Sagainški prelom, sta se Burmanska in Sundska mikroplošča zamaknili že za okrog 330 do 450 kilometrov (medmrežje 89).

Pod zahodni del Burmanske mikroplošče se podriva veliko večja Indijska mikroplošča. Zaradi prostrane cone podrivanja ali subdukcijske cone je nastal Sundski jarek, ki velja za eno potresno najbolj dejavnih območij na Zemlji. Tam so pogosti močni potresi, med drugimi je imel decembra 2004 tam žarišče tudi katastrofalni potres z magnitudo 9,3, ki je sprožil silovit cunami. Ta je na območju Indijskega oceana povzročil več kot 230.000 smrtnih žrtev. Oceanski Sundski jarek se nadaljuje proti Sumatri, ki jo obrobja z južne strani. Na tem območju so v zadnjih letih izginila številna letala in plovila, zato se ga je oprijel sloves skrivnostnosti, podoben Bermudskemu trikotniku v Atlantskem oceanu.

V bližini Sundskega jarka je tudi veliko aktivnih ognjenikov. Med najbolj uničujoče naravne katastrofe, ki so se zgodile na tem območju, spadata dva od najboljšežnejših vulkanskih izbruhov v zgodovini, indonezijskih ognjenikov Tambora leta 1815 in Krakatav leta 1883 (medmrežje 40).

Za boljše razumevanje tektonskih procesov se ozrimo še precej dlje v Zemljino preteklost. Indija naj bi nastala iz Gondvane, ki se je od južnega dela nekoč enotne praeline Pangee odcepila pred okrog 200 milijoni leti, od Gondvane pa naj bi se odcepila v zgodnji kredí, pred približno 125 milijoni leti. Iz modelov rekonstruirane tektonske zgodovine je razvidno, da je premikanje Indoavstralske litosferske plošče proti severu v eocenu (pred približno 50 milijoni leti) povzročilo mogočen trk z Evrazijsko litosfersko ploščo, ki je povzročil obsežen gorotvorni proces, med katerim je nastala Himalaja.

Medtem ko se je Indijska mikroplošča razmeroma hitro (povprečno za 16 cm letno) pomikala proti severu, se je obenem obračala v obratni smeri urinega kazalca. Zaradi te rotacije je konvergenca ob njeni vzhodni meji z Evrazijo oblikovala ostri kot in transformne sile so povzročile premikanje Sundskega vulkanskega loka v smeri urinega kazalca. V poznem

oligocenu (pred 32 milijoni leti) se je tektonsko prelamljanje nadaljevalo, tako da sta se Burmanska in Sundska mikroplošča začeli ločevati od matične Evrazijske plošče. Po seriji nadaljnjih zmičnih prelomov in nadaljnjem podirvanju Indijske mikroplošče pod burmansko je nastalo območje razširjanja morskega dna. Proces, ki se je začel sredi miocena (pred tremi do štirimi milijoni leti), je povzročil nastanek Andamanskega morja (medmrežje 12).

Območje Mjanmara je torej nastalo zaradi:

- podirvanja ali subdukcije proti severu potujoče Indijske mikroplošče pod Burmansko s hitrostjo od 4 do 6 cm na leto in
- pomikanja Burmanske mikroplošče proti severu, vstran od razširjanja morskega dna v Andamanskem morju, s povprečno hitrostjo od 2,5 do 3 cm na leto.

Gubanje in nastanek gorovja na zahodu Mjanmara sta posledica prvega gibanja, Sagainški prelom in drugi prelomi pa so nastali zaradi drugega (Pramumijoyo 2010).

Geološko lahko Mjanmar razčlenimo na zahodni, nagubani del, osrednje nižavje in vzhodno višavje. Zahodni del sestavljajo sedimentne kamnine flišnega tipa ter mešanica bazičnih in ultrabazičnih kamnin in apnenca. So rezultat podirvanja Indijske mikroplošče pod Burmansko in nenehne kolizije (trk plošč v isti ravnini) med njima. Zaradi tega nastaja izrazit gorski lok, razpotegnjen prek zahodnega in severozahodnega dela Mjanmara. Vzhodno višavje, ki je del veliko bolj prostrane Sundske mikroplošče, je sestavljeno večinoma iz starejših kamnin, predvsem apnencev in metamornih kamnin. Osrednje nižavje je rodovitna aluvialna ravnica, nastala z odlaganjem rečnih naplavin. Ponekod jo prekinjajo hribovja, razpotegnjena v smeri sever–jug, iznad njenega osrednjega dela pa se pne tudi reliefno izrazit speči ognjenik Popa, ki naj bi zadnjič bruhal leta 442 pred našim štetjem (Pramumijoyo 2010).

Po tektonskem pregledu si oglejmo še nastajanje kamnin po geoloških obdobjih, pri čemer je izpostavljeno formiranje mineralnih surovin in gorljivih energetskih virov.

V predkambriju in paleozoiku je bilo območje sedanjega Mjanmara del Sinoburmalaje, ki je bila verjetno del severne Gondvane na južni polobli.

V poznem **predkambriju** (pred okrog milijardo do 570 milijoni leti) je že obstajala kristalinska osnova v severovzhodnem delu zdajšnjega Mjanmara, ki je na severu segala na območje Junana na Kitajskem in na jugovzhodu do gnajsov na območju Mogoka, kjer je nastala z rubini bogata metamorfna kamnina, del znamenitega pasu dragih kamnov. Pozneje so se na območju Šanske planote v globokem morju odložili sedimenti. Ob koncu predkambrija je orogeneza povzročila intenzivne deformacije, metamorfozo in dvig severovzhodnega dela Mjanmara, ki je prvič postal kopno.

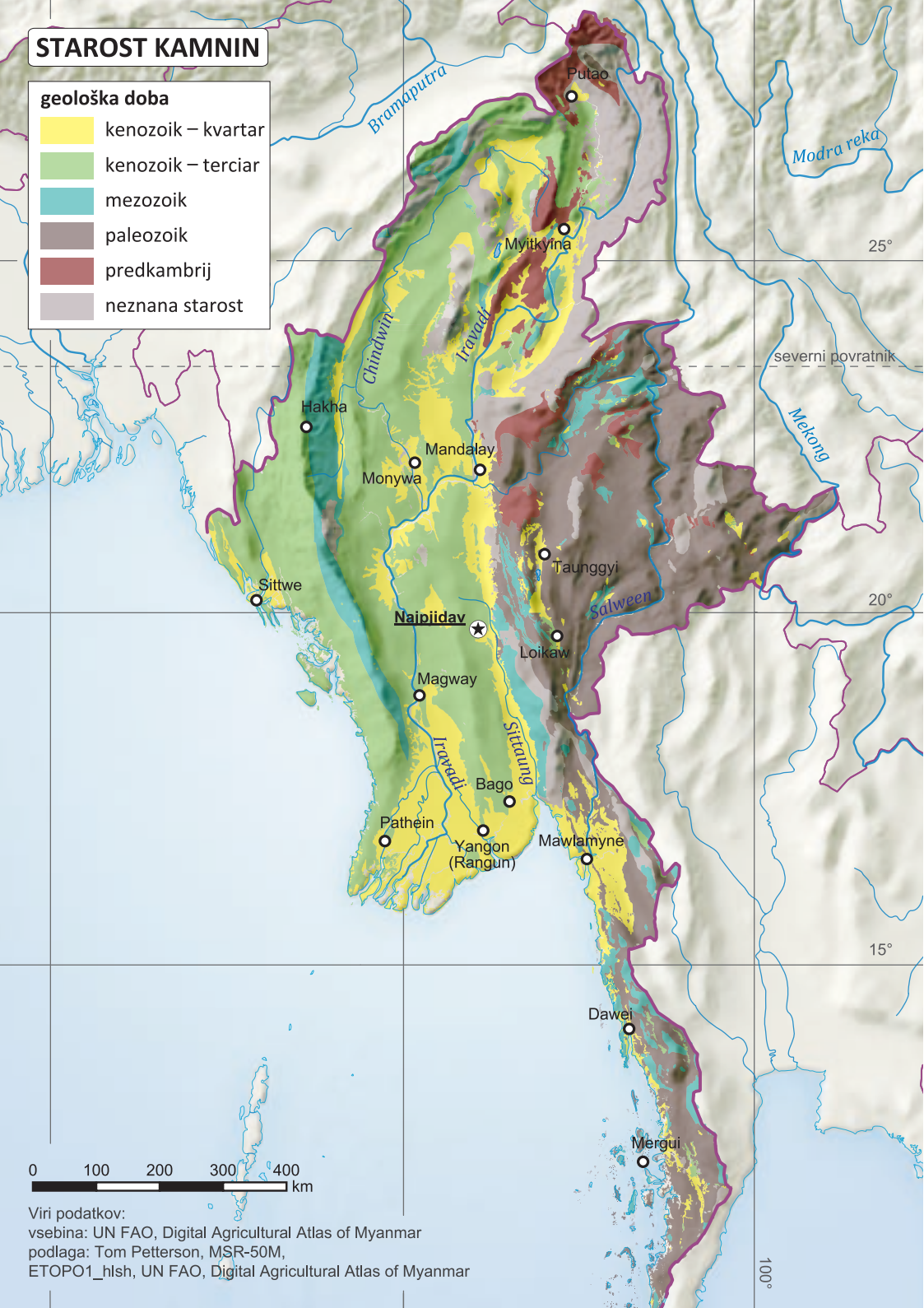
V **paleozoiku** (pred 570 do 250 milijoni leti) je nastalo kopno na območjih držav Shan in Kayah, ki ju gradita predvsem sedimentni kamnini apenec in dolomit. V paleozoiku je potekala tudi merguijska sedimentacija v provinci Tanintharyi na jugovzhodu države.

V poznem kambriju so se odlagali peščenjaki v severnem in južnem delu države Shan. Na območju rudnika srebra Bawdwin na severu Šanske planote so bruhalo ognjeniki in odlagali vulkanske sulfidne svinčevo-cinkovo-srebrove nanose. V ordoviciju so se na območju države Shan v obalnih razmerah nakopičile debele plasti karbonatov in mulja, med katerimi so odkladnine svinčeve rude in barita, v silurju pa v južnem delu države Shan tudi klastiti.

STAROST KAMNIN

geološka doba

- kenozoik – kvartar
- kenozoik – terciar
- mezozoik
- paleozoik
- predkambrij
- neznana starost

Viri podatkov:
vsebina: UN FAO, Digital Agricultural Atlas of Myanmar
podlaga: Tom Petterson, MSR-50M,
ETOPO1_hish, UN FAO, Digital Agricultural Atlas of Myanmar

Pogled na speči ognjenik Popa v osrednjem delu države. Foto: Lili Jazbec.

V silurju in devonu je v severnih delih države Shan potekala stalna sedimentacija v lagunskih razmerah. Posledice orogeneze v zgodnjem karbonu so bile metamorfoza merguijskih sedimentov, intruzija granitnih globočin in državi Shan ter mineralizacija antimona okrog Lebyina (kjer je rudnik zlata in antimona) in Taunggyija.

Iz obdobja **meozoika** (pred 250 do 66 milijoni leti) ni večjih območij geološke zapuščine, razen flišnih sedimentov v vzhodnem delu od severa proti jugu potekajoče indo-burmanske verige na zahodu države ter manjših delov na območjih države Shan in province Tanintharyi. Iz tega obdobja so nekatere pomembne mineralne surovine.

V pozni juri sta se v granitni osnovi na območju province Tanintharyi in na zahodnem obrobju Šanske planote mineralizirala kositer in volfram.

V kredi se je pojavil vulkanizem v severnem delu osrednje magmatske linije. Epirogeneza je povzročila dvigovanje na območju države Shan in province Tanintharyi, ki je proti koncu krede postalo razmeroma precej razgibano kopno. V pozni kredi in zgodnjem paleocenu je prišlo do intruzije ultramafičnih teles (temno obarvane magmatske kamnine, ki vsebujejo vsaj 90 % mineralov z veliko vsebnostjo magnezija in železa) na območjih držav Rakhine in Kachin, povezane z nikelj-kromovo mineralizacijo v severnem delu Činskega gorovja ter mineralizacijo žada na območjih okrožja Hkamti in mesta Hpakan v državi Kachin.

V **terciarju** (pred 66 do 1,6 milijona let) so nastali eocenski fliš v zahodnem delu indo-burmanske verige in tudi molasni sedimenti (jezerske ali rečne usedline, nastale zaradi erozije novo nastalih gorstev) notranje burmanske ravnine in indo-burmanske verige. Večji

Znameniti burmanski safirji. Foto: Sabina Frelüh.

del osrednjega območja države je postal kopno v miocenu, ko se je iznad morja dvignil tudi skrajni zahodni del območij držav Rakhine in Chin. V terciarju je nastala tudi večina najbolj kakovostnih nahajališč premoga v Mjanmaru.

V poznem eocenu so se v nekaterih rečnih dolinah pojavili najzgodnejši antropoidni primati. Koližija proti severovzhodu premikajoče se Indoavstralske plošče in južnega dela Evrazijske plošče je povzročila himalajsko orogenezo in rotacijo Indokitajskega polotoka v smeri urinega kazalca. Ta orogeneza je povzročila gubanje in narivanje na prostranih območjih sedanjega Mjanmara, dvig zahodnih gorovij in hribov v osrednjem delu države.

V oligocenu se je nadaljevalo poglobljanje obeh kotlin v osrednjem delu države in njuno zasipavanje. V poznem oligocenu je prišlo do močne metamorfoze, med katero so nastali rubini in safirji na območju Mogoka severovzhodno od Mandalaya.

V miocenu je s podiranjem litosferskih plošč povezan vulkanizem ob osrednji magmatski liniji oblikoval vulkanski lok (Pegujsko hribovje), ki je nižavje razdelil na dva dela. V nagubanih eocenskih peščenjakih vzdolž vzhodnega dela Minbujske kotline v dolini reke Iravadi, jugozahodno od Mandalaya, sta nastajala nafta in zemeljski plin.

V pliocenu se je nadaljevalo pomikanje Burmanske mikroplošče proti severu. Ozemlje Mjanmara je prvič dobilo sedanjo obliko. Vulkanizem ob osrednji magmatski liniji je na območju Monywa v dolini reke Chindwin povzročil bakrovo mineralizacijo.

V **kvartarju** (od 1,7 milijona let do sodobnosti) so se v obdobjih pleistocenskih ledenikov v severnem osrednjem pasu odlagali balvani, grušč in prod. Med pleistocenom in zgodnjim holocenom se je obnovil vulkanizem ob osrednji magmatski liniji; prebudil se

MINERALNI IN GORLJIVI ENERGETSKI VIRI

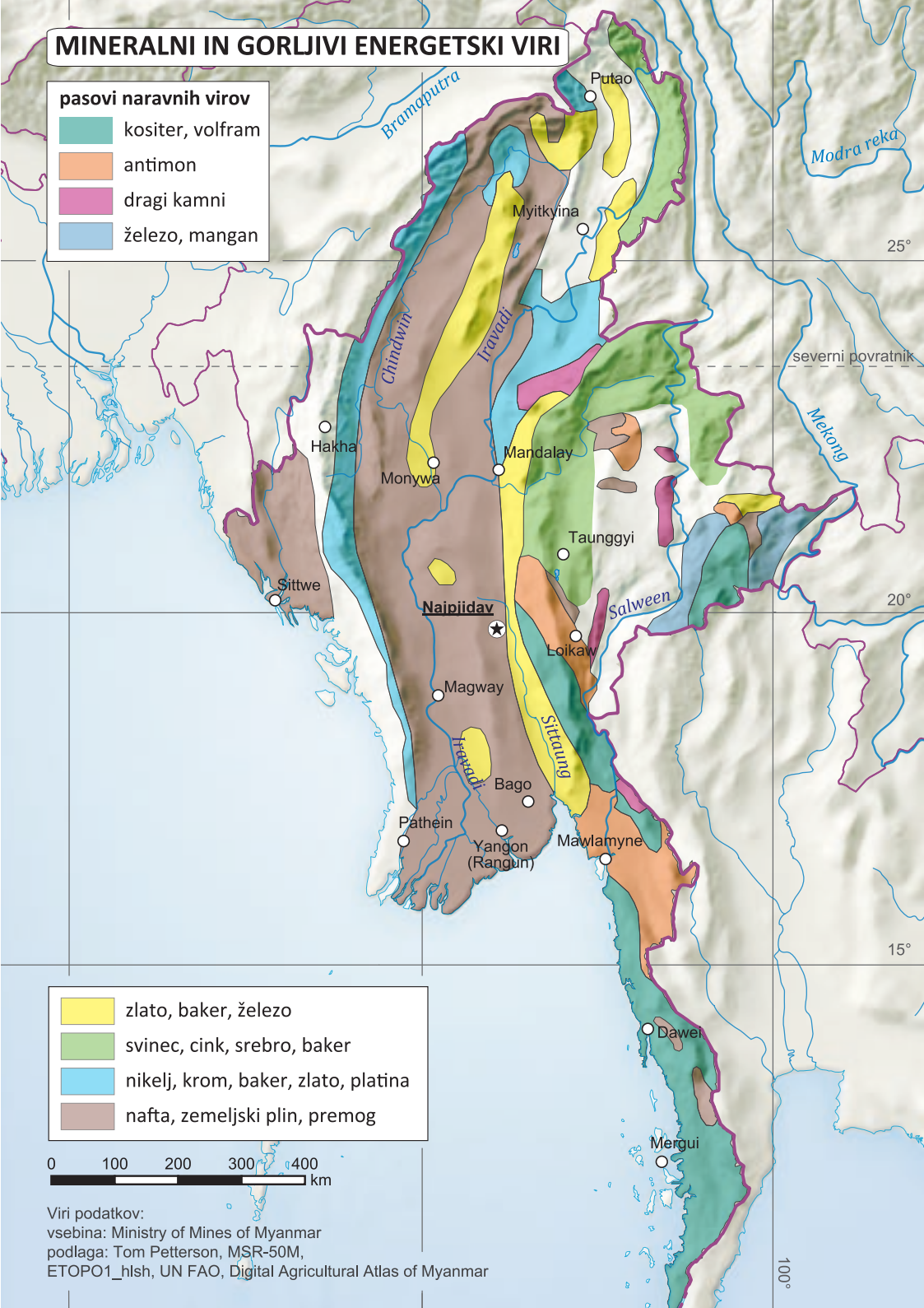
pasovi naravnih virov

- kositer, volfram
- antimon
- dragi kamni
- železo, mangan

- zlato, baker, železo
- svinec, cink, srebro, baker
- nikelj, krom, baker, zlato, platina
- nafta, zemeljski plin, premog

Viri podatkov:
 vsebina: Ministry of Mines of Myanmar
 podlaga: Tom Petterson, MSR-50M,
 ETOPO1_hish, UN FAO, Digital Agricultural Atlas of Myanmar

je tudi ognjenik Popa. V holocenu reke v gorovjih in hribovjih še vedno izdatno erodirajo in na ravninah gradivo odlagajo. Zaradi izdatnega nasipavanja ob izlivu Iravadija v morje raste ogromna delta, manjše delte so tudi drugod na mjanmarski obali (Pramumijoyo 2010).

Posledica živahnega tektonskega dogajanja so bogati ter raznovrstni mineralni in gorljivi energetski viri (kavstobioliti). Tako kot geološke in geomorfološke enote tudi območja mineralnih in energetskih virov potekajo v pasovih. Nafta, premog in zemeljski plin prevladujejo v dolini Iravadija, kjer jih predvsem v severnem delu prekinjajo pasovi zlata, bakra in železa. V provinci Tanintharyi in državi Kayin je pas kositrove in volframove rude, ki se v severnem delu izmenjuje z obsežnima pasovoma antimona. Za državo Shan je značilna pestra paleta mineralnih surovin. V njenem zahodnem in severnem delu je obsežno območje svinčeve, cinkove, srebrove in bakrove rude, v vzhodnem so zaloge železove, manganove, kositrove in volframove rude, v osrednjem pa nahajališča dragih kamnov, antimona, nafte in zemeljskega plina. Južno in severno od Mandalaya poteka pas zlata, bakra in železa, še nekoliko severneje sta pasova dragih kamnov ter niklja, kroma, bakra, zlata in platine. Pas niklja, kroma, bakra, zlata in platine zavzema tudi dobršen del Zahodne gorske verige, kjer poteka sklenjeno od skrajnega severa do juga države. Skrajni severni del države Rakhine je bogat z nafto, zemeljskim plinom in premogom. Z mineralnimi viri je zelo bogata tudi država Kachin na skrajnem severu Mjanmara.

Površje

Površje Mjanmara lahko razčlenimo v pet naravnogeografskih enot: Severne gore, Zahodna gorska veriga, Osrednje nižavje, Šanska planota s Tenasserimskim hribovjem in Tenasserimska obala. Skladno z geološko zgradbo so tudi te enote večinoma razpotegnjene v smeri od severa proti jugu.

Severne gore sestavlja niz gorskih verig z nadmorsko višino več kot 1000 m in najvišjim vrhom jugovzhodne Azije Hkakabo Razijem (5881 m). Raztezajo se od severnega Mjanmara prek Laosa do Vietnama in predstavljajo nadaljevanje goratih območij Asamske Himalaje v Indiji in Junana na Kitajskem. V Mjanmaru je nekaj vrhov z nadmorsko višino več kot 3000 m, v Laosu vzpetine komajda segajo do 2000 m visoko, nekoliko višje so v Vietnamu, kjer najvišja, Fansipan, meri 3143 m. Na tem območju izvirajo številne mjanmarske reke, vključno z Iravadijem. Čezenj teče tudi reka Salween, ki izvira že na Kitajskem. Severne gore so tako po povprečnih nadmorskih višinah kot najvišjih vrhovih najvišja mjanmarska naravnopokrajinska enota. Relief je razgiban po celotni regiji, z globokimi soteskami v zgornjem toku velikih rek. V Junanu so globoke soteske veletokov Salween, Mekong in Modra reka še bližje ena drugi, saj se vse, vključno s sotesko Iravadija, ki je izključno na ozemlju Mjanmara, zvrstijo na razdalji samo 250 km. Na tem območju pridobivajo žad in izkoriščajo različno rudno bogastvo.

Zahodna gorska veriga je vrsta od severa proti jugu potekajočih nagubanih gorovij z vzporednimi medgorskimi dolinami. Njena spodnja meja je plastnica na nadmorski višini 500 m. Povprečna nadmorska višina gorovij je okrog 1800 m, nekateri vrhovi pa segajo tudi

NARAVNOGEOGRAFSKE ENOTE

Severne gore ime naravnogeografske enote

Viri podatkov:
vsebina: Tatjana Marn
podlaga: Tom Petterson, MSR-50M, ETOPO1_hish

nad 3000 m visoko, najvišje, 3826 m, se pne Saramati. Gorovja gradijo stare kristalinske kamnine, obdane s trdnimi, zelo nagubanimi sedimentnimi kamninami.

Od severa proti jugu se zvrstijo gorovji Patkai in Naga ter Činsko gorovje, po katerih poteka meja med Indijo in Mjanmarom. Južno od teh je Arakansko gorovje, ki bi se glede na preimenovanje države Arakan v Rakhine lahko imenovalo tudi Rakhinsko gorovje. Gorska veriga, ki je podaljšek Himalaje, na jugu izgine pod Bengalski zaliv in se nato nad morsko gladino spet pojavi kot Andamanski in Nikobarski otoki. Ločuje obalni pas Arakanske ravnine od Osrednjega nižavja. Zahodna gorska veriga je reliefna ovira jugozahodnemu monsunu in osrednji del države varuje pred obilnimi padavinami, medtem ko so njeni zahodni deli zelo namočeni. Je tudi pomembna gorsko-gozdna ekoregija z veliko populacijo slonov in zelo ogroženo arakansko gozdno želvo.

Na severu, kjer gorovja potekajo po mjanmarsko-indijski meji, vode odtekajo proti vzhodu, v reko Chindwin. Na jugu, kjer so grebeni v celoti znotraj Mjanmara, vode tečejo proti zahodu v reko Kaladan, ki se v mestu Sittwe izliva v Bengalski zaliv, tiste, ki tečejo proti vzhodu, pa se izlivajo v Iravadi. Znotraj Zahodne gorske verige vodotoki sledijo poteku grebenov od severa proti jugu in doline s kratkimi odseki režejo v grebene. Tako je nastal nenavaden rešetkasti reliefni vzorec, značilen za dolino reke Kaladan na meji med Indijo in Mjanmarom.

Vrhovi Činskega gorovja se vzpenjajo od 2000 do 2600 m nad morsko gladino, najvišji celo nekaj nad 3000 m visoko. Južnejše Arakansko gorovje je nižje in ožje. Vrhovi njegovih grebenov večinoma ne presegajo 1500 m. Grebeni so razčlenjeni s kratkimi, živahnimi vodotoki, ki tečejo proti zahodu ali severozahodu. Proti jugu Arakansko gorovje z zahodne strani obrobja dolino Iravadija, iznad katere se dviga do 500 m.

Na jugu se med od severozahoda proti jugovzhodu potekajočo obalo in z njo vzporednimi hrbti pojavljajo majhne zaplate obalnih ravnin. Lokalno se arakanski hribi približajo obali in tvorijo strme klife. Velike reke, ki tečejo po vzdolžnih dolinah in prenašajo obilo gradiva, ob izlivu v morje nasipavajo obsežne, z mangrovami porasle delte s številnimi rokavi, v katere sega plimovanje. Lep tovrstni primer je dolina reke Kaladan. Holocenski dvig gladine morja je povzročil delno potopitev konca grebenov ob obali, kar je imelo za posledico, da so višje ležeči predeli postali otoki, vzdolžne doline pa so izginile pod morsko gladino.

Osrednje nižavje. Osrednje nižavje, ki se razprostira med Arakanskim gorovjem in Šansko planoto, je strukturno povezano z gubanjem zahodnih gorovij. V smeri od severa proti jugu je razpotegnjeno v dolžini 1100 km, od vzhoda proti zahodu pa njegova širina ne presega 160 km. S treh strani ga obdaja do 1000 m visoko podgorje. Na zahodu meji na gorovji Naga in Patkai ter Činsko in Arakansko gorovje, na severu na Kačinsko gorovje in na vzhodu na Šansko planoto. Lokalno je stik s Kačinskim in Činskim gorovjem oster, kar je posledica tektonskega preloma. Reka Chindwin teče skozi dolino Hukawng, ki je prehodno območje med zahodnimi gorovji in Osrednjim nižavjem. Južno od doline Hukawng se dvigajo več kot 1500 m visoki vrhovi Manginskega hribovja, ki razdvaja dolini Chindwina in Iravadija, preden se ti v bližini Mandalaya združita. Proti jugu je podoben strukturni vzorec, le da tam dolini Iravadija in Sittaunga razdvajajo nizki hribi Pegujskega hribovja. Z njim je strukturno povezana linija ugaslih ognjenikov z majhnimi kraterskimi jezери in erodiranimi

pobočji. Največji med njimi je ognjenik Popa (1518 m). Osrednji del območja je najbolj sušen del Mjanmara, kjer deževje ni le izrazito sezonsko, ampak ga je tudi dokaj malo. Proti jugu ravnina preide v prostrano delto Iravadija, katere vzhodni del se širi do Sittaunške ravnine.

Osrednje nižavje je zapolnjeno s terciarnimi sedimenti (starejši mehki peščenjaki, skrilavci in glina), prek katerih so reke Iravadi, Chindwin in Sittaung nasule kvartarne naplavine. Reke, predvsem Iravadi in Chindwin, imajo svoje struge in poplavne ravnice vrezane pod niz rečnih teras. Tako Chindwin kot Iravadi izvirata v Severnih gorah. Prinašata velike količine gradiva in imata široko razvejeno mrežo pritokov. Iravadi na območju, ki se začne 75 km južno od Myitkyine in se konča 80 km severno od Mandalaya, prečka tri skalnate soteske. Reka se zareže v več gorskih hrbtov, del njenega toka sledi Sagainškemu prelomu, in je ponekod le 60 m široka (medmrežje 17). Južno od Mandalaya je poplavna ravnica Iravadija široka med 5 in 15 km in omejuje jo niz pleistocenskih teras. Iravadijina delta se začne skoraj 300 km pred rečnim izlivom v morje. V tem delu je pokrajina popolnoma ravna. Monotonijo zmoti le nekaj proti eroziji odpornih skalnih blokov, ki pa niso nikjer višji od 18 m. Za delto, ki je izrazito pod vplivom plimovanja, so značilni številni rokavi, močvirja z mangrovami, zapuščeni rečni prekopi, jezera, nastala kot mrtvice iz nekdanjih rečnih okljkov, ter obilje kanalskih rešetak in otočkov med rečnimi rokavi. V njenem skrajnem vzhodnem delu je tudi največje mjanmarsko mesto Yangon. Dolina reke in njena delta veljata za eno najbolj rodovitnih kmetijskih pokrajin v Aziji.

Poleg Osrednjega nižavja je največja mjanmarska naravnopokrajinska enota **Šanska planota s Tenasserimskim hribovjem**. Šanska planota je višavje na vzhodu države, ki se nadaljuje iz gorate pokrajine na severu. Strmo se dviga iznad Osrednje ravnine na zahodni strani in se nato razteza na stotine kilometrov čez vzhodni Mjanmar in severozahodno Tajsko. Povprečna nadmorska višina površja, razčlenjenega s številnimi globokimi soteskami, je skoraj 1000 m. Strma stopnja, s katero se vzpenja nad nižavjem, je visoka 600 m. Nad planotastim površjem se vzpenjajo skoraj vzporedna slemena z vrhovi, ki dosegajo nadmorsko višino 2500 m. Serija vzporednih prelomov je povzročila nastanek reliefnih stopenj, kvest in termalnih izvirov. Velik del planote je iz apnenca in tam so soteske še posebej globoke, pogosti so tudi kraški pojavi.

Šanska planota je nastala v mezozoiku in je tako geološko precej starejša od zahodnih gorovij. Izdatno jo je preoblikovalo tudi mlajše in intenzivnejše gubanje. Na severu se planota staplja s Severnimi gorami, proti jugu pa se nadaljuje v gorovje Dawna na mjanmar-skotajski meji in v polotok s Tenasserimskim hribovjem.

Razčlenjenost severnega dela Šanske planote je delo pritokov glavnih rek Iravadija, Salweena in Chao Praye na Tajskem. Doline so globoke in ozke. Tako na primer 2800 km dolga reka Salween teče po višavju na razdalji skoraj 1000 km po zaporednih globokih soteskah, dolina se razširi le v zadnjih 250 km.

Geološka sestava v severnem delu Šanske planote omogoča pridobivanje rubinov in safirjev, kar je bila pomembna dejavnost že v predkolonialnem času. Tako imenovana Dolina rubinov na gorskem območju Mogok, približno 200 km severno od Mandalaya, je znana po modrih safirjih in redkih rubinih temnordeče barve, ki ji pravijo barva golobje krvi. Mjanmarski vladarji so bili od nekdaj močno odvisni od njihove prodaje, saj so si s tem

Ledeniki na vršacih Severnih gora ob sončnem vzhodu. Foto: Shutterstock.

Pogled na Osrednje nižavje z ognjenika Popa. Foto: Guillén Pérez, flickr.

Značilen prizor z reliefno razčlenjene Šanske planote. Foto: Sabina Freljih.

K pokrajinski enoti Tenasserimska obala spada tudi slikovito Merguijsko otočje. Foto: Ethan Daniels, Shutterstock.

Značilna kmetijska pokrajina na razgibani Šanski planoti. Foto: Valerij Šanin, Shutterstock.

Globoko vrezana apneniška soteska na Šanski planoti. Foto: Sabina Freljih.

zagotavljali sredstva za svoje vladanje. Najbolj donosni so prav rubini, saj devet desetih njihove svetovne proizvodnje izhaja prav iz Mjanmara. Tukajšnji rdeči kamni so posebno cenjeni zaradi čistosti in posebnega odtenka. Večino jih prodajo na Tajsko, pogosto po ilegalnih poteh.

Osrednji del Šanske planote proti jugu razpade v ozke, strme hrbte in vmesne doline s skupnim imenom Tenasserimsko hribovje, ki se razteza proti jugu, proti zemeljski ožini Kra, ki je najožji del Malajskega polotoka. Njen vzhodni del pripada Tajski in se izteka v Tajski zaliv, zahodni pa Mjanmaru (tam je skrajna južna točka države), kjer se odpira proti Andamanskemu morju. Najbolj zahodni del hrbta je od Tenasserimske obale ostro ločen s Prelomom Treh pagod. Tenasserimsko hribovje je na tajski strani v povprečju visoko 600 m, proti zahodu, na mjanmarsko-tajski meji pa v delu, ki se imenuje hribovje Bilaugtaung, vrhovi segajo tudi nad 1000 m visoko. Najvišja vzpetina hribovja Bilaugtaung je 2072 m visoki Myinmoletkat Taung. Njegov južni podaljšek sega do zemeljske ožine Kra (medmežje 33).

Zahodno od Tenasserimskega hribovja se razprostira ravna naravnopokrajinska enota **Tenasserimska obala**, prek katere z vzhoda pritečejo številne reke in dodatno prispevajo k precej raznoliki geološki sestavi in pokrajinski podobi. Ta ozka priobalna pokrajina se razteza daleč proti jugu, v dolžini 750 km od ustja Sittaunga do tam, kjer južno od mesta Mergui ob mjanmarsko-tajski meji nizka veriga hribov doseže Andamansko morje. Najširši je njen severni del. Na njenem severnem koncu se v Martabanski zaliv izliva reka Billin, pri čemer odlaga velikanske količine sedimentov in oblikuje gole blatne bregove, ki se prepletajo s plimskimi strugami. Slabih 90 km južneje je povsem podobno ob 2800 km dolgi reki Salween, ki pred izlivom v morje teče prek Šanske planote in Tenasserimskega hribovja. Kljub velikim količinam sedimentov, ki jih prenaša in odlaga, Salween ni nasula delte. Do morja dospe po dveh rokavih, ločenih z otokom Bilu. Velike količine sedimentov nenehno polnijo oba rečna rokava.

Od kraja Mawlamyne (nekdanji Moulmein) ob izlivu reke Salween se proti jugu z obalne ravnine dvigajo osamljeni strmi hrbti in tvorijo številne otoke. Litološko in topografsko raznolikost regije je skupaj s strukturno depresijo povzročila granitna intruzija v sedimentnih kamninah. Pokrajinska podoba se tukaj spreminja iz uravnane v vzorec izmenjujočih se vzdolžnih dolin in skoraj neprekinjenih hrbtov. Po slednjih tečejo vodotoki, ki so ob izlivu v morje nasuli blatne ravnice in majhne delte. Največji od njih je Dawei, ki je ob svojem ustju nasul ozko, vendar skoraj 50 km dolgo delto, za katero so značilni majhni, vzdolž rečnega toka razpotegnjeni otoki. Južno od istoimenskega mesta se obalna ravnina najprej zoži na manj kot 10 km, potem pa se odpre v veliko delto Velikega Tenasserima (Great Tenasserim River, tudi Tanintharyi River), druge velike reke, ki priteka iz vzdolžne doline v Tenasserimskem hribovju na vzhodu. Naprej proti jugu so vzdolž obale nanizani otoki Merguijskega otočja (*Myeik Kyunzu*), ki so potopljeni vrhovi nekdanjega kopnega. V zadnjih 450 km južnega dela obalne ravnine se ozki aluvialni pasovi s strmimi vzpetinami izmenjujejo s širokimi območji ravnega, zamočvirjenega površja (Gupta 2005).

Obalno območje sestavljajo tudi številni otoki različnih velikosti. V osrednjem in južnem delu pripadajo Merguijskemu otočju z več kot 800 otoki, v severnem delu pa manjšemu otočju Moscos. Merguijske otoke sestavljata koralni apnenec in granit, večinoma jih prekriva tropsko

Satelitski posnetek osrednjega dela Merguijskega otočja. Foto: Nasa, flickr.

rastlinstvo, tudi tropski deževni gozd. Največji je Kraljevi otok (*Kadan Kyun*) s površino 450 km². Nekoliko vstran od obale so obsežni koralni grebeni. Zaradi majhnega vpliva človeka, za turistični obisk so območje odprli šele leta 1997, jih še vedno odlikujeta izjemna živalska in rastlinska raznovrstnost. Poseljuje jih ljudstvo Moken, ki ga imenujejo tudi Morski cigani. V sušni dobi njihovi pripadniki živijo na tradicionalen način, na čolnih, v deževni dobi pa se preselijo na kopno. Otočje Moscos na severu je okrog 70 km dolga otoška veriga približno 15 km od obale. Tamkajšnji otoki niso naseljeni, začasne lokacije na nekaterih uporabljajo le ribiči med sušno dobo. Pokriti so s strnjnim gozdom in se strmo dvigajo nad obalo. Majhni strmi skalnati otočki so gnezdišča ptic, plaže pa odlagališča jajc številnih vrst morskih želv. Celotno območje otočja Moscos je zavarovano kot zatočišče divjih živali.

Podnebje

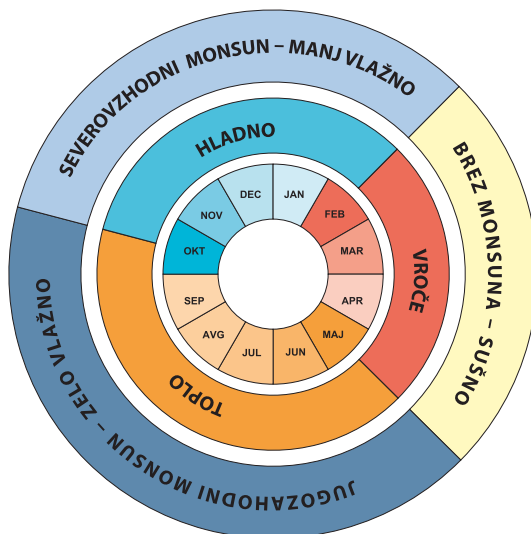
Podnebje Mjanmara tako kot podnebje drugih držav južne in jugovzhodne Azije sledi značilnemu monsunkemu vzorcu. Poleti sorazmerno močnejše segrevanje kopne celinske gmote Azije pritegne hladnejši vlažen zrak iznad Indijskega oceana nad kopno, kar celini prinaša tako imenovano deževje jugozahodnega monsuna. Vroča in vlažna monsunska deževna doba običajno traja od maja do oktobra. V Mjanmaru v tem obdobju dežuje skoraj vsak dan, včasih tudi cel dan, zato je v tem času glavčina letnih padavin. Deževje v Mandalayu povprečno maksimalno dnevno temperaturo zniža na 29, v Yangonu pa na 27° C.

Pozimi sorazmerno močnejše segrevanje Indijskega oceana pritegne hladnejši suh zrak severovzhodnega monsuna s kopna nad morje, tako da celinski del južne in jugovzhodne Azije preplavi hladnejši zrak. Sušnejše in hladnejše obdobje traja od oktobra oziroma novembra do februarja. Takrat je manj oblačnosti, padavine so redke, temperature zmerne in vlažnost zraka večja, čemur pravimo obdobje severovzhodnega monsuna. Povprečna januarska temperatura v Yangonu je 25° C, v bolj severno ležečem Mandalayu pa 20° C.

Suho in vroče obdobje od sredine februarja do sredine maja lahko poimenujemo tudi medmonsunska doba (Hadden 2008).

Mjanmar ima sezonsko podnebje s tremi obdobji: monsunsko ali deževno dobo od sredine maja do sredine oktobra, hladno suho dobo od sredine oktobra do sredine februarja in vročo suho dobo od sredine februarja do sredine maja. Če pa sezonskost skušamo nekako pretvoriti v letne čase, lahko razlikujemo vlažno dobo od sredine maja do sredine oktobra in suho dobo v preostali polovici leta. Tropski Mjanmar ima torej dva letna časa. V severnem Mjanmaru je na nadmorski višini od 300 do 1220 m prek celega leta bolj zmerno toplo podnebje, medtem ko je južni Mjanmar, še posebej tamkajšnja Iravadijina delta in njegova priobalna območja, bolj vroč, vlažen in namočen.

Značilnosti podnebja določa tropski monsun, ki območjem z nadmorsko višino do 2000 m prinaša oblačna, deževna, vlažna in vroča poletja ter jasnejše, sušne in temperaturno prijetnejše zime. V višjih legah so se izoblikovali značilni višinski pasovi. Na nadmorski višini okrog 2500 m je podnebje subtropsko, na višini okrog 3000 m zmerno toplo, okrog 3500 m

Shematski prikaz podnebnih značilnosti Mjanmara.

hladno, še višje pa mrzlo, skoraj subarktično. Na najvišjih vzpetinah je zaradi njihove izpostavljenosti vlažnim vetrovom pogosto slabo vreme z močnim sneženjem (medrežje 17).

Obalne regije ter severna, zahodna in jugovzhodna gorovja prejmejo več kot 5000 mm padavin letno, medtem ko jih Irvadijina delta prejme okrog 2500 mm. Količina padavin se postopno zmanjšuje proti severu, dokler se v osrčju države, na tako imenovanem sušnem območju z mestom Mandalayem, ne spusti pod 1000 mm, mestoma celo na le nekaj nad 500 mm letno. Za tamkajšnje sušnost sta poglavitna dva razloga, oddaljenost od morja in lega v padavinski senci oziroma na zavetrni strani Arakanskega gorovja. Šanska planota je zaradi večje nadmorske višine bolj namočena in prejme od 1500 do 2000 mm padavin letno.

Najbolj vroče je od februarja do maja, ko pade le malo ali nič dežja. Ob koncu te sezone se povprečna mesečna temperatura v večjem delu Mjanmara povzpne nad 30° C. V Yangonu so aprila povprečne dnevne minimalne temperature 24, povprečne dnevne maksimalne temperature pa 36° C. Pred tem vročim suhim obdobjem so temperature bolj prijetne.

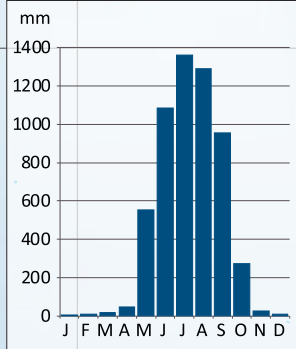
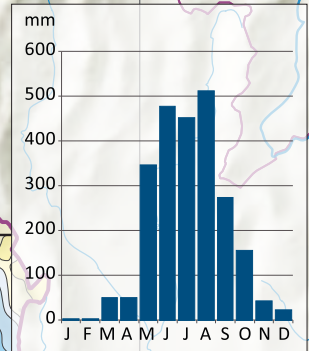
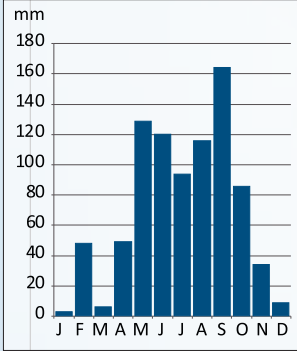
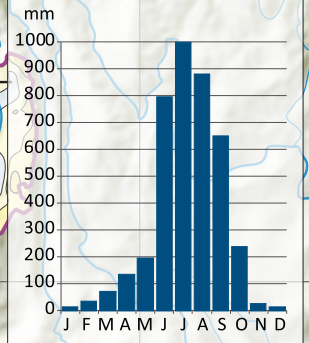
Čprav Mjanmar spada med tropske države, temperature niso enakomerno visoke ne prek celega leta ne na njegovih posameznih območjih. Razpon dnevne temperature je večji kot v večini drugih držav jugovzhodne Azije, seveda pa nobena mjanmarska pokrajina nima celinskega podnebja. Povprečna letna temperatura v Mjanmaru je v vseh nižinskih delih države precej podobna. Na območju med mestom Sittwe v državi Rakhine, Yangonom blizu obale in Mandalayem v severnem delu Osrednjega nižavja se giblje med 26 in 28° C. V kraju Lashio na Šanski planoti je nekoliko nižja, približno 22° C. Poleg zemljepisne širine na temperaturne razmere vplivata nadmorska višina in oddaljenost od morja. Najhladnejše so pokrajine na severu Mjanmara s povprečnimi temperaturami okrog 21° C.

LETNA VIŠINA PADAVIN

 sušna cona

padavine (mm/leto)

- od 500 do 1000
- od 1000 do 1500
- od 1500 do 2000
- od 2000 do 2500
- od 2500 do 3000
- od 3000 do 3500

- od 3500 do 4000
- od 4000 do 4500
- od 4500 do 5000
- od 5000 do 5500
- od 5500 do 6000

Viri podatkov:
 vsebina: UN FAO, Digital Agricultural Atlas of Myanmar
 podlaga: Tom Petterson, MSR-50M,
 ETOPO1_hish, UN FAO, Digital Agricultural Atlas of Myanmar

Mjanmar je v splošnem država z obiljem padavin. Foto: Valerij Šanin, Shutterstock.

Sušno območje in njegovi ekološki problemi

Sušno območje je del Osrednjega nižavja, ki zavzema 13 % ozemlja države z okrog 14,5 milijona prebivalci, kar je skoraj tretjina mjanmarskega prebivalstva. Vključuje južni del province Sagaing ter večja dela provinc Magway in Mandalay. S treh strani je obdana z gorskimi verigami, odpira se le proti jugu. Sestavljajo jo valovita ravnica na nadmorski višini od 150 do 200 m in od 300 do 400 m visoki griči, ki se strmo dvigajo nad ravnico.

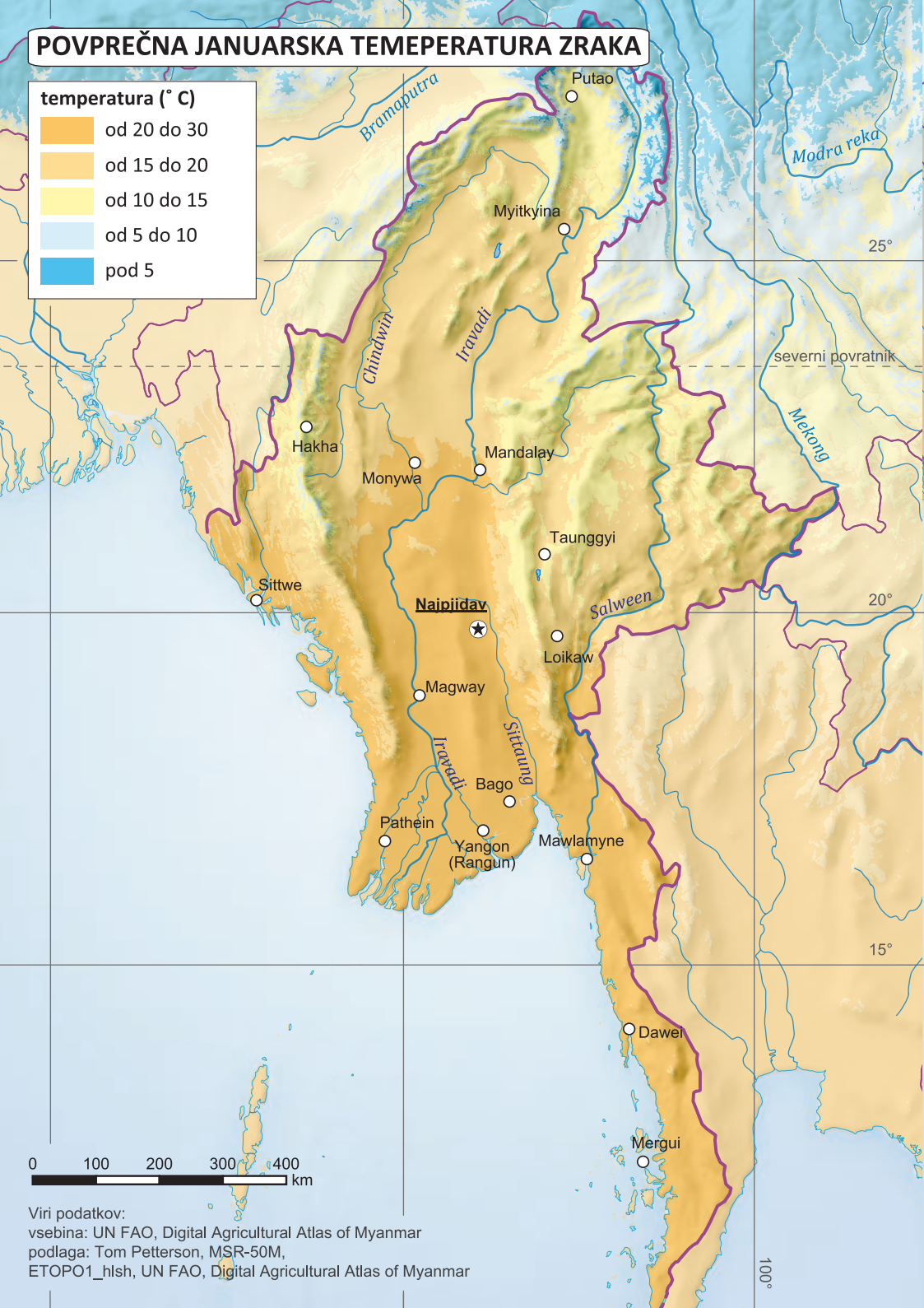
Tamkajšnje temperature so zelo visoke predvsem v najbolj vročih mesecih aprilu in maju. Neredko presežejo 40° C, razlike med maksimalnimi in minimalnimi temperaturami pa dosega tudi 15° C. Povprečna letna vlažnost je 63 %, vendar se v najbolj vročih mesecih zniža na 42 %, v najbolj vlažnih pa poveča na 80 %. Letna višina padavin je od 500 do 1000 mm, kar je bistveno manj od 5000 in celo več mm v nekaterih drugih delih države.

Življenje na sušnem območju je v veliki meri odvisno od jugozahodnega monsuna, ki prinaša vlago iznad morja. Še pred vlažnim monsunom se konec marca in na začetku aprila zaradi pregretosti pojavljajo tornadi in tropski cikloni, ki z močnimi vrtničastimi vetrovi povzročajo prava opustošenja. Vetrovi prenašajo pesek in zgornji sloj prsti, kar erozijo prsti uvršča med pomembne negativne degradacijske procese na sušnem območju. Njeni drugi pomembni dejavniki so močni nalivi (površinski odtok je okrog 30 %), majhna kompaktnost kamnin in kmetijska obdelava tal, ki imajo za posledico odstranitev naravne travne ruše, katere korenine utrjujejo prst. Eroziji so najbolj izpostavljene glinene in peščene prsti, ki so tudi najbolj razširjene. Erozija prsti je najbolj intenzivna na začetku monsunskega deževja na golih prsteh. Ponekod je tako močna, da je matična podlaga skoraj povsem razgaljena.

Pokrajine, kjer traja sušna doba več kot 6 mesecev, prizadeva tudi vetrna erozija. Na takšnih območjih je rastlinstvo podobno stepskemu, velik je tudi delež golih tal. Erozija se začne, ko veter doseže hitrost 25 km/uro. Od 0,5 do 3mm velika zrna le premika, droben pesek velikosti od 0,1 do 0,5 mm prenese za nekaj metrov, zelo fine delce, kot so glina, melj in organski delci pa odnaša v obliki suspenzije. Posledica te suspenzije

POVPREČNA JANUARSKA TEMPERATURA ZRAKA

temperatura (° C)

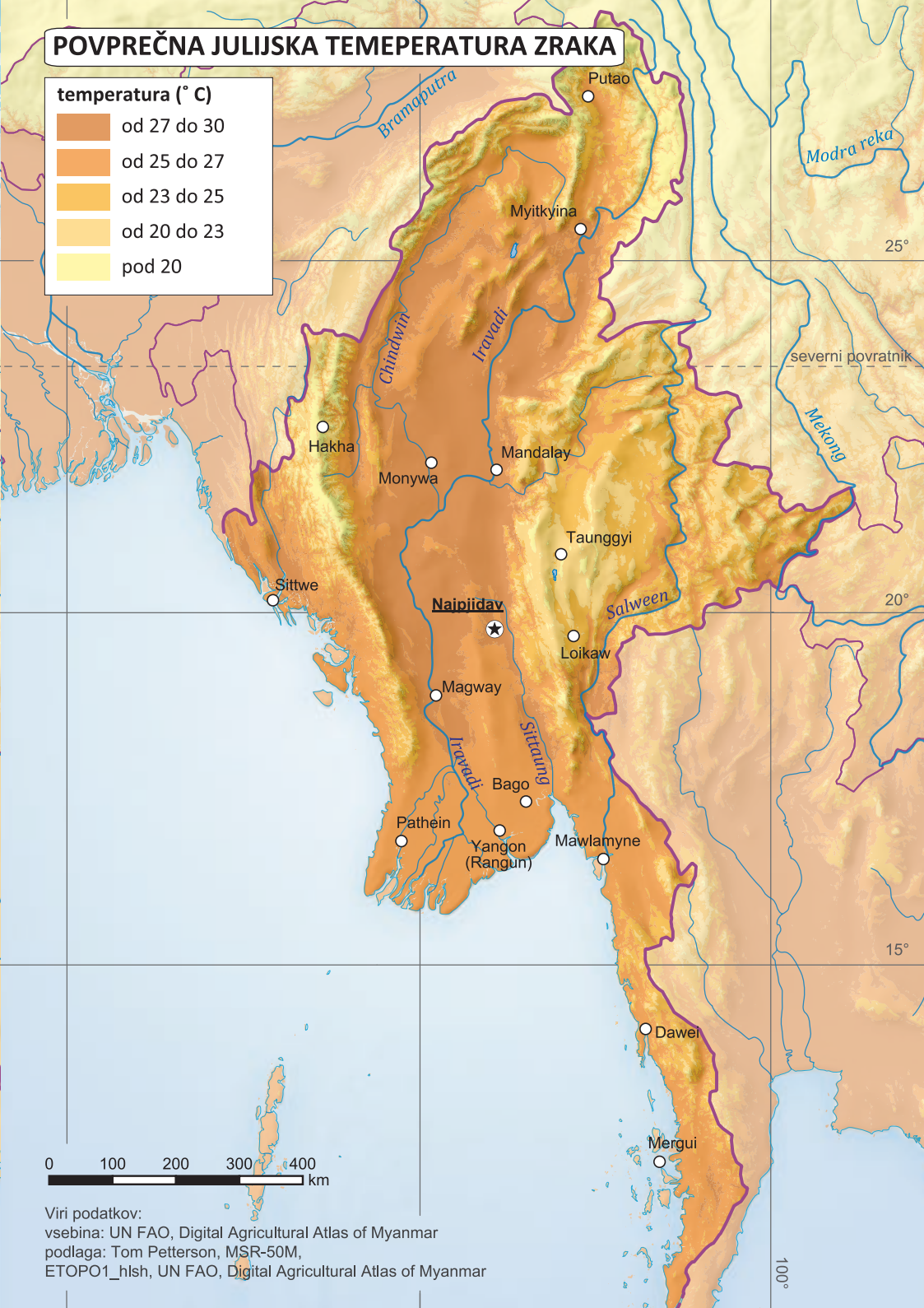

Viri podatkov:
vsebina: UN FAO, Digital Agricultural Atlas of Myanmar
podlaga: Tom Petterson, MSR-50M,
ETOPO1_hish, UN FAO, Digital Agricultural Atlas of Myanmar

POVPREČNA JULIJSKA TEMPERATURA ZRAKA

temperatura (° C)

- od 27 do 30
- od 25 do 27
- od 23 do 25
- od 20 do 23
- pod 20

Viri podatkov:
vsebina: UN FAO, Digital Agricultural Atlas of Myanmar
podlaga: Tom Petterson, MSR-50M,
ETOPO1_hlsh, UN FAO, Digital Agricultural Atlas of Myanmar

S pagodami okrašeni griči nad Iravadijem v sušni notranjosti Mjanmara. Foto: Sabina Freljih.

Skrb za kurjavo je eno glavnih opravil ljudi na mjanmarskem podeželju. Foto: Sabina Freljih.

je vsakoletni marčevski in aprilski prašni oblak v Magwayju, imenovan »rdeče nebo«.

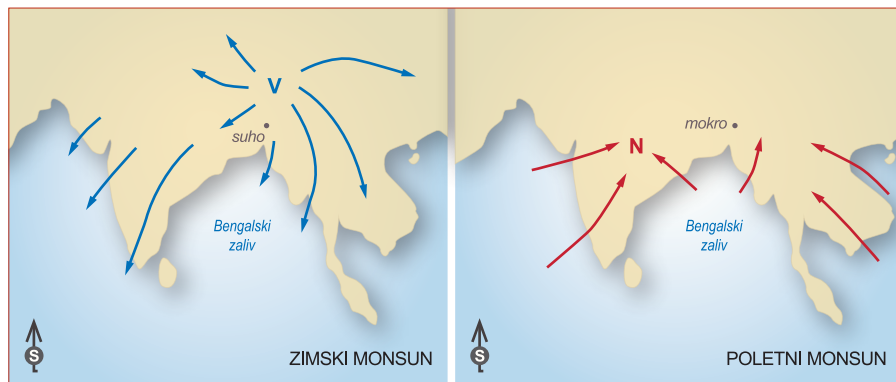
Precejšen ekološki problem sušnega območja je deforestacija. Nekdaj je bilo namreč tudi sušno območje precej gozdno. Glavni razlog za uničevanje gozda, ki se je začelo v 11. stoletju, naj bi bilo izdatno sekanje drevja za žganje opek, namenjenih gradnji brezštevlnih pagod. Zaradi uničenja gozda je podnebje čedalje bolj sušno, v zadnjih desetletjih se zmanjšujeta tako pogostost kot količina padavin. Padavine so vse bolj neredne, sušna obdobja pa čedalje daljša. K deforestaciji so svoje prispevali tudi naraščanje prebivalstva, kmetijski posegi, naraščanje živine in naraščanje potreb po lesu kot gorivu v domovih in za industrijsko rabo. Naraščanje živine povzroča povečano pašo, kar negativno vpliva na rast rastlin. Zaradi gaženja in teptanja je onemogočena njihova naravna regeneracija. Na sušnem območju redijo kar 99,6 % ovc, 71,0 % koz in 40,0 % goveda v državi (Poe 2011). Zaradi erozije prsti in deforestacije je kmetijska pridelava postala nestabilna. Naravnih virov na sušnem območju zmanjkuje hitreje, kot se lahko obnovljajo (medmrežje 52).

Monsun

Izraz monsun izhaja iz arabske besede *mawsin* v pomenu 'sezona', kar gre pripisati redni in izraziti sezonski izmenjavi vetrov ter vremena na območjih južne Azije in Arabskega morja. Najpomembnejši razlog za pojav monsuna so prav gotovo sezonske razlike v zračnem tlaku nad morjem in kopnim. Poleti je območje visokega zračnega tlaka nad Indijskim oceanom, nizkega pa nad azijsko celino. Zračne gnote se premikajo od območja visokega tlaka nad oceanom proti nizkemu nad kopnim, kar prinaša vlažen zrak južni in jugovzhodni Aziji. Pozimi je proces obrnjen, območje nizkega zračnega tlaka je nad Indijskim oceanom, visokega pa nad Tibetansko planoto, zato se zrak spušča ob Himalaji in se prek kopnega pomika nad ocean.

Monsun je sistem vetrov, ki pozimi pihajo s kopnega na morje in poleti z morja na kopno, značilen za južno in jugovzhodno Azijo. Povezan je s spremembo planetarnega kroženja zraka oziroma z nenehnim premikanjem tako imenovane intertropske konvergence, od 100 do 200 km širokega pasu v bližini ekvatorja, kjer se stekajo pasatni vetrovi s severne in južne poloble. Spremljajo ga temperaturne, vlažnostne in padavinske spremembe, tako da se izraz uporablja tudi za sezonske podnebne spremembe, povezane z neenakim segrevanjem kopnega in morja. V laični javnosti se z izrazom monsun običajno označuje le deževna doba sezonskih vremenskih sprememb, čeprav dejansko obstaja tudi njihova sušna faza.

Vetrovi z morja, ki pihajo na obsežnih območjih, se pojavijo, ko so temperature na kopnem bistveno višje od temperature oceana. Do temperaturnega neravnovesja pride, ker oceani in kopno absorbirajo toploto na različne načine. Nad oceanom temperatura zraka ostaja stabilna, ker ima voda precej višjo

toplotno kapaciteto, pri čemer vodni tokovi uravnotežajo temperaturne razlike med površinskimi in globljimi vodnimi plastmi. Pojav imenujemo konvekcija, pri čemer se segretemu zraku zmanjša gostota, zato se začne dvigati. To pa vzbudi tudi gibanje okoliškega hladnejšega zraka z večjo gostoto, ki priteče na izpraznjeni prostor. Tam se hladnejši zrak ogreje in proces se ponavlja. Kamnine in prst imajo manjšo toplotno kapaciteto in lahko premeščajo toploto le s prevajanjem ali kondukcijo, ne pa tudi s kroženjem različno segretyh gnot. Zaradi tega imajo vodna telesa bolj enakomerne temperature, temperature kopenskih gnot pa se bolj spreminjajo.

V toplih mesecih Sonce segreva tako kopno kot oceane, vendar temperature kopnega naraščajo hitreje. Medtem ko se površina kopnega segreva, se zrak nad njim razširja in nastane območje nizkega zračnega tlaka. V primerjavi s kopnim ocean ohranja nižje temperature, zračni tlak nad njim pa ostaja visok. Razlika v tlaku med obema območjema povzroča, da veter piha od oceana proti kopnemu in nad njega prinaša vlažen zrak. Ta vlažen zrak se širi v notranjost kopnega in dviga v višje plasti ozračja, nakar se usmeri nazaj proti oceanu, kjer se zračne gnote spuščajo proti morski gladini. Tako je cikel kroženja zraka sklenjen. Ob dviganju zraka nad kopnim se zrak ohlaja. To zmanjša njegovo sposobnost zadrževanja vodnih hlapov, ki se utekočinjajo, kar nad kopnim povzroča obilne padavine.

V hladnejših mesecih je obratno. Takrat se kopno ohlaja hitreje kot oceani, zato je zračni tlak nad njim

višji kot nad oceanom. To povzroči, da se zračno strujanje iznad kopnega usmeri proti oceanu, kjer se zrak segreva in dviga. Med dviganjem se ohlaja, kar povzroča padavine nad oceanom. Nad kopnim se zračne gmote spuščajo in sušijo, kar preprečuje nastanek padavin (medmrežje 28).

Trajanje in intenzivnost monsuna nista vsako leto enaka in se bistveno razlikujeta med posameznimi območji.

Na območjih pod vplivom monsuna živi skoraj polovica svetovnega prebivalstva. Ljudje, ki jih spremlja sezonsko spreminjanje vremena, so temu prilagojeni in so ga izkoristili v svoj prid. Prihajanje in odhajanje monsuna je temeljnega pomena za pridelavo hrane, zato marsikje začetek deževnega obdobja spremljajo z množičnimi praznovanji. Preveč ali premalo dežja je lahko pravicata katastrofa, ki se lahko odrazi tako v obsežnih poplavih kot majhnem pridelku, kar ponekod še vedno pomeni lakoto (medmrežje 37).

Mjanmar je ena od držav, močno izpostavljenih tropskim ciklonom. Ti na območju Bengalskega zaliva nastajajo večinoma v predmonsunskem obdobju (od aprila do junija), lahko pa tudi v pomonsunskem (od oktobra do decembra). Prebivalstvu jugovzhodne Azije povzročajo resne težave. Tako je v prvih dneh maja leta 2008 v predmonsunskem obdobju obalo Mjanmara opustošil tropski ciklon Nargis. Vetrovi s hitrostjo do 215 kilometrov na uro so povzročili pravicato razdejanje in zahtevali več kot 138.000 žrtev, največ na območju mesta Labutta v južnem delu Iravadijine delte. Prej tropski cikloni v Bengalskem zalivu niso bili v središču preučevanja znanstvenikov, po katastrofalnih posledic ciklona Nargis pa se je zanimanje zanje močno povečalo. Po ocenah večine med njimi se z globalnim segrevanjem povečujeta tako njihova pogostost kot moč (Satoru 2010).

Tropski cikloni

Tropski cikloni so nevihtni sistemi, ki nastanejo nad toplimi tropskimi morji. Njihove glavne značilnosti so zelo nizek zračni tlak, močni spiralni vetrovi in izdatne padavine. Gre za vrteče se gmote oblakov in zračnih tokov z intenzivno nevihtno dejavnostjo. Njihov premer lahko preseže 500 km. Glavna pogonska sila tropskih ciklonov je sproščanje toplote ob utekočinjanju vode na velikih nadmorskih višinah. Pojavljajo se takrat, ko so temperature morja najvišje. Ena od njihovih značilnosti je oko, ki nastane v stopnji zrelosti ciklona. Gre za območje spuščajočega se zraka sredi ciklona, s premerom do 50 km, kjer je nebo jasno, okrog njega pa divjajo izjemno močni vetrovi. Tropski cikloni s svojo neizmerno rušilno močjo povzročajo strahotno razdejanje. Glede na pogostnost, človeške žrtve in gnotno škodo spadajo med najhujše naravne nesreče na Zemlji.

Tropski ciklon nad Indijskim oceanom. Foto: Nasa, flickr.

Vodovje

Podobno kot gorovja so tudi mjanmarske glavne reke usmerjene od severa proti jugu. Približno s tretjino državnega ozemlja se vode stekajo v reko Iravadi in njene pritoke. Z zahodnega dela Mjanmara kratki, hitri vodotoki prek arakanske priobalne ravnice odtekajo v Bengalski zaliv; ob izlivu so mnogi nasuli delte. Kratki in hitri vodotoki so značilni tudi za jugovzhodni del države, kjer prek Tenasserimske obale odtekajo v Martabanski zaliv.

Najdaljša in najpomembnejša reka v Mjanmaru je Iravadi (*Ayeyarwady*), ki na celotnem 2092 km dolgem toku teče po Mjanmaru. Začne se s sotočjem rek Mali in N'mai, ki izvirata v himalajskih ledenikih na severu države. Njeno porečje meri 255.081 km², kar je skoraj dve petini mjanmarskega ozemlja. V kolonialnih časih je bila reka po pesmi Rudyarda Kiplinga znana kot »Cesta do Mandalaya« (*The Road to Mandalay*).

Iravadi vsaj že od 6. stoletja uporabljajo za promet in trgovanje. Ko so v času britanskega kolonialnega imperija vzpostavili razvejeno mrežo namakalnih kanalov, je reka postala pomembna tudi z vidika pridelovanja hrane. Na območju njene delte pridelajo velike količine riža. Reka je nekakšno ogrodje mjanmarskega prometnega sistema. V dolžini skoraj 1600 km je plovna prek celega leta, vendar je v njej vse polno otokov in peščenih plitvin, ki plovbo otežujejo. Dandanes po reki potuje velik del proizvedenih dobrin, namenjenih tudi izvozu (medmrežje 20). Dolga leta je bil edini most čez reko most Inwa v Mandalayu. Pred izlivom v Andamansko morje se Iravadi razcepi v široko mrežo rokavov in se nato izliva v številnih rečnih ustjih. Veliko rokavov je plovnih, povezuje jih sistem umetnih kanalov.

Največji pritok Iravadija je 1158 km dolga reka Chindwin, ki odvodnjava zahodni del države in tako kot Iravadi teče v celoti po Mjanmaru. Izvira v gorovju Kumon na severu Mjanmara in sprva teče proti severozahodu, skozi dolino Hukawng, potem pa se ob indijski meji obrne proti jugu in zatem proti jugovzhodu, dokler se ne izlije v Iravadi. Od sotočja z Iravadijem južno od Mandalaya je Chindwin plovna 800 km, do sotočja z reko Uyu, njenim glavnim pritokom. Večji del toka Chindwina prečka gorske verige in gozdove. Zaradi težavnega dostopa glavnina neplovne delo reke ostaja neokrnjena. V dolini Hukawng je mjanmarska vlada pred nedavnim ustanovila veliko zatočišče za izjemno ogroženo vrsto tigra. Tikovi gozdovi v porečju Chindwina so že dolgo dragocen vir za pridobivanje kakovostnega lesa. Dolina Hukawng je znana tudi po velikih količinah mjanmarskega jantarja. Ob reki so tudi nahajališča žada, bolj kakovostnega je mogoče najti le v povirnih vodah reke Uyu.

Porečje reke Salween zajema predvsem Šansko planoto. Salween izvira na Tibetanski planoti, v Mjanmar priteče iz južne Kitajske, teče prek vzhodnega dela države in se pri kraju Mawlamyne izliva v Martabanski zaliv. Reka je dolga približno 2415 km. Več njenih pritokov je dolgih okrog 500 km. Salweenu se pridružijo, potem ko se spustijo prek slikovitih kaskad. Zaradi brzic je reka Salween plovna le v spodnjem toku, vsega nekako 160 km od morja. Šansko planoto prečka v vrsti sotesk. Na območju Salweeninih dolin in sotesk domuje več kot 7000 vrst rastlin ter 80 redkih ali ogroženih vrst rib in drugih živali. Zaradi raznovrstnih ekosistemov je bila pokrajina leta 2003 vpisana na seznam UNESCO-ve svetovne dediščine. Salween je najdaljša reka brez zajezev v jugovzhodni Aziji. Mjanmar skupaj s Tajsko resno preučuje možnosti, da bi na Salweenu nedaleč od tajske meje skupaj zgradila jez Hatgyi.

Iravadi je pomembna tako za tovorni rečni promet ... Foto: Lili Jazbec.

... kot za lokalne prevoze, saj so njena obrežja gosto poseljena. Foto: Sabina Freljih.

Po Iravadiju plujejo tudi turistične ladje. Foto: Scott Anderson, flickr.

Kljub številnim okoljskim, kulturnim in ne nazadnje socialnim zadržkom tudi Kitajska razmišlja o gradnji kar trinajstih jezov na reki Salween, Mjanmar pa s tajsko podporo kljub mednarodnim in regionalnim protestom načrtuje še pet drugih hidroelektrarn v njenem spodnjem toku.

Po vzhodnem delu Osrednjega nižavja teče reka Sittaung, ki se prav tako izliva v Martabanski zaliv. Dolga je 418 km in ima glede na to, da je razmeroma kratka, dokaj veliki dolino in delto. V njenem ustju je izjemno močno plimovanje, kar onemogoča plovbo večjim plovilom. Dodatno oviro za rečni promet po vzhodnem Mjanmaru predstavlja njen močan tok. Dolina ob Sittaungu ni v tolikšni meri pomembna za kmetijstvo kot ravnica oziroma dolina ob Iravadiju, saj v njej ni nanosov z območja Himalaje, na katerih se je razvila za kmetijstvo zelo primerna prst.

Prek skrajnega zahodnega dela Mjanmara teče reka Kaladan, ki se v Bengalski zaliv izliva pri mestu Sittwe. Mjanmarska vlada v sodelovanju z Indijo uresničuje obsežen projekt, ki bo omogočil rečni promet in tako olajšal trgovanje med obema državama. Reka Kaladan bo pospešila trgovino ne le z indijsko zvezno državo Mizoram, temveč s celotnim indijskim severovzhodom, ki je naravno zaledje pomembnega mjanmarskega pristanišča v Sittweju. Dogovarjajo se tudi za skupni plinski projekt Shwe, ki naj bi prav tako okreplil gospodarsko sodelovanje med državama.

Vzdolž meje z Laosom teče Mekong, ena najpomembnejših svetovnih rek. Dolga je 4350 km, njeno porečje obsega 795.000 km². Z višavij Tibetanske planote Mekong teče prek kitajske province Junan, zatem je mejna reka med Mjanmarom in Laosom ter Laosom in Tajsko, nekaj časa teče tudi po notranjosti Laosa, nakar se njegov tok nadaljuje v Kambodžo in Vietnam, kjer se izliva v Južnokitajsko morje. Plovbo po Mekongu otežujejo izjemno velike sezonske spremembe vodnega pretoka, brzice in tudi slapovi.

V Mjanmaru sta dve veliki jezera. Jezero Indawgyi je v hribih na jugu najbolj severne države Kachin. Z dolžino 24 km od severa proti jugu in širino 13 km od vzhoda proti zahodu je eno večjih jezer v jugovzhodni Aziji. Ob njem se zadržujejo ptice številnih vrst, tudi desetih ogroženih. Nekoliko manjše, a turistično precej bolj znano, je jezero Inle na Šanski planoti, ki od severa proti jugu meri 22 in od vzhoda proti zahodu 11 km. Napajajo ga številni vodotoki (Hadden 2008).

Z južne in jugovzhodne strani Mjanmar obliva Andamansko morje, ki je del Indijskega oceana. Njegovi severni in vzhodni deli so zaradi mulja, ki ga nasipava reka Iravadi, plitvejši od 180 m. Zahodni in osrednji deli so globoki od 900 do 3000 m. Po dnu Andamanskega morja teče meja med Burmansko in Sundsko mikroploščo, ki je v bistvu območje razširjanja oceanskega dna. Andamansko morje je tradicionalno ribolovno območje, po njem poteka promet med državami na njegovih obalah, ki so skupaj z otoki in koralnimi grebeni na daleč zaželeno turistična destinacija. Ribišstvo in turistična infrastruktura sta bila resno prizadeta ob cunamiju v Indijskem oceanu konec leta 2004.

Na severnem koncu Andamanskega morja je Martabanski zaliv, v katerega se izlivajo reke Yangon, Sittaung in Salween. Za njegovo obalo je značilno močno plimovanje.

Ob jugozahodni obali Mjanmara je Bengalski zaliv, ki je prav tako del Indijskega oceana. Mjanmar si ga deli z Bangladešem, Indijo in Šrilanko. Na vzhodu ga omejujejo

Gorsko jezero na severu Mjanmara. Foto: Galina Andruško, Shutterstock.

Ribič na jezeru Inle. Foto: Shutterstock.

in od Andamanskega morja razdvajajo Andamani in Nikobari, otočji, ki pripadata Indiji. V Bengalski zaliv se prek ogromne delte na območju Bangladeša in vzhodne Indije izliva veletoka Ganges in Bramaputra, vanj se iztekajo tudi indijske reke Kaveri, Krišna, Godavari in Mahanadi, glavni mjanmarski vodotok Iravadi in številne manj pomembne reke. Ob njem je nekaj največjih pristanišč na svetu, Chennai, Visakhapatnam in Kalkuta v Indiji, Chittagong in Mongla v Bangladešu ter Yangon v Mjanmaru.

Pedološke razmere

Glede na vrsto prsti lahko območje Mjanmara razdelimo na tri poglavitna območja. Večino vzhodnega dela države pokrivajo akrisoli, večino zahodnega kambisoli, v osrednjem delu pa prevladujejo glejsoli, nitisoli in izprane prsti.

Akrisoli torej pokrivajo večji del vzhodnega dela Mjanmara, predvsem Šansko planoto, pa tudi gorska območja na severu države. Značilno zanje je, da so nastali v geološko starih pokrajinah z valovitim površjem ter v vlažnem in toplim podnebju. Njihovo naravno rastlinstvo so gozdovi. Zaradi starosti, kamninske sestave in močnega izpiranja imajo malo rastlinskih hranil in presežek aluminija. Nagnjeni so k eroziji, kar otežuje kmetijsko obdelavo. Ljudje so se razmeram na njih dobro prilagodili s tradicionalnim kolobarjenjem kislinsko tolerantnih kultur, predvsem z menjavanjem riža in kenafa. Iz kenafovih stebel proizvajajo dve vrsti vlaken, zunanja plast je groba, jedro pa fino. Vlakena se uporabljajo za izdelavo vrvi, torb, grobih oblek in papirja.

Prevladujejo rdeči akrisoli, rumeni so predvsem na nižjih vzpetinah Šanske planote. Rdeči so primernejši za kmetijstvo, ki ga ovirajo predvsem strmine in erozija. Na rumenih akrisolih so le vrtovi in nasadi rož ter gozd.

Kambisoli pokrivajo zahodni del Mjanmara. V svetovnem merilu gre za mlade prsti, zato imajo slabo izoblikovane horizonte. Pojavljajo se sicer v manjših zaplatah, vendar se razprostirajo po prostranih območjih. Vsebujejo veliko preperelega muljastega in glinenega gradiva in so dokaj primerni za kmetijstvo.

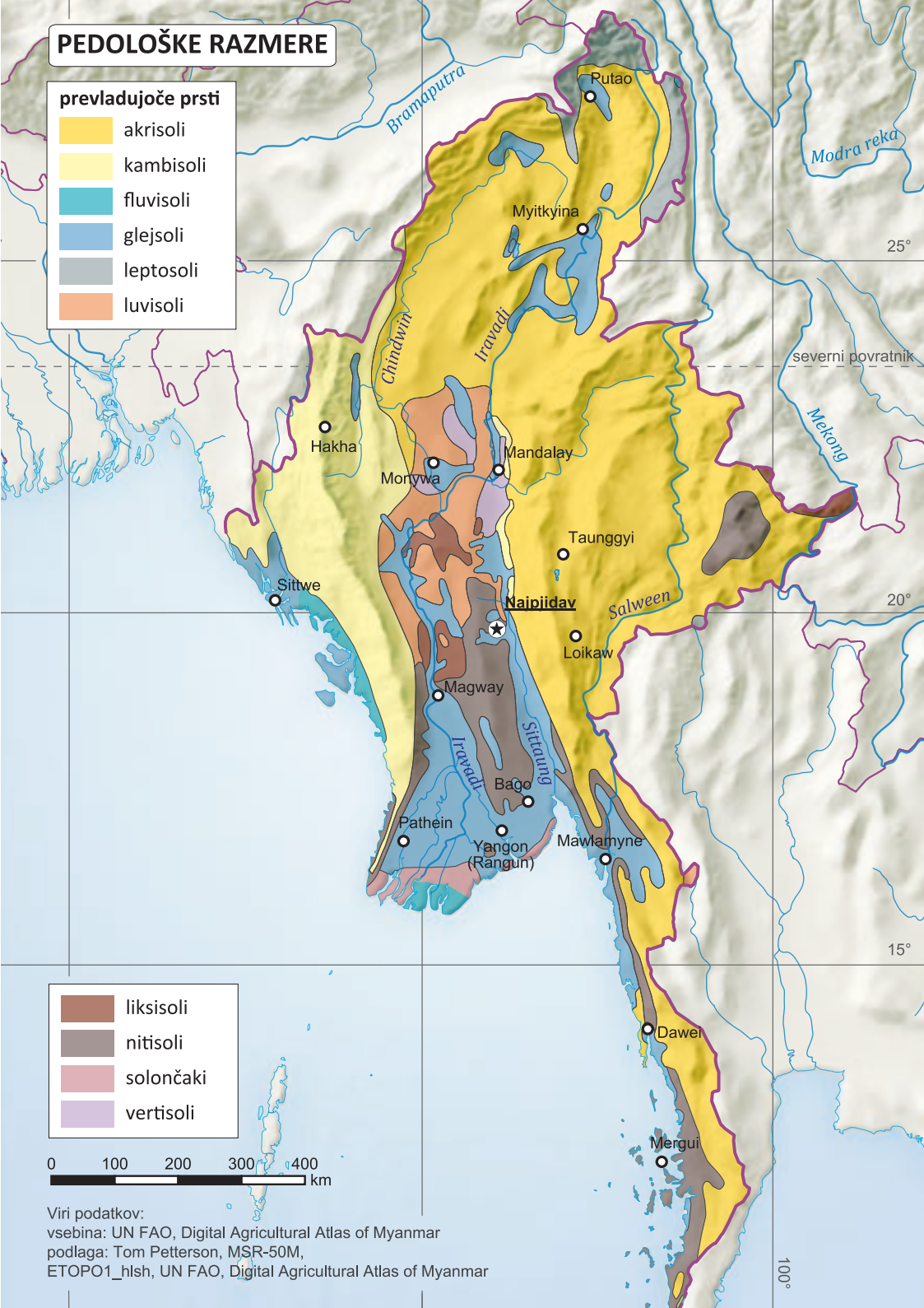
Glejsoli spadajo med hidromorfne prsti. Zanje so značilni procesi oglejevanja prek celotnega profila oziroma tik pod površjem zaradi stalne nasičenosti z vodo. Nastajajo zaradi dvigovanja gladine podzemne vode in se razvijejo na mokrotnih, pogosto vbočenih območjih, od koder voda slabo odteka. Večinoma imajo glineno strukturo. V Mjanmaru so njihovo naravno rastlinstvo različne vlagoljubne trave, posamezna drevesa in grmovje. Na njih gojijo riž, ko pa voda odteče, tudi druge kulturne rastline.

V Mjanmaru oglejene prsti zaradi značilnega rastlinstva imenujejo tudi travniške prsti in jih delijo na več podtipov: travniške, travniške aluvialne, travniške močvirne in travniške karbonatne prsti. Travniške prsti sušnega območja in travniške karbonatne prsti v severnem Mjanmaru so svetlih barv. Čeprav so revne s hranili, na njih gojijo stročnice in zelenjavo. Travniške prsti v goratih pokrajinah z veliko dežja in travniške prsti južnega Mjanmara vsebujejo velike količine soli in večje količine hranil kot prsti severnega Mjanmara. Na poplavnih ravninah so travniške aluvialne prsti. Poleg riža na njih gojijo arašide, sezam, sončnice,

PEDOLOŠKE RAZMERE

prevladujoče prsti

- akrisoli
- kambisoli
- fluvisoli
- glejsoli
- leptosoli
- luvisoli

- liksisoli
- nitisoli
- solončaki
- vertisoli

Viri podatkov:
 vsebina: UN FAO, Digital Agricultural Atlas of Myanmar
 podlaga: Tom Petterson, MSR-50M,
 ETOPO1_h1sh, UN FAO, Digital Agricultural Atlas of Myanmar

juto, sladkorni trs in zelenjavo. Travnške oglejene in travniške močvirne prsti se pojavljajo v nizkih depresijah, kjer so tla poplavljena več kot šest mesecev na leto. Velik del leta so vlažne, vsebujejo velike količine aluminija in topnega železa. Imajo tudi veliko humusa, zato lahko potem, ko voda odteče, na njih uspešno gojijo riž in juto. V Iravadijini delti, na rečnih bregovih na območju Martabanskega zaliva in obalnih ravninah, ki jih preplavljajo plimske vode, se pojavlja slan močvirnati travniški glej. Zaradi velike slanosti in stalnega preplavljanja morja se ga lahko uporablja le za gojenje kozic in nasade mangrov za pridobivanje lesa.

Fluvisole ali obrečne prsti najdemo predvsem na obalah države Rakhine ter obalah v Iravadijini delti, pa tudi v dolinah Iravadija in Sittaunga. Nastajajo na recentnih obrečnih, morskih ali jezerskih nanosih. Ker so mlade, imajo zelo slabo razvite horizonte, razen nanesene organske snovi na površini. Kljub plitvosti se na njih intenzivno kmetuje, zato so lahko območja njihovega pojavljanja gosto poseljena. Glavni pridelek je riž, na njih gojijo tudi kosovo palmo, sladkorni trs, koruzo, tobak, bombaževca, juto, kenaf in sadno drevje. Njihova rodovitnost se močno poveča ob uporabi gnojil, namakanju in zaščiti pred poplavami.

Solončaki, zaslanjene prsti z več kot odstotkom soli in slabo razvitimi horizonti, so nastali na območju Iravadijine delte. Razvili so se na slani kamninski podlagi v razmerah močnega izhlapevanja, ki se pojavljajo v zaprtih kotlinah na območjih s toplim ali vročim podnebjem, z dobro izraženo suho sezono.

Luvisoli ali rdeče-rjave savanske prsti so zaradi raznolike kamninske sestave, visoke vsebnosti hranil in dobre odcednosti primerni za gojitev raznovrstnih kulturnih rastlin, od žitaric do sadnega drevja in celo vinske trte. Zastopani so na ravnem in rahlo valovitem površju. V Mjanmaru so peščeni, vsebujejo nekaj karbonatov in so zato bogati s kalcijem in magnezijem. Luvisoli so pomembne prsti sušnih območij. Večina je obdelanih, vendar obstaja velika nevarnost njihove degradacije zaradi izpostavljenosti eroziji. Skoraj celotno območje teh prsti je prizadeto zaradi nenehne obdelave brez zadostnega gnojenja.

Likisoli se v Mjanmaru pojavljajo v bližini luvisolov. Razvijejo se v geološko starih pokrajinah s tropskim podnebjem in poudarjeno suho sezono. Zaradi svoje starosti in izpranosti imajo nizko vsebnost hranil. Nagnjeni so k eroziji. Obdelovati jih je smiselno le z zadostnim gnojenjem, stalnim rahljanjem in preprečevanjem erozije.

Nitisoli so morda naravno najbolj rodovitne prsti med vsemi prstmi v tropskem pasu, saj imajo visoko vsebnost hranil in globoko, prepustno strukturo. Zaradi tega se jih intenzivno izrablja za gojenje kulturnih rastlin. Profil nitisolov je globok, vendar brez izrazitih horizontov. Z globino se v njih kopiči glina (kaolinit). Najdemo jih na zelo položnih podgorjih na sušnem območju in tudi na nižje ležečih pobočjih Šanske planote. Prsti so zelo rodovitne, kar je povezano s stalnim dotokom hranil z okoliških pobočij.

Vertisoli ali temne kompaktno prsti so glinene prsti monsunskih podnebij. V Mjanmaru gre za temne savanske prsti, ki so zastopane na ravninah v osrčju države, v provincah Sagaing, Mandalay in Magway. So težke prsti z zelo malo humusa in od 30 do 80 % gline (večinoma montmorilonita), zato so zelo plastične in lepljive, ko so mokre, in zelo trde, ko so suhe. Če so premokre ali presuhe, je njihovo obdelovanje težavno. Na njih z namakanjem gojijo riž, pogosto v kolobarjenju s sladkornim trsom, in tudi bombaž.

Leptosoli so zelo plitve prsti, ki prekrivajo nesprijeto, zelo skeletno ali pa kompaktno,

Eroziji prsti in usadom izpostavljena strma pobočja na Šanski planoti. Foto: Sabina Freljih.

nepretrto matično podlago. Imajo nepopoln profil brez značilnih morfoloških lastnosti. Edini horizont je pogosto bogat z organskimi snovmi. Značilni so za gorska območja in zelo razgiban relief, kjer razvoj prsti preprečuje erozija. Za kmetijsko obdelavo niso primerni, saj slabo zadržujejo vodo, podvrženi so eroziji in se razvijejo na razgibanem površju. Na njih še najbolj uspeva gozd. Zastopani so na skrajnem severovzhodu Mjanmara.

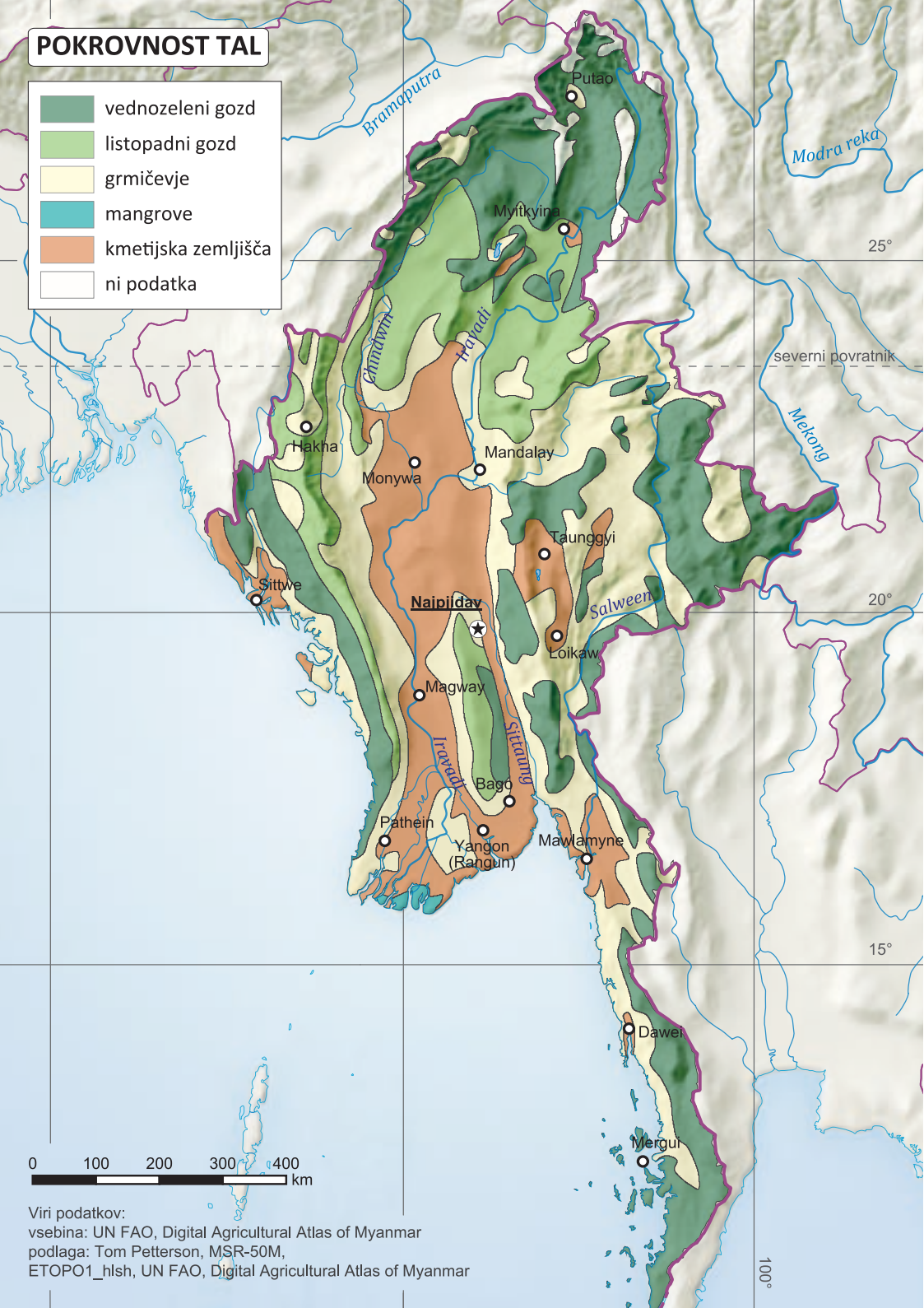
Rastlinstvo

Gozdovi pokrivajo 49 % mjanmarskega ozemlja. Oblika gozda je odvisna od nadmorske višine in količine padavin na določenem območju. Gozdovi so ostali dokaj prostrani tudi po stoletjih gojenja riža, za kar jih je bilo treba marsikod izkrčiti. K ohranitvi dobršnega dela neokrnjenega okolja in ohranjenih ekosistemov v Mjanmaru je prispeval tudi počasen gospodarski razvoj. S spremenjeno zakonodajo leta 1995 pa se je sečnja vendarle močno intenzivirala, kar ima za posledico znatno zmanjšanje površine gozdov in habitatov divjih živali (Reid, Bindloss in Butler 2009).

Na območjih z več kot 2000 mm letnimi padavinami, predvsem v Zahodni gorski verigi, na Šanski planoti in v Severnih gorah, se pojavlja tropski vednozeleni deževni listnati gozd. Na območjih, kjer je padavin od 1000 do 2000 mm, prevladuje širokolistni tropski listopadni monsunki gozd, v katerem drevesa med vročo sezono odvržejo listje. Tropski in monsunki

POKROVNOST TAL

- vednozeleni gozd
- listopadni gozd
- grmičevje
- mangrove
- kmetijska zemljišča
- ni podatka

Viri podatkov:
vsebina: UN FAO, Digital Agricultural Atlas of Myanmar
podlaga: Tom Petterson, MSR-50M,
ETOPO1_hlsh, UN FAO, Digital Agricultural Atlas of Myanmar

Gospodarsko malo pomemben drugotni gozd na Šanski planoti. Foto: Sabina Freljih.

Rastlinska sukcesija na opuščenem kmetijskem zemljišču. Foto: Lili Jazbec.

gozdovi so vir dragocenega lesa, predvsem tikovine. V nadmorski višini več kot 900 m sta zastopana subtropski gozd ter gozd zmernih širin s prevlado hrastov in borov. V gorah na severu nad nadmorsko višino 1800 m uspeva gozd slečev oziroma rododendronov. Tam, kjer je manj kot 1000 mm dežja letno, gozd postopoma prehaja v grmičevje. Kjer so gozd izkrčili za potrebe kmetovanja, pozneje pa je bilo zemljišče opuščeno, običajno rastejo bambus, praproti in redka trava. V deltah Iravadija in Sittaunga najdemo mangrove, izpostavljene plimovanju. Mangrovo drevesa zrastejo do 30 m visoko in zagotavljajo drva ter lubje za strojenje (medmrežje 53).

Mangrove

Območje mangrov v Iravadijini delti se je v zadnjih osemdesetih letih močno zmanjšalo. Med letoma 1924 in 2001 se je njihova površina zmanjšala za več kot 140.000 ha oziroma na 56 % prvotne površine. Glavni vzrok je spreminjanje območij mangrov v riževa polja, kar je posledica vladne politike, ki spodbuja samooskrbo s

Mangrove z značilnimi zračnimi koreninami. Foto: Ethan Daniels, Shutterstock.

hrano. Vladajoči organi so se zavestno odločili žrtvovati mangrove, da so lahko uredili nova obdelovalna zemljišča in s tem povečali pridelavo najpomembnejših poljščin. Nekaj območij mangrov v okolici Yangona so izsekali tudi zaradi zaradi oskrbe z lesom, vendar so to prakso kmalu opustili. Nedavno so mangrove ponovno začeli bolj zavzeto varovati (medmrežje 59).

Živalstvo

Zaradi dolge izoliranosti od zunanjega sveta velja Mjanmar za eno zadnjih zatočišč mnogih živalskih in rastlinskih vrst. Še vedno je veliko slonov, tigrov, leopardov in divjih mačk, v hribovitih predelih medvedov. V gostih gozdovih se zadržujejo giboni in številne druge vrste opic. Med raznovrstnimi kačami so zastopani tudi piton, kobra in gad, v deltah rek je precej krokodilov. Ti lahko napadejo tudi človeka, tako da občasno še vedno poročajo o človeških žrtvah. Na morskih obalah odlagajo jajca morske želve, morja so dokaj bogata z ribjim življem, sladkovodnih rib pa je na pretek tako rekoč v vsakem vodotoku. Gosti, težko prehodni gozdovi so zatočišče številnih vrst ptic, vključno s papigami, fazani in ruševcem. Nekoč je bilo v izobilju tudi azijskih dvorogih nosorogov, divjih vodnih bivolov, gavrov (vrsta divjega goveda) in različnih vrst jelenjadi, ki so zdaj že zelo redki in maloštevilni, zato so zaščiteni (medmrežje 53).

Delovni sloni. Foto: Scott Anderson, flickr.

V pestrem živalskem svetu so turistom običajno najbolj zanimiva srečanja s sloni. Azijski slon (*Elephas maximus*) je največja kopenska žival v Aziji, vendar je manjši od afriškega. Sloni so izjemno inteligentne živali in imajo visoko stopnjo samozavedanja. Imajo zelo velik in zelo zapleten neokorteks, kar je značilno za ljudi, opice in določene delfine. Azijski sloni imajo med vsemi živečimi kopenskimi živalmi največjo prostornino cerebralnega korteksa, ki nadzoruje kognitivne procese. Ker je azijski slon večji od vseh primatov, ga avtorji nekaterih študij glede kognitivnih sposobnosti za uporabo orodja in njegovo izdelavo uvrščajo ob bok velikim opicam ali hominidom (ljudje, šimpanzi, gorile in orangutani).

V Mjanmaru je v ujetništvu približno 5000 slonov, kar je več kot v katerikoli drugi azijski državi. Več kot polovica jih pripada vladni gozdnogospodarski agenciji *Myanmar Timber Enterprise*. So dresirani in jih namesto strojev uporabljajo za gozdna dela, saj v gozdovih povzročijo manj škode. Čeprav so delovni sloni preživeli notranje vojne, kolonializem, drugo svetovno vojno in diktaturo, jim zdaj grozi izumrtje. Gozdovi, nekdanj najbogatejši rezervoar biodiverzitete v Aziji, se hitro krčijo, med drugim tudi zaradi nedovoljene sečnje. Zato mjanmarska vlada podpisuje mednarodne trajnostne sporazume, s katerimi naj bi zajela divjo sečnjo. Eden njenih glavnih ukrepov je drastično zmanjšanje pridobivanja lesa. Ministrstvo za ohranjanje okolja in gozdarstvo se je zavezalo, da bo letni posek zmanjšalo za več kot 80.000 ton. Od aprila 2014 je prepovedan izvoz tikovine in druge hlodovine, dovoljen je le izvoz končnih lesnih izdelkov.

S tem se gozdovi sicer ohranjajo, vendar so tisoči slonov »izgubili delo« in ostajajo

»nezaposleni«. Izkušnje iz Tajske in Indije kažejo, da slone takrat, ko pridejo v zasebno last, pogosto prodajo, kupljene ali najete pa nato izkoriščajo in zlorablajo. Obenem se izgublja tradicija občutljivega, sočutnega in simbiotičnega ravnanja »slonjih trenerjev«. V slonjih delavnih taboriščih so sloni sicer vključeni v verige, vendar velja, da je za mjanmarske gozdne slone poskrbljeno bolje kot v drugih državah južne in jugovzhodne Azije. Delajo le par ur na dan, pregledujejo jih zdravniki in hranijo se z naravno krmo iz okolice. Med sloni in njihovimi pazniki se razvijajo občutljivi medsebojni odnosi. Pazniki za plačo približno 100 dolarjev na mesec skupaj s sloni več mesecev na leto preživijo v gozdu, stran od družine. Poklic paznika običajno prehaja z očeta na sina (medmrežje 50).

Beli sloni

Beli ali albino sloni so redek pojav. Čeprav poimenovanje napeljuje, da naj bi bili tako rekoč snežno beli, je njihova koža običajno rahlo rjavkasta do rdečkasta. Imajo svetle trepalnice in nohte na nogah. So izjemno cenjeni, imata jih tako general Tan Šve kot kralj Tajske Bhumibol Adulyadej – Rama IX., v lasti jih je imel tudi nekdanji kralj Kambodže Norodom Sihanuk. V Mjanmaru bele slone častijo kot simbol moči in sreče. Oznanitev vladajoče hunte, da so belega slona našli v letih 2001 in 2002, so njihovi politični nasprotniki ocenili kot poskus politične propagande oziroma načrtnega povečevanja podpore vojaškemu režimu. Na Tajskem so beli sloni sveti in simbolizirajo kraljevo moč. Vse, ki jih odkrijejo, na posebni slovesnosti predstavijo kralju. Več kot ima kralj belih slonov, pomembnejši je. Zdajšnji kralj Bhumibol Adulyadej jih ima deset, kar velja za velik dosežek.

Glede na »belino« so sloni razvrščeni v več kategorij. Slone nižjih kategorij so v preteklosti podarjali kraljevim prijateljem in zaveznikom. Ker so bili »svetki«, so bili deležni posebne oskrbe, s čimer so bili za obdarovanca veliko finančno breme, ki so ga zmogli le najbogatejši. Po neki legendi naj bi bele slone včasih

Bela slona. Foto: flickr.

podarjali tudi svojim sovražnikom. Za nesrečnega obdarovanca je bila draga oskrba tolikšno breme, da je lahko celo bankrotiral.

Po hinduističnem izročilu naj bi imel belega slona tudi bog Indra. Ime tega, bojda letečega slona, je bilo Airvata. Indra je Airvato postavil za kralja vseh slonov. Belega slona je imel tudi kralj Bimbisara. Ujel ga je v gozdu in ga poimenoval Sečanaka, kar pomeni 'Zalivalni', saj je slon zalival rože, ne da bi ga tega sploh učili. Kralj ga je podaril sinu Vihalakumari, to pa je vzpodbudilo zavist pri njegovem drugem sinu Ajatasatruju. Ta je slona poskušal večkrat ugrabiti, kar je povzročilo najhujše vojne v zgodovini (medmrežje 35).

Zaradi povedanega se tudi v zahodni kulturi izraz »beli slon« (white elephant) uporablja za zelo dragoceno in edinstveno stvar, ki je zaradi visokih vzdrževalnih stroškov za lastnika prej breme kot korist, denimo zgradba, katere vzdrževanje presega lastnikove finančne zmožnosti. V Združenem kraljestvu, Avstraliji in na Novi Zelandiji z izrazom »stojnica belega slona« (white elephant sale) označujejo posebno tržnico ali sejem, kjer so naprodaj nenavadne stvari, ki so jih prejeli obdarovanci, a so zanje zaradi visokih vzdrževalnih stroškov predragi (medmrežje 98).

Udomačeni vodni bivol. Foto: Sabina Freljih.

Glavni konflikt med ljudmi in sloni je borba za življenjski prostor. Človek slona iztreblja zaradi dragocene slonovine, mlade slone pa prodaja v turistične namene. V jugovzhodni Aziji je tovrstna trgovina usmerjena predvsem iz Mjanmara na Tajsko, kjer za treniranje slonov pogosto uporabljajo zelo krute metode (medmrežje 6).

Največja vrsta divjega goveda je gaver (*Bos gaurus*) ali indijski bizon, ki v majhnih čredah živi v gozdnatih gorovjih južne in jugovzhodne Azije, od Vzhodnih Gatov prek Nepala, Butana, južnega Junana na Kitajskem, Mjanmara, Laosa, Vietnama do juga Malajskega polotoka. Žival ima veliko telo, pri ramenih meri v višino do 220 cm, dolga je do 330 cm in tehta do tona in pol. Ima velika, zaobljena simetrična rogova, velika ušesa, izrazito grbo na prednjem delu pleč, dokaj kratek rep in na nogah »bele nogavičke«. Biki so temnorjavi ali črnkasti, krave in mladiči pa rdečkastorjavi (medmrežje 53). Gaver velja za ogroženo vrsto in je od leta 1986 na rdečem seznamu Svetovne zveze za varstvo narave (*International Union for Conservation of Nature, IUCN*). Burmanskega gavra imenujejo *pjong* (medmrežje 16), udomačenemu gavru pravijo *gajal* ali *mitun*. Gavri so ena največjih kopenskih živalskih vrst, večji so le sloni, nosorogi, povodni konji in žirafe. Podnevi se v majhnih čredah pasejo visoko na pobočjih, zjutraj in zvečer pa se zadržujejo na nižje ležečih pašnikih. V zadnjih treh generacijah se je njihovo število zmanjšalo za kar 70 %.

Veliko govedo je tudi vodni ali azijski bivol (*Bubalus arnee*), ki izhaja z območja jugovzhodne Azije. Tako kot gaver je ogrožena živalska vrsta in je od leta 1986 na rdečem seznamu Svetovne zveze za varstvo narave. V naravi naj bi živel manj kot 4000 odraslih živali,

po nekaterih ocenah jih naj ne bi bilo niti 2500. V zadnjih generacijah se je njihovo število zmanjšalo za polovico. So večji in težji od udomačenih bivolov, pepelnatosive do črne barve in imajo večje roge kot druge vrste goveda. Poleg Mjanmara se pojavljajo v Indiji, Nepal, kjer jih je največ, Butanu, na Tajskem in v Kambodži. Njihov življenjski prostor so mokrotni travniki, močvirja in gosto porasle rečne doline.

Odrasle samice in mladiči sestavljajo klane s kakimi 30 živalmi, ki se zadržujejo na od 2 do 10 km² velikih območjih, kjer se pasejo, napajajo in počivajo. Klane, četudi jih spremlja odrasel samec, vodijo starejše samice. Več klanov sestavlja čredo z do 500 živalmi, ki se zbirajo na počivališčih. V divjini lahko dosežejo starost 25 let (medmrežje 36).

Giboni huloki (*Hoolock*) so brezrepe opice in izjemno inteligentne živali. Najdemo jih v Indiji, Bangladešu, Mjanmaru in Junanu na Kitajskem. Rod hulokov se deli na vrsti zahodni hulok (*Hoolock hoolock*) in vzhodni hulok (*Hoolock leuconedys*), obe pa sta zastopani tudi v Mjanmaru. So izredno gibčne živali z rokami, daljšimi od nog. Po vejah se premikajo na samosvoj način, ki mu pravimo brahiacija ali pregugavanje. To lahko počnejo s hitrostjo do 55 km/h, v enem samem gugljaju pa se lahko premaknejo tudi za 6 m. Prehranjujejo se večinoma s sadjem, pa tudi z listi, poganjki in cvetovi. Samci so črni z belo obrvjo, medtem ko so samice svetle z temnimi lasmi na robu obraza. Samci in samice živijo dolga leta v monogamnih parih. Znani so po svojih čustvenih klicih, ki se na daleč razlegajo po gozdu. Posamezniki z njimi privabijo pripadnike nasprotnega spola. Samice na vsake dve do tri leta skotijo mladiča, ki ostane znotraj družine od 7 do 10 let. Zaradi uničevanja habitatov in lova so huloki močno ogrožene živali, ki jim žal grozi izumrtje (medmrežje 97).

Burmanski dolgorepi makak (*Macaca fascicularis aurea*) je zelo redka podvrsta javanskega makaka (*Macaca fascicularis*), ki jo najdemo le v Mjanmaru in na obmejnih območjih Tajske. Ponekod na obali te opice uporabljajo kamne kot orodje, s katerim razbijejo trdo lupino nevretenčarjev, kot so raki, morski polži in ostrige. S tem so ene od treh vrst primatov, ki uporabljajo orodje. Poleg njih to počno samo še šimpanzi v Afriki in kapucinke v Južni Ameriki (medmrežje 24).

ZGODOVINA

Starejšo zgodovino Mjanmara so zaznamovale Paganska dinastija ter dinastiji Taungu in Konbaung. Pagansko cesarstvo je razpadlo zaradi mongolskih vpadov (1277–1301) in na njegovem ozemlju je nastalo več med seboj sprtih držav. Te so se v drugi polovici 16. stoletja združile pod dinastijo Taungu in nastalo je največje cesarstvo v zgodovini jugovzhodne Azije. V zgodnjem 19. stoletju je območje zdajšnjih Mjanmara ter indijskih zveznih držav Manipur in Asam nadzorovala dinastija Konbaung. Po treh angleško-burmanskih vojnah v 19. stoletju so tedanjo Burmo zavojevali Britanci, ki so ostali na oblasti do njene osamosvojitve leta 1948. Med letoma 1962 in 2011 so Mjanmar vodile vojaške hunte, pred nekaj leti pa je bila vojaška vladavina uradno odpravljena. Oblast je prevzela civilna vlada, vendar vojska ostaja pomemben političen dejavnik. Leta 1989 je vojaška hunta državo iz Burme preimenovala v Mjanmar, zato v knjigi obe imeni uporabljamo skladno z njuno uradno veljavnostjo v določenem času.

Predzgodovinsko obdobje in zgodnja zgodovina

Arheološke raziskave kažejo, da je na območju Mjanmara že pred 750.000 leti živel tako imenovani pokončni človek ali *Homo erectus*. Sodobni človek (*Homo sapiens sapiens*) je tu živel že v kameni dobi. Okrog 11.000 let pred našim štetjem je udomačil prve rastline in živali. V bronasti dobi, okrog 1500 let pred našim štetjem, so ljudje na tem območju začeli gojiti riž ter udomačevati perutnino in prašiče, v čemer so bili med prvimi na svetu. V železni dobi, okrog 500 let pred našim štetjem, so na območju južno od Mandalaya nastale naselbine, kjer so kovali železo. V obdobju med letoma 500 pred našim štetjem in 200 let po njem so obstajali velike vasi, katerih prebivalci so gojili riž, in majhna mesta, ki so trgovala s svojo bližnjo in daljno okolico, tudi s tako oddaljenimi območji, kot je sedanja Kitajska.

V drugem stoletju pred našim štetjem so na območju Mjanmara nastale prve mestne države. Pojavile so se na selitveni poti tibetansko-burmansko govorečega ljudstva Pju, katerega pripadniki veljajo za najzgodnejše prebivalce Mjanmara, o katerih obstajajo zapisi. Na pjujevsko kulturo je v znatni meri vplivala trgovina z Indijo. Prevzeli so tako budizem kot njene druge kulturne, arhitekturne in politične koncepte, ki so pomembno vplivali na poznejšo burmansko kulturo in politično organiziranost. Do 9. stoletja so na območju Mjanmara nastale številne mestne države: na osrednjem sušnem območju države Pjujev,

**REFORME IN PREHOD
V DEMOKRACIJO**

2010

2007 žafranasta revolucija

VOJAŠKA VLADAVINA

1988 protesti

NEODVISNOST

1962

1948

2. svetovna vojna – japonska okupacija

1937 neodvisna upravna kolonija

narodno gibanje

1886 britanska vladavina

angleško-burmanske vojne

1824

dinastija Konbaung

18. st.

dinastija Taungu

16. st.

CESARSKA BURMA

politična razdrobljenost

13. st.

Paganska dinastija

849

**PREDZGODOVINSKO
OBDOBJE**

mestne državice Pjujev, Monov in Arakanezov

ob južni obali države Monov in ob zahodni države Arakancev. Ravnovesje se je podrlo, ko je med letoma 750 in 830 Pjuje začelo napadati kraljestvo Nanzao. V 9. stoletju je ljudstvo Mranma, imenovano tudi Burmanci ali Bamari, ustanovilo takrat še majhno naselbino Pagan (Bagan). Nekaj časa je bila zgolj ena od številnih mestnih držav, dokler se ni proti koncu 10. stoletja prebila v ospredje in s tem pridobila pomen (medmrežje 55).

Cesarska Burma

Pagan je sčasoma tako zrasel, da si je do leta 1060 podredil okoliške države. Pagansko cesarstvo je ustanovil oče burmanskega ljudstva Anavrata, kar je pomenilo prvo poenotenje območij ob reki Iravadi in njeni okolici. V tem času sta se krepila burmanski jezik in kultura, ki sta do konca 12. stoletja popolnoma prevladala nad kulturami ljudstev Pju, Mon in Pali. Pot si je utrl teravadski budizem, čeprav so tantrične, mahajanske, brahmanske in animistične prakse ostale močno zakoreninjene. Paganski vodje in bogataši so samo na območju paganskega glavnega mesta Bagana zgradili več kot 10.000 budističnih templjev. V 12. in 13. stoletju sta bili glavni politični sili v jugovzhodni Aziji Pagansko cesarstvo na zahodu s središčem v Baganu in Kmersko cesarstvo na vzhodu s središčem v Angkor Vatu. Leta 1287 so štiristoletno Pagansko cesarstvo zrušili ponavljajoči se mongolski vdori.

Njegovemu propadu je sledilo 250 let politične nestabilnosti in razdrobljenosti. Obenem

Templji v Baganu. Foto: Shutterstock.

z Mongoli so prišli Šani, ki so na tem območju tudi ostali. Na celotnem severozahodnem in vzhodnem območju v zaledju doline Iravadija je za oblast tekmovalo nekaj šanskih držav. Enako je bilo v dolini, dokler se nista konec 14. stoletja pojavili dve pomembnejši politični sili, cesarstvu Ava in Hantavadi. Na zahodu je bil politično razdrobljeni Arakan pod stalnim vplivom bojujočih se ljudstev, dokler ni leta 1437 obalno območje prvič združilo kraljestvo Mrauk U. Arakan je postal močna sila in tako je ostalo naslednjih 350 let. Pogoste vojne so izčrpale Avo, ki je po letu 1481 začela počasi razpadati. Leta 1527 jo je premagala Konfederacija šanskih držav, ki je Zgornji Burmi vladala do leta 1555.

Tako kot Pagansko cesarstvo so bile tudi države Ava, Hantavadi in Šan multietnične tvorbe. Kljub vojnám se je kulturno poenotenje nadaljevalo. To obdobje velja za zlato dobo burmanske zgodovine in kulture. Vzpostavil se je burmanski pravni red, razvila se je literatura, pojavile so se najstarejše panburmanske kronike in vpeljane so bile verske reforme, ki so se pozneje razširile na celotno državo. Takrat so bili zgrajeni številni templji Mrauk Uja.

Do ponovnega političnega združevanja je prišlo sredi 16. stoletja kot rezultat prizadevanj nekdanjih vazalov države Ava dinastije Taungu. Leta 1521 je mlad in ambiciozen taunguški kralj Tabinšvehti premagal močnejšega Hantavadija. Njegov naslednik Bajinaung je nadaljeval z osvajanjem prostranega območja v celinskem delu jugovzhodne Azije. Po smrti Bajinaunga leta 1581 je največja država v zgodovini jugovzhodne Azije začela propadati in leta 1599 je tudi dokončno propadla. Tenasserim in cesarstvo Lan Na na severu sedanje Tajске je zasedel Siam, na območju pristanišča Thanlyin v bližini Yangona pa so portugalski najemniki ustanovili prvo evropsko kolonijo.

Dinastija Taungu se je ponovno organizirala in leta 1613 porazila Portugalce, leto zatem pa še Siam. S tem je lahko obnovila manjše in lažje vodljivo cesarstvo, ki je obsegalo Spodnjo in Zgornjo Burmo, šanske države, Lan Na in zgornji Tenasserim. Vladarji dinastije Taungu so oblikovali pravni in politični okvir, katerega temelji so se obdržali do 19. stoletja. Vladavina je nadomestila dotedanjo nasledstveno klanovsko ureditev z dodeljenim upravljanjem v celotni dolini Iravadija in tudi močno okrnila nasledstvene pravice šanskih vodij. Trgovske in sekularne upravne reforme so v naslednjih osemdesetih letih omogočile cvetoče gospodarstvo.

Po letu 1720 se je Taunguško cesarstvo soočalo s ponavljajočimi vdori Manipurov iz Indije v Zgornjo Burmo in vstajo v Lan Naju. Leta 1749 so Moni iz Spodnje Burme obnovili cesarstvo Hantavadi. Ava (tudi Inwa) v bližini zdajšnjega Mandalaya je po 400 letih izgubila vlogo glavnega mesta, čeprav je bila pozneje še nekajkrat za krajši čas prestolnica. S tem je bila končana vladavina dinastije Taungu.

Po padcu Avo je ena od upornih skupin pod vodstvom Alaungpaje iz dinastije Konbaung porazila obnovljeno cesarstvo Hantavadi in do leta 1759 ponovno združila celotno Burmo, hkrati pa odgnala Francoze in Angleže, ki so oboroževali poraženo cesarstvo. Do leta 1770 so dediči Alaungpaje pokorili večino Laosa, porazili Siam in odbili štiri invazije Kitajcev. Burma in Siam sta začela vojno, ki je trajala do leta 1855 in se končala z medsebojno poravnavo. Burma je dobila Tenasserim, Siam pa Lan Na. Soočen z močno Kitajsko in oživiljenim Siamom na vzhodu se je vladar Bodavpaja iz dinastije Konbaung obrnil proti zahodu ter pridobil Arakan, Manipur in Asam. Nastalo je drugo največje cesarstvo v burmanski zgodovini, ki ni imelo natančno določene meje z Britansko Indijo.

NEKDANJA CESARSTVA

- Pagansko cesarstvo
- Taunguško cesarstvo
- Konbaungško cesarstvo
- meje sedanjih držav

Viri podatkov:
vsebina: www.empires.findthedata.com
podlaga: Tom Petterson, MSR-50M; NaturalEarth

Vladarji iz dinastije Konbaung so podaljšali upravne reforme dinastije Taungu in dosegli dotlej najmočnejši notranji nadzor ter največjo širitev ozemlja navzven. Burmanski jezik in kultura sta prvič v zgodovini prevladala v celotni dolini Iravadija. Razvoj burmanske literature in gledališča se je nadaljeval tudi s pomočjo za tisti čas izjemno visoke stopnje pismenosti, saj je znalo pisati polovica moških in dvajsetina žensk. Vendar reforme niso dovolj sledile razvoju in tako niso zmogle preprečiti napredovanja britanskega kolonializma (medmrežje 3).

Konbaungško cesarstvo je bilo kratkotrajno. V prvi angleško-burmanski vojni (1824–1826) je Burma izgubila Arakan, Manipur, Asam in Tenasserim. Leta 1852 so Britanci v drugi angleško-burmanski vojni z lahkoto zasegli Spodnjo Burmo. Eden najbolj priljubljenih mjanmarskih vladarjev Mindon je skušal cesarstvo posodobiti. Pripojitvi Britancem se je za las izognil tako, da jim je leta 1872 odstopil karenske državnice. Preostanek Burme so si Britanci podredili v tretji angleško-burmanski vojni leta 1885 (medmrežje 55).

Britanska Burma in druga svetovna vojna

Britanska vladavina je prinesla gospodarske, kulturne in upravne spremembe. S padcem Mandalaya leta 1886 je pod britansko nadoblast prišla celotna Burma. V kolonialnem obdobju so vanjo kot vojaki, uradniki, gradbeni delavci in trgovci prišli številni Indijci ter skupaj z angleško in burmansko skupnostjo vodili tamkajšnje trgovsko in civilno življenje. Glavno mesto kolonije Britanska Burma je postal Rangun (Rangoon, zdajšnji Yangon), ki je bil tudi zelo pomembno pristanišče med Kalkuto in Singapurjem.

Močan burmanski odpor proti Britancem se je kazal v nasilnih protestih, ki so Rangun občasno povsem paralizirali. Nekaj nezadovoljstva je šlo na račun nespoštovanja burmanske kulture in tradicije, denimo britanskega nespoštovanja sezuvanja čevljev ob vstopu v pagode. Voditelji uporniškega gibanja so postali budistični menihi. Tako je na primer menih U Visara v zaporu umrl po 166-dnevni gladovni stavki, ko je protestiral, ker mu v jetnišnici niso dovolili nositi budističnih oblačil.

Sprva je bila Burma provinca Britanske Indije, leta 1937 pa je postala kolonija z lastno upravo pod vodstvom državnega sekretarja za Indijo in Burmo. Prvi ministrski predsednik kolonialne Burme je postal Ba Mav (1893–1977), ki je bil vnet zagovornik burmanske samouprave in je nasprotoval sodelovanju Burmancev na strani Velike Britanije v drugi svetovni vojni. Leta 1940 je bil aretiran zaradi vstaje in v zaporu je dobro leto preživel kot politični zapornik. Še preden je Japonska uradno vstopila v drugo svetovno vojno, je revolucionar Aung San (1915–1947), oče znane mjanmarske politične aktivistke Aung San Su Či, na Japonskem ustanovil burmansko vojsko, ki se je odločno zoperstavila britanskemu kolonializmu.

Z japonskim napadom na Pearl Harbour 7. decembra 1941 sta v drugo svetovno vojno aktivno vstopili tudi Japonska in Združene države Amerike, ki sta si prizadevali za prevlado na območju Tihega oceana. Japonci so se usmerili tudi proti britanski koloniji Indiji (že prej so se izkrcali v Kočinčini na ozemlju Vietnam) in pri tem 7. marca 1942 zasedli Rangun. Čeprav so kmalu zavzeli celotno Burmo, jim v Indijo ni uspelo prodreti. Britanska kolonialna uprava v Burmi se je sesula, Japonci pa so vzpostavili upravo pod vodstvom Ba Mava. Konec

Pripadniki plemena Va Va Pvi iz mon-kmerske jezikovne skupine okrog leta 1910. Foto: flickr.

Pripadnice bogate družine na kočiji okrog leta 1910. Foto: flickr.

Predaja japonske vojske enoti Indijske armade pod okriljem britanske vojske oktobra 1945 severno od Mawlamyeneja, tedanjega Moulmeina. Foto: flickr.

leta 1944 so zavezniške sile začele s protiofenzivo, v kateri so julija 1945 odločilno porazile japonsko vojsko. Boji so bili hudi in vse vpletene strani so utpele hude izgube. Po vojni je bila Burma dodobra uničena, saj je bila glavno prizorišče spopadov v jugovzhodni Aziji.

Čprav so se mnogi Burmanci sprva borili na strani Japoncev, so bili nekateri, predvsem pripadniki etničnih manjšin, vključeni v britansko vojsko. Burmanska in Arakanska nacionalna vojska sta se v letih od 1942–1944 borili na strani Japoncev, vendar sta leta 1945 prestopili na stran zaveznikov.

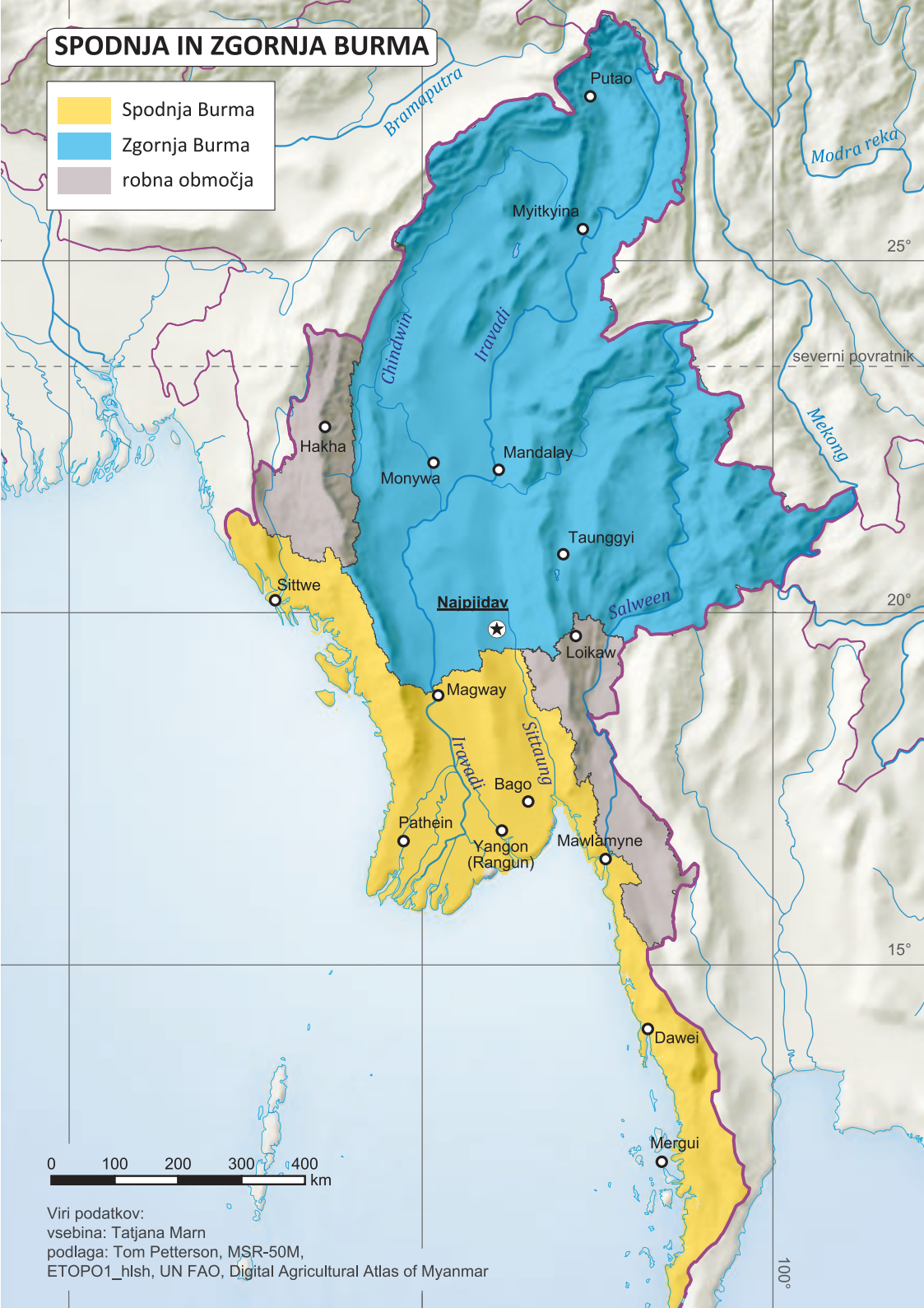
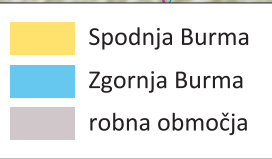
Po drugi svetovni vojni je Aung San skupaj z etničnimi manjšinami izpogajal tako imenovani Panglonški sporazum (dosežen je bil v mestu Panglong v osrčju države Shan), ki je Burmi zagotavljal neodvisnost. V njem je bilo določeno tudi ozemlje države, ki se je pozneje preimenovala v Mjanmar. Nastala je iz Spodnje in Zgornje Burme ter iz njunih obmejnih območij. Aung San je v prehodni vladi postal namestnik ministrskega predsednika Burme, vendar so ga politični tekmeci skupaj s šestimi člani kabineta 19. julija 1947 umorili. Med umorjenimi sta bila tudi njegova oče in brat (medmrežje 3).

Spodnja in Zgornja Burma

Spodnja Burma (tudi Zunanja Burma) je zgodovinska in geografska regija, ki vključuje ravno Iravadijino delto (provincie Ayeyarwady, Bago in Yangon) in priobalno območje (državi Rakhine in Mon ter provinco Tanintharyi). V burmansščini se prebivalci Spodnje Burme imenujejo Auk tha.

Zgodovinsko se nanaša na del Mjanmara, ki si ga je britanski kolonialni imperij priključil po končani drugi angleško-burmanski vojni leta 1852, skupaj z nekdanjim Arakanskim cesarstvom in območjem

SPODNJA IN ZGORNJA BURMA

Viri podatkov:
vsebina: Tatjana Marn
podlaga: Tom Petterson, MSR-50M,
ETOPO1_hish, UN FAO, Digital Agricultural Atlas of Myanmar

Tenasserima, ki so ga Britanci prevzeli leta 1826. Središče Spodnje Burme je bil Yangon. Do začetka 19. stoletja je bila Spodnja Burma večinoma poseljena z monskimi in karenskimi plemeni. Velja za zgodovinsko trdnjavo ljudstva Mon (medmrežje 23).

Zgornja Burma (tudi Notranja Burma), tako imenovana prava Burma, je zgodovinska in geografska regija v osrednjem in severnem delu sodobnega Mjanmara. Obsega Mandalay in njegovo obrobje (provinca Mandalay, Sagaing in Magway) ter države Chin, Kachin in Shan. V burmanščini se prebivalci Zgornje Burme imenujejo A-nya. Naziv Zgornja Burma so uporabljali Britanci. Neodvisna je ostala do tretje angleško-burmanske vojne leta 1885. Imenujejo jo tudi Kraljestvo Ava. Zgodovinsko gledano je bila Zgornja Burma etnično večinsko burmanska, medtem ko so obmejna območja, ki jih je oblikovala kolonialna uprava, vključevala manjšinska območja, kot so šanske države in območje zdajšnje države Kachin. V nasprotju s priobalno Spodnjo Burmo je Zgornja Burma srce države, ki okvirno sovпада s sušnim območjem, saj se razprostira v padavinski senci Arakanskega gorovja. Dolina Iravadija jo deli na dva dela. Na tem območju so nastale najzgodnejše burmanske naselbine.

Razlike med Zgornjo in Spodnjo Burmo še vedno odsevajo tudi v vladnih organih. Tako ima na primer ministrstvo za izobraževanje za Spodnjo in Zgornjo Burmo še vedno različna oddelka. Prav tako območji še vedno razlikujejo nekateri časopisi. Tednik Myanmar Times ima na primer del, namenjen novicam iz Zgornje Burme (medmrežje 53).

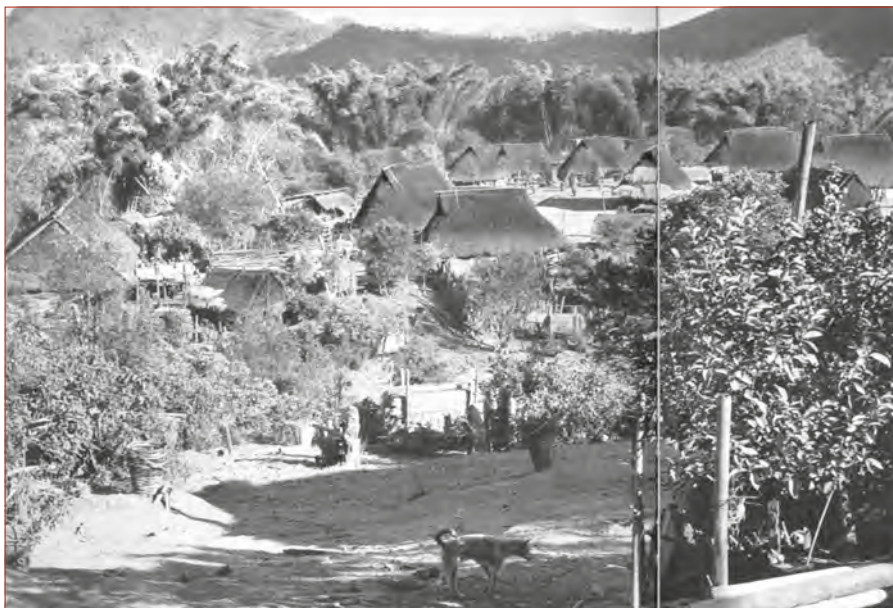
Neodvisnost

4. januarja 1948 je Burma postala neodvisna republika, imenovana Burmanska zveza. Njen prvi predsednik je bil Sao Šve Taik, prvi premier pa U Nu. V nasprotju z drugimi nekdanjimi britanskimi kolonijami in čezmorskimi ozemlji Burma ni postala članica Britanske skupnosti narodov (*British Commonwealth of Nations*). Oblikovan je bil dvodomni parlament, sestavljen iz poslanske zbornice in senata narodnosti. Večstrankarske volitve so bile izvedene v letih 1951–1952, 1956 in 1960.

Leta 1961 je bil takratni stalni predstavnik Burmanske zveze pri Združenih narodih in nekdanji sekretar v kabinetu predsednika vlade U Tant (1909–1974) izbran za generalnega sekretarja Organizacije združenih narodov. To odgovorno in mednarodno spoštovano delo – v času njegovega predsedovanja je prišlo do kubanske raketne krize, ki je skoraj prerasla v spopad med Združenimi državami Amerike in Sovjetsko zvezo, vojne v Kongu, izraelsko-arabske vojne ter ameriškega posredovanja v Vietnamu – je opravljal deset let. Med Burmanci, ki so v tem času delovali v OZN, je bila tudi mlada Aung San Su Či, ki je pozneje odigrala pomembno vlogo na mjanmarski politični sceni.

Vojaška vladavina

Leta 1962 je vojska, ki jo je vodil general Ne Vin, prevzela oblast v državi z državnim udarom. Od takrat do pred nekaj leti je bila vlada vseskozi pod posrednim ali neposrednim nadzorom vojske. Med letoma 1962 in 1974 je Burmo vodil revolucionarni svet, ki mu je predsedoval general. Skladno z burmansko obliko socializma, nekakšno kombinacijo sovjetskega modela nacionalizacije in centralnega planiranja, so bila nacionalizirana skoraj vsa področja družbenega ustroja (proizvodnja, mediji ...). Leta 1974 je bila sprejeta nova ustava. Do leta

Burmanska vas na Šanski planoti leta 1956, v zgodnjih letih neodvisnosti. Foto: flickr.

Pripadniki ljudstva Kareni na lokalni tržnici leta 1956. Foto: flickr.

1988 je bil v državi enopartijski sistem. General in drugi visoki vojaški častniki so odstopili s položajev in še naprej vladali kot predstavniki burmanske socialistične stranke. V tem času je Burma postala ena najrevnejših držav na svetu. Med vladanjem Ne Vina je občasno prihajalo do protestov, predvsem študentskih, vendar so bili skoraj vsi nasilno zatrti.

Leta 1988 so zaradi slabega upravljanja gospodarstva in vladne represije v vseh delih države izbruhnili nemiri ter prerasli v množične prodemokratske demonstracije. Znale so bile kot protesti 8888. Med njimi so varnostne sile ubile na tisoče demonstrantov. General So Maung je izvedel državni udar in oblikoval Državni svet za obnovo zakonitosti in reda (*State Law and Order Restoration Council*, SLORC) ter obljubil skorajšnje večstrankarske volitve. Leta 1989 je SLORC po še bolj množičnih protestih razglasil vojaško upravo. Burmansko zvezo so preimenovali v Mjanmar, s čimer so želeli pridobiti podporo neburmanskih ljudstev, ki se stoletja borijo proti večinskim Burmancem.

Maja 1990 so bile prvič po tridesetih letih izvedene svobodne volitve, na katerih je 392 od 489 sedežev ali 80 % pripadlo opozicijski Narodni ligi za demokracijo (*National League for Democracy*, NDL), stranki pod vodstvom Aung San Su Či, ki pa je bila že leto pred volitvami izolirana v prisilnem hišnem priporu. Vojaška hunta ji ni hotela predati oblasti in je kot SLORC nadaljevala z vodenjem države do leta 1997, ko je bil ta vladajoči organ ukinjen. Nadomestil ga je prav tako vojaški Državni svet za mir in razvoj (*State Peace and Development Council*, SPDC), v katerem je položaje zasedla večina članov ukinjenega SLORC-a. Državni svet je bil na oblasti do marca 2011, ko je bil z odredbo generala Tana Šveja razpuščen.

Leta 2006 je vojaška hunta glavno mesto iz Yangona premestila v osrčje države, v mesto Najpjidav (Naypyidaw, tudi Nay Pyi Taw in Naypyitaw), katerega ime pomeni 'Dom kraljev'.

Leta 2007 so protesti proti dvigu cene goriva prerasli v žafranasto revolucijo (njeno ime izhaja iz dejstva, da so bili njeni voditelji menihi, odeti v oblačila barve žafrana), med katero je bilo po različnih ocenah ubitih od 13 do 31 neoboroženih protestnikov. Sledile so gospodarske sankcije zahodnih držav, ki so še poslabšale že tako slab gospodarski položaj Mjanmara.

Reforma in prehod v demokracijo

Leta 2010 so bile izvedene splošne volitve. Po njih je vlada z namenom, da bi državo preusmerila na pot liberalne demokracije, mešanega gospodarstva in sprave, izvedla številne reforme. Te so vključevale izpustitev opozicijske voditeljice in borbe za demokracijo Aung San Su Či iz hišnega pripora, ustanovitev državne komisije za človekove pravice, splošno amnestijo več kot dvestotih političnih zapornikov, novo delovno zakonodajo, ki delavcem dovoljuje združevanje in proteste, ter omilitev cenzure medijev.

Vpliv reform je opazen na številnih področjih, tudi v dvakratni organizaciji srečanj političnega vrha Zveze držav jugovzhodne Azije (*Association of Southeast Asian Nations*, ASEAN) leta 2014 v Najpjidjavu, obiskih številnih drugih tujih državnikov in udeležbi Narodne lige za demokracijo (NLD) Aung San Su Čijeve na delnih volitvah leta 2012. To ji je bilo omogočeno s preklicem zakonov, ki so ji prej preprečevali udeležbo. Julija 2013 je bilo v državi še vedno okrog 100 političnih zapornikov. Konflikti med burmansko vojsko in lokalnimi uporniški

skupinami se nadaljujejo, vendar je bil marca 2015 med burmanskimi oblastmi in predstavniki šestnajstih etničnih manjšin sklenjen načelen dogovor o premirju, ki naj bi končal več kot 60 let trajajočo državljansko vojno. Pogajanja so bila zelo težavna, zasenčilo jih je tudi nadaljevanje nasilja v državah Kachin in Shan na severu države.

Z odpiranjem navzven se je povečalo zanimanje drugih držav za naložbe v Mjanmaru. Država je zaradi raznovrstnih naravnih bogastev in svojih 56 milijonov prebivalcev potencialno tržišče za sodobne tehnologije in razne proizvode, nenazadnje tudi izdelke za široko porabo. Žal so v dogovarjanjih med mednarodnimi korporacijami in vladnimi organi pogosto zanemarjeni interesi lokalnih prebivalcev in posameznih etničnih skupin.

ADMINISTRATIVNE ENOTE

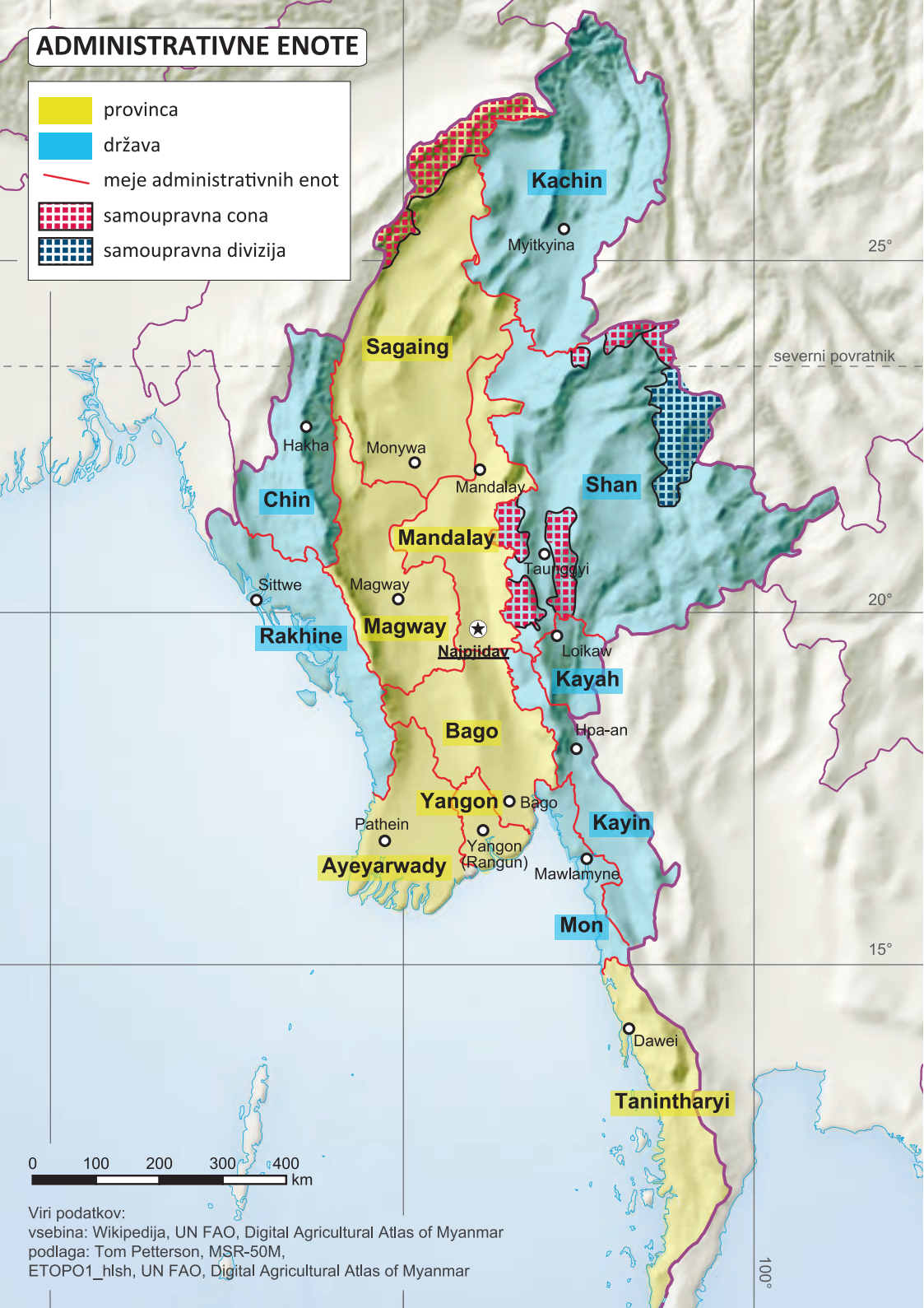
provinca

država

meje administrativnih enot

samoupravna cona

samoupravna divizija

Viri podatkov:
vsebina: Wikipedija, UN FAO, Digital Agricultural Atlas of Myanmar
podlaga: Tom Petterson, MSR-50M, ETOPO1_hlsh, UN FAO, Digital Agricultural Atlas of Myanmar

POLITIČNA PODOBA

Mjanmar ima pestro politično zgodovino, kar ne velja le za njegovo predkolonialno in kolonialno obdobje, ampak morda še bolj za čas po njegovi osamosvojitvi. Zaradi samoizolacije v času vladavine vojaških hunt ostaja med najmanj razvitimi azijskimi državami, kar je z vidika doživljajskega turizma zelo dobrodošla okoliščina, saj prav zaradi tega ohranja prvobitnost, prijaznost in seveda skoraj brezmejno barvitost, ki krasijo tako njegovo raznoliko pokrajino kot tamkajšnja naselja in ljudi.

Upravna členitev

Mjanmar je razdeljen na 21 administrativnih enot, med katerimi je sedem držav (Chin, Kachin, Kayah, Kayin, Mon, Rakhine in Shan), sedem provinc (Ayeyarwady, Bago, Magway, Mandalay, Sagaing, Tanintharyi in Yangon), eno združeno ozemlje, pet samoupravnih con in ena samoupravna divizija. Pred letom 2010 so se province imenovalle divizije. Pet izmed njih je poimenovanih po glavnih mestih, izjemi sta provinci Ayeyarwady in Tanintharyi. Province so etnično bolj ali manj burmanske, medtem ko v državah, conah in diviziji prevladujejo etnične manjšine. O tem pričajo tudi njihova imena, ki se nanašajo na večinske etnične skupnosti.

Vsaka država in provinca ima državno oziroma regionalno vlado. Zakonodajno oblast ima državni oziroma regionalni Hluttaw, dvodomna skupščina, sestavljena iz voljenih predstavnikov in predstavnikov oboroženih sil. Največ prebivalcev ima provinca Mandalay (6,2 milijona), najmanj pa država Kayah (290.000). Najgosteje poseljena je provinca Yangon, ki je površinsko najmanjša med vsemi mjanmarskimi provincami in državami. Največja po površini je država Shan. Države in divizija so razdeljene na okraje, ti pa na še manjše upravne enote.

Združeno ozemlje Najppidav je pod neposredno predsedniško upravo. Vsakodnevne funkcije se v imenu predsednika države izvajajo prek sveta Najppidava, ki ga vodi predsednik. Predsednika in člane sveta sveta, ki vključuje tako predstavnike ljudstva kot oboroženih sil, določi predsednik države.

Samoupravne cone (*Self-Administered Zones, SAZ*) in samoupravno divizijo (*Self-Administered Division, SAD*) vodi telo, sestavljeno iz vsaj desetih članov. Vključuje člane državnega oziroma regionalnega Hluttawa, ki so izvoljeni izmed prebivalcev znotraj cone oziroma divizije, in člane, ki jih imenujejo oborožene sile. Vodi ga predsednik. Samoupravna

cona Naga je znotraj province Sagaing, samoupravne cone Palaung, Kokang, Danuin in Pa-O ter samoupravna divizija Wa pa so znotraj države Shan.

Ljudstvo Naga

V samoupravni coni Naga ob meji z Indijo živi približno 120.000 ljudi iz plemena Naga. Znani so kot bojevniki, ki so dolgo hranili glave ubitih sovražnikov. Preživljajo se z lovom in samooskrbnim kmetijstvom. Ribe tradicionalno lovijo z mrežami ali zdrobljenimi strupenimi listi, s katerimi ubijejo tiste, ki plavajo blizu vodne gladine. V sodobnosti vržejo v reko doma narejen eksploziv, ubite ribe pa pobirajo in na kup nanašajo kar z zobmi. Gojijo tudi opij in ga večji del kar sami porabijo. Pripadniki ljudstva Naga želijo območje samouprave razširiti na več sosednjih okrajev (medmrežje 71).

Ustava in volitve

Ustavo Mjanmara, tretjo po vrsti od njegove ustanovitve, so zasnovali vojaški voditelji in jo objavili septembra 2008. Država je predsedniška republika z dvodomno ureditvijo. Del poslancev izbere vojska, del je izvoljenih na splošnih volitvah. Od leta 2011 je predsednik Mjanmara Thein Sein.

Zakonodajna veja oblasti je torej sestavljena iz dveh predstavniških domov, 224 članskega zgornjega doma ali Doma narodnosti (*Amyotha Hluttaw*) in 440 članskega spodnjega doma ali Doma predstavnikov (*Pyithu Hluttaw*). V zgornjem domu je 168 neposredno izvoljenih članov in 56 članov, ki jih določi mjanmarska vojska, v spodnjem domu pa je 330 neposredno izvoljenih, medtem ko jih 110 določi vojska. Glavne politične stranke so Narodna liga za demokracijo, Narodna demokratična sila ter Narodna stranka enotnosti in Zveza solidarnosti in razvoja, ki imata podporo vojske.

Burmanska ustava, ki jo je pripravila vojska, je bila maja 2008 potrjena na referendumu. Rezultati, po katerih naj bi za sprejetje ustave glasovalo 92 % od 22 milijonov volivcev, udeležba pa naj bi bila kar 99 %, so po mnenju številnih mednarodnih opazovalcev in Narodne lige za demokracijo sumljivi. Mediji so namreč poročali o številnih prevarah, večjem številu volilnih lističev kot volivcev in njihovem ustrahovanju. Rezultate so izpodbijali tudi Združeni narodi, številne zahodne države in prodemokratske opozicijske skupine, ki so družno trdili, da je vojaški režim objavil lažne rezultate.

Volitve leta 2010 so se končale z zmago stranke Zveza solidarnosti in razvoja, ki jo podpira vojska. Ena od kritik teh volitev se nanaša na dejstvo, da so lahko sodelovale le politične stranke, ki jih je izbrala vlada, medtem ko je bila Narodna liga za demokracijo proglašena za nelegalno in sploh ni smela predlagati kandidatov. Kljub temu je vlada takoj po volitvah iz hišnega pripora izpustila najbolj znano zagovornico demokracije in voditeljico opozicijske Narodne lige za demokracijo Aung San Su Či. Njeno dovoljenje, da se lahko svobodno giblje po državi, naj bi bilo pomemben dokaz spremembe doktrine vojaškega vodstva v prizadevanjih k večji odprtosti države. Po reformah leta 2011 so starejši voditelji Narodne lige za demokracijo odločili, da se gibanje registrira kot politična stranka in na naslednjih delnih volitvah ponudi svoje kandidate. Leta 2012 je na posebnih volitvah, kjer so izbirali

Zidni portret opozicijske voditeljice Aung San Su Či. Foto: Frank Hebbert, flickr.

predstavnike le za določeno število sedežev, Narodna liga za demokracijo zmagala. Te volitve so lahko prvič nadzirali mednarodni opazovalci.

Mednarodni odnosi

Čeprav so bili odnosi Mjanmara z zahodnimi državami dolgo časa napeti, so se po reformah, ki so sledile volitvam leta 2010, otoplili.

Po letu 2000 je namreč tudi Evropska unija proti Mjanmaru uvedla embargo na orožje, prepoved trgovinskih stikov in ukinitve vseh vrst pomoči, razen humanitarne. Posledica sankcij Združenih držav Amerike in zahodnoevropskih držav proti tedanji vojaški vladi je bil umik večine ameriških in evropskih podjetij iz Mjanmara. Kljub sankcijam zahodnih držav so azijske korporacije še naprej vlagale v državo, predvsem na področju izkoriščanja njenih naravnih virov. Mjanmar ima tesne odnose s sosedama Indijo in Kitajsko, zato so v njem prisotna številna indijska in kitajska podjetja. Indijska politika *Look East* ('Pogled na vzhod') kot primarna področja sodelovanja med Indijo in Mjanmarom izpostavlja daljinsko zaznavanje, informacijsko tehnologijo, pridobivanje nafte in zemeljskega plina, izkoriščanje vodne energije ter gradnjo pristanišč in zgradb. Leta 2008 je zaradi množičnega kršenja človekovih pravic tudi Indija prekinila vojaško pomoč Mjanmaru, ohranila pa je razvejene gospodarske vezi, ki so vojaškemu režimu zagotavljale potrebna finančna sredstva.

Prevladujoče mnenje je, da gospodarske sankcije niso obrodile sadov. Zaradi njih so trpeli le politično neangažirani ljudje, ne pa tisti, proti katerim so bile usmerjene, torej mjanmarska vladajoča hunta. Življenjske razmere in stanje na področju človekovih pravic se naj ne bi bistveno izboljšali, kar še posebej velja za pravice etničnih manjšin. Zato naj bi bil umik sankcij pravzaprav le v interesu zahodnih držav.

Odnosi z zahodnimi državami so se otoplili novembra 2011. Maja 2013 je Thein Sein kot prvi mjanmarski predsednik po 47-ih letih obiskal Belo hišo. Predsednik Združenih držav Barack Obama je nekdanjega generala pohvalil za politične in gospodarske reforme ter razglasil konec napetosti med Mjanmarom in ZDA. Politični aktivisti so opozarjali, da so v Mjanmaru človekove pravice še vedno kratene, vendar je Obama Thein Seinu kljub temu obljubil podporo. Podpisana sta bila bilateralni trgovinski sporazum in sporazum o investicijah. Junija 2013 je Mjanmar prvič v zgodovini gostil Svetovni gospodarski forum Vzhodne Azije, azijsko različico vsakoletnega Svetovnega gospodarskega foruma v švicarskem Davosu.

Leta 2012 je konec gospodarskih sankcij proti Mjanmaru razglasil tudi britanski ministerski predsednik. Po svojem prvem obisku v Združenem kraljestvu je mjanmarski predsednik razglasil, da bodo do konca leta 2013 izpuščeni vsi politični zaporniki, poleg tega pa naj bi vlada podprla zatirano muslimansko ljudstvo Rohingja. Izrazil je tudi željo po krepitvi vezi med Združenim kraljestvom in mjanmarskimi vojaškimi silami.

Vloga vojske

Mjanmarske vojaške sile, znane kot Tatmadaw, štejejo 488.000 mož. Sestavljajo jih kopenska vojska, mornarica in zračne sile. Po številu aktivnih vojakov je Mjanmar na 12. mestu na svetu. Vojska ima že od osamosvojitve države izjemen vpliv v političnem in vsakdanjem življenju, saj njeni poveljniki zasedajo vse najvišje položaje v državi, vključno z ministrskimi. Višina izdatkov za vojsko uradno ni znana, vendar naj bi bile številke zelo velike. Mjanmar večino orožja uvozi iz Rusije, Ukrajine, Kitajske in Indije.

ဗိုလ်ချုပ်အောင်ဆန်း ကို စစ်သားတွေ အတုယူကြစမ်းပါ ။
ဗိုလ်ချုပ်အောင်ဆန်း ဟာ နိုင်ငံရေး လုပ်တော့ တပ် ကထွက် ပြီး အရပ်သား
အဖြစ် နိုင်ငံရေး လုပ်တယ်။ စစ်ယူနီဖောင်းကြီးဝတ်ပြီး ကိုယ် ကို ပြည်သူက
ရွေးကောက် မတင်မြောက်ဘဲ ပါလီမန်ထဲမှာ အရှက်မရှိ ဝင်မထိုင်ဘူး ။

Job of the professional soldiers is to protect and to defend the nation. Soldiers shouldn't be sitting in the parliament making laws. It is not their job. Now in real life, Burmese military is not really efficient to be called professional one since I have seen news about battles fighting between so-called Kokang rebel group and Burmese army and the outcomes of the battles are not really impressive. Addition, I have seen loads of military lobbies crying like a baby on line how soldiers fought, died and injured so as to seek sympathy vote for them and I think they are going a little bit too far now. Well, if you are scared of dying then don't join the army and no one force you to join the army in the first place. Furthermore, you guys don't let us know when you are stealing or robbing state budget or taking bribes or abusing your position to exploit business opportunities or to terrorize civilians by using guns. And some soldiers or military lobbies are going extra miles by uploading video messages threatening opposition groups. Generally, people don't hate soldiers but if army lobbyists push too much, then it will be counter-productive. I would say shut your mouth up and don't too much dramatize the battles between Kokang and Burma army. Soldiers - it is your job to do properly and professionally after all.

Opozicijski politični pamflet, ki v burmanski zlogovni pisavi in angleškem jeziku med drugim sporoča, da vojaki ne bi smeli sedeti v parlamentu in sodelovati pri pripravi zakonov. Foto: flickr.

Država je sicer ena od podpisnic Pakta neširjenja jedrskega orožja iz leta 1992 in od leta 1957 članica Mednarodne agencije za jedrsko energijo (*International Atomic Energy Agency*, IAEA). Septembra 2010 jo je obvestila o svoji nameri zgraditi raziskovalni jedrski reaktor, ki ga s pomočjo Rusije gradi blizu kraja Pyin Oo Lwin v provinci Mandalay.

Človekove pravice

V mednarodni skupnosti velja ocena, da je mjanmarski vojaški režim eden najbolj represivnih na svetu. Združeni narodi in mednarodne organizacije za človekove pravice

izdajajo ponavljajoča se poročila o pogostih in sistematičnih kršitvah človekovih pravic v Mjanmaru. Vladajočo vojaško hunto so večkrat pozvali, naj spoštuje človekove pravice in temeljne svoboščine. Združenje za pomoč političnim zapornikom je julija 2013 navedlo, da je v mjanmarskih zaporih še okrog 100 političnih zapornikov. Poročali so tudi o poskusih prisilne burmanizacije ljudstev Karen in Šan.

Pomembno vlogo v burmanski vojski in tudi v burmanskem uporniškem gibanju so imeli in jo še vedno imajo otroci - vojaki. Junija 2012 je časnik Independent poročal, da otroke v mjanmarsko vojsko prodajajo za 40 dolarjev in vrečko riža ali pločevinko bencina. Mesec pozneje se je s predstavniki mjanmarske vlade sestala posebna odposlanica glavnega sekretarja za otroke in oborožene konflikte pri OZN in izrazila upanje, da je podpis vladnega akcijskega plana znak pomembnih sprememb. Septembra 2012 so mjanmarske oborožene sile izpustile 42 otrok - vojakov. Takrat so se s predstavniki vlade in kačinske vojske za neodvisnost sestali predstavniki Mednarodne organizacije za delo, ki so si prizadevali zagotoviti še bolj številčno izpustitev otrok - vojakov.

Kljub temu je tajski časnik Bangkok Post še decembra 2012 poročal, da mjanmarske oborožene sile nadaljujejo z zlorabo otrok - vojakov. Številne naj bi ugrabili kar na ulicah Yangona in drugih mest. Preden so jih poslali na bojne položaje, naj bi bili deležni le kratkega, zelo pomanjkljivega urjenja.

Tudi sicer so v Mjanmaru pogost pojav prisilno delo, trgovina z ljudmi in otroška delovna sila. V boju z nasprotnikom je vojska znana tudi po spolnem nasilju, vključno s sistematičnimi posilstvi in jemanjem spolnih sužnjev. S to prakso je nadaljevala tudi v letu 2012.

Stanje na področju svobode govora se zadnje čase nekoliko izboljšuje. Medijska cenzura je bila zrahljana po avgustu 2012, ko je demonstriralo na stotine protestnikov, ki so nosili majice z napisi »Stop Killing the Press« ('Prenehajte ubijati tisk!'). Najpomembnejša sprememba je, da medijskim organizacijam pred objavo določenih vsebin teh ni treba več pošiljati v pregled cenzurni komisiji. Kljub temu novo ureditev mnogi vidijo kot poskus vzpostavitve okolja, v katerem se bodo novinarji samocenzurirali, saj so po novem dolžni slediti naslednjim nacionalnim usmeritvam: enotnosti države, nacionalni solidarnosti, ohranjanju suverenosti in spoštovanju novinarske etike, po kateri so njihove navedbe točne in ne ogrožajo nacionalne varnosti.

Stanje človekovih pravic v Mjanmaru naj bi se predvsem zaradi dokaj korenitih reform kljub vsemu izboljševalo. Vlada je ustanovila nacionalno komisijo za človekove pravice, ki jo sestavlja 15 članov različnih področij. Številni aktivisti v izgnanstvu so se vrnil domov, ko je predsednik Thein Sein vsem izseljencem ponudil, naj pridejo v domovino delovat v korist narodnega razvoja. Septembra 2011 je zunanji minister Vuna Maung Lvin potrdil, da nameravajo v bližnji prihodnosti izpustiti politične zapornike. Vlada je omilila tudi zakon o poročanju, čeprav ostaja zelo restriktiven. Septembra 2011 so deblokirali mnoge spletne strani, vključno z YouTubom, Demokratičnim glasom Burme in Glasom Amerike. Poročilo Hauserjevega centra za neprofitne organizacije (*Hauser Center for Nonprofit Organizations*) za leto 2011 ugotavlja, da mednarodne humanitarne nevladne organizacije vidijo priložnosti učinkovitega dogovarjanja z vladnimi uradniki, predvsem na lokalni ravni. To jih postavlja v precep, kako sodelovati z osrednjo vlado, ne da bi jo s tem podpirale (medmrežje 8).

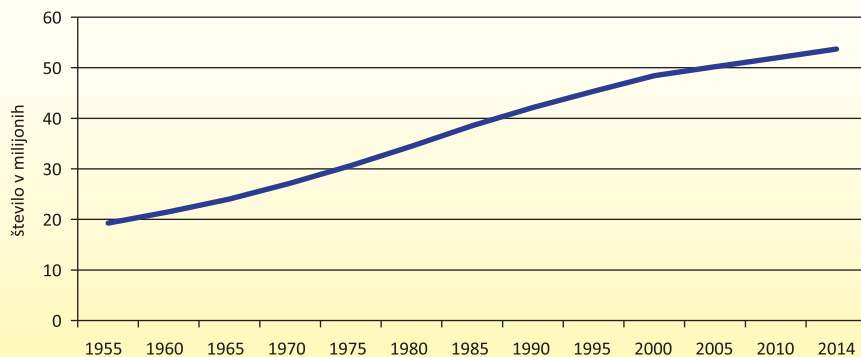
PREBIVALSTVO

TEMELJNE ZNAČILNOSTI PREBIVALSTVA:

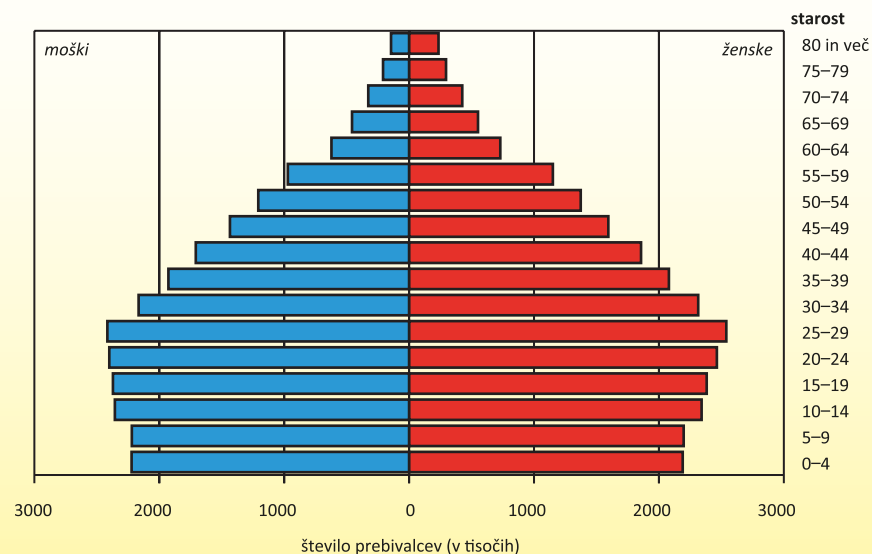
Število prebivalcev leta 2014:	51.486.253
Prebivalstvo, mlajše od 15 let, leta 2013:	26,4 %
Prebivalstvo, starejše od 65 let, leta 2013:	5,3 %
Povprečna starost prebivalcev leta 2014:	27,9 leta
Povprečna starost moških leta 2014:	27,3 leta
Povprečna starost žensk leta 2014:	28,5 leta
Rodnost leta 2014 (ocena):	18,7 ‰
Umrljivost leta 2014 (ocena):	8,0 ‰
Naravni prirastek leta 2014 (ocena):	10,7 ‰
Letna rast prebivalstva v letih 2010–2015:	0,8 %
Fertilitnost leta 2014 (ocena):	2,18 otroka na žensko
Umrljivost dojenčkov leta 2014 (ocena):	44,9 ‰
Pričakovano trajanje življenja leta 2014:	65,9 leta
Pričakovano trajanje življenja moških leta 2014:	63,6 leta
Pričakovano trajanje življenja žensk leta 2014:	68,5 leta
Delež nepismenega prebivalstva leta 2015 (ocena):	6,9 %
Delež nepismenih moških leta 2015 (ocena):	4,8 %
Delež nepismenih žensk leta 2015 (ocena):	8,8 %
Delež aktivnega prebivalstva leta 2014 (ocena):	68,4 %
Delež mestnega prebivalstva leta 2014 (ocena):	33,6 %
Delež prebivalstva pod pragom revščine leta 2007 (ocena):	32,7 %

Mjanmar ima 51,5 milijonov prebivalcev in je glede na številčnost prebivalstva v svetovnem merilu na 24. mestu. Zgoraj navedene številke so grobe ocene, saj zadnji popis iz leta 2014 ne uživa zaupanja javnosti, predvsem zaradi suma podcenjenega števila ljudi obmejnih etničnih skupin. Registriranih je še 600.000 mjanmarskih delavcev na Tajskem (kjer predstavljajo 80 % delovne sile iz drugih držav), ob tem pa še milijoni ljudi delajo priložnostno in nelegalno. Ocenjuje se, da približno 110.000 Mjanmarcev živi v begunskih taboriščih na indijski, bangladeški in tajski strani državne meje, več tisoč jih je tudi v Maleziji. Po letu 2006 se je več kot 55.000 mjanmarskih beguncev preselilo v Združene države Amerike.

SPREMINJANJE ŠTEVILA PREBIVALCEV (OD LETA 1955 DALJE)

STAROSTNA PIRAMIDA PREBIVALSTVA MJANMARA LETA 2010

Po osamosvojitvi je prebivalstvo sprva le počasi naraščalo (leta 1949 je v takratni Burmi živel 18 milijonov ljudi, leta 1961 pa 22 milijonov), nato se je naravni prirastek precej povečal zaradi manjše umrljivosti, v devetdesetih letih prejšnjega stoletja pa se je zmanjšala tudi rodnost (Natek in Natek 2006). Po letu 1955 se je število prebivalcev skoraj potrojilo. Ker se rodnost v zadnjih letih še naprej zmanjšuje (leta 1997 je bila 27,4 %, leta 2014 pa 18,7 %), je pričakovati nadaljnje umiranje rasti števila prebivalcev (od leta 1997 do leta 2014 se

Mladi menihi se prav radi prepustijo užitkom nogometa. Foto: Lili Jazbec.

Delež starih ljudi v Mjanmaru se nenehno povečuje. Foto: Lili Jazbec.

je naravni prirastek s 17,5 ‰ zmanjšal na 10,7 ‰) in spreminjanje oblike starostne piramide v stopnjo zrelosti. Letna rast prebivalstva je že manjša od odstotka, povprečna ženska pa v svojem življenju rodi le še 2,18 otroka. V mestih je rodnost še precej nižja. Zmanjševanje rodnosti lahko pripišemo porokam v večji starosti zaradi slabega gospodarskega položaja (povprečna starost ob poroki je pri moških 27,5 leta, pri ženskah pa 26,4 leta), velikemu številu ilegalnih splavov in velikemu deležu samskih žensk v reproduktivni dobi. Samski stan je namreč v budističnem Mjanmaru družbeno povsem sprejemljiv, saj pomeni možnost za doseganje višje stopnje duhovnega razvoja.

Značilnosti poselitve

Kvadratni kilometer ozemlja Mjanmara poseljuje povprečno 76 ljudi, kar je ena najnižjih prebivalstvenih gostot v jugovzhodni Aziji.

Najgosteje poseljene so ravnici ob Iravadiju in Sittaungu ter druge široke doline, kjer živi več kot 400 ljudi na km², hriboviti predeli pa so poseljeni precej redkeje, saj tam živi povprečno le okrog 10 ljudi na km², večinoma pripadnikov etničnih manjšin. V primerjavi z drugimi državami v razvoju je priseljevanje v večja mesta manj intenzivno (Natek in Natek 2006). Največja mesta so Yangon (5,2 milijona prebivalcev), Mandalay (1,2 milijona) in prestolnica Najpjidav (1,1 milijona).

Preglednica 1: Največja mesta v Mjanmaru glede na število prebivalcev leta 2014.

mesto	število prebivalcev	država, provinca
Yangon	5.210.000	Yangon
Mandalay	1.226.000	Mandalay
Najpjidav	1.158.000	Mandalay
Mawlamyne	491.000	Mon
Taunggyi	380.000	Shan
Monywa	371.000	Sagaing
Meiktila	309.000	Mandalay
Bago	288.000	Bago
Pathein	286.000	Ayeyarwady
Mergui	284.000	Rakhine

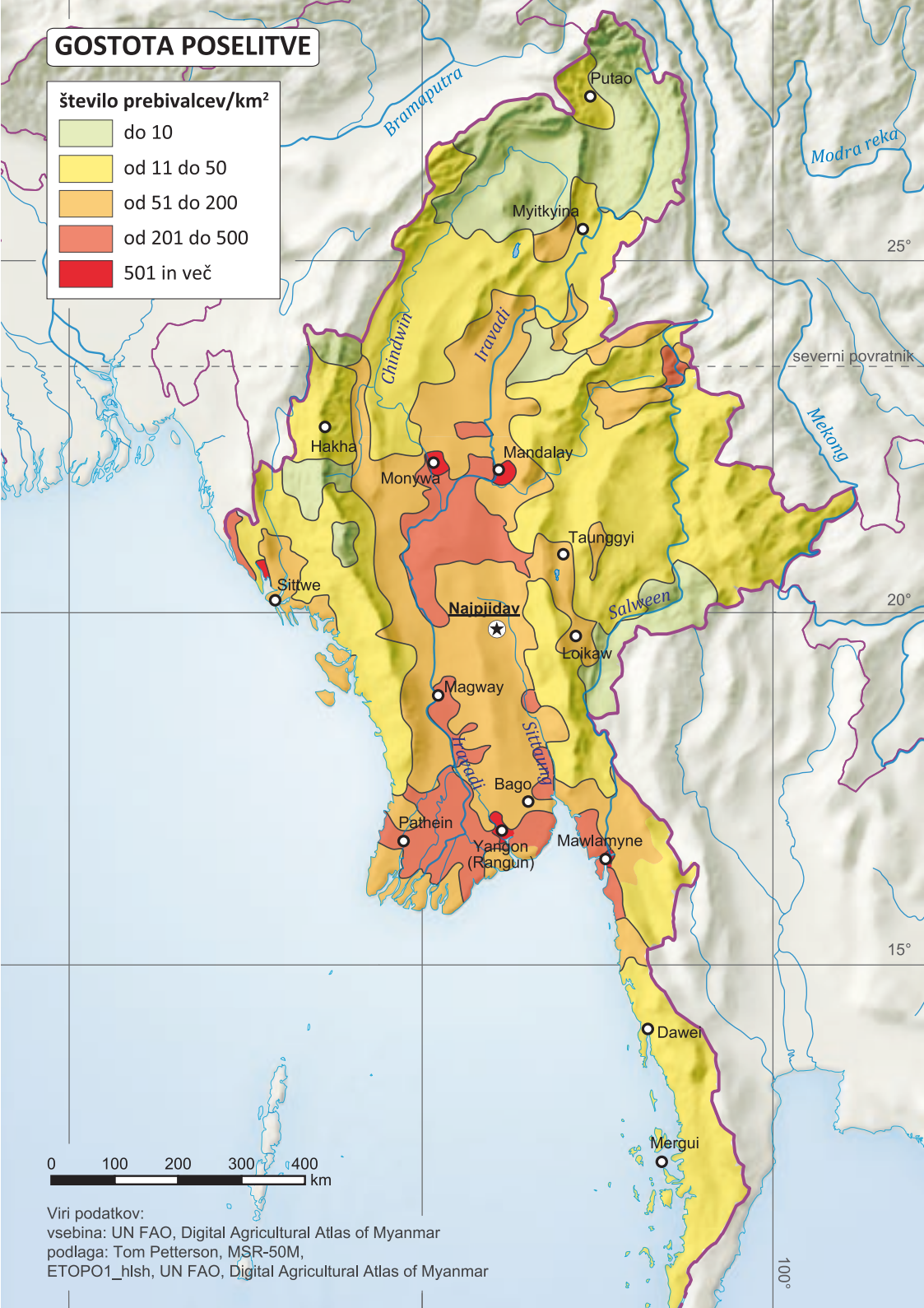
Vir: Popis leta 2014.

Primerjalne analize popisov prebivalstva in satelitskih posnetkov kažejo, da je urbanizacija, katere stopnja je v primerjavi s sosednjimi državami precej nizka, v svoji zgodnji, vendar rastoči fazi. Območja mest so se od leta 2000 do leta 2010 povečevala zelo počasi, za okrog 0,8 % letno. Vendar se je gostota prebivalcev na mestnih območjih s 6200 ljudi na km² leta 2000 povečala na 7500 ljudi na km² leta 2010, kar je nad povprečjem urbanih območij jugovzhodne Azije. Leta 2010 po vzhodnoazijskih standardih Mjanmar še ni imel velikih urbanih območij, saj so tako Yangon, še bolj pa Mandalay in Najpjidav s svojimi

GOSTOTA POSELITVE

število prebivalcev/km²

- do 10
- od 11 do 50
- od 51 do 200
- od 201 do 500
- 501 in več

0 100 200 300 400 km

Viri podatkov:
vsebina: UN FAO, Digital Agricultural Atlas of Myanmar
podlaga: Tom Petterson, MSR-50M,
ETOPO1_hish, UN FAO, Digital Agricultural Atlas of Myanmar

Podeželska hiša na kolih v jezeru Inle. Foto: flickr.

Vzpeti del etnično raznolikega
obmejnega mesta Tachilek na območju
Zlatega trikotnika. Foto: flickr.

Značilno mjanmarsko podeželsko bivališče – »suha« različica. Foto: Sabina Freljih.

Značilno mjanmarsko podeželsko bivališče – »mokra« različica. Foto: Sabina Freljih.

Dvorišče podeželskega bivališča na Šanski planoti. Foto: Meta Valek.

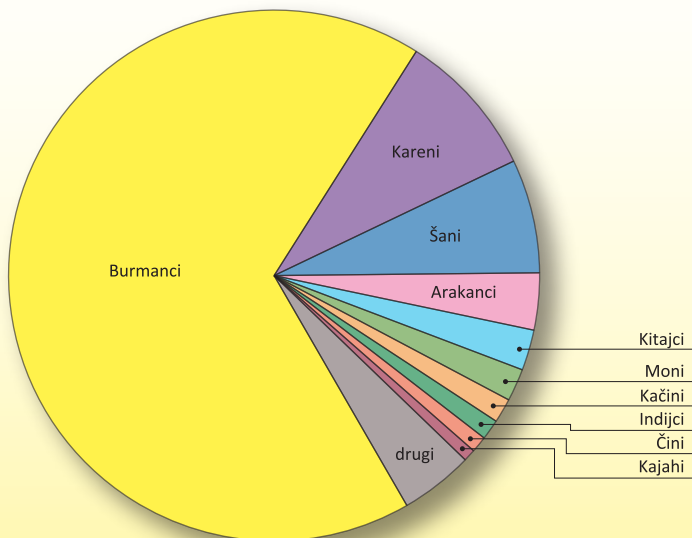

petimi oziroma dobrim milijonom prebivalcev pravzaprav spadali med srednje velika mesta (medmrežje 96).

Etnične skupine

Mjanmar je etnično zelo raznolika država, saj njegova vlada priznava kar 135 različnih etničnih skupin. Ta podatek je sicer težko preverljiv, gotovo pa je, da obstaja v državi vsaj 108 različnih etnolingvističnih skupin. Sestavljajo jih večinoma tibetansko-burmanska ljudstva, vendar je znaten tudi delež ljudstev, ki pripadajo tajski ali avstroazijski jezikovni skupini. Burmanci sestavljajo okrog 68 % prebivalstva, 9 % je Šani, 7 % Karenov, 4 % Arakancev, 3 % Kitajcev ter po 2 % etnično in lingvistično Kmerom sorodnih Monov, Indijcev in Kačinov. Poleg naštetih so v Mjanmaru bolj številčne narodne skupnosti Čini, Anglo-Indijci, Gurke in Nepalci. Nekdaj so bili velika in vplivna skupnost tudi Anglo-Burmanci, ki pa so po letu 1958 začeli množično zapuščati državo. Večinoma so se odselili v Avstralijo in Združeno kraljestvo, v Mjanmaru naj bi jih ostalo okrog 52.000. Sicer pa se ocenjuje, da je število ne-burmanskih prebivalcev podcenjeno.

ETNIČNE SKUPINE

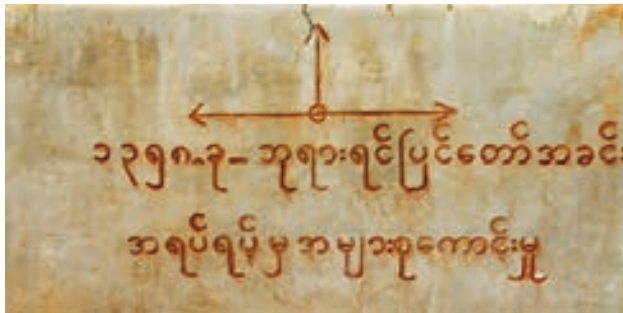

Mjanmarskim etničnim manjšinam je bolj po godu naziv »etnična skupnost« kot »etnična manjšina«, saj izraz manjšina še krepi njihov občutek zapostavljenosti zaradi dolgoletne burmanizacije, širjenja in dominacije prevladujoče burmanske kulture nad manjšinskimi.

V Mjanmaru so štiri glavne jezikovne skupine: kitajsko-tibetanska, tajsko-kadajska, avstroazijska in indoevropska. Najbolj razširjena je prva. Njeni pripadniki so govorniki burmanskega, karenskega, kačinskega, činskega in kitajskega jezika. Primarni jezik tajsko-kadajske skupine v Mjanmaru je šanski. Glavni avstroazijski jeziki v Mjanmaru so monski jezik v južnem Mjanmaru ter palaunški in vajski jezik na Šanski planoti. Glavna indoevropska jezika sta liturgični jezik teravadskega budizma, imenovan pali, in angleščina (medmrežje 11).

Burmanščina

Materni jezik Burmancev in uradni jezik Mjanmara je soroden s tibetanskim in kitajskim jezikom. Napisan je v zlogovni pisavi, sestavljeni iz okroglih in polokroglih črk, ki so bile prevzete iz monske pisave. Ta se je v 8. stoletju razvila iz južne indijske pisave. Najzgodnejši znani zapisi v burmanski pisavi so iz 11. stoletja. Uporablja se tudi za zapisovanje palija, svetega jezika teravadskega budizma, in mnogih jezikov manjšin, vključno s šanskim, in nekaj karenskih narečij, pri čemer se pri zapisovanju nekaterih jezikov dodajajo posebne črke.

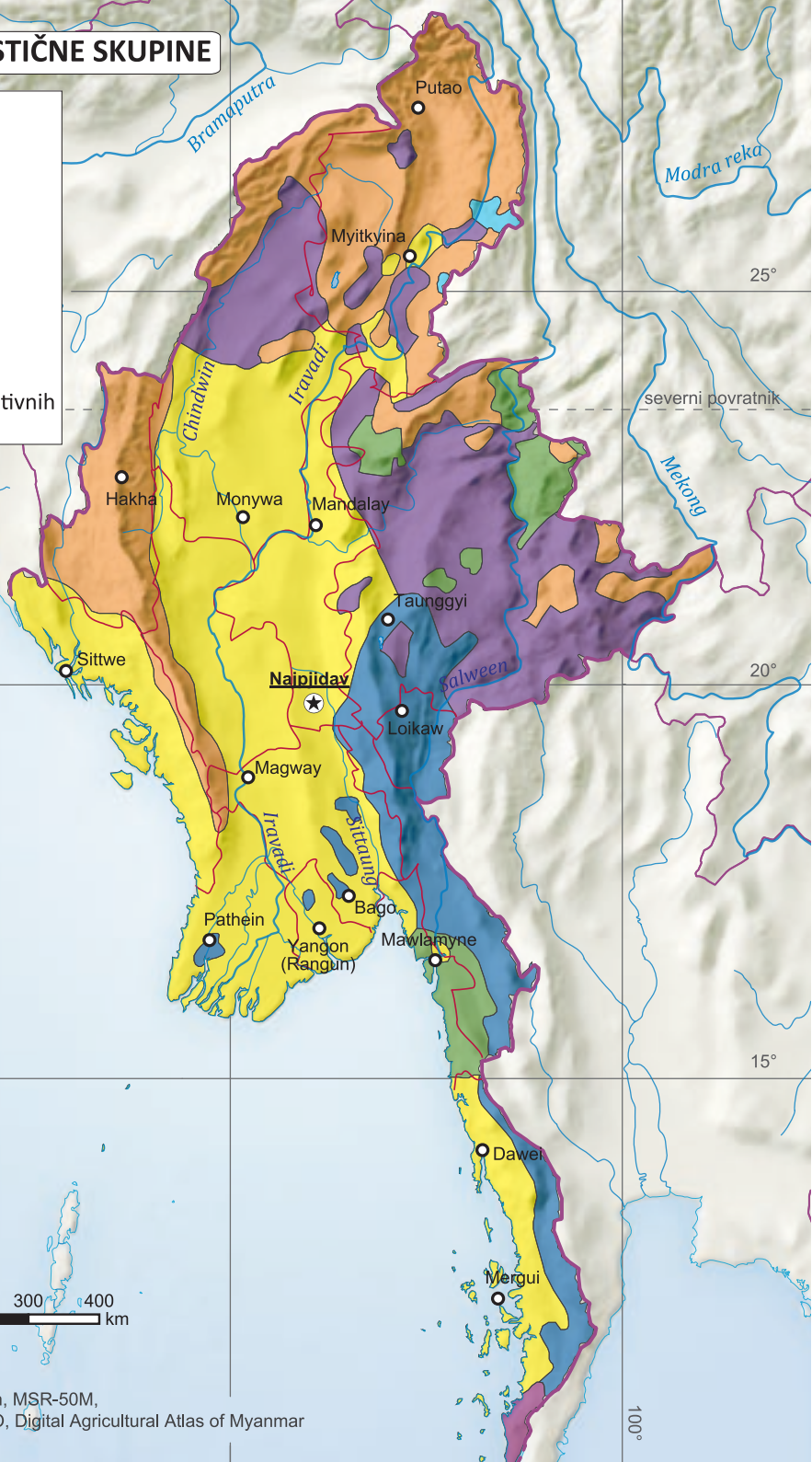

Napis v burmanski pisavi. Foto: Marko Premelč.

Burmanski jezik obvlada večina Mjanmarcev, saj je uradni jezik ravninskih ljudstev in drugi jezik višinskih ljudstev. Dandanes sta v šolah obvezna jezika tako burmanščina kot angleščina. V času kolonializma je bil uradni jezik angleščina, medtem ko je bila v vseh drugih okoljih primarni jezik burmanščina. Angleščina in burmanščina sta bila obvezna jezika v šolah, burmanščina, kitajščina in hindujščina so bili jeziki trgovanja. Po osamosvojitvi je angleščina izgubila pomen, čeprav se še vedno spodbuja njeno osnovno znanje. Govorci burmanščine in monščine so zgodovinsko živeli na ravninah, govorniki posebnih burmanskih narečij pa na priobalnih območjih države Rakhine in province Tanintharyi. Gorata območja so poseljevala ljudstva, katerih pripadniki so govorili šansko, kačinsko, činsko in številne druge jezike. Na ravnini tradicionalna delitev na Spodnjo in Zgornjo Burmo ni temeljila le na geografskih razlikah, ampak tudi jezikovnih. V južnem Mjanmaru so živeli Moni, na sušnem območju v osrčju Mjanmara pa je bilo večinsko burmansko prebivalstvo (Hadden 2008).

V sodobnosti **Burmanci** poseljujejo dolino reke Iravadi in priobalne ravnine. izhajajo iz osrednjega sušnega območja (Hadden 2008). So tibetansko-burmansko ljudstvo, ki se je priselilo s severa, z obmejnega območja med Kitajsko in Indijo, kar se je zgodilo že veliko pred ustanovitvijo njihove največje prestolnice Bagan na bregu Iravadija med letoma 1044 in 1287. Pozneje so bile burmanske prestolnice mesta Ava (Inwa), Amarapura, Sagaing, Mandalay in Taungoo. Sedaj so Burmanci z okrog 30 milijoni pripadniki največja etnična skupina v Mjanmaru. Govorijo le burmanščino, dobro obvladajo tudi angleščino. Bogata

ETNOLINGVISTIČNE SKUPINE

Viri podatkov:
vsebina: Wikipedija
podlaga: Tom Petterson, MSR-50M,
ETOPO1_hish, UN FAO, Digital Agricultural Atlas of Myanmar

Pripadnice Burmancev v ožjem pomenu besede, ki se nanaša le na eno od ljudstev v Mjanmaru. Foto: Lili Jazbec.

kultura Burmancev, ki so predani budisti, odseva vplive indijske civilizacije. Ta vključuje pisavo pali (ki izhaja iz sanskerta), kozmologijo, filozofijo, medicino in arhitekturo (medmrežje 75).

Druga največja etnična skupina v Mjanmaru so **Šani**, ki predstavljajo 9 % vsega prebivalstva. Večinoma živijo v državi Shan, največji mjanmarski administrativni enoti z več kot štirimi milijoni prebivalci, ki je v bistvu »talilni lonec« več kot 35 ljudstev in plemen. Večina Šanov je prebivalcev dolin. Bili so med prvimi priseljenci na območju Šanske planote, kamor naj bi prispeli iz Junana, jugozahodnega dela Kitajske, kjer še vedno živijo pripadniki sorodnega ljudstva Tai. Del Šanov se je preselil dlje proti jugu in postal znan kot Tajci, del pa je ostal v Burmi. Nekateri z območja Burme so se pozneje odselili v Laos (medmrežje 75). Nekaj časa po propadu Paganskega cesarstva so Šani vladali tudi Burmancem, česar se še vedno zavedajo. V stoletjih po Paganskem cesarstvu so oblikovali svoje monarhije, ki so si nenehno izmenjevale moč, medtem ko so se burmanski in tajski vladarji bojevali med seboj. Obzirnost do zunanjih vladarjev je bila majhna cena, ki so jo plačali za razmeroma veliko šansko avtonomijo. Pred desetletji so bili Šani večinoma pridelovalci žita in spretni trgovci. Njihov jezik je precej drugačen od burmanskega, njihova družba je bila manj strukturirana, čeprav se je oblast prenašala po rodovni liniji. Pomen Šanov v Mjanmaru bistveno presega njihov delež v tamkajšnjem prebivalstvu. Etnografska kompleksnost višavja večkrat vodi k

Mati z otokom, pripadnika ljudstva Šan, med nabiranjem drv. Foto: Sabina Freljih.

Slovesno okrašena pripadnica
Karenov s podaljšanim vratom.
Foto: Jørgen Bitsch, flickr.

Pripadnice ljudstva Naga okrog leta 1956. Foto: flickr.

napačnemu uvrščanju nekaterih manjših etničnih skupin (na primer ljudstev Va in Palaung) k njihovim pomembnejšim sosednjim etnijam, kakršna so Šani (Hadden 2008).

Podobno kot Šani so zelo pomembno mjanmarsko ljudstvo **Kareni** (nekateri zanje uporabljajo imena Kajini, Kariangi ali Jangi). Karenska legenda govori o reki tekočega peska, ki

naj bi jo prečkali njihovi predniki. Številni Kareni menijo, da se nanaša na puščavo Gobi v Mongoliji in na Kitajskem, čeprav njihovi pripadniki že stoletja živijo na ozemlju Mjanmara. Najverjetneje so bili eni najzgodnejših prebivalcev, ki so se po prihodu z območja Kitajske razseljevali po rekah Iravadi, Sittaung in Thanlwin, potem pa so se sčasoma umaknili v gore jugovzhodnega dela Mjanmara in gozdove ob reki Iravadi. S štirimi milijoni pripadnikov oziroma 7 % prebivalstva so za Burmanci in Šani tretja največja etnična skupina v Mjanmaru (medmrežje 75).

Tradicionalno vero Karenov se pogosto opredeljuje kot animizem ali čaščenje duhov. Takšno umeščanje je napačno, saj gre za kompleksno in vzvišeno verovanje, ki je kot tako enakovredno glavnim svetovnim verstvom. Karenska božanstva, rituali in ustno versko izročilo so namreč tako impresivni, da so bili prvi misijonarji prepričani, da so Kareni izgubljeno izraelsko pleme. Dandanes so večinoma budisti z animističnimi praksami (75 %) in kristjani (25 %). Ne glede na kraj bivanja imajo Kareni močan narodni ponos. So edino hribovsko pleme, ki se je v večjem številu ustalilo na ravnini. Skupaj z Burmanci živijo v rečnih deltah, Pegujskem hribovju in na obeh straneh reke Salween v spodnjem toku (Hadden 2008).

Najmanjša skupina znotraj štirih glavnih jezikovnih vej Karenov so **Kajahi**, preostale skupine so Pvo, Sgav in Pa-O. Kajahi so največja etnična skupina v državi Kayah, gorski regiji na vzhodu Mjanmara, kjer jih je več kot 150.000, pa tudi v južnem delu Šanske planote. Nekoč so bili zaradi rdečih oblačil znani kot Rdeči Kareni. Čeprav so etnično in jezikovno Kareni, imajo lastno identiteto in dedno vodstvo. V zadnjem stoletju se je večina Kajahov spreobrnila v krščanstvo, vendar še vedno častijo duhove. Eno izmed njihovih plemen, **Padaung**, katerega pripadniki živijo na mejnem območju med Mjanmarom in Tajsko, je znano po bakrenih obročih, ki si jih ženske natikajo okrog vratov in si jih s tem podaljšujejo, kar velja za posebno privlačno (medmrežje 75).

Čini ali Zomi so tibetansko-burmanska etnična skupina, katere pripadniki poseljujejo gorsko verigo v zahodnem Mjanmaru. Zaradi zahtevnega in razgibanega površja je bila v preteklosti medsebojna komunikacija med njihovimi vasicami dokaj skromna, zato so bili v težkih časih ob pomanjkanju hrane odvisni od pomoči nižje živečih sosedov. Razvoj infrastrukture v sodobnosti je njihovo življenje precej olajšal. Med 1,5 milijona Činov v Mjanmaru so identificirali več kot 40 etničnih podskupin, pripadniki nekaterih imajo značilne obrazne tetovaže in oblačila. Turbulentni, tekmovalni, legalistični, pa vendar zelo družabni Čini krščanstva niso prevzeli tako zlahka kot Kareni. Tisti (približno četrtina), ki so prevzeli krščansko vero, so to storili v upanju, da bodo tako lažje navezali stike s prišleki in tako svoje ljudi zaščitili pred invazivnimi Burmanci. Vera Činov, po kateri se vrata raja odpro, ko se duhove ubitih ustrezno počasti in zadovolji, je v nasprotju z miroljubnim budizmom njihovih sosedov, ki pobijanje obsoja. Dolinski budisti obsojajo tudi žrtvovanje živali, ki je pri hribovskih plemenih običajno. Včasih se s Čini zamenjuje ljudstvo Naga na burmanski strani meje z Indijo (Hadden 2008).

Kaćini živijo na skrajnem severu Mjanmara ter ob meji med Indijo in Tibetom. Priselili so se z območja province Junan na jugozahodu Kitajske in zasedli velik del gorate pokrajine v povirnih delih Chindwina in Iravadija. Verjamejo, da so eno zadnjih tibetansko-burmanskih ljudstev, ki so se priselila na območje Mjanmara. Znani so po svojih veččinah

Slovesno okrašena pripadnica ljudstva Kačhin leta 1927. Foto: flickr.

pletanja. Prepoznavna znaka kačinskega moškega sta pletena torba za čez ramo in srebrni meč, medtem ko se kačinske ženske ozaljšajo s srebrnim okrasjem, ki pokriva polovico

njihovega torza. Kačini imajo jezik z lastno pisavo, ki temelji na rimski abecedi. V zadnjem stoletju se jih je večina spreobrnila v krščanstvo, vendar na nekaterih območjih še vedno častijo duhove. Značilni zanje so številni prazniki in festivali; najpomembnejši in največji je letni festival Manao, na katerem sodelujejo vsi za to sposobni Kačini (medmrežje 75).

Najzgodnejši prebivalci območja Mjanmara so najverjetneje **Moni**, ki so naselili tamkajšnje ravnine. Kmalu so postali kulturno najnaprednejše ljudstvo jugovzhodne Azije, kar je razvidno v njihovi arhitekturi in umetnosti. Moni, ki so že v zgodnjem krščanskem obdobju trgovali z Indijo, so s seboj prinesli budizem in mjanmarsko pisavo. Prva monska pisava datira v 5. stoletje našega štetja. Postavili naj bi tudi svetovno znano pagodo Shwedagon v Yangonu, ki je bil izvirno monsko naselje. Govorijo monski jezik, ki spada v avstroazijsko jezikovno skupino. Iz svojih prekrasnih mest Thaton, Mottama in Bago so večjemu delu Spodnjega Mjanmara vladali kar tisoč let. Nekoč so bili dominantna etnična skupina v regiji, zdaj pa jih je večina že prevzela burmanska oblačila in navade, čeprav so njihovi značilni rdeči »longiji« še vedno priljubljeni tako med moškimi kot ženskami. Tradicionalna monski jezik in kultura sta preživela v večini podeželskih predelov in na obmejnih območjih jugovzhodnega dela Mjanmara (medmrežje 75).

Arakanci, glavna etnična skupina v državi Rakhine, so bili dolgo pod močnim vplivom sosednje Indije, tako da so z Indijsko podcelino stkali močne trgovske vezi. Že zgodaj so si priborili neodvisnost in so do leta 1784 imeli lastno kraljestvo s sedežem v Mrauk Uju. Zabeležena imena kraljev in sledi budizma segajo v prva stoletja našega štetja. Budizem naj bi prevzeli med vladanjem kralja Čandre Surje leta 146. Večina Arakancev je še vedno zavzetih budistov. Govorijo burmansko narečje, za katerega mnogi strokovnjaki trdijo, da je ena najzgodnejših oblik burmanskega jezika. Burmancem so podobni tudi po kulturi in oblačilih (medmrežje 75).

V Mjanmaru so tudi pripadniki kitajske, indijske in drugih manjšin. Ker mjanmarske oblasti dodelijo polno državljanstvo le tistim, ki lahko dokažejo dolgotrajne družinske vezi z Mjanmarom, so Indijci, Kitajci in pripadniki sorodnih etničnih skupin izključeni iz vladnih položajev ter polnokrvnega političnega in družbenega življenja. Ob tem ne smejo potovati in se udeleževati določenih naprednih univerzitetnih programov na področjih medicine in tehničnih ved (Hadden 2008).

Ne Vinov prihod na oblast leta 1962 in njegovo nenehno preganjanje »tujih rezidentov« (priseljencev, ki jih ne prepoznavajo kot državljane Mjanmara) je vodilo v izgon in posledični eksodus okrog 300.000 burmanskih Indijcev. Odšli so, da bi ubežali rasni diskriminaciji in popolni nacionalizaciji zasebnih podjetij. V tem času so bili na udaru tudi Anglo-Burmanci, ki so bodisi pobegnili iz države bodisi spremenili svoja imena in se stopili s širšo burmansko družbo.

Državljske vojne in ljudstvo Rohingja

Državljske vojne pestijo Mjanmar vse od njegove neodvisnosti leta 1948. So predvsem borbe za etnično avtonomijo na območjih, ki obkrožajo osrednji, burmanski del države. Tuji novinarji in obiskovalci morajo za obisk območij, kjer poteka državljanska vojna, pridobiti posebno dovoljenje.

Oktober 2012 so v Mjanmaru potekali kačinski konflikt med Kačinsko neodvisno vojsko in mjanmarsko vlado, državljanska vojna med muslimanskim ljudstvom Rohingja ter vladnimi in nevladnimi oboroženimi

skupinami v državi Rakhine ter konflikt med Šani, Lahuji in Kareni ter vladnimi silami in vzhodnem delu države. Za nameček je grožnja, da se vključi v dogajanje v Mjanmaru, izrazila še Al Kajda.

Medijsko najbolj razvpiti so upori v državi Rakhine leta 2012 oziroma serija spopadov, v katerih so na eni strani udeleženi Arakanci, ki so budisti, na drugi pa ljudstvo Rohingja, katerega pripadniki so muslimani. Vzroki konflikta niso povsem jasni, povod pa je bil zagotovo skupinsko posilstvo in umor arakanskega dekleta, ki so ga izvedli muslimanski Rohingje, čemur je sledil maščevalni uboj desetih Rohingj, kar so zakrivili Arakanci. V medsebojnih obračunavanjih je bilo 70 mrtvih in 78 ranjenih, kar 140.000 ljudi so razselili. Mjanmarska vlada je na konfliktnih območjih uvedla policijsko uro in tja poslala vojsko. Burmanska vojska in policija naj bi izvajali množično nasilje nad muslimani ljudstva Rohingja in mnoge pripravili. Številne meniške organizacije, ki so imele pomembno vlogo pri burmanskih naporih za demokracijo, so si v tem konfliktu prizadevale za ustavitev humanitarne pomoči muslimanski Rohingja skupnosti.

Približno 1,3 milijona pripadnikom ljudstva Rohingja, kolikor jih živi v Mjanmaru, je mjanmarski režim pogosto krtil človekove pravice. Med drugim jim ni hotel podeliti mjanmarskega državljanstva, čeprav v Mjanmaru živijo že več generacij. Prav tako so jih poskušali nasilno izgnati in jih nadomestiti z drugimi ljudstvi, zato je približno polovica rohingjske populacije zapustila Mjanmar. Zaradi takšne neprizanesljive politike so bili Rohingje opisani kot »najmanj zaželeno ljudstvo na svetu« in »ena najbolj zatiranih manjšin«. Julija 2012 mjanmarska vlada manjšinskega ljudstva Rohingja, od leta 1982 klasificiranega kot bengalski muslimani iz Bangladeša brez države (pravijo jim tudi Bengalci), ni vključila na seznam več kot 130 etničnih skupnosti v državi, ki imajo pravico do mjanmarskega državljanstva. Zaradi tega jim ni dovoljeno potovati brez uradnega dovoljenja, ne smejo biti lastniki zemlje, onemogoča se jim izobraževanje in podpisati morajo izjavo, da ne bodo imeli več kot dveh otrok.

Marca 2013 je posebni odposlanec Združenih narodov poročal, da je med burmanskimi budisti in muslimanskimi skupnostmi ponovno vzplamtel nemir, nasilje pa se je razširilo tudi v naselja blizu Yangona.

Junija 2015 se je ljudstvo Rohingja ponovno znašlo v središču pozornosti svetovne javnosti. Potem, ko je na tisoče njegovih pripadnikov zapustilo Mjanmar in se podalo na dolgoletno begunsko pot po morju iz Bangladeša in države Rakhine do juga Tajske, kjer se begunci izkrcajo in nato po kopnem nadaljujejo pot do gospodarsko uspešne muslimanske Malezije, je bila ta nelegalna pot povsem prekinjena. Tihotapci so ladje z begunci zapustili, te pa so ostale prepuščene morskemu toku. Tajska, Malezija in Indonezija so sicer sprejele begunce, ki jih je naplavilo na njihove obale,

Begunci iz vrst muslimanskega ljudstva Rohingja. Foto: flickr.

tisti pa, ki jih tok ni zanesel proti kopnemu, so v Andamanskem morju obtičali brez kakršnekoli pomoči. Tajske, malezijske in indonezijske oblasti so begunce na ladjah občasno celo oskrbele z najnujnejšimi dobrinami, a so jih potem usmerile v stran od svojih ozemeljskih vod. Tako so nekateri od beguncev na prenatrpanih ladjah sredi morja dehidrirani in lačni preživeli več mesecev, mnogi pa pomrli, tudi v pretepih za hrano in vodo.

Obenem so v prvih dneh maja 2015 v zapuščenem taborišču na jugu Tajske našli grobišče z več kot tridesetimi trupli Rohingj, katerih smrt so na poti proti obljubljeni Maleziji zakrivila ilegalni trgovci z živim blagom, kot so pokazale preiskave, tudi ob pomoči tajskih uradnikov.

Na problematiko ljudstva Rohingja se ikona burmanskega demokratičnega gibanja Aung San Su Či ni odzvala. V mednarodni skupnosti njen molk ni ostal neopažen in številni opazovalci so izrazili prepričanje, da je s tem postala le sredstvo za zblíževanje vojaške hunte z zahodnimi državami.

Marca 2015 je bil med burmanskimi oblastmi in predstavniki šestnajstih etničnih skupnosti sklenjen načelen dogovor o premirju, ki naj bi končal več kot 60 let trajajočo državljansko vojno.

Verske razmere

V Mjanmaru se prepletajo številne vere, med katerimi je daleč najpomembnejša budizem. 89 % prebivalcev je budistov, večinoma teravadske ločine, 4 % je muslimanov, prav tako 4 % kristjanov, 2 % ljudi je pripadnikov drugih verstev, vključno z mahajanskim budizmom, hinduizmom in vzhodnoazijskimi religijami, preostali odstotek jih prakticira tradicionalna animistična verovanja. Po mednarodnem poročilu o verski svobodi iz leta 2010 naj bi mjanmarska uradna statistika podcenjevala delež tamkajšnjega nebudističnega prebivalstva. Tako neodvisni raziskovalci navajajo, naj bi bilo na primer muslimanov med 6 in 10 % in ne le 4 %, kot poročajo uradne statistike. Zelo pomembno vlogo imajo verski festivali.

Budizem

Budizem je religija in filozofija, ki izvira z Indijske podceline. Vključuje raznovrstne tradicije, prepričanja in prakse, ki naj bi večinoma temeljile na učenjih Siddharthe Gautame, bolj znanega po vzdečku Buda, kar v sanskrtu in paliju pomeni 'Prebujeni'. Buda je živel in učil na vzhodu Indijske podceline med 6. in 4. stoletjem pred našim štetjem. Budisti ga priznavajo kot razsvetljenega učitelja, ki je svoja videnja delil z drugimi, da bi čutečim bitjem pomagal končati njihovo nevednost, hrepenenje in trpljenje tako, da spoznajo soodvisnost med pojavi in štiri plemenite resnice:

- trpljenje obstaja,
- trpljenje se pojavi zaradi navezanosti na predmete hrepenenja,
- trpljenje izgine, ko izgine navezanost na predmete hrepenenja, in
- osvoboditev od hrepenenja je mogoča z vadbo plemenite osmerne poti.

S tem je mogoče doseči nirvano. Za doseganje nirvane so pomembna dobra dela in dejanja, kot so moralnost, meditacija, romanje in spoštovanje starejših (medmrežje 44).

Lepljenje zlatih lističev na Budov kip v mandalayskem templju Mahamuni. Foto: Marko Premelč.

Prevladujoči teravadski budizem je starodavna veja budizma. Izraz *teravada* pomeni 'nauk starešin'. Teravadski budisti verujejo, da Budove izvirne nauke izpolnjujejo bolj originalno in natančneje kot druge budistične ločine, šole ali tradicije. Po tej, ortodoksni različici budizma, je bil Siddhartha Gautama le človeško bitje in ne obstaja nikjer, tako da ne more slišati naših molitev. Njegove besede so zapisane v svetih knjigah in se jih ljudje lahko naučijo od njegovih sinov, menihov, ki živijo na način, kot ga je Buda naročil prvim menihom. Po smrti je zapustil Dhammo oziroma Dharmo (Učenje) in Vinajo (Meniški pravilnik), ki sta

Orjaški speči Buda v Bagu; v tem položaju naj bi dosegel nirvano. Foto: Clay Gilliard, flickr.

Zlata skala v templju Kyaukse je po legendi pripeta za pramen Budovih las. Foto: Shutterstock.

Mladi menihi v tradicionalni opravi. Foto: Peter Halling Hilborg, flickr.

temeljno vodilo vsakega budističnega meniha. Zaradi tega teravadski budisti ne molijo k Budi. Verujejo, da mora posameznik v življenju uspeti z izpolnjevanjem Budovega učenja, kot je zapisano v Tipitaki, obsežni zbirki prvih tekstov v palijskem jeziku, ki je temelj teravadskega budizma. Za teravadski budizem je zelo pomembna meniška skupnost Sanga. Tovrstno Budovo dediščino prakticirajo skoraj vsi budistični Burmanci, ki v večji ali manjši meri sledijo teravadskim navodilom.

Po obmejnem območju med Mjanmarom, Bangladešem in Indijo s sorazmerno odprtimi mejami so se nenehno gibali muslimani. Čeprav so vseskozi obstajale možnosti konfliktov med njimi in budisti, jim je v preteklosti uspelo razmeroma mirno živeti drug poleg drugega. Največ mošej je na jugozahodu Mjanmara, v državi Rakhine, precej jih je tudi v Yangonu in na vseh območjih s številčnejšo islamsko skupnostjo.

Mnogi Čini, Kačini, Karenji in pripadniki drugi etničnih skupnosti so kristjani.

Čeprav je hinduistične veroizpovedi le še odstotek prebivalstva, je bil v burmanski zgodovini glavna religija hinduizem. V obdobjih Pjujev in Paganskega cesarstva med 9. in 13. stoletjem so poleg teravadskega in mahajanskega budizma obstajale številne vrste hinduizma. Največ hinduistov je v državi Rakhine. V budizmu so tradicionalni hinduistični bogovi obravnavani kot manjša božanstva, ki bodo kot budistična šele rojena.

Druge religije v Mjanmaru se večinoma prakticirajo brez ovir, razen določenih etničnih skupin, kot so muslimansko ljudstvo Rohingja v državi Rakhine in kristjani v državi Chin. Tamkajšnji krščanski in muslimanski prebivalci se soočajo s preganjanjem, nebudisti pa ne morejo vstopiti v vojsko ali dobiti vladne službe, kar je v mjanmarski družbi običajna pot do uspeha. Versko preganjanje civilistov je posebej močno v zahodnem Mjanmaru, kjer je bilo v zadnjih desetih letih zaradi verskih nasprotij uničenih več kot 300 vasi. Da bi se izognili preganjanju, se je v zadnjih dvajsetih letih več kot 200.000 pripadnikov muslimanskega ljudstva Rohingja zateklo v sosednji Bangladeš s prevladujočo islamsko veroizpovedjo.

Kljub zastopanosti vseh treh glavnih svetovnih religij se te v Mjanmaru še vedno v precejšnji meri prepletajo z animizmom. Zelo pomembno vlogo imajo nati (duhovi), še posebno v povezavi z budizmom. Delijo se na skupino 37 velikih natov in skupino preostalih. Skoraj vsi veliki nati so bili nekdaj ljudje, ki so umrli nasilne smrti (tako imenovana »zelena smrt«). Postavil jih je že Anavrata, vladar Pagana. Nati so neke vrste svetniki, ki jih častijo predvsem na podeželju, kjer ima vsaka vas svojega. V vsaki stanovanjski hiši imajo na posebnem mestu svetišče, kjer natu, varuhu hiše, pogosto darujejo odišavljen kokosov oreh, pokrit s posebnim pokrivalom. Poleg tega ima vsakdo še svojega osebnega nata, lastnega varuha. Najpomembnejše romarsko središče v Mjanmaru je gora Popa, speči ognjenik s številnimi templji in relikvijami, kjer je decembra po mjanmarskem koledarju vsakoletni festival ob polni luni.

Izobrazba

Mjanmar ima glede na okoliške dežele že dolgo visoko stopnjo pismenosti. Po dostopnih podatkih je pismenih kar 93 % odraslih, 95 % moških in 91 % žensk. Burmanska družba

Mjanmarski otroci pri pouku v skromno opremljeni učilnici. Foto: flickr.

tradicionalno poudarja pomen izobrazbe. V vaseh sekularno šolanje pogosto poteka v samostanih, sekundarna in terciarna izobrazba se izvajata v državnih šolah, zadnje čase pa nastajajo tudi zasebne.

Prva vladna srednja šola je bila ustanovljena v času britanske kolonialne uprave leta 1874. Med britansko vladavino je zelo napredoval dostop do izobrazbe za ženske. Pred tem je izobraževanje moških temeljilo na tradicionalnem budističnem izobraževanju v samostanih. Delež deklic, vključenih v šole, se je do leta 1921 povzpел na 61 %, do leta 1931 pa z razvojem omrežja kolonialnih in zasebnih šol, predvsem izključno ženskih, že na 82 %. Posledica tega je bilo povečanje zaposlenosti žensk. Od leta 1921 do leta 1931 se je število žensk, zaposlenih v državni upravi, pravu, medicini in novinarstvu, povečalo za tretjino.

Ko je takratna Burma leta 1948 postala neodvisna, je vlada načrtno iskala izobraženo in pismeno prebivalstvo. Kazalo je, da bo država postala prvi »azijski tiger« v regiji, vendar je z državnim udarom leta 1962 prišlo do njene dolgotrajne izolacije in siromašenja. Vse šole so bile nacionalizirane in izobraževalni standardi so začeli nazadovati. Leta 1965 je na univerzah burmansčina kot jezik izobraževanja zamenjala angleščino, kar je poslabšalo znanje angleščine med Mjanmarci.

Izobraževalni sistem v Mjanmaru je v pristojnosti Ministrstva za izobraževanje in zaradi dolgotrajne britanske prisotnosti temelji na britanskem sistemu. Angleščina je drugi učni jezik od vrtca dalje. Šolanje otrok je obvezno do konca osnovne šole, približno do devetega leta starosti, medtem ko je na mednarodni ravni najpogosteje obvezno do 15. ali 16. leta. To seveda pomeni, da je mjanmarsko osnovnošolsko izobraževanje izrazito kratkotrajno in zato pomanjkljivo.

V vseh javnih šolah so do četrtega razreda oziroma 10. leta obvezne šolske uniforme. Dečki so v belih srajcah in zelenih hlačah, deklice pa v belih srajcah in zelenih krilih. Od petega razreda dalje fantovsko uniformo skupaj z burmanskimi sandali sestavljata bela srajca in zelen sarong, imenovan *pa so*. Za dekleta sta predpisana tradicionalna mjanmarska srajca in zelen sarong, imenovanem *htamein* (medmrežje 8).

Zaradi študentskih protestov 8888 leta 1988 so bile vse univerze dve leti zaprte. Po njihovem ponovnem odprtju leta 1990 je izobraževalni sistem zaradi spremenjene zasnove doživiljal krizo. V letih 1996–1998 je sledila nova serija protestov, kar je povzročilo nadaljnja tri leta zaprtja univerz. Zatem je vlada univerze razselila po različnih regijah in študij skrajšala na vsega tri leta.

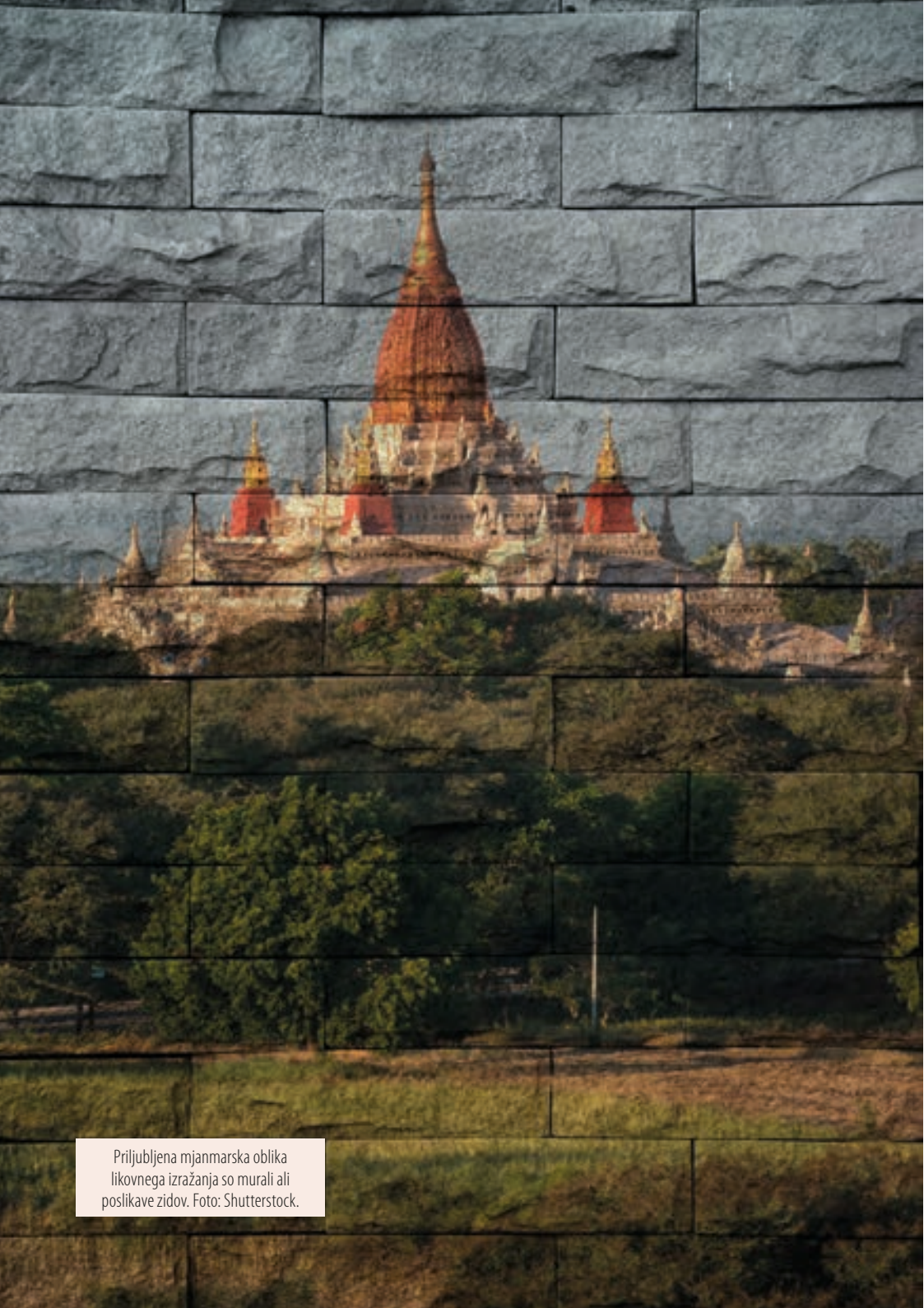
Tudi zato Mjanmar v svetovnem merilu zelo zaostaja po izobraževalnih standardih. Glede na to, da je bil nekdaj najboljši v regiji, ima še vedno dobro kvalificirane učitelje, vendar zaradi kroničnega pomanjkanja denarja za izobraževanje (letno namenijo zanj le približno 1,2 % proračunskih sredstev) zelo zastarela učna sredstva. Številne univerze so zgradili na novo in jih razpršili, da bi študentom onemogočili udeležbo v potencialnih nemirih. Poleg tega se študenti daljše obdobje niso smeli svobodno izražati, to je govoriti, pisati in izdajati publikacij.

Zdravje

Splošna zdravstvena oskrba v Mjanmaru je slaba. Zanj namenijo le od 0,5 do 3 % bruto domačega proizvoda, kar je eden najmanjših deležev na svetu. Čeprav naj bi bilo zdravljenje zastoj, morajo ljudje zanj dejansko tako rekoč v vseh primerih plačati. Javne bolnišnice pesti pomanjkanje opreme.

Uživalci drog in spolni »delavci« so pogosto okuženi s humanim imunodeficientnim virusom (HIV), povzročiteljem aidsa. Po podatkih za leto 2005 naj bi bilo z njim okuženih dober odstotek prebivalcev oziroma med 200.000 in 570.000 ljudi. Med uživalci drog naj bi bilo okuženih 43 %, med spolnimi »delavci« pa 32 %. Po ocenah naj bi leta 2013 za aidsom umrlo 10.500 ljudi. Čeprav bi bilo mogoče mnoge smrti preprečiti s pravilno terapijo, tega skromna sredstva, namenjena zdravstvu, ne omogočajo.

Kljub tradicionalno visoki izobraženosti, raznovrstnim naravnim bogastvom in ugodnim razmeram za kmetijstvo je več kot četrtnina mjanmarskih otrok, mlajših od pet let, podhranjenih.

Priljubljena mjanmarska oblika likovnega izražanja so murali ali poslikave zidov. Foto: Shutterstock.

KULTURA IN KULINARIKA

Četudi v Mjanmaru obstaja raznolika paleta avtohtonih kultur, je večinska vendarle burmanska in budistična. Nanjo so v veliki meri vplivale kulture sosednjih dežel. To se kaže v jeziku, kuhinji, glasbi, plesu in gledališču. Umetnost, še posebej literatura, je bila pod močnim vplivom teravadskega budizma. Na burmanski narodni ep *Yama Zatdaw*, priredbo indijske Ramajane, so v veliki meri vplivale njegove tajska, monska in indijska različica. Ob budizmu se prakticira čaščenje natov (duhov), kar spremljajo utečeni rituali.

V tradicionalni vasi je središče kulturnega življenja samostan. Ljudje menihe globoko častijo in podpirajo. Izjemno pomemben dogodek je iniciatorska slovesnost *šinbju*, med katero fantje za nekaj časa vstopijo v samostan. Tako naj bi bili vsi moški potomci pred svojim dvajsetim letom nekaj časa samostanski začetniki (novinci), po njem pa menihi. Deklice imajo ob istem času ceremonije luknjanja ušes. Burmanska kultura je najbolj prepoznavna na podeželju, kjer so čez vse leto razne slovesnosti, med katerimi je najpomembnejša praznovanje Pagoda, ki mu Burmanci pravijo *Paja Pve*. Številne vasi imajo svojega varuha nata, precej razširjeni so tudi vraže in tabuji.

Britanski kolonializem je v tedanjo Burmo zanesel zahodne kulturne prvine. Tako je na primer mjanmarski izobraževalni sistem zasnovan na britanskem vzoru. Kolonialni arhitekturni vplivi so najbolj očitni v večjih mestih, še najbolj v Yangonu. Številne etnične manjšine, posebej Kareni na jugovzhodu in severovzhodu države, prakticirajo krščanstvo.

Prvi, ki je študiral zahodno umetnost, je bil Ba Njan (1897–1945). Skupaj z nekaterimi drugimi umetniki velja za pionirja zahodnjaškega sloga slikarstva v Mjanmaru. Zaradi tega ima večina mladih umetnikov, rojenih v osemdesetih letih prejšnjega stoletja, boljše možnosti za učenje slikarstva, ki je med mladimi zelo priljubljeno.

Zaradi neugodne politične klime v Mjanmaru ni veliko medijskih hiš. Nekatere so zasebne in jih mora tako kot vse druge potrditi cenzurno telo. Leta 2012 je burmanska vlada razglasila, da bo prenehala cenzurirati medije. Kljub temu mnogi novinarji še vedno čutijo posledice svojih za oblast preveč kritičnih prispevkov. Leta 2013 je tudi dejansko prišlo do liberalizacije medijev in začel se je razcvet zasebnih časopisnih hiš.

V Mjanmaru svetovni splet uporablja zelo malo ljudi. Na razpolago je od leta 2000, ko je bila vzpostavljena prva internetna povezava. Po statistiki World Internet je bilo leta 2012 v državi 534.930 uporabnikov medmrežja ali odstotek prebivalstva, pri čemer jih je glavnina iz največjih mest Yangona in Mandalaya. Čeprav ima uradno dostop do interneta 42 mest, ga zunaj obeh največjih mest uporablja le malo več kot 10.000 ljudi. Anketa iz oktobra 2010

Umetniki tradicionalnega mjanmarskega marionetnega gledališča med predstavo. Foto: Lili Jazbec.

Poklon glavnih likov po predstavi; vsaka lutka je navezana na 18 ali 19 vrvic. Foto: Lili Jazbec.

je pokazala, da je bila takrat v Mjanmaru najbolj priljubljena in tudi najhitreje rastoča storitev spletnega socialnega omrežja bloganje s 25 % letno rastjo.

Pred odpravo cenzure leta 2012 je vojaška vlada v precejšnji meri omejevala in nadzirala dostop do interneta, kar ji je uspevalo s cenzuro programske opreme, omejevanjem širjenja infrastrukture in tehničnimi omejitvami, pa tudi z zakonodajo in predpisi, ki so za kršitelje predvidevali zajetne globe in celo dolge zaporne kazni. Po podatkih Azijske razvojne banke je imel leta 2012 le odstotek prebivalstva fiksno telefonsko linijo, z mobilnimi telefoni pa je rokovalo 10 % ljudi (medmrežje 49).

Prvi burmanski film je bil posnet že na začetku drugega desetletja 20. stoletja. Prikazuje pogreb politika Tun Šeina, enega prvih, ki se je zavzemal za neodvisnost Burme. Prvi nemi film *Myitta Ne Thuya* ('Ljubezen in liker') iz leta 1920 je bil kljub tehničnim pomanjkljivostim prava uspešnica. Vrsta filmov, posnetih med letoma 1920 in 1930, je plod delovanja več burmanskih produkcijskih hiš. Po drugi svetovni vojni je burmanska kinematografija nadaljevala z obravnavo političnih tem, pri čemer so mnogi filmi, posneti v času hladne vojne, imeli močan propagandni naboj. V obdobju, ki je sledilo političnim dogodkom leta 1988, je bila filmska industrija pod močnim vladnim nadzorom. Filmskim zvezdnikom, ki so se ukvarjali s politiko, so prepovedali igranje v filmih. Stroga cenzura je nadzorovala vsebino filmov, izpostavljeni so ji bili režiserji, s svojimi odločitvami pa je odločilno vplivala tudi na podeljevanje nagrad.

V sodobnosti je zelo priljubljena filmska zvrst komedija. Zelo znana je grafična novela iz leta 2008 *Chroniques Birmanes* ('Burmanske kronike') kanadskega avtorja in animatorja Guyja Delisleja o dogajanju v Mjanmaru. Leto zatem posnet film o burmanskem videonovinarju z naslovom *Burma VJ* je bil nominiran za Oskarja v kategoriji najboljši dokumentarni film. Veliko pozornosti je požel tudi film *The Lady* ('Gospa') iz leta 2011 o opozicijski voditeljici Aung San Su Či.

Obiskovalec Mjanmara se hočeš nočeš sooči tudi z dokaj pestro kulinariko. Poleg riža so obvezen del mjanmarske kuhinje ribji izdelki, kot so ribja omaka in fermentirani morski sadeži, imenovani *ngapi*. Za mjanmarsko nacionalno jed velja *mohinga*, tradicionalna jed v času zajtrka. Gre za riževe rezance v ribji juhi. Morska hrana je značilna za obalna mesta, kot so Sittwe, Kaukpyu, Mawlamyne, Dawei in Mergui. Sveže ribe in raki so kot primarni vir proteinov tudi del kopenske kuhinje. Uporabljajo jih na številne načine: sveže, slane, posušene, predelane v slano pasto ali fermentirane. V notranjosti države je ob sladkovodnih ribah priljubljena tudi druga mesna hrana s prevlado perutnine. Mjanmarska kuhinja vključuje tudi raznovrstne solate (*a thoke*, tudi *thouk* ali *thohk*), v katerih običajno prevladuje ena sama sestavina, denimo riž, pšenični, riževi ali stekleni rezanci, krompir, paradižnik, ingver, fižol, lahpet (marinirani čajni listi) ali *ngapi* (ribja pasta).

Vir proteinov niso le ribe in raki, ampak tudi žuželke. Foto: Sabina Frelih.

Na stojnicah se znajdejo tudi kosi perutnine, ki pri nas veljajo za manjvredne. Foto: Sabina Frelih.

Burmanska zelenjavna juha z žličniki. Foto: Lili Jazbec.

Burmanska solata *a thoke*. Foto: flickr.

Ena od pomembnejših obrtnih panog je lončarstvo. Foto: Anthony Tong Lee, flickr.

GOSPODARSTVO

NAJPOMEMBNEJŠI GOSPODARSKI KAZALNIKI:

Aktivno prebivalstvo leta 2014 (ocena):	35.230.000 (68,4 %)
Stopnja brezposelnosti leta 2014 (ocena):	5,1 %
BDP (po kupni moči) leta 2014 (ocena):	244,3 milijarde USD
BDP (nominalni) leta 2014 (ocena):	65,3 milijarde USD
BDP (po kupni moči) na prebivalca leta 2014 (ocena):	4745 USD
BDP (nominalni) na prebivalca leta 2014 (ocena):	1268 USD
Letna rast BDP leta 2014 (ocena):	8,5 %
Kmetijstvo (delež BDP leta 2014 in delež aktivnih leta 2013):	37,1 % BDP; 63 % aktivnih
Industrija in rudarstvo (delež BDP leta 2014 in delež aktivnih leta 2013):	21,3 % BDP; 12 % aktivnih
Storitve (delež BDP leta 2014 in delež aktivnih leta 2013):	41,6 % BDP; 25 % aktivnih
Stopnja inflacije leta 2014 (ocena):	6,6 %
Proračunski dohodki leta 2014 (ocena):	2,9 milijarde USD
Proračunski izdatki leta 2014 (ocena):	4,8 milijarde USD
Proračunski primanjkljaj leta 2014 (ocena):	2,9 % letnega BDP
Višina zunanjega dolga kot delež BDP leta 2012 (ocena):	8,3 %
Vrednost izvoza leta 2014 (ocena)*:	10,3 milijarde USD
Vrednost uvoza leta 2014 (ocena)**:	12,5 milijarde USD
Zunanjetrgovinski primanjkljaj leta 2014 (ocena):	2,2 milijarde USD
Glavni izvozni artikli:	zemeljski plin, lesni izdelki, fižol, druge stročnice, ribe, riž, oblačila, žad ter dragi in poldragi kamni
Države, v katere Mjanmar največ izvažata, leta 2013:	Tajska (35,0 %), Kitajska (24,5 %), Indija (12,0 %), Japonska (6,6 %), Južna Koreja (4,3 %)
Glavni uvozni artikli:	tkanine, naftni derivati, umetna gnojila, plastika, stroji, prometna oprema, cement, gradbeni material, surova nafta, prehrabni izdelki, jedilno olje
Države, iz katerih Mjanmar največ uvažata, leta 2013:	Kitajska (40,0 %), Tajska (20,3 %), Singapur (12,2 %), Japonska (5,7 %)

* Uradna vrednost izvoza je močno podcenjena zaradi velikih količin lesa, dragih kamnov, narkotikov, riža in drugih artiklov, ki jih ilegalno izvozijo na Tajsko, Kitajsko in v Bangladeš.

** Uradna vrednost uvoza je močno podcenjena zaradi velikih količin raznih potrošnih dobrin in dizelskega goriva, ki jih pretihotapijo s Tajske, Kitajske ter iz Malezije in Indije.

Po desetletjih revščine in gospodarskega nazadovanja se je Mjanmar znova znašel na pragu uspešnejšega razvoja. Za to so zaslužne trojne spremembe:

- iz avtoritarne vojaške vladavine v demokratično politično ureditev,
- iz centralno-planskega gospodarstva v tržno gospodarstvo in
- iz šestdesetletnih medetničnih konfliktov na obmejnih območjih v mirnejše obdobje zgodovine.

Ti prehodi so priložnost za prebivalce Mjanmara in njihovo državo, da ponovno postane ena gospodarsko najbolj dinamičnih v Aziji. Mjanmar razpolaga z velikim številom mladih prebivalcev, velikim kmetijskim potencialom in bogatimi naravnimi viri. Ugodna lega med Indijo in Kitajsko mu omogoča, da si povrne tradicionalno vlogo trgovskega središča in pomembnega dobavitelja surovin, zemeljskega plina ter kmetijskih pridelkov in proizvodov. V zadnjih letih je vlada izvedla precejšnje gospodarske reforme; njihove pozitivne posledice se že čutijo v hitrejšem gospodarskem razvoju.

Pod britansko upravo je bila tedanja Burma druga najbogatejša kolonija v jugovzhodni Aziji. Bila je največji svetovni izvoznik riža (zdaj prispeva le skromen delež svetovne pridelave) in je svetovnemu tržišču dobavljala tri četrtine vsega tikovega lesa. Z zelo visoko stopnjo pismenosti prebivalstva je bila na najboljši poti v uspešen gospodarski razvoj, vendar je v tridesetih letih 20. stoletja kmetijska pridelava dramatično nazadovala, cena riža na svetovnem tržišču se je krepko znižala in ostala dolga desetletja nizka. Med drugo svetovno vojno so Britanci uničili glavna nahajališča nafte ter rudnike volframa, kositra, svinca in srebra, da ne bi prišli v roke Japoncem. Takrat je Burma doživela močno bombardiranje z obeh vojskujočih se strani. Potem, ko je bila leta 1948 oblikovana parlamentarna vlada, je pod vodstvom U Nuja izvedla nacionalizacijo in državo razglasila za lastnico zemlje. Vlada je poskušala izpeljati tudi slabo domišljen osemletni gospodarski načrt. Do leta 1950 se je v primerjavi z obdobjem pred drugo svetovno vojno izvoz riža zmanjšal za dve tretjini, izvoz rudnin pa za več kot 96 %. Načrtovano izboljšanje stanja so deloma krili s tiskanjem svežega denarja, kar je povzročilo visoko inflacijo. Državnemu udaru leta 1962 je sledila nova gospodarska shema, tako imenovana burmanska pot v socializem, ki je predvidela nacionalizacijo vseh proizvodnih dejavnosti. Leta 1987 so Združeni narodi Mjanmar razglasili za eno najmanj razvitih držav sveta (medmrežje 60).

Gospodarske sankcije, ki so jih zaradi kršenja človekovih pravic po letu 1997 uvedle zahodne države, so gospodarski položaj še poslabšale. Potem, ko so bile leta 2012 odpravljene in se je Mjanmar začel politično odpirati, je država postala zanimiva za tuje vlagatelje in proizvajalce blaga za široko porabo. V zadnjih letih predvsem zaradi gospodarskih koristi skušata z njo okrepiti vezi tako Kitajska kot Indija. Tuje naložbe prihajajo predvsem iz Kitajske, Singapurja, s Filipinov, iz Južne Koreje, Indije in Tajske.

Mjanmar za zdaj ostaja ena najrevnejših držav v jugovzhodni Aziji. Leta 2013 sta imela nižji nominalni bruto domači proizvod (BDP) le Laos in Kambodža, BDP na prebivalca pa je s 1268 USD na prebivalca celo najnižji v regiji. Skoraj tretjina prebivalcev (po nekaterih podatkih celo 38 %) živi pod pragom revščine, delež podhranjenih otrok je kar 32 %. Državo pesti pomanjkanje izobražene delovne sile, predvsem takšne z znanji o sodobnih tehnologijah. Dobrine potujejo največ prek tajske meje (kamor je pretihotapljenih tudi večina

Na bencinski črpalki. Foto: Meta Valek.

Vstopanje na vlak. Foto: Meta Valek.

ilegalnih drog) in po dolini reke Iravadi. Železniško omrežje je pomanjkljivo in zastarelo, z le nekaj izboljšavami od njegove zgraditve konec 19. stoletja. V velikem delu države ceste niso utrjene. Povsod po državi, vključno z Yangonom, imajo ljudje težave z dostopom do energije. Le četrtnina prebivalstva ima elektriko, na nekaterih območjih je problematičen celo dostop do pitne vode. Poraba elektrike na prebivalca je v Mjanmaru kar 20-krat manjša od svetovnega povprečja in je tako ena najmanjših na svetu. Do nedavnega je bila resen problem tudi inflacija, ki je bila v letih 2005–2007 30-odstotna, a se je leta 2014 znižala na 6,6 %. Vojaška vlada je še vedno večinski deležnik v vseh večjih industrijskih korporacijah, tudi pri črpanju nafte, v proizvodnji potrošnih dobrin ter prometu in turizmu (medmrežje 15).

Preglednica 2: Primerjava izbranih kazalnikov bruto domačega proizvoda (BDP) v nekaterih državah južne in jugovzhodne Azije.

država	rast BDP leta 2013 (%)	nominalni BDP po kupni moči na prebivalca leta 2014 (USD)	nominalni BDP leta 2014 (milijard USD)
Bangladeš	6,0	3167	161
Filipini	7,2	6597	643
Indija	5,0	4077	1870
Japonska	1,6	36899	4699
Kambodža	7,4	2576	39
Kitajska	7,7	9844	13395
Laos	8,5	3068	20
Malezija	4,7	17748	525
Mjanmar	8,5	1268	65
Tajska	1,8	9874	673
Vietnam	5,4	4012	360

Viri: Mednarodni denarni sklad, Svetovna banka, CIA World Factbook.

Gospodarska rast je zelo hitra, saj je Mjanmar z letnim povečanjem BDP za 8,5 % skupaj z Laosom vodilna država v regiji. Tuje investitorje privlačijo naravna bogastva, mlada in poceni delovna sila ter strateška lega med azijskima velesilama. Že leto po reformah leta 2011 so se tuje naložbe v energetiko, promet, turizem, trgovino in telekomunikacije povečale za več kot 40 %. Povečuje se domača potrošnja, saj je mjanmarski trg željan raznih prej nedostopnih proizvodov in storitev. Ta težnja se bo najverjetneje nadaljevala, kar bo še povečalo privlačnost države za investitorje, predvsem na področjih telekomunikacij, informacijske tehnologije, kmetijstva, zelenih tehnologij, alternativne energije in naprednih zdravstvenih tehnologij.

Telekomunikacije in informacijska tehnologija so zagotovo velik potencial, saj je po ocenah iz leta 2012 imelo dostop do interneta le odstotek prebivalcev (Asian Development Bank 2012). Po letu 2011 se vlada z ukinitvijo cenzure in pocenitvijo SIM kartice trudi reformirati področje telekomunikacij, pri čemer spodbuja uporabo mobilnih telefonov in drugih naprednih tehnologij.

A woman with dark hair tied back, wearing a vibrant floral patterned shirt and a yellow hair clip, is focused on her work at a traditional wooden loom. She is in profile, looking down at the threads. The loom is made of dark wood and has white threads stretched across it. The background is slightly blurred, showing more of the wooden structure of the loom.

Z vidika lokalnega gospodarstva je še vedno pomembna obrt, tudi ročno tkanje svile in lotosovih vlaken. Foto: Shaun Dunphy, flickr.

Poleg kmetijstva, ki zaposluje 63 % aktivnega prebivalstva in prispeva 37 % vrednosti BDP, je gospodarsko zelo pomembno izkoriščanje naravnih bogastev, predvsem zemeljskega plina. Predvidene so velike investicije v hidroenergetske projekte, predvsem na obeh povirnih krakih Iravadija ter rekah Salween, Sittaung, Chindwin in Kaladan, vendar so nekateri projekti zaradi pričakovanih negativnih ekoloških in socialnih učinkov precej sporni. Sečnja lesa je pomembna dejavnost predvsem v vzhodni polovici države, kjer ga je še vedno dovolj in ga je mogoče prevažati po rekah. Odpirajo se rudniki različnih mineralnih surovin ter črpališča nafte in zemeljskega plina (Lwin 2012). V letih 2012–2013 so zemeljski plin, nafta, premog, žad, dragi kamni, kovine in les prispevali kar 70 % vrednosti izvoza Mjanmara (Lynn in Oye 2014).

Odpiranje za tuje naložbe po letu 2011

Zaradi kršenja človekovih pravic so leta 1997 zahodne države na čelu z Združenimi državami Amerike proti Mjanmaru uvedle gospodarske sankcije. Mnenja o tem, koga so te dejansko prizadele, ali vojaške voditelje ali civilno prebivalstvo, so deljena. Po vladnih političnih in drugih reformah leta 2011 so bile gospodarske sankcije postopoma ukinjene.

Leta 2012 je Azijska razvojna banka formalno začela sodelovati pri financiranju infrastrukture in različnih, za Mjanmar pomembnih, razvojnih projektov. Marca 2012 je nastal osnutek zakona o investiranju tujcev. Skladno z njim tujci ne potrebujejo več lokalnega partnerja, da odprejo podjetje v državi, za kar lahko legalno najamejo zemljišče, vendar ne morejo postati njegovi lastniki. Zakon prav tako določa, da morajo podjetja zaposlovati vsaj 25 % mjanmarskih državljanov, po njihovem nadaljnjem usposabljanju pa med 50 in 75 %.

Kmetijstvo

Kmetijstvo je temelj mjanmarskega gospodarstva; pomembni panogi sta tako poljedelstvo kot živinoreja. Lokalno pomembno je tudi ribištvo, medtem ko je gozdarstvo pomembno z vidika izvoza. Ocene, kolikšen delež bruto domačega proizvoda prispeva primarni sektor, se zelo razlikujejo (od 37 do 60 %), vendar naj bi se njegov delež hitro zmanjševal na račun rudarstva in industrije. Obdelana je polovica rodovitnih zemljišč. V državi načeloma pridelajo dovolj hrane za svoje prebivalstvo, vendar mnogi ljudje zaradi majhne kupne moči ostajajo lačni. Okoli tretjina podeželskih gospodinjstev nima ne svoje zemlje ne živine.

Leta 2007 so iz Mjanmara največ kmetijskih pridelkov izvozili na Tajsko (44 %), v Indijo (15 %), na Kitajsko (7 %) in Japonsko (6 %), leta 2010 pa je najpomembnejši izvozni partner postala Kitajska. Kmetijski pridelki in proizvodi ter les predstavljajo 24 % vrednosti celotnega izvoza. Med najpomembnejšimi izvoznimi artikli primarnega sektorja so fižol in druge stročnice, riž, opiat, tikov les in kozice.

Burmansko kmetijstvo je zelo odvisno od monsunskega deževja. Enakomernejšo namočenost kmetijskih območij zagotavljajo z namakanjem. Z vladnimi projekti so nedavno prenovili jezove in vodne rezervoarje, nekatere pa zgradili na novo ter izvedli druge ukrepe za izboljšanje sistema namakanja. Površina namakanih zemljišč se je povečala, s tem pa tudi pridelava riža in stročnic, medtem ko pridelava tobaka, sladkorja, arašidov, sončnic, koruze,

Glavnina mjanmarskega prebivalstva se še vedno ukvarja s kmetovanjem. Foto: Lili Jazbec.

jute in pšenice še ni dosegla količin pred letom 1985. Pridelava riža se ne povečuje le zaradi spodbujevalne vladne politike, ampak tudi zaradi ugodnih tržnih razmer.

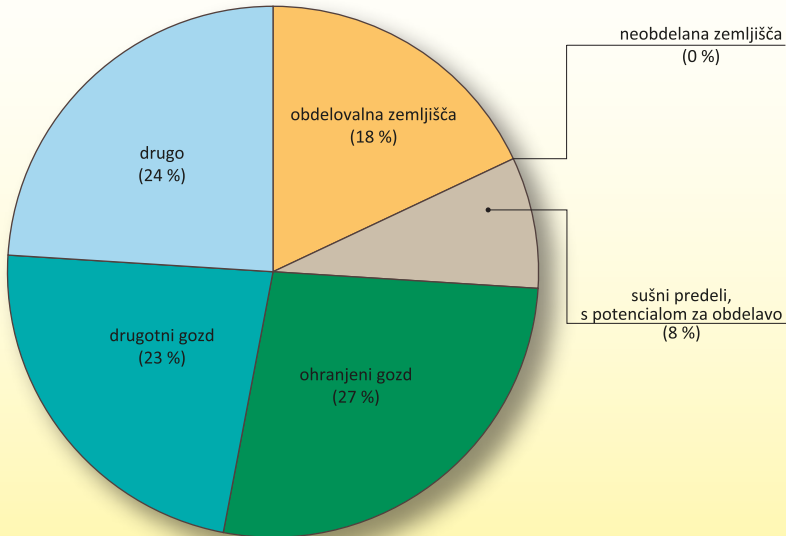
Na razvoj kmetijstva je močno vplivala gospodarsko liberalnejša politika vojaške hunte. Pridelava se je zagotovo povečala tudi zaradi umaknjene vladne kontrole nad kmetijstvom. Poleg izboljšanih možnosti za namakanje je vlada razdelila zemljo med tiste, ki so bili brez nje, in dvignila najnižjo odkupno ceno riža. Zaradi tega se je delež kmetijskega sektorja v BDP-ju začasno nekoliko povečal (medmrežje 81).

Tako kmetijstvo kot gozdarstvo ogroža deforestacija. Zaradi požigalništva in pretirane sečnje se uničujejo gozdovi, kar povzroča povečano erozijo prsti, ob pomanjkljivem gnojenju tudi zmanjšanje njene rodovitnosti. Uničujejoč vpliv na kmetijstvo imajo obdobje suše, poplave, plazovi in tropski cikloni. Precejšnja ovira za kmetijstvo je nezmožnost kmetov zagotoviti zadostna sredstva za posodobitev in povečanje pridelave. Zasebni najemodajalci zaračunavajo oderuške obresti, na drugi strani pa slabo razvit bančni sektor ljudem na podeželju skorajda ne omogoča posojil. Kmetje tako ne morejo kupiti gnojil in pesticidov za zaščito pridelkov pred škodljivci (medmrežje 81).

Mjanmar lahko razdelimo v tri kmetijske rajone:

- Iravadijino delto, kjer na obdobje poplavljenih riževih poljih gojijo riž,
- namakano sušno območje, kjer poleg prevladujočega riža gojijo še mnoge druge kulturne rastline, ter

RABA TAL

Vir: Thumrongthunyawing 2012.

- hribovita in planotasta območja, kjer je najbolj razširjeno dvoletno kolobarjenje z menjavanjem riža in drugih kulturnih rastlin.

Tradicionalno kmetijstvo v Iravadijini delti ob normalnih letinah temelji na pridelovanju riža, ki pa ga v letih, ko ni dovolj dežja, zamenjajo s prosom. Obe žiti dobro uspevata tudi drugod na aluvialnih ravninah. Ravninski deli so prekrti z aluvialnimi muljastimi in glinenimi nanosi. Prsti na njih imajo malo hranil in organskih snovi, zato jih je treba izboljševati z gnojili. Globoke prsti so zaradi velikih količin vlage posebej ugodne za gojenje riža.

Čeprav je bila v preteklosti kmetijsko najpomembnejše osrednje sušno območje, v sodobnosti največji delež k skupnemu izvozu riža prispeva riž, pridelan v Iravadijini delti, ki ima ob tem tudi prevladujoč delež v prehrani Mjanmarcev. V deltah Iravadija in Sittaunga so mangrovovi gozdovi z drevesi, ki zrastejo do 30 m visoko in zagotavljajo les za kurjavo ter lubje za strojenje.

Sušno območje v osrčju Mjanmara zavzema približno 13 % ozemlja države. Pokrajina je valovita. Večina lokalnih vodotokov je prek leta suhih, vodnati so le v obdobju monsunskega deževja. Poleg riža in prosa so tamkajšnji glavni pridelki sladkor iz sladkornega trsa, sadje, zelenjava, arašidi, koruza, čebula, sezam, začimbe in kavčuk. Obdelovalna zemljišča je treba namakati. Nenamakana sušna območja so namenjena gojenju za vodo manj občutljivih pridelkov, med katerimi sta poleg naštetih pomembna še bombaž in proso, četudi ju ne pridelujejo v večjih količinah. Pomembna dejavnost je tudi govedoreja (Poe 2011).

Na sušnem območju prevladujejo prsti glineno- ter peščeno-ilovnate in peščene teksture,

Za ravninski del značilen vzorec zemljiške razdelitve z živinicami med parcelami. Foto: Shutterstock.

Ženska okopava riž,
najpomembnejšo kulturno rastlino
v Mjanmaru. Foto: flickr.

Obdelovalne tehnike so še vedno primitivne. Foto: Lili Jazbec.

Na Šanski planoti gojijo tudi vinsko trto. Foto: Sabina Frelj.

Nekateri se preživljajo tudi s pridelavo rezanega cvetja. Foto: Peter Kumer.

ki se razlikujejo glede na izoblikovanost površja. Vse so malo primerne za kmetijstvo in imajo zaradi skromnega gnojenja čedalje manj organskih snovi. Junija in julija nizka vlažnost ter izdatna evapotranspiracija v veliki meri onemogočata pridelovanje. Zaradi tega si kmetovalci prizadevajo izboljšati sposobnost prsti za zadrževanje vlage. Na sušnem območju so tudi rdečerjave prsti, bogate s kalcijem in magnezijem.

Prvi znani namakalni sistemi so iz 1. stoletja, v 11. stoletju so jih precej izpopolnili in povečali. Čeprav so jih po padcu monarhije v 19. stoletju prenehali vzdrževati, so številni takratni namakalni kanali in regulirani vodotoki še vedno v uporabi. Dele starih namakalnih sistemov so popravili in razširili v zgodnjih dvajsetih letih prejšnjega stoletja, v obdobju britanske nadvlade.

Ponekod na sušnem območju je precejšen problem erozija prsti. Posebno izrazita je v višjih predelih zaradi velike intenzivnosti padavin, znatnih naklonov površja in hitrega odtoka. Prav erozija prsti je skupaj s siromašenjem njene rodovitnosti glavni razlog za zmanjševanje pridelovalnega potenciala.

Dve tretjini Mjanmara zavzemajo gorovja, hribovja in planote z manjšo kmetijsko vrednostjo. Tamkajšnja številna neburmanska ljudstva še vedno večinoma uporabljajo tehniko selilnega poljedelstva, pri katerem s krčenjem sekundarnega gozda, ki je prerasel pred tem že obdelana zemljišča, vsakih nekaj let na novo pridobivajo obdelovalna zemljišča. S sodobno tehnologijo, naraščanjem prebivalstva in centralnim planiranjem so marsikje vzpostavili nove načine kmetovanja.

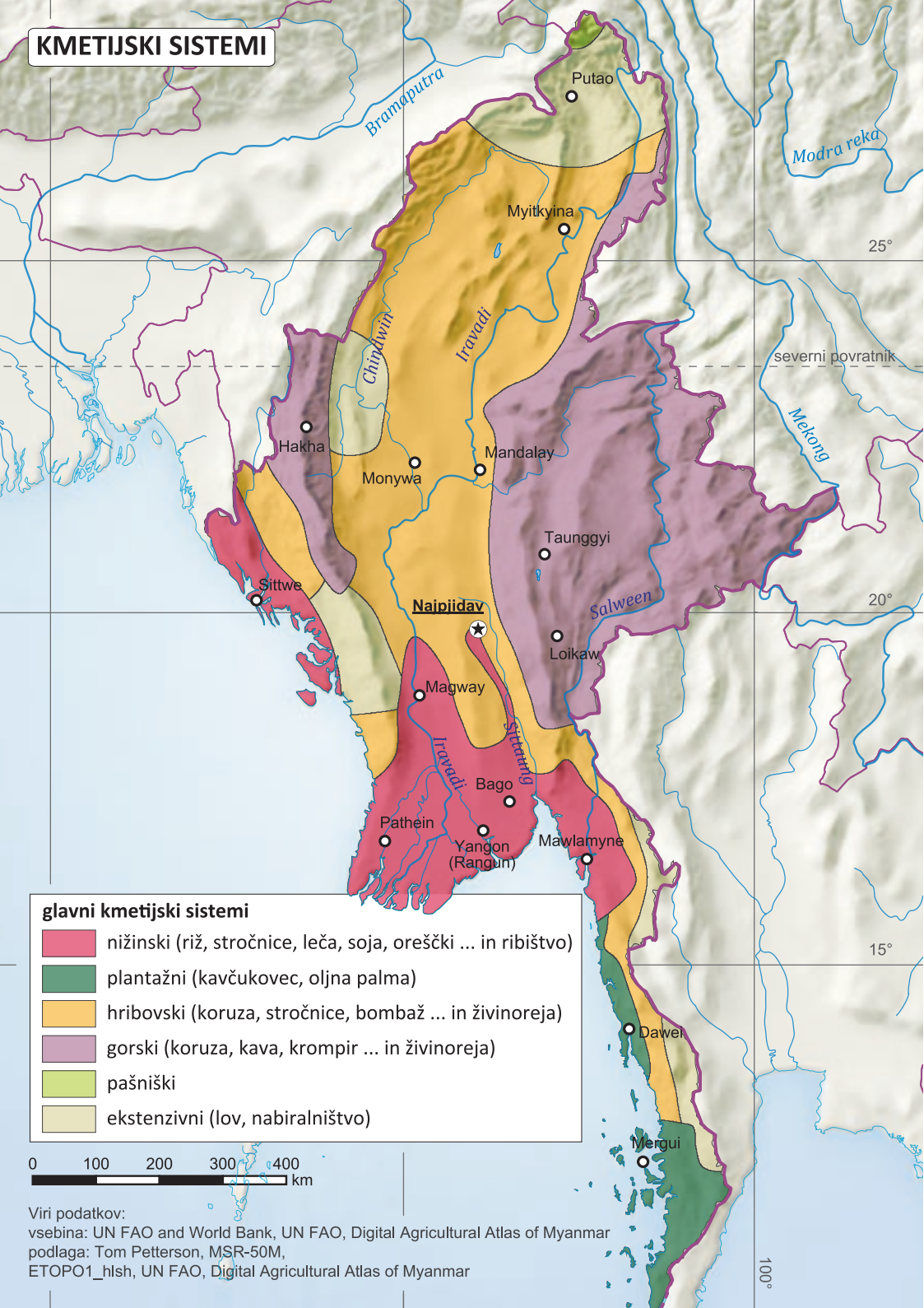
Vzpeta območja prekrivajo zelo izprane, z železom bogate prsti, zato so temnordeče do rdečkastorjavo obarvane. Z gozdom porasle lahko ob obilnem deževju zadržujejo vodo, ko pa je drevje odstranjeno, so izpostavljene močni eroziji. Na kmetijskih zemljiščih pridelujejo predvsem riž, jam in proso, redijo prašiče in perutnino, medtem ko vole in bivole uporabljajo kot delovne in vlečne živali.

Najobsežnejša obdelovalna zemljišča so na območjih Iravadijine delte in njene široke doline v osrednjem, nižinskem delu Mjanmara.

Leta 2012 je bil Mjanmar za Kitajsko, Indijo, Indonezijo, Vietnamom, Tajsko in Bangladešem po pridelani količini riža sedma država na svetu. V obdobju kolonializma je bila Burma največja svetovna izvoznica riža in Mjanmar si v prihodnosti znova želi pridobiti vodilno vlogo. Čeprav se je leta 2014 pridelava riža v svetovnem merilu zmanjšala, jo je Mjanmar v tem letu povečal, ob tem se je povečal tudi njegov izvoz. Pridelujejo ga na dobrih osmih milijonih hektarjih oziroma na dveh petinah obdelovalnih zemljišč (medmrežje 57).

Ko je bila Burma leta 1886 uradno pripojena Britanski Indiji, je kolonialna oblast začela z bolj komercialnim in intenzivnejšim gojenjem riža. Ker ni bilo dovolj domače delovne sile, so v prvih desetletjih 20. stoletja spodbujali njeno priseljevanje iz Indije in Kitajske. Po drugi svetovni vojni se je vloga Burme v pridelavi riža zmanjšala, vendar je riž ostal glavni prehranski artikel. Tako je bilo vse do leta 1990, ko ga je prehitel sušen fižol, ki je v zadnjih letih tudi glavni mjanmarski kmetijski izvozni artikel. Poraba oluščenega riža na prebivalca je glede na sosednje države precej velika. V letih 2011–2012 je dosegla 186 kg na prebivalca, medtem ko je bila na Kitajskem 95, v Indiji 79, v Laosu, ki je prvi na svetu, pa kar 294 kg na

KMETIJSKI SISTEMI

glavni kmetijski sistemi

- nižinski (riž, stročnice, leča, soja, oreščki ... in ribištvo)
- plantažni (kavčukovec, oljna palma)
- hribovski (koruza, stročnice, bombaž ... in živinoreja)
- gorski (koruza, kava, krompir ... in živinoreja)
- pašniški
- ekstenzivni (lov, nabiralništvo)

0 100 200 300 400 km

Viri podatkov:
vsebina: UN FAO and World Bank, UN FAO, Digital Agricultural Atlas of Myanmar
podlaga: Tom Petterson, MSR-50M, ETOPO1_hish, UN FAO, Digital Agricultural Atlas of Myanmar

prebivalca. Po podatkih Statističnega urada Republike Slovenije je leta 2014 povprečni Slovenec porabil 5,36 kg riža.

Med letoma 1966 in 1997 so v sodelovanju z Mednarodnim raziskovalnim inštitutom za riž (*International Rice Research Institute*) v državi vpeljali 52 sodobnih sort riža, kar naj bi pripomoglo k rasti njegove pridelave. Do leta 1988 so bile sodobnejše sorte zasajene na polovici riževih polj, vendar na kar 98 % namakanih rižišč. Obstajajo veliki pritiski za ukinitvev lokalnih in uporabo hibridnih sort, kar podpirajo tudi državne kmetijske subvencije. To postavlja male, samooskrbne kmetovalce v zelo neugoden položaj (med mreže 95).

Nevladne organizacije opozarjajo, da je semenska industrija pripravljena storiti vse, da bi malim kmetovalcem preprečila hranjenje semen tradicionalnih sort riža. Z vsakoletnim siljenjem kmetovalcev k nakupu hibridnih sort semen namreč ustvarja velike dobičke, ob tem je pomembno vedeti, da so hibridne sorte v bistvu sterilne. Semenska industrija želi ljudi prepričati, da so med tehničnimi razlogi za spodbujanje hibridnega riža večji hektarski donosi in s tem boljši zaslužki pridelovalcev. Vendar so terenska poročila drugačna. Leta 2005 je nevladna organizacija GRAIN (*Genetic Resources Action International*) izdala poročilo, ki dokumentira slabe rezultate pridelave hibridnega riža v Aziji. Kljub trdnim zagotovitvam se je izkazalo, da so se hibridne sorte porazno odrezale. Po podatkih GRAIN-a naj bi v Mjanmaru v sodelovanju z mjanmarskim ministrstvom za kmetijstvo deloval semenski in pesticidni velikan Bayer, z vojaško vlado pa tudi kitajsko podjetje Sichuan Nongda. Kitajske korporacije so sicer manj znane kot zahodne Bayer, Monsanto ali DuPont, zato pa toliko agresivnejše in tako pri lokalnih partnerjih uspešno konkurirajo znanim multinacionalkam.

Preglednica 3: Površina obdelovalnih zemljišč, na katerih gojijo poglavitne kulturne rastline, v letih 1977/1978, 1987/1988, 1997/1998 in 2006/2007.

kulturna rastlina, pridelek	1977/1978		1987/1988		1997/1998		2006/2007	
	(ha)	(%)	(ha)	(%)	(ha)	(%)	(ha)	(%)
riž	5.136.000	53,8	4.668.000	48,3	5.785.000	47,1	8.125.000	39,8
stročnice	708.000	7,4	818.000	8,5	2.091.000	17,0	4.002.000	19,6
jedilno olje	1.774.000	18,6	2.088.000	21,6	1.735.000	14,1	3.314.000	16,2
koruza	84.000	0,9	156.000	1,6	162.000	1,3	327.000	1,6
bombaž	60.000	0,6	33.000	0,3	207.000	1,7	265.000	1,3
kavčuk	82.000	0,9	78.000	0,8	135.000	1,1	173.000	0,9
sladkorni trs	52.000	0,5	54.000	0,6	108.000	0,9	149.000	0,7
čaj	51.000	0,5	59.000	0,6	68.000	0,5	85.000	0,4
drugo	1.595.000	16,8	1.706.000	17,7	1.986.000	16,2	3.965.000	19,5
skupaj	9.542.000	100,0	9.660.000	100,0	12.277.000	100,0	20.405.000	100,0

Vir: FAO.

Takoj za rižem je največ obdelovalnih zemljišč namenjenih gojenju stročnic, med katerimi ima vodilno vlogo fižol. Od konca osemdesetih let prejšnjega stoletja se je površina zemljišč s stročnicami povečala za več kot štirikrat, s 708.000 ha leta 1988 na dobre 4 milijone

Sajenje riža na terasiranih poljih. Foto: Peter Kumer.

Požeta riževa polja. Foto: Eddy Milfort, flickr.

Različne sorte riža na eni od mjanmarskih tržnic. Foto: Meta Valek.

ha leta 2011. Čedalje bolj jih uporabljajo v vsakodnevni prehrani, v zadnjem času pa so postale tudi najpomembnejši izvozni pridelek. Največ stročnic pridelajo v provincah Sagaing, Ayeyarwady, Magway in Bago ter državi Mon (Thumrongthunyawing 2012).

Pomembno vlogo v burmanski prehrani ima jedilno olje. Glavni pridelki za njegovo proizvodnjo so arašidi, sončnice in sezam, ki jih pridelujejo na dobrih 3,3 milijona ha obdelovalnih zemljišč. Kljub temu uvažajo še enkrat toliko olja. Olje pridobivajo predvsem v osrednjem, bolj sušnem predelu države. Med letoma 1978 in 2007 se je površina zemljišč, na katerih pridelujejo arašide, sončnice in sezam, povečala za skoraj dvakrat. Država si prizadeva še vnaprej povečevati njihovo pridelavo in tako zagotoviti samooskrbo na tem področju. Ker se zaveda težavnosti zagotavljanja zadostne količine arašidovega olja, uvajajo sojo in spodbujajo pridelavo bolj donosnega palmovega olja.

Dokaj pomembni poljščini sta koruza in pšenica. Koruza je na nekaterih območjih poglavitno živilo, na primer v državi Chin. Pridelujejo jo predvsem na višje ležečih območjih v severni polovici Mjanmara. V sezoni 2007/2008 je bilo s koruzo zasajenih 346.000 ha zemljišč, na katerih so je pridelali 1,11 milijona ton. Pšenico uporabljajo v prehrani, vendar ne kot eno glavnih živil. V sezoni 2007/2008 so je na 98.000 ha zemljišč pridelali 180.000 ton.

Glavne industrijske rastline, ki jih gojijo v Mjanmaru, so sladkorni trs, bombaževец in kavčukovec. Sladkorni trs in bombaž pridelujejo v osrednjih, sušnih predelih, kavčuk pa v Tenasserimskem hribovju na jugovzhodu države. Pridelujejo jih na skupno treh odstotkih obdelovalnih zemljišč (medmrežje 15).

Trgovina z drogo

Mjanmar je največji proizvajalec metamfetaminov na svetu, saj večina »ya ba« na Tajskem, kot jih tam imenujejo, prihaja iz Mjanmara, še posebej z območja Zlatega trikotnika, ki je poleg tako imenovanega Zlatega meseca (Golden Crescent) največje azijsko območje pridelave opija. Metamfetamini pridejo na Tajsko prek Laosa.

Leta 2010 so iz Mjanmara v sosednjo Tajsko prodali milijardo tablet. Za večino njihove proizvodnje so odgovorne etnične vojske in uporniške skupine (še posebej vojska ljudstva Va), vendar v trgovini z drogami po vsej verjetnosti aktivno sodeluje tudi mjanmarska vojska.

Mjanmar je kljub prepovedi gojenja vrtnega maka (Papaver somniferum) s četrtno svetovne proizvodnje opija takoj za Afganistanom njegov drugi največji pridelovalec na svetu. Tudi večino tega proizvedejo v državi Shan, v tako imenovanem Zlatem trikotniku na tromeji z Laosom in Tajsko. Po prepovedi gojitve maka zaradi mednarodnih pritiskov so kmetje, ki so ga gojili, ostali brez dohodka. Med 20.000 in 30.000 jih je zapustilo samoupravno cono Kokang in se preselilo na območja, kjer je njegovo gojenje še dovoljeno. Nekateri so se preselili na območja, kjer pridobivajo kavčuk, večinoma na monoplantáže, ki so v lasti Kitajcev (medmrežje 15).

Po ocenah prodaja nelegalnih narkotikov predstavlja kar 40 % vrednosti mjanmarske mednarodne trgovine. Poskusi, da bi odpravili gojenje vrtnega maka za pridelavo opija, so povzročili, da so številne uporniške skupine, kot je združena vojska ljudstva Va in pokrajine Kokand, prešle na proizvodnjo metamfetaminov. Pred letom 1980 je bila glavna droga heroin, ki so ga iz Mjanmara prodajali predvsem na Tajsko. Od tam so ga pošiljali v Hongkong, ki je bil glavna tranzitna točka trgovine z drogami, od koder so ga razpošiljali odjemalcem po svetu. Zdaj je trgovina z drogami preusmerjena v južno Kitajsko, kjer nastaja novo pomembno tržišče za droge.

Dobri zaslužki z drogo so mnogim posameznikom omogočili, da so vstopili tudi v druge veje gospodarstva, vključno z bančništvom, hotelirštvom, letalstvom in drugimi storitvami. Še večje zaslužke jim zagotavljajo investicije v infrastrukturo, saj omogočajo ilegalno trgovino in pranje denarja (medmrežje 15).

Plantaža kavčukovca severno od Mawlamyineja. Foto: Sean Beesley, flickr.

Ponudba cigar na tržnici. Foto: Sabina Frelih.

Živopisne in dobro založene mjanmarske tržnice so pomemben člen v oskrbi prebivalstva. Foto: Sabina Freljeh.

Pastirica zgodaj zjutraj žene živino na pašo. Foto: Shutterstock.

V Mjanmaru pridelujejo tudi čaj, leta 2012 je bila država po pridelani količini na 17. mestu na svetu, kavo (države ni med petdesetimi najpomembnejšimi proizvajalkami na svetu) in tobak, katerega za zdaj sicer skromna pridelana količina se hitro povečuje.

Za Mjanmar je značilna ekstenzivna živinoreja. Kmetovalci pri pridelavi različnih pridelkov večinoma še vedno uporabljajo govedo. Vsaka kmetija ima vsaj par goveda ali bivolov, poleg tega redi še enega ali dva prašiča in nekaj perutnine, ki jih lahko v nujnih primerih proda. Zjutraj velike in majhne prežvekovalce ženejo na pašo na skupno zemljo, od koder se vračajo v popoldanskem času. V deževni dobi se živali prehranjujejo le z naravnim rastlinjem, poleti pa s koruzo, riževo slamo in krmnimi rastlinami.

S tržnim gospodarstvom se uveljavljata intenzivna govedoreja in perutninarstvo. Zaradi novih tehnologij se je močno povečala proizvodnja govejega in perutninskega mesa, čemur sledi tudi povečano povpraševanje po tovrstnem mesu. Razširili so se komercialni kmetijski sistemi, kar se ni zgodilo le v bližini večjih mest, ampak tudi v oddaljenejših krajih. Poleg domačih so se pojavile tuje družbe, predvsem indonezijske in tajske, ki vlagajo zlasti v perutninarstvo.

Perutninarstvo prevladuje v provincah Ayeyarwady, Bago in Yangon, kozjereja in ovčereja sta razširjeni predvsem v provincah Magway in Mandalay v sušnem osrčju države, prašičereja pa v državi Kachin in tudi v provincah Yangon, Bago ter Ayeyarwady. Govedo v večjem obsegu redijo na širšem območju reke Iravadi, medtem ko vodne bivole v kmetijstvu uporabljajo predvsem v višje ležečih predelih.

Živinorejo sta močno prizadela ptičja gripa leta 2005 in tropski ciklon Nargis leta 2008 (medmrežje 59).

Ribištvo

Razvito je tako sladkovodno kot morsko ribištvo. Sladkovodno prevladuje v rekah Iravadi, Chindwin, Sittaung in Thanlwin ter v jezeru Inle, morsko pa je pomembnejše v Bengalskem zalivu, vzdolž zahodne obale, v državi Rakhine in provinci Ayeyarwady. Razvito je tudi sezonsko, tako imenovano poplavno ribištvo, za katerega je značilno, da se ob visokih vodah ribe zatečejo v vodna telesa vzdolž vodotokov, se tam namnožijo, ljudje pa jih polovijo, preden se v sušnem obdobju vode posušijo oziroma ko se njihova gladina tako zelo zniža, da je izlov rib močno olajšan (medmrežje 99).

Ribje odpadke so včasih metali nazaj v morje, ker jih zaradi vlažnega vremena niso mogli posušiti, zdaj pa jih sušijo s segrevanjem. Z njimi hranijo druge živali, del pa jih predelajo v ribjo pasto, ki jo v večjih količinah uporabljajo predvsem na podeželskih območjih.

Preglednica 4: Mjanmarski uvoz in izvoz rib v letih 1995–2010.

leto	1995	2000	2005	2010
uvoz (vrednost v milijonih USD)	5	2	3	6
izvoz (vrednost v milijonih USD)	121	184	460	480

Vir: FAO.

Tradicionalno sušenje rib, namenjenih prehrani domačega prebivalstva. Foto: Sabina Frelüh.

Ribe in morski sadeži so pomembni
v prehrani mjanmarskega
prebivalstva. Foto: flickr.

V morju prevladuje komercialni ribolov. Ulov rib hitro narašča, od leta 1995 do leta 2010 se je povečal za več kot štirikrat. V tem času se je močno povečal tudi izvoz rib. Od leta 1980 dalje mjanmarska vlada spodbuja globokomorski ribolov. Leta 1989 so dovoljenje za ulov dobile tudi tajske ribolovne družbe, ki uporabljajo vlečne mreže. Ribe so močno zastopane v prehrani Mjanmarcev, vendar bolj kot sveže posušene in osoljene. So glavni vir proteinov tudi za prebivalce v notranjosti države (medmrežje 59).

Gozdarstvo

Kljub intenzivni sečnji in selilnemu požigalniškemu poljedelstvu je Mjanmar še vedno bogat tako z gozdom kot lesom. Velja za zadnji ostanek nekdanje izjemne azijske biodiverzitete. Izkoriščanje gozda za pridobivanje lesa se je močno povečalo po letu 1995. Izkoriščajo in izvažajo predvsem tikovino, les akacije, bambus in razne vrste trdega lesa. Komercialna sečnja je najbolj razširjena ob rekah v vzhodni polovici države. Največji kupec mjanmarskega lesa je Indija. Na mednarodnem trgu je Mjanmar pomemben ponudnik bambusa, do nedavnega je bil tudi vodilni ponudnik tikovine, znane pod blagovno znamko *Burmese Teak* oziroma *Burma-teak*.

Tikovec in tikovina

Tikovec raste v naravnih monsunskih tropskih gozdovih. Najbolj razširjen je pravi tikovec (*Tectona grandis*), v Mjanmaru pa raste tudi endemična podvrsta *Tectona hamiltoniana*. Tikovec je visoko ravno drevo, ki lahko doseže višino do 60 m. Ima značilno kroglasto krošnjo z velikimi ovalnimi, na spodnji strani kosmatimi listi, dolgimi do 60 in širokimi do 30 cm. Cvetovi tikovca so združeni v latasta, modrikasto-bela socvetja, ki v premeru dosežejo 35 cm. Plodovi so kosmati in malce spominjajo na slive, le da je v njih nekaj težkih semen, s katerimi se tikovec razmnožuje.

Lubje drevesa je sivkaste barve in je razmeroma gladko. Pod njim je mehka beljava, ki jo radi napadejo termiti in pogosto tudi gnije. Na drugi strani je les, imenovan tikovina, izjemno čvrst in odporen na tri dve nadlogi.

S staranjem les prijetnega vonja spreminja barvo od rumenih do kostanjevorjavih odtenkov s temnejšimi, od 2 do 8 mm širokimi progami. Po sušenju postane rumenorjav do temnorjav. Burmanska in tajska tikovina je temnejše, indonezijska pa svetlejša barve. Trajnost tikovine je znana že stoletja. Vzdrži vplive izdatnih vremenskih sprememb ter učinkovanja morske vode in sončne pripeke, pri čemer ne poka, se ne cepi in ne zvija. Zaradi izjemne obstojnosti in trpežnosti, pa tudi lahke obdelave iz nje izdelujejo predvsem parket, pohištvo, različne lesene opaže in obloge ter ladijske tlake. Trajnost lesa je vsaj 50 let. Najboljši profili lesa morajo biti četrtilinsko rezani, tako da ima tikovina čim bolj enakomerno strukturo in pravičen potek letnic.

Praviloma mora naravni tikovec doseči starost vsaj 60 let, da je njegov les primeren za zunanjo uporabo. Najboljše vrste tikovine dosegajo ceno 750 evrov za kubični meter. Končna cena v Sloveniji je med 7500 in 12.000 evrov za m³ lesa.

Iz Indonezije in še nekaterih drugih držav, kjer so v novejšem

Ladijski opaž iz tikovine. Foto: flickr.

Za prevoz pripravljena neobdelana
tikovina. Foto: Adam Jones, frickr.

Les je za večino ljudi še vedno poglavitni energetski vir, zato je trgovanje z drvni zelo živahno. Foto: Sabina Freljih.

Eno od nakladališč za hlodovino in drva na bregu Iravadija. Foto: Sabina Freljih.

času pričeli z gojenjem tikovcev na plantažah (jugovzhodna Azija, Afrika ter Srednja in Južna Amerika), prihaja tikovina plantažnega izvora. Plantažni tikovec raste hitreje, gostota njegova lesa je približno tretjino manjša, prav tako vsebnost olja. Cena plantažne tikovine je približno za 30 do 40 % nižja od naravne.

Marca 2014 so tudi v Mjanmaru prepovedali izvoz neobdelanega tikovega lesa, kar je pred njim storila že večina drugih držav. Namen ukrepa je, da bi doma spodbudili predelavo tega dragocenega lesa in v kar največji meri izvažali končne izdelke. Kljub temu naj bi se velik del tikovine še vedno ilegalno prodajal v tujino, predvsem na Kitajsko. Uradno naj bi bilo registrirane manj kot 30 % od celotne količine prodane tikovine. Pri tem lokalni prebivalci od izkoriščanja gozdnega bogastva na njihovih območjih nimajo skoraj nobene koristi. Deležni so le zaplembe zemljišč, okoljske škode in regionalnih konfliktov, ves dobiček pa pobereta domača in tuja elita. Kljub temu je prepoved izvoza neobdelane tikovine eden od redkih znanilcev pravičnejše delitve dobrobiti ob izkoriščanju naravnega bogastva v državi.

V Mjanmaru dobro uspevajo tudi kokosova in betelova palma, v višavjih na severu pa hrast, bor in različne vrste slečev (medmrežje 65).

Rudarstvo in energetika

Mjanmar je zelo bogat z mineralnimi in gorljivimi energetske viri. Njihovo izkoriščanje se je v večjem obsegu začelo sredi sedemdesetih let 20. stoletja in je zagotovo velik razvojni potencial tudi v prihodnosti.

Mjanmar slovi po dragih kamnih, kot so rubini, safirji in žad, ter po biserih, ki nastajajo v lupinah školjk. Največji zaslužek prinašajo rubini. Iz Mjanmara prihaja kar 90 % svetovnih rubinov, rdečkastih kamnov, ki so cenjeni zaradi svoje čistosti in edinstvenega barvnega odtenka. Večino jih odkupijo Tajci. Mjanmarska »Dolina rubinov«, kot imenujejo gorato območje Mogoka, je že od 13. stoletja dalje znana tako po rubinih kot tudi safirjih.

Rubini iz Mogoka

Rudarsko območje v gorski dolini Mogok 150 km severovzhodno od Mandalaya je znano po najlepših rubinih na svetu, imenovanih »golobja kri«. Rubini so v holocenskih nanosih, ki so ostanek preperevanja metamorforizirane apnenca ali marmorja. Dostop do kraja in rudarskega območja na 1200 m nadmorske višine je zelo težaven. Rubine tu pridobivajo že stoletja, z njihovim intenzivnim pridobivanjem pa so začeli šele Britanci leta 1886. Po njihovem odhodu leta 1930 so se Mjanmarci vrnili k tradicionalnim metodam pridobivanja (medmrežje 27).

Neobdelan rubin. Foto: Thomas Spann, flickr.

Zaradi poročil o izkoriščevalskih delovnih razmerah v rudnikih številne ameriške in evropske draguljarne, vključno z Bulgarijem, Tifanijem in Cartierjem, odklanjajo uvoz teh kamnov. Mednarodna nevladna organizacija Human Rights Watch se zavzema celo za popolno prepoved prodaje mjanmarskih draguljev. Ves zaslužek gre namreč vladajoči hunti, saj država nadzoruje in vodi večino rudarske dejavnosti. Mjanmarska vlada bdi nad proizvodnjo in prodajo dragih kamnov z neposrednim lastništvom ali v solastništvu z zasebnimi lastniki rudnikov.

Žad pridobivajo v rudnikih na območjih mesta Hpakan v državi Kachin in okrožja Hkamti na skrajnem severu province Sagaing. Prodajajo ga na treh organiziranih draguljarskih dražbah letno.

Pridobivanje žada

Žad je poldragi kamen, ki nastane z metamorfozo dveh popolnoma različnih silikatnih kamnin. Nefrit je kalcijev magnezijevo železov hidrosilikat, v Mjanmaru pa močno prevladuje žadeit, ki je natrijevo aluminijev silikat.

Velike količine zelenkastega žada so v državi Kachin na severu Mjanmara, na aluvialni ravnici reke Uyu. Središča njegovega pridobivanja so v krajih Tawmao, Hweka in Mamon v okolici mesta Hpakan, pomembni rudniki so tudi v sosednjem okrožju Hkamti. Večino žada izvozijo v druge države, predvsem azijske. Mjanmarska nahajališča žada slovijo kot najboljša na svetu že od 13. stoletja dalje. Ocenjuje se, da ima Mjanmar kar 70 % vseh svetovnih zalog visokokakovostnega žada.

Neobdelan žad iz Hkamtija. Foto: James St. John, flickr.

Narašča pridobivanje biserov, tako iz divjih školjk, predvsem ostrig, kot iz gojenih školjk. Naravni burmanski biseri so prvič prišli na svetovni trg leta 1950, ko so jih "odkrili" najeti japonski potapljači. Bili so zelo kakovostni in so postali znani kot eni najboljših na svetu. Eden od pomembnih razlogov je tudi okoliščina, da jih ima kar okrog 40 % zlat odtenek, medtem ko so biseri iz Indonezije, Avstralije in Filipinov srebrnkasti ali rumenkasti. Zlato obarvani biseri so drugod redki in zato dosegajo izjemno visoko ceno. Industrija biserov je bila pozneje nacionalizirana, po letu 1996 pa so jo spet odprli zasebnim podjetjem, najprej tajskemu. Z državo imajo koncesijsko pogodbo, po kateri ji dajo četrtino pridobljenih biserov, s preostalimi pa razpolagajo sama.

Pridobivanje biserov

Bisere pridobivajo iz ostrig, ki se plodijo med januarjem in majem. Položijo jih v vodne rezervoarje v razmerju 6 moških in 20 ženskih školjk. Vodo segrejejo, kar povzroči, da ostrige spustijo spermije in jajčeca v vodo, ti se združijo in pritrldijo na zbiralne vrvi, ki jih vržejo v vodo. Po 45 dneh jih položijo na posebne plošče, ki jih spustijo v morje na izbranem območju, kjer ni drugih antropogenih vplivov (ribolov, plovba, turizem). Po dveh letih zrastejo 10 cm v

Zlati biser. Foto: flickr.

dolžino in se jih lahko pobere. Odprejo jih in vanje vstavijo tujek. Ostriga odreagira tako, da nanj odlaga plast za plastjo kalcijevega karbonata v obliki aragonita ali kalcita. Mineral veže protein konhiolin. Kombinacija konhiolina in kalcita je biserna matica. Pridobivanje biserov je zelo kočljiv proces, ki so ga odkrili Japonci. Ostrige z vstavljenimi tujki poberejo šele po štirih letih, jih ponovno odprejo in iz njih odvzamejo nastale bisere. Pri posamezni ostrigi lahko postopek vstavljanja tujkov ponovijo še dvakrat ali trikrat, nakar je školjka prestara in jo spustijo v ocean.

Izreden lesk biserov nastane zaradi odboja in loma svetlobe na mejnih ploskvah med kalcijevim karbonatom in proteinom. Lesk je tem lepši, čim tanjše so plasti karbonata. Prelivanje barv nastane zaradi odboja bele svetlobe na posameznih plasteh, ko se je del porazgubi, del pa okrepi (medmrežje 79).

Bakrovo rudo od leta 1980 izkopavajo v kraju Monywa v dolini reke Chindwin, v rudniku Letpadaung. Količina pridobljene rude kljub nekajkratni prekinitvi del zaradi pomanjkanja goriva in prevelikih zalog ter gospodarskim sankcijam zahodnih držav postopoma narašča. Na leto je izkopljejo 25.000 ton, zaloge pa ocenjujejo na kar 1478 milijonov ton, v celotnem Mjanmaru pa na 1990 milijonov ton.

Rudnik Letpadaung

Leto 2014 je kraj Monywa zaznamovala vrsta protestov tamkajšnjih prebivalcev, ki so jim z namenom širjenja rudnika bakra Letpadaung zaplenili zemljo. Projekt izvajata mjanmarska vojaška vlada in kitajsko rudarsko podjetje Wanbao. Vaščani, ki so se bali negativnih vplivov povečanega rudnika na okolje, so se uprli, ko so začeli graditi zid okrog njihovih zemljišč. Vojska se je odzvala z nasiljem. Začeli so se spopadi med vaščani na eni strani ter kitajskimi delavci in mjanmarskimi vojaki na drugi. Rezultat je bil smrtna žrtev in nekaj ranjenih, kar je spodbudilo nove proteste, ki so se razširili tudi v Yangon in Mandalay (medmrežje 68).

Kositer in volfram pridobivajo v provinci Tanintharyi, v tamkajšnjih rudnikih Heinda in Kanbauk v bližini mesta Mergui ter severneje v kraju Mawchi. Vsi ti rudniki so bili privatizirani. Zaloge kositrove in volframove rude ocenjujejo na 40 milijonov ton.

V severnem delu države Shan so velike zaloge srebrove, cinkove in svinčeve rude. Svinec in cink pridobivajo v nekoč največjem tovrstnem rudniku na svetu Namtu Bawdwin, pa tudi v kraju Yadanar Theingi in rudniku Bawsaing pri mestu Kalaw, prav tako v državi Shan. Ocenjujejo, da je precejšen potencial za pridobivanje svinca in cinka tudi v vzhodnem delu države Kachin.

Rudniki svinca Namtu Bawdwin

Rudniki Namtu Bawdwin so bili pred drugo svetovno vojno največji vir svinca in eden največjih virov srebra na svetu. Ko je rudno žilo dosegla podzemna voda, so rudo za nekaj časa prenehali izkopavati. Rudnike so oživil Britanci, zdaj z njimi upravlja država. Na tem območju pridobivajo tudi cink in nikelj. Za izkopavanje cinkove rude v Namtuju je pridobilo koncesijo kitajsko podjetje, ki rudo izvažava v topilnico v Junanu.

Rudniško območje Namtu leta 1915. Foto: flickr.

Zlato pridobivajo v rudniku Kyaukpahto v kraju Kawlin v provinci Sagaing, pa tudi v rudnikih Yamethin, Lebyin in Phayoungtaung v provinci Mandalay. V Mjanmaru je znanih kar 341 nahajališč zlata. Nekoč je bila lastnik vseh rudnikov država, ko pa so po letu 2011 številni med njimi pristali v rokah zasebnikov, se je proizvodnja zlata nemudoma podvojila.

V Mjanmaru je okrog 400 nahajališč železove rude. Največ jih je na zahodnem robu Šanske planote. Njihov potencial ocenjujejo na 495 milijonov ton, največ od tega v državi Kachin.

Pridobivajo tudi barit (v kotlini na območju Mandalaya), nikelj, mangan, krom, kalcit in druge industrijske minerale.

Projekt pridobivanja niklja na hribu Gullu Mual

Leta 2013 je ljudstvo Zomi organiziralo demonstracije pred številnimi mjanmarskimi ambasadami po svetu, usmerjene proti projektu pridobivanja niklja na hribu Gullu Mual, imenovanem tudi Mwe ali Mwetaung, v državi Chin. Gre za skupni projekt mjanmarske vlade in kitajskih rudarskih podjetij. Demonstranti so zahtevali takojšnjo zaustavitev udejanjanja projekta, ker naj ne bi bil skladen z mednarodnimi standardi, prav tako naj ne bi bil transparenten in naj bi izključeval lokalno prebivalstvo v tej najmanj razviti mjanmarski državi. Pridružila sta se jim tudi združenje študentov ter organizacija za pravice žensk. Tamkajšnjim prebivalcem poleg zdravstvenih tveganj, kot so dihalne in kožne bolezni zaradi onesnaženih vode in zraka, s predvidenim uničenjem hriba Gullu Mual grozi tudi izguba za preživetje nujno potrebnih kmetijskih zemljišč.

Sicer naj bi bilo na območju države Chin okrog 110 milijonov ton zalog nikljeve rude in 38 ton kromove rude, za kateri vlada veliko zanimanje tujcev (medmrežje 56).

Država po letu 2011 udejanja sistem, po katerem zasebnikom izdaja koncesije za pridobivanje mineralnih surovin. Naložbe so na plečih zasebnega investitorja, del dobička dobi država. Ministrstvo je od leta 2012 izdalo kar 1355 dovoljenj za pridobivanje kositra, volframa, bakra, zlata, srebra, cinka, svinca, niklja, antimona, železa, marmorja, granita, kalcita in premoga, ki je predvsem v domeni podjetij iz Avstralije, Kitajske, Rusije, Tajske in Vietnama (medmrežje 90).

Mjanmar ima obilo energetskih virov. Posebno bogat je z vodnimi viri in zemeljskim plinom, vendar je poglaviten energetski vir še vedno biomasa, iz katere proizvedejo dve tretjini energije. Mjanmar je eden izmed petih največjih izvoznikov energetskih virov v regiji. Najpomembnejši vir izvoznih prihodkov je zemeljski plin. Država izvozi več kot polovico proizvedene energije, medtem ko je njena poraba na prebivalca ena najmanjših na svetu.

Po podatkih Mednarodne energetske agencije (*International Energy Agency*, IAE) v Mjanmaru letno proizvedejo okrog 15,1 milijona ton naftnega ekvivalenta (MTOE) primarne energije, leta 2009 pa so je izvozili 7,7 MTOE. Dobri dve tretjini (70 %) primarne energije se proizvede iz biomase, 18,0 % iz zemeljskega plina in 8,5 % iz nafte. Premog in vodna energija sta zaenkrat slabo izkoriščena (v celotni energetski oskrbi predstavljata 0,9 % oziroma 2,4 %), vendar se raba premoga hitro povečuje (v obdobju 2000–2009 za 15,0 % letno), kar velja tudi za zemeljski plin (povečevanje za 19,7 % letno). Izraba vodne energije narašča nekoliko počasneje (za 9,2 % letno). V zadnjih letih se močno povečujejo naložbe v izgradnjo hidroelektrarn in termoelektrarn, urejanje črpališč zemeljskega plina in nafte ter daljnove, plinovode in naftovode.

RUDARSTVO IN ENERGETIKA

naravni viri

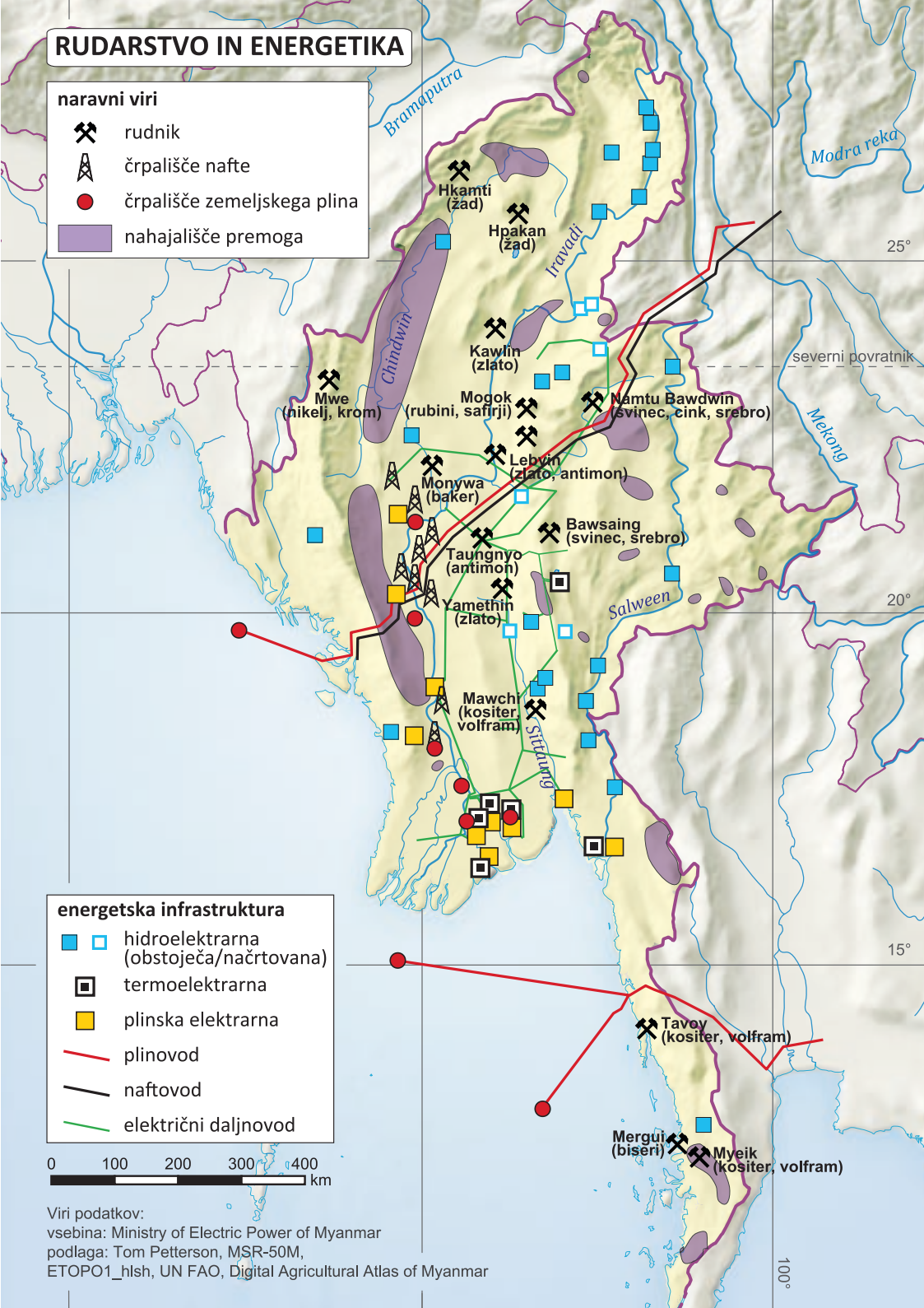
- rudnik
- črpalnišče nafte
- črpalnišče zemeljskega plina
- nahajališče premoga

energetska infrastruktura

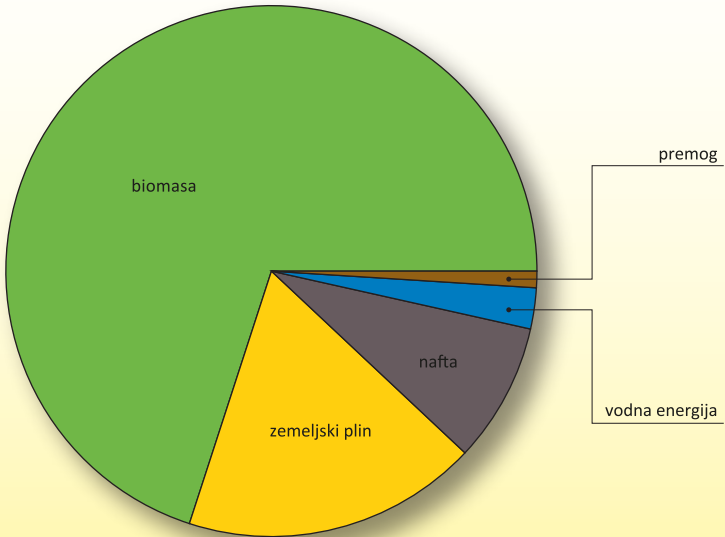
-   hidroelektrarna (obstoječa/načrtovana)
- termoelektrarna
- plinska elektrarna
- plinovod
- naftovod
- električni daljnovod

0 100 200 300 400 km

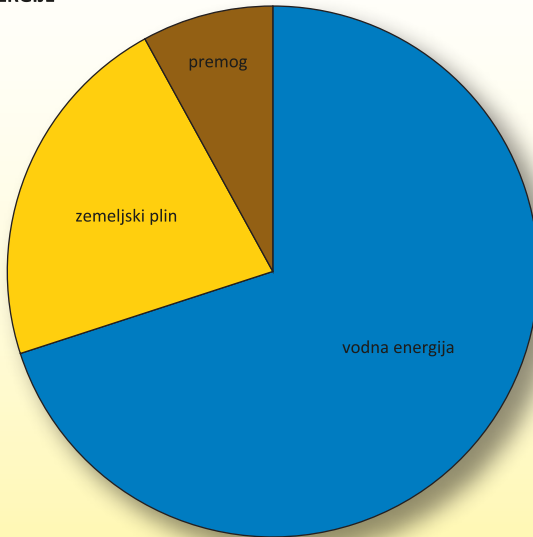
Viri podatkov:
vsebina: Ministry of Electric Power of Myanmar
podlaga: Tom Petterson, MSR-50M,
ETOPO1_hish, UN FAO, Digital Agricultural Atlas of Myanmar

VIRI PRIMARNE ENERGIJE

VIRI ELEKTRIČNE ENERGIJE

Vir: Asian Development Bank 2012.

Največ, 70 % električne energije, proizvedejo v hidroelektrarnah, 22 % je pridobijo iz zemeljskega plina v plinskih elektrarnah in 8 % iz premoga v termoelektrarnah.

Poraba energije v Mjanmaru je med letoma 2000 in 2009 naraščala za povprečno 2,4 % letno. V komercialnem sektorju se je povečevala za 5,4 % letno, v industriji za 4,8 %, v prometu pa je celo nekoliko nazadovala (-1,9 %). V gospodinjstvih je naraščala le za 1,3 % letno, vendar so ta še vedno največji porabnik energije, večinoma v obliki biomase (les in oglje).

Po podatkih mednarodne agencije World Energy Outlook za leto 2012 je Mjanmar primer izjemne energetske revščine. Gospodinjstva so odvisna predvsem od kurjenja lesa in živalskih iztrebkov v slabo prezračenih bivališčih, kar povzroča dihalne bolezni in z njimi večjo umrljivost. Ob tem je zaradi pomanjkanja elektrike otežen gospodarski razvoj.

Poraba električne energije na prebivalca je poleg Nepala ena najnižjih v Aziji, kar je v veliki meri posledica razvojnega zaostanka in revščine. Stopnja elektrifikacije je le 26 %, marsikje na podeželju je še bistveno nižja. Zastarele elektrarne in še v še večji meri slab prenos elektrike večkrat povzročajo motnje v preskrbi z električno energijo. Najvišjo stopnjo elektrifikacije ima največje mesto Yangon (67 %), ki mu sledita glavno mesto Najpjidav (54 %) in Mandalay (31 %); vsa ta mesta so v osrednjem delu države. Ostali deli, predvsem podeželska in robna območja, so slabo elektrificirani. V povprečju je z električno energijo preskrbljenih približno 16 % tamkajšnjih gospodinjstev. Elektrifikacija je zagotovo predpogoj za zmanjševanje revščine in okrepitev tako srednjeročnega kot dolgoročnega gospodarskega razvoja države, pa tudi za socialni napredek, saj bodo brez nje prizadeti ter razvojno omejeni izobraževanje, zdravstvo in druge nujne storitve (Asian Development Bank 2012).

V Mjanmaru je po ocenah 489 milijonov ton zalog premoga (odstotek te ocene je dokazan), 283,2 milijard m³ zemeljskega plina (zaenkrat je dokazana dvajsetina te vrednosti) in 207 milijonov sodčkov nafte. V iskanje nahajališč nafte in zemeljskega plina ter njuno črpanje je usmerjena tretjina (13,6 milijarde USD) vseh tujih naložb v državi.

Količina načrpanega zemeljskega plina je v zadnjem desetletju močno narasla, večinoma ga pridobivajo na odprtem morju, na plinskih poljih Yadana in Yetagun. Mjanmar je neto izvoznik plina. Približno 70 % ga izvozi na Tajsko, ki intenzivno vlaga v njegova črpališča in tudi črpališča nafte. Izvoz zemeljskega plina na Tajsko bo še povečal nov plinski projekt Zawtika, s katerim je pričela tajska državna naftna družba. Zemeljski plin iz Mjanmara so začeli izvažati tudi na Kitajsko, kar je omogočil projekt Shwe, ki izkorišča tudi naftna polja v Andamanskem morju in bo v prihodnje predvidoma zagotovil še večje količine načrpanega plina. Leta 2009 sta državi podpisali sporazum o gradnji plinovoda z naftovodom iz mjanmarskega pristanišča Sittwe do mesta Kunming v provinci Junan na Kitajskem ter naftovoda, ki bo Kitajski predvidoma zagotovil alternativo obstoječemu naftovodu do Bližnjega vzhoda in Afrike. Plinovod se naj bi začel graditi leta 2013, naftovod pa leto zatem, vendar za zdaj začetek gradnje ovirajo notranji konflikti in protesti proti njuni izvedbi. V pridobivanju nafte in zemeljskega plina na tem območju je vključena tudi norveška družba Seadrill.

V Mjanmaru pridobivajo le manjše količine surove nafte. V zadnjem desetletju se je njeno črpanje povečalo, s 13.000 sodčkov leta 2000 na 20.000 leta 2013. Kljub temu država ne more zadovoljiti domačih potreb, zato je še vedno neto uvoznica nafte.

Nacionalna naftna in plinska družba, ki je za zdaj edino domače podjetje za raziskovanje

in črpanje nafte in zemeljskega plina ter njun prenos po 1900 km dolgi mreži naftovoda in plinovodov, se imenuje MOGE (*Myanma Oil and Gas Enterprise*, slovensko 'Mjanmarsko podjetje za nafto in zemeljski plin'). Država načrtuje dodatne naložbe v energetski sektor, ki naj bi postal pomembno gonilo razvoja. Po ukinitvi gospodarskih sankcij želi privabiti tuje investitorje in zunanjo tehnično pomoč, zato je leta 2011 začela podeljevati koncesije za črpanje nafte in zemeljskega plina tako domačim kot tujim podjetjem (medmrežje 76).

Sistematično iskanje zalog premoga na različnih koncih države poteka od leta 1965. Znanih je okrog 400 nahajališč, vendar je večina med njimi majhnih. Izdatnejša so v dolinah rek Iravadi in Chindwin, v južnem delu Mjanmara in medgorskih kotlinah, pa tudi v državi Shan, vendar naj bi bil v slednjih premog slabše kakovosti (Asian Development Bank 2012).

Leta 2011 so 693.000 ton premoga porabili doma in ga doslej niso uvažali. V letih 1992–2009 so ga okrog 2,5 milijona ton izvozili na Tajsko in nekaj malega na Kitajsko. Glede na velike neizkoriščene zaloge v prihodnosti načrtujejo velik porast nakopanega premoga in njegove rabe. Po 30-letnem planu iz leta 2008 naj bi količina nakopanega premoga narasčala za 16 % letno in leta 2016 dosegla 2,8 milijona ton, leta 2031 pa že 6,6 milijona ton (Asian Development Bank 2012).

Največja termoelektrarna v Tigyitu v južnem delu države Shan ima instalirano moč 120 MW (za primerjavo: samo prosluli Blok VI. Termoelektrarne Šoštanj ima moč 600 MW). Za zadostitev pričakovanih potreb po elektriki načrtujejo izgradnjo termoelektrarn z močjo 280 MW v Yangonu, 600 MW v Kalewu in 6 MW v provinci Tanintharyi. Zasebnim podjetjem koncesije za pridobivanje premoga podeljuje državno podjetje št. 3 (Rudniška družba), pri čemer so podjetja dolžna v celoti zagotoviti potrebna naložbena sredstva, dobiček pa si delijo z državo. Leta 2011 je država 32-im domačim podjetjem izdala 43 koncesij za izkopavanje premoga. Vlada želi povečati tako njegovo proizvodnjo kot porabo, spodbuditi mednarodno sodelovanje pri njegovem pridobivanju in za zdaj prevladujočo rabo lesa nadomestiti s premogom, kar naj bi pomembno pripomoglo k zaustavitvi krčenja gozdov (Asian Development Bank 2012).

Mjanmar ima raznovrstne obnovljive vire energije, predvsem hidroenergijo in biomaso, pa tudi možnosti za izkoriščanje vetra, Sončeve energije in še nekaterih drugih energetskih virov. Izmed vseh se v komercialne namene izkorišča le vodna energija, načine za izkoriščanje drugih obnovljivih virov za zdaj še raziskujejo. Štiri glavne mjanmarske reke (Iravadi, Chindwin, Thanlwin in Sittaung) imajo velik hidroenergetski potencial, ki naj bi presegal 100.000 MW, vendar se ga za zdaj izkorišča le desetina. Država načrtuje 92 velikih hidroenergetskih projektov s skupno zmogljivostjo 46.000 MW. 14 se jih že izvaja, 36 pa jih je predvidenih za udejanjenje v naslednjih letih. Na obmejnih območjih gradijo številne majhne hidroelektrarne z namenom, da se izboljšajo socialne razmere in življenjska raven revnih podeželskih gospodinjstev in odmaknjenih skupnosti.

Jez Myitsone

Jez Myitsone (Mytson Dam; Mytson pomeni 'Sotočje') je hidroenergetski projekt ob sotočju rek Mali in N'mai, kjer nastane reka Iravadi. Če bo zgrajen po načrtih, bo dokončan leta 2017 in nastala bo petnajsta največja hidroelektrarna na svetu. Dolg bo 1310 m in visok 139,6 m. Njegovi investitorji so mjanmarsko

ministrstvo za elektriko, Kitajska energetska investicijska korporacija in Azijska svetovna družba (Asia World Company). Hidroelektrarna bo predvidoma proizvajala 600 MW elektrike, večinoma namenjene bližnji provinci Junan na Kitajskem.

Projekt je sprožil številne pomisleke zaradi prostranih zemljišč, ki bodo preplavljena ob njegovi izgradnji, predvidenih okoljskih posledic, majhne, le 60-kilometrsk oddaljenosti od Sagainškega preloma in nenakomerne porazdelitve proizvedene elektrike med Mjanmarom in Kitajsko, pri čemer bo Mjanmar prikrajšana država. Okoljske organizacije so opozorile na negativne vplive z vidika biodiverzitet rečnih ekosistemov. Zaradi grobega posega v okolje bosta potencialno ogrožena iravadijski delfin in iravadijski rečni morski pes, ki je izredno redka živalska vrsta. Mjanmarci imajo reko Iravadi za ogrodje svoje civilizacije, zato je jez Myitsone za mnoge simbol naraščajočega vpliva Kitajske v državi (med mreže 30).

Projekt Kaladan

Reka Kaladan izvira v zvezni državi Mizoram v Indiji, nakar teče po državah Chin in Rakhine v zahodnem delu Mjanmara. V zgornjem toku je deloma mejna reka med Indijo in Mjanmarom. Reka je bila še do nedavnega peta najdaljša reka na svetu brez jezov (pred njo so le reke Fly, Mamberamo in Sepik na Novi Gvineji ter reka Pečora v Rusiji).

Kljub temu sta se Indija in Mjanmar dogovorila za uresničitev 500 milijonov dolarjev vrednega prometnega projekta, ki naj bi olajšal trgovino med obema državama. Indija je najprej poskušala prepričati Bangladeš, naj severovzhodnim indijskim državam zagotovi pravico do prometa v pristanišču Chittagong, vendar je Bangladeš nenehno zavračal dostop do svojega pristanišča.

V okviru projekta naj bi vzhodnoindijsko pristanišče v Kalkuti prek morja povezali z mjanmarskim v Sittweju, vzpostavili sodobno plovno pot med pristaniškim mestom Sittwe in skoraj 160 km oddaljenim mestom Paletwa po reki Kaladan, 110 km dolgo plovno pot po reki Kaladan med Paletwo in indijsko-mjanmarsko mejo ter 100 km dolgo plovno pot po reki Kaladan med indijsko-mjanmarsko mejo do naselja Lawngtlai v indijski zvezni državi Mizoram, od koder naj bi bila speljana avtocesta do mesta Dabaka v zvezni državi Asam. Projekt vključuje gradnjo pristanišča pri Sittweju, izkopavanja, ki bodo omogočila plovbo po reki, pristanišče v Paletwi in nadgradnjo avtoceste na indijski strani meje.

Gradnja se je začela leta 2010 in naj bi bila končala leta 2016. Pobudnik in investitor projekta je Indija, medtem ko je Mjanmar brezplačno zagotovil potrebna zemljišča. Prometno omrežje bo v lasti Mjanmara, uporabljale pa ga bodo večinoma indijske družbe, ki želijo povečati trgovino z območjem jugovzhodne Azije. Po pričakovanjih ga zaradi visokih pristojbin, ki jih bodo mjanmarske oblasti zaračunavale za plovbo, lokalno prebivalstvo v večjem obsegu ne bo uporabljalo.

Uresničitev projekta naj bi imela velik vpliv na lokalno prebivalstvo in okolje. Na območju reke Kaladan živi približno milijon ljudi, ki so močno odvisni od ribolova in kmetijstva, torej neposredno od reke. Zaradi pomanjkanja cest v zahodnem Mjanmaru sta tako promet kot trgovina močno odvisna od rečne poti. Pričakuje se, da bo na tisoče ljudi moralo povsem spremeniti način življenja. Dostop do ribolovnih območij bo onemogočen, prav tako bosta onemogočena lokalna trgovina in promet, saj ni drugih možnosti prevoza. Na območju, ki ga je leta 2008 zaradi divjanja tropskega ciklona Nargis prizadela huda lakota, so zaloge hrane še vedno zelo skromne, saj je država nadaljevala z izvozom velikih količin riža. Glede na dosedanje izkušnje je pričakovati tudi zaplembo zemljišč s strani države, prisilno delo brez plačila in povečano militarizacijo območja, kar je v preteklosti imelo za posledico neuradno obdavčenje, izsiljevanja na vojaških točkah, nezaknovano nasilje in mnoga posilstva, ki so jih zakrivali vojaki.

Pričakovane so tudi negativne okoljske posledice, med drugim izginotje različnih vrst rastlin, ki so vir hrane lokalnega prebivalstva, uničenje mangrovovega gozda ob obali in v ustju reke, ki je ogrodje tamkajšnjega

Splav na reki Kaladan. Foto: Jean-Marie Hullot, flickr.

V Mjanmaru je še vedno daleč najbolj razširjena obrtna proizvodnja. Foto: Sabina Freljh.

Tekstilna tovarnica nad gladino jezera Inle. Foto: Syeefa Jay, flickr.

Izdelovanje gumic temelji na domačem kavčuku. Foto: Alexander Mueller, flickr.

ekosistema. Varuje tudi pred velikimi plimskimi valovi, kakršne je na primer povzročil ciklon Nargis. Zaradi poglobljanja rečne struge in gradnje avtoceste bo pospešeno izsekavanje gozda, kar lahko povzroči pogostejše poplave in suše, vplivalo pa bo tudi na zmanjšanje habitata ogroženih živali, kot so tigri, sloni, nosorogi, giboni in arakanske gozdne želve (medmrežje 51).

Industrija

Najpomembnejša dejavnost mjanmarskega sekundarnega sektorja je gradbeništvo. Med letoma 2009 in 2013 se je vsako leto okrepilo povprečno za 14 %. Po predvidevanjih se bo zaradi predvidenih državnih naložb v infrastrukturo ter angažiranosti domačih in tujih nepremičninarjev še vnaprej povečevalo. Infrastrukturni projekti in stanovanjska gradnja so leta 2013 prispevali 84 % vrednosti BDP-ja sekundarnega sektorja (medmrežje 77).

V Mjanmaru je že zelo dolga tradicija proizvodnje oblačil in drugih tekstilnih izdelkov, predvsem pri Šanih, Činih in ljudstvu Naga. Pod Britanci so bile zgrajene tekstilne tovarne, namenjene predvsem izdelavi oblačil za domači trg. Naložbe v tekstilno industrijo so se nadaljevale do vojaškega udara 1962, ko so bile tovarne nacionalizirane. Začetek preporoda in sodobne tekstilne industrije pomeni leto 1988, ko so v državi spet lahko začela delovati tuja podjetja. Leta 2000 je bilo v Mjanmaru okrog 400 tekstilnih tovarn s približno 300.000 zaposlenimi. Glavnina izvoženega tekstila je bila namenjena v Združene države Amerike (več kot 50 %) in države Evropske unije (40 %). Ko pa so zahodne države leta 2003 proti Mjanmaru uvedle stroge gospodarske sankcije, sta na tem področju prevzela primat Kitajska in Bangladeš. Stotine tovarn so zaprli in večina delavcev je ostalo brezposelnih. Redka preživela mjanmarska podjetja so iskala nove trge, ki so jih našla v Aziji, predvsem na Japonskem in v Južni Koreji. Leta 2011 so se ob reformah izboljšale tako politične kot gospodarske razmere, zato tekstilna industrija doživlja preporod (medmrežje 78).

Med preostalimi industrijskimi panogami so nekoliko pomembnejše elektrotehnična, tobačna in živilska industrija.

Promet

Promet v Mjanmaru je še vedno dokaj slabo razvit. Zastopane so tako rekoč vse njegove zvrsti, od kopenskega (cestnega in železniškega), vodnega (rečnega in pomorskega) do zračnega oziroma letalskega, namenjene prevozu tako ljudi kot blaga.

Ceste so razen v pomembnejših mestih večinoma neasfaltirane. Asfaltiranih je le 3200 od skupno 27.000 km dolgega cestnega omrežja. V deželni dobi so podeželske ceste marsikod neprevozne. Edina avtocesta s štirimi pasovi poteka od Yangona do Mandalaya, prek glavnega mesta Najpjidava. Po osamosvojitvi države je bilo cestno omrežje omejeno le na dolini rek Iravadi in Sittaung, kjer se je prepletalo z železniškim omrežjem. Obstajajo številne cestne povezave s Tajsko in Kitajsko, pa tudi z Indijo. Burmanska cesta, ki poteka od Mandalaya proti severovzhodu in naprej na Kitajsko, je imela pomembno vlogo med drugo

PROMETNO OMREŽJE

- avtocesta
- glavna cesta
- pomembna cesta
- železniška proga
- pristanišče
- letališče

število prebivalcev pomembnejših mest

- več kot 5 milijonov
- od 1 do 5 milijonov
- od 300.000 do 1 milijon
- manj kot 300.000

0 100 200 300 400 km

Viri podatkov:
vsebina: ESRI, 2014
podlaga: Tom Petterson, MSR-50M,
ETOPO1_hlsh, UN FAO, Digital Agricultural Atlas of Myanmar

Mjanmarski podeželski taksi. Foto: Tawin Mukdharakosa, flickr.

Vsakdanji prizor z mjanmarskih cest. Foto: Lili Jazbec.

svetovno vojno. Sčasoma so jo tako kot mnoge druge ceste zanemarili, vendar so številne nedavno tega prenovili, nekatere pa zgradili na novo. Po letu 1990 je namreč vlada usmerila v gradnjo cest precej energije, pogosto s prostovoljci ali prisilno delovno silo.

Železnice so stare, zelo preproste in slabo vzdrževane, z nezadovoljivimi in redkimi popravili. Tako je na primer največja dovoljena hitrost za tovarne vlake 24 km/h. V monsunskem obdobju železniški promet večinoma ne deluje. Železniško omrežje je bilo zgrajeno v času britanskega kolonializma proti koncu 19. stoletja. Glavni osi 5403 km dolge mreže potekata od juga proti severu, po dolinah Iravadija in Sittaunga, od njiju pa potekajo kraki proti vzhodu in zahodu. Trenutni načrti predvidevajo večjo razširitev železniškega omrežja, ki mu nameravajo dodati 3645 km novih prog.

Leta 2007 je bilo v Mjanmaru približno 12.800 km vodnih poti. Dolga obala in številni otoki omogočajo kakovostna pristanišča, med katerimi so daleč najpomembnejša v Yangonu, Sittweju in Mawlamyeju. Yangon je kot najpomembnejše vozlišče cestnega, železniškega in rečnega prometnega omrežja tudi vodilno državno pristanišče s sodobno opremo in raznovrstnimi storitvami (Hadden 2008).

Istega leta je bilo v Mjanmaru 86 letališč, od tega 61 z neasfaltiranimi oziroma nebetoniranimi vzletno-pristajalnimi stezami. Domača letalska družba Myanmar National Airways (prej Burma Airways) zagotavlja pogoste domače letalske povezave med Yangonom in petindvajsetimi drugimi večjimi mjanmarskimi mesti, pa tudi mednarodno povezavo med Yangonom in Singapurjem. Še več mednarodnih povezav (redne linije v Bangkok, Kanton, Kuala Lumpur, Osako, Phnom Penh, Siem Reap, Seul in Singapur ter čarterske linije v Busan, Fukuoko, Ibaraki, Kagoshimo, Kumamoto, Nagasaki, na Okinavo, v Osako in Tokio) zagotavlja letalska družba Myanmar Airways International. Poleg njiju delujejo še zasebne domače letalske družbe Air Bagan (vzdržuje tudi zvezo s Chiang Maijem na Tajskem), Air KBZ (prav tako leti v Chiang Mai), Asian Wings Airways, FMI Air, Golden Myanmar Airlines, Mann Yadanarpon Airlines in Yangon Airways. Za povezave Yangona, Najpjidava in Mandalaya, kjer so mednarodna letališča, s pomembnejšimi mesti v vzhodni in jugovzhodni Aziji skrbi tudi petindvajset tujih letalskih prevoznikov. Edini prevoznik, ki leti v Mjanmar z zahodne smeri, je Qatar Airways s sedežem v Dohi (medmrežje 100).

Leta 2007 so bili v Mjanmaru tudi štirje heliporti.

Turizem

Od leta 1992 mjanmarska vlada aktivno spodbuja turizem. Mjanmar ima izjemno dobre razmere za turistični razvoj, v ospredju sta raznolika narava in živopisna kulturna dediščina, vendar je za razvoj turizma še vedno precejšnja ovira pomanjkanje ustrezne turistične infrastrukture. Leta 2012 je število tujih turistov prvič preseglo milijon. Država si je zastavila za cilj, da naj bi se do leta 2020 število tujih gostov povečalo na 7,5 milijona.

Za zdaj je večji del Mjanmara še vedno nedostopen za turiste, pri čemer predvsem na obmejnih območjih stike med turisti in domačini nadzira policija. Domačini ob morebitnem pogovoru o politiki s tujci tvegajo zaporno kazen, saj je leta 2001 mjanmarski odbor

Vožnja po mjanmarskih železnicah
je lahko zelo slikovita. Foto: flickr.

Postanek na železniški postaji je priložnost za okrepčilo potnikov. Foto: Sabina Freljih.

Popotniška idila. Foto: Sabina Freljih.

Glavna turistična privlačnost Mjanmara so brezštevili templji ... Foto: Peter Kumer.

... in živopisnost, ki krasi vsakdanje življenje Mjanmarca, tudi to žensko pri obiranju čilija. Foto: flickr.

za promocijo turizma lokalnim uradnikom izdal ukaz, da »varujejo« turiste ter omejijo »nepotrebne« stike med tujci in navadnimi Mjanmarci.

Tuji popotniki lahko prispejo v državo le z letalom. Po besedah iz vodnika enega od uglednih svetovnih izdajateljev lahko mejo prečimo le peš, niti z avtomobilom ali motorjem, do sosednih držav pa tudi ni nobenih avtobusnih ali železniških povezav. Čeprav Mjanmar s sosednjimi državami povezuje kar nekaj mejnih prehodov, tujci ne smejo nadaljevati poti v njegovo notranjost. Za slovenske obiskovalce Mjanmara so koristne informacije na razpolago tudi na spletni strani Ministrstva za zunanje zadeve Republike Slovenije (medmrežje 103).

Letalski leti so možni iz večine držav vzhodne in jugovzhodne Azije, vendar so direktni omejeni večinoma na tajske, kitajske in druge azijske prevoznike (medmrežje 15). Glavna povezovalna letališča za lete v Yangon so v Bangkoku, Singapurju in Kuala Lumpurju.

Ob odpiranju države navzven se poraja vprašanje, kako se ob pomanjkanju državnega nadzora in vse pogostejših stikih revnih prebivalcev Mjanmara z njihovega zornega kota premožnimi zahodnjaki izogniti seks turizmu, veliki nevarnosti, katere posledice so pred njim na območju jugovzhodne Azije močno občutili že Tajska, Kambodža, Filipini in nekateri deli Indonezije.

Notranjost samostana Shwenandaw
v Mandalayu. Foto: Lili Jazbec.

PRIPOROČENA POT

Čeprav je pot treba začeti na mednarodnem letališču v Yangonu, kjer je edino mogoče vstopiti v Mjanmar brez zapletov, jo je možno nadaljevati tudi v lastni režiji, brez posredovanja agencije. Pot veliko večino obiskovalcev vodi ob rekah Iravadi ali Sittaung proti severu, v osrčje države, kamor se je mogoče odpraviti z avtobusom, vlakom, ali, kar je bolj naravno in predvsem hitreje, z letalom. Poleg ogleda največjega mesta Yangona, kulturne prestolnice Mandalaya in okolice je skoraj zapovedan ogled brezštevilnih templjev v Baganu in svetišča na ugaslem ognjeniku Popa, v nasprotni smeri, na Šanski planoti, se ne sme zaobiti slikovitega jezera Inle. Ta, klasični itinerar predstavlja tudi zapis v nadaljevanju.

Seveda si je pot možno prikrojiti skladno z lastnimi željami in pričakovanji. Če je na razpolago več časa, je mogoče podaljšati obisk posebej privlačnih točk ali se podati v še nekatere druge odročne kraje, nenazadnje se velja odpraviti tudi na brezskrbno poležavanje na kakšno od zdaj turistično še neobleganih plaž ob morju. Mjanmar se v zadnjih letih tudi v turističnem smislu hitro odpira, zato je pričakovati, da bo območij z omejenim turističnim obiskom čedalje manj. Ob tem bo možno vzpostavljati pristne stike s prijaznimi domačini, ki bodo šele z razraščanjem turizma začeli navezovali prve stike s tujci.

1. dan: Yangon

Yangon, do leta 2006 prestolnica države, je največje mjanmarsko mesto z več kot 5 milijoni prebivalcev in njeno najpomembnejše gospodarsko središče. Bogati kolonialna preteklost in sakralna dediščina mu dajeta pridih enega najbolj očarljivih in pristnih velemest v jugovzhodni Aziji. Mesto stoji v vzhodnem delu Iravadijine delte, med rekama Bago in Yangon, kakih 30 km severno od izliva slednje v Martabanski zaliv. Reka Yangon nastane s sotočjem rek Pegu in Myitmaka in je pravzaprav 40 km dolg, za ladijski promet zelo pomemben estuarij ob vzhodnem robu Iravadijine delte. V primerjavi s sosednjimi velikimi mesti jugovzhodne Azije je infrastruktura v Yangunu slabo razvita, je pa v njem največji delež kolonialnih stavb. V mestnem središču in na območju Velikega Yangona so v zadnjih dveh desetletjih zgradili veliko stolpnic, poslovnih in trgovskih zgradb, večina satelitskih naselij, ki obkrožajo mesto, pa ostaja zelo revnih.

Yangon, tako ga je iz Ranguna (angleško *Rangoon*) preimenovala vojaška hunta leta 1989, je razmeroma mlado mesto, čeprav njegovi zametki segajo že v zgodnje 11. stoletje, ko so

ga pod imenom Dagon ustanovili Moni. Sprva je bil skromna ribiška vasica, ki se je razvila okrog pagode Shwedagon. Leta 1755 ga je zavel kralj Alaungpaja iz dinastije Konbaung, ga preimenoval v Yangon in zgradil novo mesto. Ime Yangon pomeni 'Konec preprirov', saj je kralj upal, da se bodo z zavzetjem osrednjega Mjanmara medsebojni nesporazumi končali. Leto zatem je postal tudi pomembno pristaniško mesto, kar se je zgodilo po zavzetju prej vodilnega pristanišča Thanlyin na nasprotnem, levem bregu reke.

V prvi angleško-burmanski vojni (1824–1826) so mesto zavzeli Britanci, vendar so ga po njej vrnilo burmanski administraciji. Leta 1841 ga je močno prizadel uničujoč požar, obnovljenemu mestu pa s tem še ni bilo prizaneseno, saj je bilo ponovno poškodovano v drugi angleško-burmanski vojni leta 1852. Potem, ko so ga Britanci zavzeli skupaj s celotno Spodnjo Burmo, je postalo trgovsko in politično središče Britanske Burme. Takrat so na zemljiščih v Iravadijini delti po načrtu vojaškega inženirja Alexandra Fraserja zgradili novo mesto v obliki mreže. Mestno območje je na vzhodu omejeval potok Pazundaung, na jugu in zahodu pa reka Yangon. Prebivalstvo takratnega Ranguna je hitro naraščalo, prav tako se je krepila njegova trgovska vloga in do leta 1890 so severno od jezera Kandawgyi ('Veliko kraljevsko jezero') in jezera Inya zrastle bogata stanovanjska predmestja. Britanci so postavili bolnišnico (*Rangoon General Hospital*) in ustanovili fakultete, vključno z Rangunsko univerzo (*University of Rangoon*).

Kolonialni Rangun je bil zaradi prostranih parkov in jezer ter mešanice sodobnih stavb in tradicionalnih lesenih hiš znan kot »vrtno mesto Vzhoda«. Največji in najlepši parki so v

okolici pagode Shwedagon. V zgodnjem 20. stoletju je bila njegova stopnja opremljenosti z infrastrukturo in storitvami na stopnji velikih evropskih mest.

Po prvi svetovni vojni je Rangun postal središče gibanja za neodvisnost z levičarskimi študenti na čelu. V drugi svetovni vojni so ga okupirali Japonci in utrpel je veliko škodo. Zavezniki so ga zavzeli maja 1945. Leta 1948 je ob neodvisnosti države postal glavno mesto Burmanske zveze.

Pred drugo svetovno vojno so 55 % prebivalstva (500.000) sestavljali Indijci ter priseljenci iz južne Azije in le tretjino Burmanci. Preostali prebivalci so bili Karenji, Kitajci in Anglo-Burmanci. Po osamosvojitvi se je mesto širilo navzven. Med letoma 1950 in 1980 so nastajala satelitska mesta, kot so Thaketa, Severna in Južna Okkalapa, Hlaingthaya, Shwepyitha in Južni Dagon. Dandanes ima območje Velikega Yangona površino 600 km². Mesto je postalo veliko bolj burmansko, saj so Anglo-Burmanci odšli, južnoazijski priseljenci pa so bili izgnani. Kljub temu sta v mestu še vedno močni kitajska in južnoazijska skupnost.

V času vladanja Ne Vina je prišlo do drastičnega poslabšanja infrastrukture. Po letu 1990 se je mesto odprlo novim naložbam, čemur je v določeni meri sledilo tudi posodabljanje infrastrukture. Postavljenih je bilo šest novih mostov in zgrajenih pet novih pomembnih cest, ki mesto povezujejo z industrijskim zaledjem. Veliko kolonialnih zgradb so žal porušili, na njihovem mestu pa zgradili stolpnice, poslovne stavbe in trgovska središča.

Mesto je bilo v svoji zgodovini pogosto središče velikih protestov. V dvajsetih in tridesetih letih prejšnjega stoletja so se v Yangonu začeli trije nacionalno obarvani protesti, uperjeni proti britanski nadvladi. V njem so potekali tudi veliki protivladni protesti v letih 1974, 1988 in 2007. Protesti leta 1988 so zahtevali veliko žrtev, številne tudi v Yangonu. V žafranasti revoluciji leta 2007 je umrlo več menihov, neoboroženih protestnikov, novinarjev in študentov.

Žafranasta revolucija

Povečanje cen goriva avgusta 2007 je spodbudilo vrsto protivladnih protestov, ki jih je oblastna garnitura ostro zatirala. Iz protestov je nastal organiziran odpor, ki se ga je oprijelo ime žafranasta revolucija. Vodili so ga namreč budistični menihi, odeti v oblačila barve žafrana. Na stotine jih je kljubovalo tako, da so se zatekli pred hišo zagovornice demokracije Aung San Su Či, ki je bila takrat v hišnem priporu, in ji izkazovali spoštovanje. Vlada je proteste zatrla nasilno, z barikadami pri pagodi Shwedagon in številnimi ubitimi menihi septembra 2007. Vojaški napad na neoborožene udeležence žafranaste revolucije so obsodili širom po svetu, kar je imelo za posledico zaostritev gospodarskih sankcij, uperjenih proti mjanmarski vladi.

Udeleženci žafranaste revolucije na yangonski ulici. Foto: flickr.

Rangun oziroma Yangon je bil glavno mesto britanske kolonije in pozneje neodvisne države med letoma 1885 in 2006, ko je vojaška vlada glavno mesto prestavila v središče Mjanmara, v Najpjidav. Maja 2008 je Yangon močno prizadel ciklon Nargis, ki v samem

Stari del Yangona s pagodo Sule v osredju in reko Yangon v ozadju. Foto: Ben Bryant, Shutterstock.

Vsakdanji utrip na yangonski ulici. Foto: Sabina Freljh.

Značilna stanovanjska ulica v Yangonu.
Foto: Brian Holsclaw, flickr.

mestu sicer ni zahteval veliko smrtnih žrtev, zato pa je bilo uničene kar tri četrtine njegove infrastrukture.

Ciklon Nargis

Med 27. aprilom in 3. majem 2008 je nad Bengalskim zalivom in Mjanmarom divjal tropski ciklon Nargis, najpogubnejši tropski ciklon, ki je po letu 1991 prizadel Azijo. Njegovo ime izhaja iz urdujščine in pomeni narcisa, korenine pa ima v perzijskemu imenu Nargess z enakim pomenom.

Preden je Nargis 2. maja dosegel kopno nad Mjanmarom, se je okreplil v uničujoče neurje, z močjo, primerljivo s četrto stopnjo po SSHS lestvici (Saffir-Simpson hurricane scale, slovensko Saffir Simpsonova lestvica hurikanov, po kateri je najvišja peta stopnja). Vetrovi so dosegali hitrost 215 km/h, odkrivali strehe hiš, podirali drevesa in uničevali električno napeljavo. Pometali so po območju Iravadijine delte in tudi

Yangonu. Ciklon je prinesel tudi močno deževje in 3,7 m visok plimski val ter s tem povzročil najhujšo katastrofo v Mjanmaru doslej. Plimski val je po gosto poseljeni Iravadijini delti segel 40 km v notranjost. Pod vodo so bile številne vasi. Naravna nesreča je zahtevala vsaj 146.000 smrtnih žrtev (natančno število ni znano) in tako ali drugače vplivala na življenje približno 2,4 milijona ljudi. Brez strehe nad glavo je ostalo več sto tisoč ljudi. Medmrežna povezava, telefonske in mobilne zveze so bile prekinjene, oblasti so bile primorane zapreti tudi tamkajšnje mednarodno letališče (Bertalanč 2008).

Najprej je režim poročal o nekaj sto žrtvah. Potem so potrdili, da je zaradi poplav in plimskih valov umrlo okrog 90.000 ljudi. Naslednje leto se je izkazalo, da jih je pogrešanih še okrog

Razdejanje po tropskem ciklonu Nargis. Foto: flickr.

56.000, tako da se je število smrtnih žrtev povzpelo na 146.000. Čeprav strokovnjaki trdijo, da je šlo za osmi najhujši ciklon doslej, je možno, da je bil celo pogubnejši, saj natančno število žrtev ni in ne bo nikoli znano, zelo verjetno pa je precej večje, kot je uradno potrjeno. Po najbolj črnogledih ocenah naj bi jih bilo celo milijon. Mjanmarska vlada je zaradi strahu pred političnimi posledicami na neki točki prenehala beležiti in prešteti žrtve.

Posledica naravnega opustošenja v povezavi z nezmožnostjo vlade, da bi pravočasno in ustrezno ukrepala, je bila humanitarna katastrofa, ki bi jo bilo mogoče vsaj omiliti, če že ne preprečiti.

Indijska vlada je namreč mjanmarski vojaški režim že 48 ur preden je neurje doseglo kopno posvarila, da se bliža smrtonosen ciklon, vendar se vladajoče strukture sploh niso odzvale. Ko je ciklon dosegel kopno, so bili ljudje na naravne sile tolikšnih razsežnosti povsem nepripravljeni. Medtem ko je mednarodna skupnost takoj po katastrofi ponudila pomoč, je mjanmarski režim sprva blokiral vizume za humanitarne delavce in celo zavrnil hrano, vodo in druge dobrine, namenjene nujni oskrbi prizadetega prebivalstva. Številni ljudje so umrli za posledicami bolezni, ki so se širile čez poplavno območje.

Sele po nekaj dneh je režim klonil pod zunanjimi in notranjimi pritiski ter omogočil, da je mednarodna blagovna pomoč prišla v državo, še vedno pa je humanitarnim delavcem zavračal izdajo vizumov za vstop v Mjanmar. To je trajalo vse do 29. maja, skoraj mesec dni po divjanju ciklona, kar je povzročilo močno negotodovanje in obtožbe mednarodne skupnosti. Do drugega vala žrtev, katerega so se bali zaradi pomanjkanja osnovnih dobrin in izbruha bolezni, na srečo ni prišlo. Škode naj bi bilo za okrog 10 milijard USD. Nargis je bil prvi tropski ciklon, ki je močnejše prizadel Mjanmar po ciklonu Mala leta 2006. Ta je bil celo nekoliko močnejši, vendar je, ker je obšel najgosteje poseljenimi del države, povzročil občutno manjšo škodo (medmrežje 54).

Yangon ima tropsko monsunsko podnebje z dolgo deževno dobo od maja do oktobra, ko dobi večino padavin, in suho sezono od novembra do aprila, z majhnim kolebanjem temperature prek leta. Istoimenska reka in reka Bago lokalnim prebivalcem omogočata dostop do naselij Dale in Thanlyina na njunih nasprotnih bregovih, trajekti pa ju povezujejo z Iravadijino delto, ki se razprostira na zahodu. Do leta 1990, ko so se izboljšale ceste, je reka omogočala najhitrejšo povezavo do province Ayeyarwady. Vodne poti po Iravadiju do Zgornje Burme so namenjene večinoma turistom.

Središče Yangona je znano po zelenih avenijah ter arhitekturi sloga *fin-de-siecle*. Številne, večinoma štirinadstropne kolonialne zgradbe so žal v slabem stanju, vendar je povpraševanje po njih še vedno zelo veliko. Leta 2012 je mesto izdalo odlok o petdesetletnem moratoriju na podiranje stavb, starejših od 50 let. Iz nekoliko poznejšega obdobja so osemnadstropne stanovanjske hiše, ki za večino meščanov zagotavljajo cenovno razmeroma dostopna stanovanja. Dvigal si investitorji ne morejo privoščiti, ker bi morala biti zaradi njih vseskozi zagotovljena oskrba z električno energijo. Čeprav so bila tovrstna stanovanja zgrajena v zadnjih dvajsetih letih, so v precej slabem stanju. Osem nadstropij imajo zato, ker je do leta 2008 veljal zakon, da morajo imeti vse stavbe nad to višino dvigala. Trenutno to velja za vse stavbe z več kot šestimi nadstropji, kar bo verjetno vplivalo na razmah takšnih stavb v prihodnosti. Yangon nima nebotičnikov. Višjih je le nekaj hotelov in poslovnih stavb v središču mesta. Starejša satelitska mesta so pozidana z eno- do dvonadstropnimi hišami, ki imajo dostop do elektrike, novejša satelitska mesta pa so bolj ali manj barakarska naselja z mrežno urbanistično zasnovo. Ne ena ne druga nimajo skoraj nobenih komunalnih storitev.

Yangon ima zelo svojstven utrip. Predvsem zvečer je zelo priljubljeno pitje čaja v nešteti čajnicah. V sušni dobi v mestu potekajo številni pagoda festivali, ki jih obiše na tisoče romarjev iz vse države.

Betelovi listi

Pri pohajkovanju po yangonskih ulicah boste zagotovo naleteli na množico nič kaj privlačnih krvavordečih madežev na pločnikih. To so ostanki žvečenja betelovih listov, ki je v Mjanmaru zelo priljubljeno in razširjeno.

Betel (Piper betle), izvorno iz južne in jugovzhodne Azije, je vzpenjavka iz družine poprovc (Piperaceae), ki jo sestavlja kar 360 različnih vrst cvetočih rastlin, med katerimi je najbolj znan poprovec. Vednozelena rastlina ima značilne srčasto oblikovane liste in belo socvetje. Potrebuje dobro namočene, s hranili bogate prsti in kot vzpenjavka oporo ter senco višjih dreves. V ugodnih razmerah v treh do šestih mesecih zraste 180 cm visoko. Listi so godni za nabiranje že po letu rasti.

Betelov list, ki ga žvečijo v južni in jugovzhodni Aziji ter na Novi Gvineji, sprošča snovi, ki delujejo stimulatивно. Domačini v betelove liste zavijejo orešček areko, ki zraste na palmi areki, belkast kalcijev hidroksid in včasih še tobak.

Palma areka (Areca catechu) z značilnim tan-

Priprava betelovih listov za žvečenje. Foto: Sabina Frelih.

Nočni pogled na osvetljeno pagodo
Shwedagon. Foto: Sabina Freljeh.

Prefinjena tekstura pagode Shwedagon.
Foto: Jason Eppink, flickr.

kim deblom, ki jo imenujejo tudi betelova palma, spada v družino palmovk (*Arecaceae*). V naravnem okolju zraste do 30 m visoko. Obrodi jajčasto oblikovane, do 5 cm velike oranžnordeče orehe, v katerih je seme v mehkem ovoju, ki vsebuje barvilo.

Ti oreški in tobak poleg ostalih snovi vsebujejo še tanin in nikotin, zato žvečenje betelovih listov primerjajo s pitjem kave. Žvečenje pripravka sprošča snovi, ki na telo delujejo kot poživilo. Žvečenje tudi značilno rdeče obarva slino, osvežuje dah in po mnenju mnogih deluje kot dober afrodiziak. Uživalci obarvano slino vseprek pljuvajo na tla, ki so marsikje, zlasti pa v bližini stojnic, kjer postrežejo z betelovimi listi, rdečkasto obarvana. Pogosto žvečenje lahko negativno vpliva na zdravje, saj uničuje zobne dlesni in lahko povzroči nastanek raka ustne votline.

Leta 1995 so mestne oblasti v Yangonu žvečenje betelovih listov prepovedale, da bi ceste očistile rdečih madežev, vendar se je ukrep izkazal za povsem neuspešnega.

Pagoda Shwedagon (*Shwedagon Paya*; Paya pomeni 'pagoda'), imenovana tudi Zlata pagoda ali Pagoda velikega Dagona, je 99 m (z anteno na vrhu pa kar 112,17 m) visok budistični tempelj na griču Singuttara zahodno od jezera Kandawgyi. S svojo za Yangon izjemno višino in vpijočo zlato barvo močno zaznamuje mestno veduto. Je najbolj sveta budistična pagoda v Mjanmaru in naj bi gostila relikvije kar štirih preteklih Bud. Med 6. in 10. stoletjem naj bi jo zgradili Moni.

Po legendi naj bi nastala že pred 2600 leti in naj bi bila tako najstarejša budistična stupa na svetu. Brata, trgovca, ki sta potovala z območja sedanjega Afganistana, sta srečala Siddhartha Gautamo Budo, ki jima je poklonil osem svojih las. Potovala sta naprej v Mjanmar, da bi poiskala primerno lokacijo za gradnjo pagode. Kralj Okalapa jima je pomagal najti prostor na svetem griču Singuttara, kjer so bile relikvije drugih Bud pred Gautamo. Darilo je najprej obdal z zlatim templjem, nato s srebrnim, kositrovim, bakrenim, železnim, marmornatim in na koncu z opečnatim. Spomenik darilu, ki naj bi ga postavil Okalapa, še vedno velja tako za srce Yangona kot celotnega Mjanmara.

2. dan: Yangon – Pyay – Bagan

Cesta, ki nas iz Yangona pripelje v starodavno mesto Bagan, sledi desnemu bregu reke Iravadi in se severno od Magwaya vije med ljubkimi griči in dolinami. Najzanimivejša točka na poti je mesto Pyay, ki je bilo pomembno trgovsko središče že v času Paganskega cesarstva. V bližini so razvaline nekdanjega pjujevskega glavnega mesta Thayekhittaya ('Čudovito mesto'), ki naj bi ga v 5. stoletju pred našim štetjem pod vodstvom kralja Dutabaunga zgradili velikani in druga nadnaravna bitja. Iz Pyaya se odcepi cesta proti pristaniškemu mestu Thandwe in plaži Ngapali.

Bagan, ki je s svojimi tisočeri templji ena največjih arheološko-arhitekturnih znamenitosti Azije, leži ob okljuku reke Iravadi v Zgornji Burmi, v provinci Mandalay. Ima precej sušno podnebje, saj je v padavinski senci Arakanskega gorovja. Med prebivalci Mjanmara velja nepisano pravilo, da vsak pravi Mjanmarčan vsaj enkrat v življenju obiše Bagan.

Odlično izhodišče za ogled območja templjev, ki ga po možnosti opravimo s kolesi, je kraj Nyaung U v neposredni bližini Bagana. V Nyaung Uju so številne restavracije in cenovno ugodni hoteli. Južno od njega je Stari Bagan, še južneje pa Novi Bagan, v katerega

Razkošen pogled z vrha ene od baganskih pagod. Foto: Shutterstock.

Jutranji preleti tempeljskega območja v Baganu z baloni. Foto: Shutterstock.

Pogled z balona na tempelj Dhammayangyi v ospredju, druge tempelje in reko Iravadi v ozadju. Foto: Shutterstock.

Jutranja idila med templji v Baganu. Foto: Guillén Pérez, flickr.

Eden najznamenitejših baganskih templjev je pagoda Shwezigon. Foto: Lili Jazbec.

so prisilno preselili prebivalce Starega Bagana. Območje pagod se razprostira čez vse tri kraje. Izjemno doživetje je dočakati sončni zahod ali vzhod na vrhu ali terasi katere izmed številnih pagod ali njenih razvalin. Zelo priljubljeni so jutranji preleti območja z baloni, s katerih se ponujajo prekrasni panoramski pogledi prek prostranega tempeljskega območja.

Bagan je bil ustanovljen v 9. stoletju kot ena izmed pjujevskih mestnih držav. Izraz Bagan v burmansčini pomeni 'Vas Pjujev', v jeziku pali pa nekako kot 'Mesto, ki potepta sovražnike'. Lahko bi pomenil tudi 'Žgoča zemlja', kar naj bi se nanašalo na tamkajšnje sušno podnebje. Od 9. do 13. stoletja je bil Bagan središče Paganskega cesarstva, prvega, ki je združilo glavnino ozemlja, ki sestavlja sodobni Mjanmar. V obdobju viška tega cesarstva med 11. in 13. stoletjem so na 104 km² velikem območju zgradili več kot 10.000 pagod in samostanov. Bagan je postal tudi središče za verske in sekularne študije, zato je močno privlačil tudi menihe in študente iz daljnih dežel, kot so Indija, Cejlon in Kmersko cesarstvo na ozemlju sodobne Kambodže. Bolj ali manj ohranjene razvaline kakih 2200 od njegovih nekdanjih pagod lahko občudujemo še dandanes. Baganska arheološka cona je edinstvena in nedvomno glavna turistična privlačnost v državi, primerljiva s kamboškimi Angkor Vatom.

Kulturo Bagana je določala vera, ki pa ni bila ortodoksna. Nadaljevala je verske trende iz obdobja Pjujev, v katerem je teravadski budizem sobival z mahajanskim in tantričnim budizmom, različnimi hindujskimi šolami ter animistično tradicijo natov.

Pagansko cesarstvo je propadlo zaradi vdorov Mongolov. Mesto, ki je po ocenah nekdanj imelo od 50.000 do 200.000 prebivalcev, se je preobrazilo v majhen kraj in ni nikoli več imelo pomembnejše vloge. Do 15. stoletja je še obstajalo kot nepomembna naselbina, od takrat dalje je le še romarski kraj, za kar gre zasluga versko še vedno pomembnim templjem Ananda Pahto, Shwezigon, Sulamani, Htilominlo in Dhammayazika. Ostali templji so bili pozabljeni in prepuščeni propadanju. V obdobju dinastije Konbaung (1752–1885) so mnoge sistematično obnavljali, vendar pri tem z obstoječo kulturno dediščino niso vedno ustrezno ravnali, tako da so marsikje prekrili ali celo uničili dragocene freske.

Bagan pa ni poseben le zaradi množice templjev, ampak tudi zaradi njihove izjemne arhitekture. Delimo jih v pagode ali stupe in votle templeje. V stupah je ponavadi kripta. Njihova oblika se je razvila iz stup na jugovzhodu Indije in Cejlonu oziroma Šrilanki. Baganske pagode so bile mlajšim burmanskim stupam vzor v smislu simbolike, oblike, skladnosti, gradbenih tehnik in uporabljenih materialov. Oblika se je vseskozi razvijala in postopoma spreminjala. Najmlajši templji so sestavljeni iz štirih pravokotnih teras, ki so podlaga, pogosto z galerijo terakotnih ploščic, ki predstavljajo budistične zgodbe, tako imenovane *jatake*. To so indijske literarne zgodbe o prejšnjih rojstvih in življenjih Bude, tako v živalski kot človeški obliki, vsaka od njih pa izpostavlja določeno vrlino. Pagode se zaključijo s tako imenovanim dežnikom. Votli templji so namenjeni meditiranju, čaščenju Bude in drugim budističnim ritualom. Glede na število vhodov razlikujemo starejše enostranske in mlajše štiristranske templeje. Njihova glavna značilnost so koničasti loki in obokane sobe. V paganskem obdobju so templji postali večji in bogatejši. Njihove glavne inovacije iz tega časa so izjemni oboki (zanimivo je, da jih je veliko »preživel« močan potres leta 1975) in peterokotna tlorisna zasnova.

Najbolj ohranjeni, občudovani in obiskani sta pagoda Shwezigon in tempelj Ananda

Pahto. Zlata Shwezigon pagoda v Nyaung Uju je prototip burmanskih pagod. S številnimi manjšimi templji obkrožena pagoda okrogle oblike je v celoti pozlačena. Zgrajena je bila za časa vladarja Anavrate in dokončana v 12. stoletju. V pagodi naj bi bila kost in zob Gautame Bude. Tempelj Ananda Pahto je eden od štirih povsem ohranjenih templjev v Baganu in je prav tako iz 12. stoletja. Zasnovan je v obliki križa. Številne stopnice vodijo do majhne pagode na vrhu, pokrite s tako imenovanim okrasnim dežnikom, ki mu pravijo *hti*. Ta okras najdemo pri skoraj vseh mjanmarskih pagodah. Impresiven tempelj velja za pravicato zakladnico dragih in poldragih kamnov, zato se ga je oprijel vzdevek »Mjanmarska Westminsterška palača«.

Bagan je lociran v aktivni potresni coni. V letih 1904–1974 so na tem območju zaznali približno 400 potresov, ki so pogosto prizadeli tudi templje. V devetdesetih letih prejšnjega stoletja so številne med njimi restavrirali, saj so želeli Bagan predstaviti kot pomembno turistično destinacijo. Tudi te prenove so bile deležne številnih kritik zaradi neupoštevanja prvotnih arhitekturnih slogov in uporabe sodobnih materialov, pa tudi nepremišljene umestitve golf igrišča.

Večina od 300.000 tujih turistov, ki so se v Mjanmar podali leta 2011, je obiskala tudi Bagan. Če se bo rast turističnega obiska še vnaprej skokovito povečevala, bodo v njem primorani razširiti in posodobiti za zdaj sila skromno turistično infrastrukturo. Lokalno prebivalstvo se že zdaj ukvarja večinoma s turizmom. Do nedavnega je bilo v Starem Baganu le še nekaj prebivalcev, vendar je turistični razvoj po letu 1990 privabil številne nove, ki pa se naseljujejo predvsem v Novem Baganu ali Nyaung Uju. Večina priseljencev je Burmancev.

V bližini Bagana je ogleda vredna slikovita vasica Myinkaba. V njej so povsod, kamorkoli se ozremo, ogromne skladownice bambusa. Iz bambusa pletejo nekakšne ponjave, s katerimi so prekrite zidovi hiš po vsem Mjanmaru. Delajo jih tako, da bambus najprej razdelijo v pramene, ki jih zatem spretno stkejo v velike kvadratne ponjave.

3. dan: Bagan – ognjenik Popa

Na poti do gore Popa (*puppa taung*), ki se strmo vzpenja 50 km jugovzhodno od Bagana, lahko občudujemo plantaže palmirskih palm (*Borassus flabellifer*). Deblo drevesa, ki doseže 30 m, živi pa več kot 100 let, je nekoliko podobno kokosovi palmi. Sadež je od zunaj črne barve, znotraj pa bel, sladek in želatinast, podoben ličiju. Uporabljajo vse dele palme, od sadeža, listov do debla, priljubljena je tudi kot okrasna rastlina.

Gora Popa, 1518 m visok ugasel ognjenik, se pne v skrajnem severnem delu Pegujskega hribovja, ki razdvaja dolini rek Iravadi in Sittaung. Vsebuje tudi 1600 m široko in 850 m globoko kaldero. Ime Popa naj bi izhajalo iz sanskrske oziroma palijske besede *puppa* v pomenu 'roža'. Iz doline reke Iravadi jo je v lepem vremenu mogoče videti z razdalje 60 km, z njenega vrha se na vse strani odpirajo izjemni razgledi. Najbolj znana je po slikovitem budističnem samostanu Taung Kalat vrh stranske vzpetine, ki je pravzaprav 737 m visoka vulkanska žrelina (navpično cevasto intruzivno telo, nastalo v žrelu ognjenika) in pomembno romarsko središče.

Gora Popa s svetiščem Taung Kalat na vrhu. Foto: Ed Brambley, flickr.

Čeprav se gora Popa pne na sušnem območju, je na njej več kot 200 izvirov in potokov, zelo rodovitna prst, nastala iz vulkanskega pepela, pa omogoča bujno rast raznovrstnemu drevju in drugim rastlinam. Posebno bogat je zeliščni sloj, zato je vzpetina nekakšna oaza v sicer prevladujoči grmičasti pokrajini. Tu srečamo številne opice makake, ki so postali pravcata turistična atrakcija. Zdaj je celotno območje zavarovano kot naravni park.

Z nastankom gore je povezanih več legend. Po eni od njih naj bi gora zrastle iz zemlje ob velikem potresu leta 442 pred našim štetjem. Druga legenda pripoveduje o dveh natih (duhovih), bratu in sestri Mahagiri ('Velika gora') iz kraljestva Tagaung v zgornjem toku reke Iravadi. Na gori sta našla zatočišče pred paganskim kraljem Tinligjaungom (344–387). Tretja govori o velikanki Me Vuni ali Popi Medav ('Gospa Pope'), ki je živelna na gori in se hranila z rožami. Zaljubila se je v Bjata, ki je na Popi nabiral rože za paganskega vladarja Anavrato. Ker Bjat ni upošteval Anavratove prepovedi ljubezenske zveze, ga je dal kralj ubiti, njune sinove pa je velel odpeljati v kraljevo palačo. Me Vuna je zlomljenega srca umrla in tako kot Bjat postala nat. Njuni sinovi so postali junaki, vendar so jih pozneje prav tako ubili, saj niso želeli sodelovati pri gradnji pagode Taungbyone blizu Mandalaya. Tudi oni so postali nati, vendar so ostali v Taungbyoneju.

Svetišče Taung Kalat predstavlja 37 mahagiri duhov ali natov, med katerimi tu dejansko domuje le štirje. Ker pa so vsi štirje najmočnejši nati, je svetišče najpomembnejše mjanmarsko središče čaščenja natov. Imenujejo ga tudi burmanski Olimp. Do samostana vodi 777 stopnic. Kipi natov so ob vznožju svetišča.

Nati in festival Nat pve

Nati imajo človeške lastnosti, želje in potrebe.

Med festivalom Nat pve, ko se ljudje pomirijo z njimi, neke vrste šamani ali nat kadavi plešejo in v transu utelesijo natov duh. Poklic nat kadav se je nekoč podedoval in se prenašal z matere na hčer (do leta 1980 so bili nat kadavi le redki moški, od takrat pa ples pogosto izvajajo moški transvestiti in transeksualne ženske). Za obredno vzdušje je zelo pomembna nat pve glasba, ki jo izvaja orkester, sestavljen iz tradicionalnega pihala hne, gongov (kvi waing) in bobnov (pat waing), tem pa so lahko dodani burmanska harfa (saung gaung) in burmanski ksilofon (patala) ali klavir in violina, ki sta bila uvedena v kolonialnem obdobju. Glasba številne prisotne zaziba v trans. Ljudje prihajajo na festival nat pve od blizu in daleč, da se opijajo s palmovim vinom in divje plešejo ob spreminjajočih se ritmu, melodiji in tempu glasbe, ki jo izvaja tradicionalni mjanmarski ljudski orkester, imenovan hsaing waing (med mreže 3 in med mreže 101).

Čaščenje natov v svetišču Taung Kalat na gori Popa. Foto: Adriano Farina, flickr.

Ognjenik Popa vsako leto obiščejo številni romarji, ki jih je še posebej veliko ob festivalih polne lune maja ali junija in novembra ali decembra. Bližnji prebivalci se odpravijo na skupna pohoda decembra in aprila, ko z večdnevним festivalom *Thingyan* praznujejo novo leto. Pred vladavino Anavrata so tu žrtvovali na stotine živali. Po burmanskem praznovanju

na poti na ognjenik nihče ne sme nositi oblačil rdeče, črne ali zelene barve ter s seboj prinašati svinjine, ker s tem lahko užali nate (medmrežje 29).

4. dan: ognjenik Popa – Mandalay

Pot od ognjenika Popa do Mandalaya vodi ob riževih poljih ter nasadih arašidov in čilija. Iz Bagana se lahko v Mandalay podamo tudi z ladjo po reki Iravadi.

Mandalay, poslednja cesarska prestolnica in drugo največje mjanmarsko mesto z 1.226.000 prebivalci, stoji na levem, vzhodnem bregu reke Iravadi. Je gospodarsko središče Zgornje Burme in velja za središče burmanske kulture. Etnično sestavo mestnega prebivalstva je dodobra preoblikoval nenehen dotok kitajskih priseljencev v zadnjih dvajsetih letih, večinoma z območja Junana. Ta okoliščina je vplivala tudi na povečanje blagovne izmenjave s Kitajsko. Kljub nedavnemu vzponu Najppidava ostaja Mandalay glavno trgovsko, izobraževalno in zdravstveno središče Zgornje Burme.

Naselje je dobilo ime po bližnjem Mandalayskem griču, katerega poimenovanje še ni zadovoljivo pojasnjeno. Najverjetneje izhaja iz enega od naslednjih palijskih korenskih izrazov: *mandala* v pomenu 'krožne ravnine', *mandare* v pomenu 'srečna zemlja' ali *Mandara*, gora iz hindujske mitologije. Ob ustanovitvi leta 1857 se je najprej imenovalo Yadanabon, kar pomeni 'Mesto, polno draguljev'. Ustanovil ga je vladar Mindon, da bi izpolnil prerokbo o ustanovitvi budistične metropole ob 2400. obletnici budizma.

Utrip ene od prometnih cest v Mandalayu. Foto: Lili Jazbec.

Novo mesto je nastalo na površini 55 km² in je bilo omejeno s štirimi rekami. Osnovni tloris je bil sestavljen iz 144 kvadratnih blokov okrog vladarjeve palače. To so zgradili iz delov prejšnje palače Amarapure, ki so jih na novo lokacijo prenesli s sloni. Območje je obkrožalo obzidje z obrambnim jarkom. Ob obzidju, ki je imelo troje vrat in pet mostov za prečkanje jarka, so stali majhni stolpiči z zlatimi konicami v obliki stražarjev. V naslednjih 26-ih letih je bil Mandalay poslednja burmanska prestolnica, preden so takratno Burmo zavzeli Britanci in leta 1885 glavno mesto preselili v Yangon.

V obdobju kolonializma so Britanci Mandalay videli predvsem kot trgovsko središče, vendar je ostal tudi središče burmanske kulture in budističnega izobraževanja. Takrat je bilo v mestu več protibritanskih protestov. V letih 1904–1905 je Mandalay prizadela kuga in število prebivalcev se je zmanjšalo za tretjino. Med drugo svetovno vojno so leta 1942 veliko škodo povzročila japonska bombardiranja. V času japonske okupacije (1942–1945) je bilo v vladarski palači skladišče japonskih rezerv, zato so jo zavezniška letala bombardirala in do tal porušila. Ob koncu prejšnjega stoletja so zgradili njeno repliko. Od neodvisnosti Burme oziroma Mjanmara pa do devetdesetih let je bil Mandalay spet vodilno izobraževalno središče, saj je na tamkajšnji univerzi študirala večina študentov z območja Zgornje Burme.

Mesto stoji na območju tektonsko aktivnega Sagainskega preloma med Sundsko in Burmansko litosfersko mikroploščo. Od osemdesetih let prejšnjega stoletja so na videz mesta in sestavo njegovega prebivalstva občutno vplivali potresi. Pred tem so bile za Mandalay značilne nizke hiše in prašne ceste s številnimi kolesarji. Potresi so povzročili, da so nastale velike zaplate praznih zemljišč, ki so jih pokupili Kitajci, priseljenci z Junana. V devetdesetih letih prejšnjega stoletja se jih je priselilo od 250.000 do 300.000, tako da je zdaj njihov delež v celotnem prebivalstvu že med 30 in 40 %. Čeprav se Mjanmarci pritožujejo, da mesto izgublja svoj šarm in postaja kitajski satelit, je navzočnost Kitajcev pripomogla h gospodarski revitalizaciji mestnega središča, ki je zdaj na novo pozidano s stanovanjskimi bloki, poslovnimi stavbami, hoteli in blagovnicami. To Mandalayu vrača vlogo pomembnega središča, ki povezuje Zgornjo in Spodnjo Burmo ter, gledano širše, Kitajsko in Indijo. V mestu cvetijo tradicionalna industrija, predvsem tkanje svile in preprog, obdelava žada, dragih kamnov in lesa, izdelava marmornatih in bronastih kipcev Bude ter obdelava zlatih in srebrnih lističev. Veliko dolgoletnih meščanov se je preselilo v mestno okolico, tako da zdaj mandalaysko suburbanizirano območje sega že do Amarapure na jugu.

Mandalay ima skoraj enako dolga vlažno in sušno obdobje, pri čemer so med toplo in hladno polovico leta občutne temperaturne razlike. Najhladneje je januarja, ko je povprečna temperatura 21° C, najtopleje pa aprila s povprečno temperaturo 31° C. Najvišja dnevna temperatura pogosto preseže 35° C.

V Mandalayu je več kot 700 pagod. Ob vznožju Mandalayskega griča je v pagodi Kuthodaw uradna svetovna budistična biblija, znana kot največja knjiga na svetu. Pagoda je bila zgrajena v času vladanja Mindona sredi 19. stoletja. Visoka je 57 m in je narejena po vzoru pagode Shwezigon v Nyaung Uju pri Baganu. Na 729 kamnitih ploščah (*kyauksa gu*) je zapisan celoten palijski teravadski budistični kanon *Tipitaka* (zbirka prvih besedil v palijskem jeziku, ki je temelj teravadskega budizma). Vsaka kamnita plošča ima svojo stupo (medmrežje 22). Zelo znana je tudi pagoda Mahamuni jugozahodno od Mandalaya, ki je pomembno

Mandalayske pagode – Kuthodaw. Foto: Sabina Frelih.

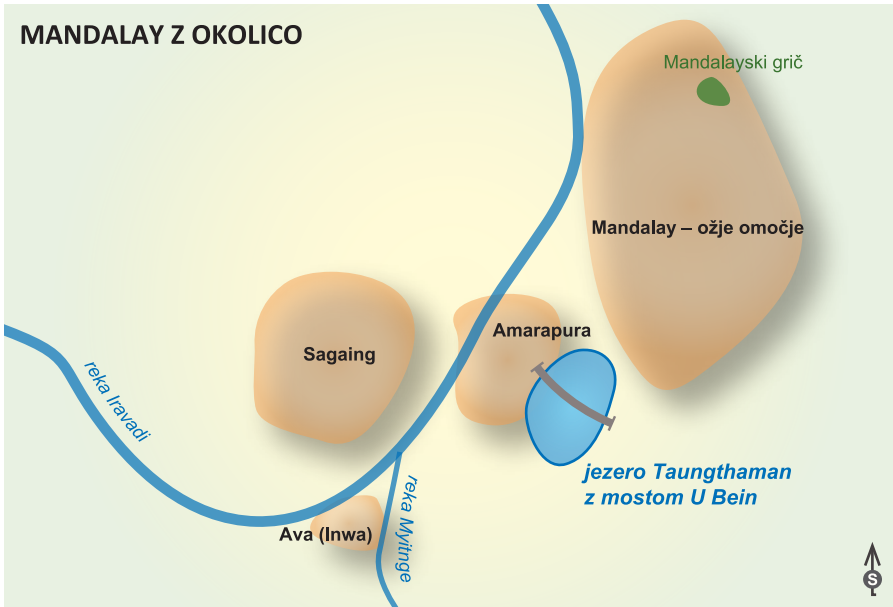
Mandalayske pagode – Mahamuni. Foto: Paul Arpa, flickr.

Mandalayske pagode – Sandamuni. Foto: Shutterstock.

Mandalayske pagode – Hsinbyume ali Myatheindan. Foto: Tappasan Phurisamrit, Shutterstock.

romarsko središče. V njej je zelo čaščen in cenjen kip Bude Mahamuni, kar pomeni 'Veliki modrec'. Starodavna tradicija omenja le pet upodobitev Bud, ki so bile narejene za časa njegovega življenja. Dve sta v Indiji, dve v raju, peta pa je upodobitev Mahamuni. Nastala naj bi po obisku Bude v Arakanu, kjer je tamkajšnji kralj dal narediti kip, Buda pa je dihnil vanj in s tem vanj vdahnil samega sebe (medmrežje 25).

On the Road to Mandalay (medmrežje 102)

*By the old Moulmein Pagoda, lookin' lazy at the sea,
There's a Burma girl a-settin', and I know she thinks of me
For the wind is in the palm-trees, and the Temple-bells they say
"Come you back, you British soldier, come you back to Mandalay."
Come you back to Mandalay, where the old Flotilla lay
Can't you 'ear their paddles chunkin' from Rangoon to Mandalay
On the road to Mandalay, where the flying-fishes play
An' the dawn comes up like thunder outer China 'cross the Bay.
.../*

*Ship me somewhere East of Suez, where the best is like the worst
Where there aren't no Ten Commandments an' a man can raise a thirst
For the Temple-bells are callin', an' it's there that I would be
By the old Moulmein Pagoda, lookin' lazy at the sea
On the road to Mandalay, where the old Flotilla lay
With our sick beneath the awnings when we went to Mandalay
O the road to Mandalay, where the flyin'-fishes play
An' the dawn comes up like thunder outer China 'cross the Bay.*

Tako angleški književnik Rudyard Kipling (1865–1936), ki se je rodil v Indiji, v svoji pesmi iz leta 1892, izšla je v pesniški zbirki Barrack-Room Ballads (Balade iz vojašnice), izraža nostalgijo britanskega vojaka po Mandalayu in burmanskim dekletih, potem ko je bil iz Burme premeščen v Anglijo.

5. dan: Mandalay – Amarapura – Ava – Sagaing – Mandalay

Pred Mandalayem je bila prestolnica Burme Amarapura, ki je zdaj njegov sestavni del. Na zahodu meji na reko Iravadi, na severu na mestni predel Chanmyathazi, na jugu pa na staro glavno mesto Ava (Inwa). Prestolnica je bila dvakrat, obakrat v obdobju dinastije Konbaung (1783–1821 in 1842–1859), dokler je ni v tej vlogi nasledil Mandalay. V sodobnosti je znana po vезenju svile in bombaža ter obdelavi brona. Turisti jo največkrat obiščejo med enodnevnim izletom po okolici Mandalaya. Ime Amarapura v jeziku pali pomeni 'Mesto nesmrtnosti'. Potem, ko jo je leta 1783 ustanovil vladar Bodavpaja, je postala središče budističnih reform in verskega učenja. Bodavpajin vnuk Bagjidava je leta 1821 prestolnico spet prestavil v Avo, njegov naslednik pa jo je leta 1842 prenesel nazaj v Amarapuro. Ko je vladar Mindon ustanavljal Mandalay, je pri gradnji novega mesta uporabil večino materiala iz Amarapure, vključno s kraljevo palačo.

Vzhodno od Amarapure je znameniti most U Bein. 1,2 kilometra dolg tikov most je najdaljša tovrstna konstrukcija na svetu. Povezuje zahodno in vzhodno obalo jezera Taungthaman. Zgradili so ga leta 1850 na tradicionalen način, poimenovan pa je po županu, ki ga je dal zgraditi. Zgrajen je iz lesa nekdanje kraljeve palače v Avi in ima 1086 stebrov, zabitih v jezersko dno. Zaradi poplav in gojenja rib, kar je onemogočilo pretok vode, je deloma poškodovan, vendar ga nameravajo obnoviti. Lokalni prebivalci ga še vedno zelo radi uporabljajo za prehod z ene strani jezera na drugo. Posebno obljuden je julija in avgusta, ko je gladina jezera najvišja.

Južno od Amarapure je mesto Ava (tudi Inwa), ki je bilo s prekinitvami burmanska prestolnica več kot 400 let, pri čemer mu pripada tudi najdaljše neprekinjeno obdobje načelovanja med vsemi burmanskimi glavnimi mesti. Leta 1364 ga je na (takratnem) otoku med rekama Iravadi in Myitnge ustanovil šanski princ Tadominfja. Ime Ava pomeni 'Ustje jezera'. Mesto je bilo večkrat porušeno in na novo zgrajeno, po uničujočem potresu leta 1839 pa je ostalo povsem zapuščeno. Na mestnem območju je ostalo le malo ostankov, na njihovem mestu so nastale vasi z idiličnim podeželskim vzdušjem (medmrežje 19).

Tamkajšnja posebno znana turistična znamenitost je samostan Bagaya (*Bagaya Kyaung*) iz tikovega lesa, zgrajen v 16. stoletju. V času vladanja Bagjidave je bil ob velikem požaru leta 1821 skorajda povsem uničen. Leta 1992 so ga ob finančni pomoči mjanmarske vlade rekonstruirali z veliko mero posluha za ohranjanje arhitekturnega izročila. Ta čudoviti samostan stoji sredi riževih polj, senco mu nudijo palme, bananovci in zeleno grmičevje. Okrašen je z izredno lepimi rezbarijami, cvetličnimi arabeskami, lepo oblikovanimi figurami, reliefi ptičev in drugih živali ter majhnimi stebriči. Vsi ti okraski so originalna umetniška dela iz obdobja prestolnice Ave (medmrežje 7).

Na drugem, desnem bregu reke Iravadi je mesto Sagaing, ki velja za duhovno središče

Detajl mostu U Bein iz tikovine. Foto:
Joachim Wendler, Shutterstock.

Most med nizkim vodostajem ... Foto: Sabina Freljih.

... in most med visokim vodostajem gladine jezera. Foto: Peter Kumer.

Samostan Bagaya iz tikovine v nekdanji prestolnici Ava. Foto: Lili Jazbec.

Gričevnati Sagaing z brezštevlnimi pagodami. Foto: Sabina Freljh.

Mjanmara. Ima 70.000 prebivalcev in je del somestja Mandalaya. Navzven deluje kot gričevnato območje, iz katerega kukajo številni budistični samostani. Sagaing je bil središče istoimenskega kraljestva (1315–1364), enega manjših, ki so nastala po propadu paganske dinastije. Za časa prestolnice v Avi je bil fevd princev, krajši čas med vladanjem Naungdavgjija pa je bil celo državna prestolnica. Med protesti leta 1988 je tu izgubilo življenje kakih 300 civilistov.

Thanaka

*Edinstveno doživetje je postanek v kateri izmed vasic ob reki Iravadi, kjer te otroci, še vedno nevajeni belcev, sprejmejo s širokimi nasmeški, dekleta pa te po licih z veseljem namažejo s posebnim mazilom, imenovanim thanaka. To je za mjanmarsko kulturo značilna rumenkastobela krema, narejena iz zdrobljenega lubja. Krema ali prah thanaka kožo žensk in otrok varuje pred soncem in je hkrati lepotilno sredstvo. Naredijo jo tako, da na okroglem kamnu, imenovanem kyauk pyin, ki ima ob robu kanalček za odtekanje vode, lubje lokalnih vrst dreves zmešajo z majhno količino vode. Thanako lahko delajo tudi iz lesa ali korenin katerega izmed za to primernih vrst dreves, ki rastejo v osrednjem Mjanmaru, najpogosteje iz drevesa thanaka (*Murraya spp.*). Drevo thanaka je trajnica. Za tovrstno uporabo mora biti dovolj zrelo, staro torej vsaj 35 let. Pismeni dokazi o uporabi thanake segajo v 14. stoletje.*

Thanaka na licih in čelu mladega radovedneža. Foto: Lili Jazbec.

6. dan: Mandalay – Heho – Pindaya – jezero Inle

Če želimo iz Mandalaya do jezera Inle potovati z letalom, je jezeru najbližje približno uro oddaljeno letališče v kraju Heho. Med njim in jezerom stoji čudovit samostan Shwe Yan Pyay (medmrežje 39). Severozahodno od letališča Heho se mimo mesta Kalaw, znanega izhodišča za trekning poti po Šanski planoti, zapeljemo do mesta Pindaya. Če imate na razpolago več časa, za pot od Mandalaya do jezera Inle zelo priporočamo enajsturno vožnjo z dih jemajočo panoramsko železnico, ki vas pripelje do Hsipawa, nekoliko bolj umirjenega izhodišča za trekinge, od tu pa je do jezera Inle treba najeti taksi.

Pindaya je mesto v državi Shan, znano po kraških jamah, ki so pomembno romarsko središče, saj so v njih tisoči Budovih kipov, ki jih verniki častijo že stoletja. V apnenčastem hrbtu, ki poteka od severa proti jugu, so se izoblikovale tri jame, vendar je za obiskovalce odprta le najjužnejša med njimi. Dolga je 150 m, v njej pa je na ogled več kot 8000 kipov Bude in drugih budističnih simbolov. Čeprav jih je večina iz poznega 18. in z začetka 19. stoletja, ljudje v jame še vedno prinašajo nove in nove kipe. Nikjer drugje v Mjanmaru ni slogovno tako raznovrstne ikonografije, najsi gre za Budove kipe ali njihovo spremljajoče okrasje. Približno 70 podob pripada posebnemu slogu s konca 18. stoletja, imenovanem *bhisakkaguru*. Izhajal naj bi iz tradicije mahajanskega budizma. Upodobitve las, nosu, ušes

Zunanji del svetišča v Pindayi. Foto: Lili Jazbec.

in oblek so popolnoma drugačne od drugih v Mjanmaru zastopanih umetniških slogov. Značilna prvina podob v slogu bhisakkaguru je seme v dvignjeni desni dlani.

Po eni od legend naj bi se pot s konca jame nadaljevala do starega mesta Bagan. Po drugi naj bi sedem princes, ki so se kopale v jezeru, ugrabil ogromen pajek in jih zadrževal v jami. Rešil jih je princ Kumabaja. Pred nedavnim sta bila kipa pajka ter princa z lokom in puščico dodana k vhodu v pokrito stopnišče, ki vodi do jame.

Ob vhodu v jamo je 15 m visoka pagoda Shwe U Min ("Zlata jama") z velikim, 654 kg težkim bronastim zvonom. Vhod v jamo so z eksplozivom povečali leta 1925, s čimer so zelo verjetno uničili veliko dragocenih podob in epigrafov. Postavili so tudi jekleno konstrukcijo, ki lahko sprejme veliko število romarjev. Donatorji kipov in podob so pripadniki različnih veroizpovedi, poleg teravadskih budistov so med njimi tudi hinduisti, konfucijanci, taoisti in celo muslimani. Ob restavriranju so nekatere podobe premestili v bližnji samostan, ki pa je bil v bombnem napadu med drugo svetovno vojno povsem uničen (medmrežje 32).

V bližini je zanimivo obiskati katero od številnih delavnic z ročno izdelanimi dežniki. V Mjanmaru vidimo dežnike vsepovsod. Nosijo jih tako menihi kot turisti in drugi Mjanmarčani za zaščito pred soncem, majhne lične dežnike pa prilagajo tudi kipom Bude in natov ter s tem prosijo za njihovo zaščito pred soncem, ki simbolizira trpljenje. Dežniki so lahko nasezadnje tudi priročno zavetje mladih parov pred neželenimi pogledi.

V delavnicah opazujemo, kako izdelujejo papirnate dežnike, ki veljajo za značilen mjanmarski turistični spominek. Papir naredijo iz ljubja murv, ki rastejo v bližini. Najprej z murvinih vej odstranijo lubje in ga namočijo v bližnjem ribniku. Ko je dovolj mehko, ga

Notranjost kraške jame v Pindayi
krasijo raznovrstni kipi Bude in raznih
budističnih simbolov. Foto: Lili Jazbec.

Burmanski dežnik. Foto: Jolanda Kofol.

stolčejo s težkim kladivom, nastalo zmes pa ponovno namočijo, da se oprime mrežastega okvirja v ribniku. Iz posušene zmesi nastane papir, ki ga odlepijo z mreže in porijejo s cvetnimi listi bugenvileje. Okvir dežnikov naredijo iz bambusa, nanj pa z naravnim lepilom, na primer s smolo, pritrdijo pokrivalo iz papirja in ga posušijo na soncu. V nekaterih tovarnah namesto papirja uporabijo bombaž, v vsakem primeru pa ga prebarvajo z nafto, da postane vodoodporen.

Tudi dežniki imajo svojo legendo. Paganski cesar iz 12. stoletja Nara Pedi Situ je imel pet sinov. Proti koncu življenja se je želel posvetiti meditaciji, še prej pa določiti svojega naslednika. K sebi je poklical vse sinove, se postavil v sredino in vrgel dežniček. Sin, h kateremu je ta padel, naj bi postal njegov naslednik. Dežnik je pokazal na najmlajšega sina, za katerega je tudi oče menil, da bi bil najprimernejši za bodočega vladarja. Ko se je to res zgodilo, je izbrانع v Baganu zgradil pagodo in jo poimenoval Htilominlo, kar pomeni 'izbran od očeta in od dežnika' (medmrežje 82).

V bližini jezera Inle je leseni samostan Shwe Yan Pyay, zgrajen na začetku 19. stoletja. Zanimiva, temnordeče obarvana samostanska stavba je izdelana iz tikovine. Postavljena je na močnih kolih. Ima nenavadna tikova okna in je bogato okrašena z mozaiki, ogledali in raznovrstnim zlatim okrasjem. Ima čudovito izrezljan pozlačen strop. Samostan je posebno privlačen za fotografe. Mladi menihi so večinoma še dečki, pogosto iz revnejših podeželskih družin. V samostanu se šele spoznavajo z budističnimi nauki in meniškim slogom življenja. Z življenjem v samostanu sta jim zagotovljena temeljna izobrazba in topel obrok. Vsi menihi imajo prostor za spanje in nekaj prostora za shranjevanje osebnih stvari v prostorni

Mladi menihi pri ovalnem oknu samostana Shwe Yan Pyay. Foto: Jolanda Kofol.

spalnici, ki zavzema polovico samostana. Večina med njimi ima tudi mačko, najbolj priljubljeno domačo žival. Drugo polovico samostana zavzema svetišče. V bližini samostana je še majhen tempelj s stotinami budističnih kipcev (medmrežje 47).

V bližini samostana Shwe Yan Pyay je nekaj kilometrov severno od jezera Inle mesto Nyaungshwe, ki je izhodiščna točka za obisk jezera. Pravokotno na glavno turistično ulico potekajo stranske ulice, poleg njih je še nekaj z glavno prometnico vzporednih ulic. Glavna ulica je prepolna raznoraznih trgovinic, restavracij, potovalnih agencij in stup, na njej je tudi slikovita tržnica. Nyaungshwe je pristanišče za številne dolge čolne, s katerimi turiste k jezeru prevažajo po rečnem prekopu.

7. dan: jezero Inle

Jezero Inle je sladkovodno jezero sredi Šanske planote, na nadmorski višini 880 m. S površino 116 km² je drugo največje jezero v Mjanmaru. V sušni dobi je globoko do 2,1 m, v deževni pa njegova globina naraste na 3,7 m; povprečna globina je vsega 1,5 m. V dolžino meri 22, v širino pa 10 km. V jezero se stekajo vode z zaledja na zahodni in severni strani. Na jugozahodni obali je izvir vroče vode. Na južni strani se vanj izliva vodotok Nam Pilu, imenovan tudi Balu Chaung. Čeprav jezero ni posebno veliko, so v njem zastopane številne endemične živalske vrste; več kot 20 vrst polžev in devet vrst rib ni nikjer drugje na svetu. Novembra, decembra in januarja jezero gosti približno 20.000 rjavoglavih (*Larus brunnicephalus*) in črnoglavih (*Larus melanocephalus*) migracijskih galebov (medmrežje 18).

Na obali jezera, imenovanem tudi Intha, živi v štirih večjih naseljih in številnih vasicah, pa tudi na jezeru samem, približno 70.000 ljudi. Prebivalci so večinoma pripadniki ljudstva Inta, precej je tudi Šanov, Kajahov in Burmancev ter pripadnikov ljudstev Taungjo, Pa-O, Danu in Danav. Živijo v enostavnih lesenih in bambusovih hišah na kolih, večinoma so budisti in samooskrbni kmetovalci.

Promet po jezeru poteka z majhnimi čolni na vesla ali nekoliko večjimi čolni z enostavnimi dizelskimi motorji. Lokalni ribiči so znani po posebni tehniki veslanja z eno nogo na krmi čolna, drugo pa imajo ovito okrog vesla. Posebna stoječa tehnika veslanja se je razvila zato, ker ob sedečem veslanju plavajoče rastline onemogočajo razgled. Tehniko veslanja z eno nogo uporabljajo le moški, medtem ko ženske običajno veslajo sede, s prekrižanimi nogami in veslom v rokah.

Ribiči v jezeru lovijo inleškega krapa (*Cyprinus intha*), ki mu domačini pravijo *nga hpein*. Ribe, ujete v jezeru, so najpomembnejša sestavina lokalne prehrane. Priljubljena lokalna jed je *htamin jin* – fermentiran riž, z ribo in krompirjem zgneten v majhne kroglice, postrežen s šanskim tofujem. Poleg rib sta v prehrani pomembna tudi zelenjava in sadje, ki ju gojijo na velikih vrtovih, plavajočih na gladini jezera. Postavitev okvirov teh vrtov zahteva intenzivno ročno delo. Kmetje zberejo plevel iz globljih vodnih plasti jezera in ga v čolnih pripeljejo do območja vrtov, obdanega z bambusovimi palicami. Ti vrtovi se dvigujejo in spuščajo skupaj z vodno gladino, zato niso občutljivi na poplave. Stalen dotok s hranili bogate vode skrbi za njihovo izjemno rodovitnost. Primerni so tudi za gojenje riža.

Panorama jezera Inle. Foto: Sabina Freljih.

Stanovanjske hiše na kolih in promet na čolnih med njimi. Foto: Kenneth Dedeu, Shutterstock.

Koliščarsko naselje s čolni za prevoz
turistov v ospredju. Foto: Krissanapong
Wongsawarn, Shutterstock.

Drug vir prežvljanja in zaslužka so ročno izdelani predmeti za domačo uporabo in prodajo. Območje jezera Inle je znano po tkanju. Tu izdelujejo tako imenovane šanske torbe, ki jih uporabljajo prebivalci širom Mjanmara. Pomemben vir dohodkov je vezenje posebnih visokokakovostnih ročno izdelanih svilenih oblačil, imenovanih inlejski longiji. Iz edinstvene tkanine iz lotosovih cvetov z dolgotrajnim postopkom izdelujejo tudi posebna oblačila za budistične podobe, tako imenovane *kya thingahn* ali lotosove obleke. Tipične izdelke, kot so orodje, izrezljano in drugo okrasje, tekstilni izdelki in cigarilos, prodajajo na lokalni tržnici, ki je odprta vsak dan, vendar se njena lokacija na območju jezera vseskozi menjava in se vsakih pet dni vrne na isto mesto. Kadar je tržnica na samem jezeru, poteka prodaja kar iz čolnov. Takšna plavajoča tržnica je zelo privlačna za turiste.

Jezero Inle je čedalje bolj prizadeto zaradi negativnih vplivov naraščajočega števila prebivalcev, intenzifikacije kmetijstva in vse bolj množičnega turizma. Od leta 1935 do leta 2000, torej v petinšestdesetih letih, se je površina jezera zmanjšala za tretjino, predvsem zaradi razmaha plavajočega vrtnarjenja na zahodni strani jezera, ki je zaživel po letu 1960. Odstranitev dreves in širitev netrajnostnih, požigalniških oblik kmetovanja po okoliških vzpetinah povzročča, da se v reke, ki v jezero dovajajo vodo, stekajo vse večje količine mulja in hranil, kar posebno na zahodni in severni strani jezera vpliva na poslabšano kakovost vode. Mulj zasipava jezero, hranila pa spodbujajo rast alg in plevela. Plavajoči vrtovi ob zahodni obali postopoma postajajo trdna tla in so krivi za kar 93 % od celotne zmanjšane površine jezera. Poleg tega povzročajo sedimentacijo, eutrofikacijo in onesnaženje jezerske vode. K njenemu onesnaževanju pomembno prispeva neurejena kanalizacija. Hiše imajo

Tradicionalni način veslanja moških, z nogo, ovito okrog vesla. Foto: Mark Fischer, flickr.

Ribič s tradicionalno mrežo na jezeru Inle. Foto: Shutterstock.

Plavajoči vrtovi na jezeru Inle. Foto: Shutterstock.

Tržnica na jezeru Inle. Foto: Sabina Freljih.

namesto stranišč kar odprte luknje, skozi katere fekalije padajo ali odtekajo neposredno v jezero. V nekaterih vaseh so si prebivalci za preskrbo s svežo in čisto vodo uredili vodnjake in zaprli dostop do njih.

Velik ekološki problem je tudi tujerodna vodna hijacinta (*Eichhornia crassipes*). Ker hitro raste, zapolnjuje manjše vodotoke in prostrana območja jezera, izpodriva domorodne rastlinske vrste ter odvzema svetlobo in hranila drugim rastlinam in živalim. V zadnjih dveh desetletjih z veliko truda nekako uspevajo obvladovati njeno rast, k čemur sta pripomogla predvsem ozaveščanje ljudi in poostrena kontrola. Dodaten problem za vodne razmere v jezeru so tujerodne vrste rib, kot je beli amur (*Ctenopharyngodon idella*), ki so ga v jezero Inle vstavili z namenom krepitev ribištva.

Jezersko območje očitno ogroža tudi že segrevanje ozračja. Leta 2010 so namerili zelo visoke temperature, kar je povzročilo veliko znižanje gladine jezera, ki je dosegla najnižje stanje v zadnjih petdesetih letih. Pitno vodo so bili primorani prinašati od drugod, plavajoča tržnica pa je skoraj prenehala obratovati. Resne posledice je občutila tudi hidroelektrarna Lawpita, ki ni mogla obratovati s polno zmogljivostjo. Ta hidroelektrarna oskrbuje z elektriko tudi nekdanje glavno mesto Yangon.

Najprimernejši čas za obisk jezera sta meseca september in oktober. Takrat poteka vsakoletni festival pagode *Hpaung Daw U*, ki traja 18 dni in sledi festivalu luči, imenovanemu *Thadingyut*. Zelo številni udeleženci, predvsem Intejevci in Šani, pridejo nanj v svojih najlepših oblačilih, da si lahko ogledajo, kako štiri Budove podobe iz pagode (ena vselej ostane v njej) prevažajo po jezeru v repliki kraljeve barke z obliko laboda. Vrhunec festivala je, ko podobe prispejo v mesto Nyaungshwe, kjer se zberejo romarji od blizu in daleč, da jim izkažejo čast in spoštovanje. V okviru festivala poteka tudi tradicionalna tekma s čolni, ki jih poganjajo številni veslači v šanskih oblačilih.

V zadnjem času se je na območju jezera Inle razbohotila turistična infrastruktura v obliki majhnih in večjih hotelov ter mnogih turističnih agencij. Lokalne trgovinice so polne tako domačih kot tujih turistov. Najbližje letališče je Heho, kamor letijo letala iz Yangona in Mandalaya. Jezero Inle je v središču države Shan, ki je bila v zadnjih letih deležna številnih političnih nesoglasij in nespoštovanja človekovih pravic. Žal tu še vedno niso nič neobičajnega ne politični zaporniki ne izginotja aktivistov.

S sprehodom okrog jezera dobimo dober vpogled v vsakdanje življenje domačinov. Jezero Inle je tudi odlično izhodišče za trekinge po Šanski planoti.

8. dan: jezero Inle – Indeín – Najpjidav – Yangon

Pred povratkom v Yangon se je vredno odpraviti na izlet s čolnom do vasice Indeín, enega od majhnih naselij na zahodnem bregu jezera Inle. V njej na griču stoji pagoda Shwe Indeín, ki je pravzaprav skupno ime za skupino pagod. Zgraditi jih je dal vladar Narapatisitu. Na njenem vrhu je bela stupa, pod njo pa skupina manjših stup, med katerimi je marsikatera le še z grmovjem prekrita razvalina. Grič je tih in miren, z izjemnim razgledom.

Pagoda Shwe Indein. Foto: Shutterstock.

Prazne ceste Najpidava. Foto: flickr.

Skrivnostni kraj je na koncu potoka Indein, ki se izliva v jezero. Potok je ozek in zelo vijugast, na obeh straneh s številnimi majhnimi kmetijami in riževimi polji, ki jih kmetje obdelujejo z vodnimi bivoli. Kmetje so potok na več mestih zajezili z bambusovimi vejami, da lažje namakajo polja. Prebivalci potok uporabljajo tudi za kopanje in pranje oblačil. Precej pogost in ogleda vreden je prizor, ko se mlajši menihi, bivoli ter vaški dečki in dekleta skupaj kopajo v vodotoku (medmrežje 67).

Če za pot v Yangon izberemo avtocesto, se peljemo mimo glavnega mesta Najpjidava. Mesto z dobrim milijonom prebivalcev so zgradili načrtno, da so leta 2006 lahko prestolnico iz Yangona prestavili bolj proti središču države. Čeprav je v nasprotju z večino Mjanmara infrastrukturno popolnoma opremljeno, se življenje v njem noče in noče razbohotiti, zato prestolnica mestoma še vedno zgleda kot mesto duhov (medmrežje 80).

9. dan: odhod iz Yangona

Če vam dopušča čas, za konec popotovanja toplo priporočamo nekajdnevno sproščanje na kateri od prelestnih, le malo obljudenih plaž na obalah Andamanskega morja ali Bengalskega zaliva, med katerimi je morda še najbolj znana plaža Ngapali v bližini mesta Thandwe. Poleg poležavanja se je vredno z motorjem ali kar peš odpraviti na raziskovanje bližnjih ribiških vasic in obalnega območja v okolici.

Mjanmar se ponaša z nekaj privlačnimi plažami. Foto: Sabina Frelih.

Najbolj znana in najlaže dostopna je plaža Ngapali. Foto: Shaun Dunphy, flickr.

Ribiča neseta svoj dnevni ulov. Foto: Sabina Freljih.

Prevladujoči barvi budističnih oblačil se pridružuje tudi barva rakovice. Foto: Sabina Freljih.

Tudi ob morju še vedno prevladujejo skromna tradicionalna bivališča. Foto: Sabina Freljih.

Tradicionalno raztovarjanje skromno opremljene ribiške barke. Foto: Sabina Frelih.

Prenašanje drv je tudi ob morju vsakdanje opravilo. Foto: Sabina Frelih.

VIRI IN LITERATURA

- Asian Development Bank: Myanmar, Energy Sector Initial Assessment. Manila, 2012.
- Bertalanič, R. 2008: Katastrofalni vetrovi v svetu leta 2009. Ujma 23. Medmrežje: <http://www.sos112.si/slo/tdocs/ujma/2009/106.pdf> (15. 12. 2014).
- Gupta, A. 2005: The Physical Geography of Southeast Asia (Oxford Regional Environments). Oxford University Press, 898 str.
- Hadden, L. R. 2008: The geology of Burma (Myanmar): an annotated bibliography of Burma's geology, geography and earth science. Topographic Engineering center. Alexandria, 312 str.
- Hurukawa, N., Tun, P.P., Shibazaki, B. 2011: Detailed geometry of the subducting Indian Plate beneath the Burma Plate and subcrustal seismicity in the Burma Plate derived from joint hypocenter relocation. Medmrežje: <http://www.terrapub.co.jp/journals/EPS/pdf/2012/6404/64040333.pdf> (11. 12. 2014).
- Kladnik, D., Lovrenčak, F., Orožen Adamič, M. (ur.) 2005: Geografski terminološki slovar. Založba ZRC, ZRC SAZU. Ljubljana, 451 str.
- Lapajne, J. 2008: Nekateri tektonski, seizmotektonski in seizmološki termini. Ujma 22. Medmrežje: <http://www.sos112.si/slo/tdocs/ujma/2008/316.pdf> (10. 12. 2014).
- Lwin, S. 2012: Data base building in Ministry of mines, Myanmar. Department of geological survey and mineral exploration. Medmrežje: http://www.ccop.or.th/eppm/projects/36/docs/Myanmar_CCOPmetadata_presentation%20%2813-03-2012%29.pdf (10. 1. 2015).
- Lynn, A. T., Oye, M. 2014: Natural resources and subnational governments in Myanmar. Key considerations for wealth sharing. International growth centre, The Asia Foundation, MDRI, 65 str. Medmrežje: <http://www.google.si/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=oCCEQFjAA&url=http%3A%2F%2Fwww.theigc.org%2Fwp-content%2Fuploads%2F2014%2F06%2FLynn-Oye-2014-Working-Paper.pdf&ei=fWiEVafzMum7ygOqllKYDw&usq=AFQjCNFT6oeuZ5zfiwPXVWXunYTrSSDI6A> (15. 1. 2015).
- Medmrežje 1: <http://atlas.media.mit.edu/> (5. 3. 2015).
- Medmrežje 2: <https://data.un.org/CountryProfile.aspx?crName=MYANMAR> (5. 12. 2014).
- Medmrežje 3: <http://empires.findthedata.org/q/151/2518/What-was-the-Konbaung-Dynasty> (3. 3. 2014).
- Medmrežje 4: http://en.wikipedia.org/wiki/Agriculture_in_Burma#Forestry (8. 2. 2015).
- Medmrežje 5: http://en.wikipedia.org/wiki/Arakan_Mountains (13. 3. 2015).

- Medmrežje 6: http://en.wikipedia.org/wiki/Asian_elephant (7. 3. 2014).
- Medmrežje 7: http://en.wikipedia.org/wiki/Bagaya_Monastery (3. 4. 2015).
- Medmrežje 8: <http://en.wikipedia.org/wiki/Burma> (20. 9. 2014).
- Medmrežje 9: http://en.wikipedia.org/wiki/Burmese_chronicles (13. 3. 2015).
- Medmrežje 10: <http://en.wikipedia.org/wiki/Burma#Demographics> (12. 3. 2015).
- Medmrežje 11: <http://en.wikipedia.org/wiki/Burma#Languages> (21. 3. 2015).
- Medmrežje 12: http://en.wikipedia.org/wiki/Burma_Plate (3. 12. 2014).
- Medmrežje 13: <http://en.wikipedia.org/wiki/Burma#Religion> (11. 3. 2015).
- Medmrežje 14: http://en.wikipedia.org/wiki/Burma#mediaviewer/File:Map_of_Taungoo_Empire_%281580%29.png (10. 3. 2015).
- Medmrežje 15: http://en.wikipedia.org/wiki/Economy_of_Burma (25. 9. 2014).
- Medmrežje 16: Medmrežje 1: <http://en.wikipedia.org/wiki/Gaur> (7. 4. 2014).
- Medmrežje 17: http://en.wikipedia.org/wiki/Geography_of_Burma (1. 4. 2015).
- Medmrežje 18: http://en.wikipedia.org/wiki/Inle_Lake (7. 4. 2015).
- Medmrežje 19: <http://en.wikipedia.org/wiki/Inwa> (2. 4. 2015).
- Medmrežje 20: http://en.wikipedia.org/wiki/Irrawaddy_River (7. 2. 2015).
- Medmrežje 21: http://en.wikipedia.org/wiki/Kaladan_Multi-modal_Transit_Transport_Project (15. 2. 2015).
- Medmrežje 22: http://en.wikipedia.org/wiki/Kuthodaw_Pagoda (2. 4. 2015).
- Medmrežje 23: http://en.wikipedia.org/wiki/Lower_Burma (18. 3. 2014).
- Medmrežje 24: <http://en.wikipedia.org/wiki/Macaque> (1. 4. 2014).
- Medmrežje 25: http://en.wikipedia.org/wiki/Mahamuni_Buddha_Temple (3. 4. 2015).
- Medmrežje 26: http://en.wikipedia.org/wiki/Mandalay_%28poem%29 (9. 3. 2015).
- Medmrežje 27: <http://en.wikipedia.org/wiki/Mogok> (13. 1. 2015).
- Medmrežje 28: <http://en.wikipedia.org/wiki/Monsoon> (8. 3. 2015).
- Medmrežje 29: http://en.wikipedia.org/wiki/Mount_Popa (8. 4. 2015).
- Medmrežje 30: http://en.wikipedia.org/wiki/Myitsone_Dam (2. 2. 2015).
- Medmrežje 31: http://en.wikipedia.org/wiki/Nat_%28spirit%29 (3. 2. 2015).
- Medmrežje 32: http://en.wikipedia.org/wiki/Pindaya_Caves (7. 4. 2015).
- Medmrežje 33: http://en.wikipedia.org/wiki/Tenasserim_Hills (2. 2. 2015).
- Medmrežje 34: http://en.wikipedia.org/wiki/Upper_Burma (6. 3. 2015).
- Medmrežje 35: http://en.wikipedia.org/wiki/White_elephant_%28animal%29 (3. 3. 2014).
- Medmrežje 36: http://en.wikipedia.org/wiki/Wild_water_buffalo (24. 3. 2014).
- Medmrežje 37: <http://geography.about.com/od/physicalgeography/a/monsoon.htm> (10. 4. 2014).
- Medmrežje 38: <http://img.static.reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/F544619C7555B8F2852576FC005E865C-map.pdf> (5. 3. 2015).

- Medmrežje 39: <http://inlelake-myanmar.com/interesting-places/66-shwe-yan-pyay-monastery.html> (3. 4. 2015).
- Medmrežje 40: http://lostpedia.wikia.com/wiki/Sunda_Trench?file=Sunda_no_Tsunami.jpghttp://www.mindat.org/locdetailed-30775.html (9. 12. 2014).
- Medmrežje 41: <http://maps.worldbank.org/p2e/mcmap/map.html?org=ibrd&level=region&code=EAP&title=East%20Asia%20And%20Pacific> (4. 3. 2015).
- Medmrežje 42: <http://media.ntu.edu.sg/NewsReleases/Pages/newsdetail.aspx?news=a9f40239-b0d3-4289-ab65-57084206a550> (3. 3. 2015).
- Medmrežje 43: <http://ngm.nationalgeographic.com/2011/08/burma/burma-map> (3. 3. 2015).
- Medmrežje 44: <http://sl.wikipedia.org/wiki/Budizem> (12. 3. 2015).
- Medmrežje 45: <http://sl.wikipedia.org/wiki/Travadi> (28. 2. 2015).
- Medmrežje 46: http://sl.wikipedia.org/wiki/Tropski_ciklon (27. 2. 2015).
- Medmrežje 47: <https://travel2photograph.wordpress.com/2011/03/01/shwe-yan-pyay-a-burmese-monastery-with-unique-oval-shape-windows/> (2. 4. 2015).
- Medmrežje 48: http://www.academia.edu/9417724/A_comparative_study_of_sea_pollution (26. 2. 2015).
- Medmrežje 49: <http://www.adb.org/publications/basic-statistics-2014> (20. 2. 2015).
- Medmrežje 50: <http://www.aljazeera.com/programmes/101east/2013/10/burmas-last-timber-elephants-20131022121426928192.html> (6. 2. 2014).
- Medmrežje 51: http://www.arakanrivers.net/?page_id=135 (10. 4. 2015).
- Medmrežje 52: <http://www.aseanpostnargiskm.org/disaster-risk-management/hazard-risk-profile/droughtdry-zone> (14. 2. 2014).
- Medmrežje 53: <http://www.britannica.com/> (4. 2. 2015).
- Medmrežje 54: <http://www.burma-center.org/en/burma/history/cyclone-nargis/> (22. 3. 2014).
- Medmrežje 55: <http://www.burmalibrary.org/show.php?cat=762&lo=d&sl=o> (27. 3. 2014).
- Medmrežje 56: <http://www.chinlandguardian.com/index.php/chin-news/item/1855-demonstrations-against-burma-china-nickel-project-in-chin-state> (15. 12. 2014).
- Medmrežje 57: <https://www.dvb.no/news/burmas-rice-exports-production-up-in-2014-fao-myanmar/46779> (7. 2. 2015).
- Medmrežje 58: <http://www.economist.com/news/asia/21592658-optimism-about-business-prospects-final-frontier-may-be-overblown-reality-check> (19. 2. 2015).
- Medmrežje 59: <http://www.fao.org/> (2. 1. 2015).
- Medmrežje 60: <http://www.forbes.com/sites/forbesinternational/2015/01/09/the-rebirth-of-burma/> (12. 3. 2015).
- Medmrežje 61: <http://www.geologyforinvestors.com/the-promises-and-risks-of-the-myanmar-burma-mining-industry/> (2. 2. 2015).
- Medmrežje 62: <http://www.grain.org/article/entries/642-killing-fields-the-global-push-for-hybrid-ricecontinues> (14. 3. 2014).
- Medmrežje 63: <http://www.guideformyanmar.com/climate.html> (18. 2. 2015).

- Medmrežje 64: http://www.huffingtonpost.com/dr-cristian-samper/in-myanmar_b_3727049.html (17. 2. 2015).
- Medmrežje 65: <http://www.ibtimes.com/myanmar-imposes-export-ban-stop-its-timber-foreign-exploitation-goal-establish-domestic-wood-1565294> (18. 1. 2015).
- Medmrežje 66: <https://www.imf.org/> (16. 2. 2015).
- Medmrežje 67: <http://www.inlelaketourism.com/Indein-Pagoda.asp> (1. 4. 2015).
- Medmrežje 68: <http://www.irrawaddy.org/burma/protests-continue-letpadaung-mine-site.html> (5. 1. 2015).
- Medmrežje 69: <http://www.irinnews.org/report/99919/hunger-in-myanmar-s-dry-zone> (15. 2. 2015).
- Medmrežje 70: <http://www.irrawaddy.org/burma/govt-still-studying-controversial-nickel-mine-chin-state-minister.html> (14. 12. 2014).
- Medmrežje 71: <http://www.irrawaddy.org/multimedia-burma/hunting-burmas-naga.html> (17. 3. 2014).
- Medmrežje 72: <http://www.ithacaweb.org/maps/myanmar/> (14. 2. 2015).
- Medmrežje 73: <http://www.mappery.com/map-of/Myanmar-Burma-Rock-Types-Map> (26. 1. 2015).
- Medmrežje 74: https://www.mnped.gov.mm/index.php?option=com_content&view=article&id=21&Itemid=38&lang=en (13. 2. 2015).
- Medmrežje 75: <http://www.myanmar.cm/people.html> (10. 2. 2015).
- Medmrežje 76: <http://www.myanmarenergyinvestmentsummit.com/> (17. 1. 2015).
- Medmrežje 77: <http://www.myanmar-expo.com/buildhardware/factsheet.asp> (8. 1. 2015).
- Medmrežje 78: <http://www.myanmargarments.org/factory-information/infrastructure/> (17. 1. 2015).
- Medmrežje 79: <http://www.myanmargems.com/pearlfarming.htm> (8. 2. 2015).
- Medmrežje 80: <http://www.myanmarmatters.com/inside-myanmars-modern-day-ghost-city/> (7. 4. 2015).
- Medmrežje 81: <http://www.nationsencyclopedia.com/economies/Asia-and-the-Pacific/Burma-Myanmar-AGRICULTURE.html> (7. 1. 2015).
- Medmrežje 82: <http://www.pointofutterance.com/2010/07/14/the-umbrella-story/> (4. 4. 2015).
- Medmrežje 83: <http://www.quandl.com/economics/myanmar-all-economic-indicators> (7. 1. 2014).
- Medmrežje 84: <http://ricepedia.org/myanmar> (8. 2. 2015).
- Medmrežje 85: <http://www.riversnetwork.org/rbo/index.php/river-blogs/south-asia/item/92-kaladan-river-watersheds-map> (1. 3. 2015).
- Medmrežje 86: <http://www.rothwell.force9.co.uk/burماweb/geography.htm> (8. 2. 2015).
- Medmrežje 87: <http://www.rrcap.ait.asia/lc/cd/html/countryrep/myanmar/image25l.jpg> (17. 3. 2015).
- Medmrežje 88: <http://www.rtvlo.si/okolje/ciklon-nargis-usoden-za-vec-kot-10-000-ljudi/87262> (24. 3. 2014).
- Medmrežje 89: <http://www.sagaingfault.info/> (15. 11. 2014).
- Medmrežje 90: <http://www.slideshare.net/apf2008/natural-resources-in-burma> (30. 8. 2014).
- Medmrežje 91: <https://www.stratfor.com/image/mineral-belts-myanmar> (15. 2. 2015).

- Medmrežje 92: <http://www.themimu.info> (20. 2. 2015).
- Medmrežje 93: <http://www.tradingeconomics.com/myanmar/gdp-per-capita-ppp> (8. 3. 2015).
- Medmrežje 94: <http://www.undp-alm.org/projects/af-myanmar> (18. 2. 2015).
- Medmrežje 95: <http://www.unescap.org/> (3. 10. 2014).
- Medmrežje 96: <http://www.worldbank.org/en/country/myanmar/overview> (8. 4. 2015).
- Medmrežje 97: http://www.wwf.org/about_wwf/priority_species/lesser_known_species/hoolock_gibbons/ (17. 4. 2014).
- Medmrežje 98: https://en.wikipedia.org/wiki/White_Elephant_Sale (25. 6. 2015).
- Medmrežje 99: <http://www.fao.org/fishery/topic/13476/en> (12. 7. 2015).
- Medmrežje 100: https://en.wikipedia.org/wiki/Yangon_International_Airport (16. 7. 2015).
- Medmrežje 101: https://en.wikipedia.org/wiki/Hsaing_waing (17. 7. 2015).
- Medmrežje 102: http://monologues.co.uk/Dramatic/Road_To_Mandalay.htm (17. 7. 2015).
- Medmrežje 103: http://www.mzz.gov.si/si/predstavnstva_po_svetu/azija_kavkaz_in_bliznji_vzhod/mjanmar_burma/ (12. 8. 2015).
- Natek, K., Natek, M. 2006: Države sveta. Ponatis. Mladinska knjiga. Ljubljana, 710 str.
- Pavšič, J. (ur.) 2006: Geološki terminološki slovar. Založba ZRC, ZRC SAZU. Ljubljana, 331 str.
- Poe, C. A. 2011: Food Security Assessment in the Dry zone Myanmar. Wpf. Org. Medmrežje: <http://documents.wfp.org/stellent/groups/public/documents/ena/wfp234780.pdf> (15. 3. 2015).
- Pramumijoyo, S. 2010: Report on regional geology of Myanmar. Department of geological engineering, Faculty of engineering, Gadjah Mada University. Medmrežje: http://kyawlinnaw.weebly.com/uploads/4/5/1/3/4513060/regional_geology_of_myanmar.pdf (20. 11. 2014).
- Reid, R., Bindloss, J., Butler, S. 2009: Environment: National Parks. Myanmar (Burma), 10. izdaja. Lonely Planet, 85 str.
- San Suu Kyi, A. 2010: Letters from Burma. Penguin Books. London, 209 str.
- Satoru, Y. 2010: Environmental and external factors in the genesis of tropical cyclone nargis in april 2008 over the Bay of Bengal. Journal of meteorological society of Japan 88-3. Tokio, str. 425–435.
- Thumrongthunyawing, I. 2012: Crop summary in Myanmar. Medmrežje: <http://www.bangkokbank.com/BangkokBankThai/Documents/Site%20Documents/AEC/CropSummaryInMyanmar.pdf> (25. 3. 2015).
- Velika ilustrirana enciklopedija živali. Mladinska knjiga. Ljubljana, 2005, 624 str.

KAZALO

Uvod	3
Naravnogeografske značilnosti	11
Zgodovina	53
Politična podoba	67
Prebivalstvo	73
Kultura in kulinarika	101
Gospodarstvo	107
Priporočena pot	153
Viri in literatura	197

O AVTORICI

Tatjana Marn se je rodila leta 1979 v Ljubljani. Njeno poklicno zanimanje je namenjeno predvsem raziskovanju, preučevanju in urejanju prostora. Po študiju geografije je delala v različnih prostorsko-načrtovalskih podjetjih, od leta 2011 pa je zaposlena na Inštitutu za politike prostora, kjer se ukvarja z urbanizmom, trajnostno mobilnostjo ter sodelovanjem javnosti in skupnostnimi praksami v urejanju prostora. V prostem času raziskuje in odkriva tančice skrivnosti tako Slovenije kot tujih dežel. Zanima jo, kako organizirati družbo, da bo enakopravnejša, in da bo prostor namenjen vsem, tudi šibkejšim skupinam prebivalstva.

PRIPOROČENA POT

- priporočena pot
- zanimivost/naselje ob poti

Viri podatkov:
vsebina: Tatjana Marn
podlaga: Tom Petterson, MSR-50M,
ETOPO1_hlsh, UN FAO, Digital Agricultural Atlas of Myanmar

Doživite čare Azije z nami!

BURMA

13 dni • letalo

Burma je zaradi desetletij osamitve ohranila neverjetno **naravno in kulturno prvobitnost**. Da bi spoznali izjemno pokrajinsko raznolikost te dežele smo v program vključili ogled različnih delov države in v ta namen za premagovanje večjih razdalj organizirali tri notranje lete. Na svetu zagotovo ni države, ki bi imela tolikšno število sijajnih budističnih templjev, kot jih ima Burma, zato ni naključje, da jo imenujejo tudi **dežela tisočerih zlatih pagod**. Bogata kulturna dediščina, barvitost etničnih skupin, neokrnjena narava so le nekateri od razlogov za obisk Burme.

VIETNAM IN KAMBODŽA

13 dni • letalo

Daleč od prvobitnega življenja v nedostopnih gorah se vzdolž 3500 km dolge obale Vietnama razteza **bogat nižinski svet** z živahnimi vele mesti. Če k tej pokrajini dodamo še **tropski pragozd** in delto reke Mekong, smo omenili le nekatere od številnih pogledov na Vietnam. Potovanju lahko dodate **tridnevni obisk Kambodže**, oziroma skrivnostnega **Angkorja**, ki ga je pogotnila džungla. Obiskovalca navduši z desetletnimi templjev in mogočnimi palačami, ki jih preraščajo stoletna drevesa.

INDIJA

10 dni • letalo

Indija izžareva kulturo, tradicijo in neverjetno lepoto. Redko kje sta preteklost in sedanjost tako tesno prepleteni kot tu. **Veličastne palače in templji** stojijo tik ob barakarskih naseljih, kjer mineva vsakdanjik milijonov revežev. Mešanica narodov, kultur in religij je naravnost osupljiva. Čeprav je velika večina ljudi pripadnikov hindujske vere, so nekatere najslavnejše mojstrovine indijske umetnosti nastale v času **muslimanskih mogulov**. Vse to se meša z zahodnimi vplivi in ustvarja podobo sodobne Indije.

ŠRILANKA IN MALDIVI

12 dni • letalo

Slikovit **otok raznolikosti** so besede, ki najbolje orišejo Šrilanko. **Bogato preteklost** otoka so zaznamovale različne kulture in religije, o kateri pričajo številni spomeniki. Šest jih je pod svojo zaščito sprejel **UNESCO** kot del svetovne kulturne dediščine in **prav vse bomo spoznali na naši poti**. Na Šrilanki ne boste razočarani ljubitelji sočnega in slastnega **tropskega sadja** kot tudi ne navdušenci nad pravim curryjem v duhu **indijske kuhinje**, ki jo je ponekod v zanimive okuse predelala angleška roka. Za konec pa lahko potovanje podaljšate še z letovanjem na sanjskih **Maldivih**.

Preпустite se poznavalcem!

O LJUBLJANSKEM GEOGRAFSKEM DRUŠTVU

Ljubljansko geografsko društvo je stanovska organizacija, ki združuje geografe in geografinke ter vse ljubitelje geografske stroke, zlasti iz osrednjega dela Slovenije. Pod tem imenom in v obstoječi organizacijski obliki deluje od leta 1984, njegovi začetki pa segajo v daljno leto 1922, ko je bil ustanovljen njegov predhodnik, *Geografsko društvo Slovenije*. Omenjena organizacija se je večkrat preoblikovala, ljubljansko društvo pa je prevzelo povezovalno vlogo za geografe s širšega ljubljanskega območja in kot Ljubljansko geografsko društvo (LGD) postalo najmočnejši člen pozneje ustanovljene krovne slovenske geografske organizacije *Zveze geografov Slovenije*. LGD ima približno 300 članov in je največje geografsko stanovsko združenje v Sloveniji.

LGD je nosilec številnih dejavnosti, kot so na primer strokovna predavanja, geografski večeri, strokovne ekskurzije po Sloveniji in sosednjih pokrajinah, daljše prvomajske ekskurzije v tujino in krajši ogledi geografskih zanimivosti v osrednji Sloveniji. Geografsko znanje o obiskanih pokrajinah skrbno zapisujemo, urejamo in objavljamo v knjižni zbirki *Vodniki Ljubljanskega geografskega društva*, kjer se lahko bralec seznanil z geografskimi opisi pokrajin in dobi dobrodošle popotne informacije z vseh ekskurzij, ki jih je društvo organiziralo po letu 2002.

Knjige so dobrodošel sopotnik na potovanjih po Sloveniji in drugod po svetu. Vodniki enodnevnih ekskurzij, ki so bile organizirane na območju Slovenije in sosednjih dežel, vsebujejo orise posameznih strokovnih izletov. Za vsakega so opisane glavne pokrajinske značilnosti in zanimivosti, predlagana pa je tudi priporočena pot s poudarkom na ogleda vrednih točkah. Vodniki večdnevnih potovanj v izbrano tujo državo so zasnovani malce drugače. V prvem delu so obravnavane njene temeljne naravno- in družbenogeografske značilnosti z zgodovinskim orisom, v nadaljevanju pa je predstavljena priporočena pot po posameznih dnevih s podrobnejšim prikazom vseh ogleda vrednih zanimivosti.

Podrobnejše informacije o društvu in njegovih dejavnostih lahko najdete na spletnih straneh <http://www.lgd-geografi.si/>. Veseli bomo vašega obiska.

